

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 56ste Wereldvrede­dag 2023

Niemand kan zich alleen redden. Opnieuw vertrekken vanaf Covid-19 om samen paden van vrede aan te leggen

1 januari 2023

“Het heeft geen zin, broeders, u te schrijven over tijd en uur. Gij weet zelf heel goed, dat de dag des Heren komt als een dief in de nacht” (Eerste Brief van de heilige Paulus aan de Thessalonicenzen 5, 1-2).

1. Met deze woorden nodigde de apostel Paulus de gemeente van Thessalonica uit om te blijven volharden in de verwachting van de ontmoeting met de Heer, met beide voeten en het hart stevig op de grond, in staat tot een blik met aandacht voor de werkelijkheid en de wederwaardigheden van de geschiedenis. Ook als de gebeurtenissen van ons bestaan zo tragisch lijken en wij ons gedreven voelen in de donkere en moeilijke tunnel van ongerechtigheid en lijden, zijn wij daarom geroepen een hart te hebben dat open blijft staan voor de hoop, vertrouwend op God die zich present stelt, ons met tederheid begeleidt, ons bij inspanning ondersteunt en vooral onze weg richting geeft. Daarom spoort de heilige Paulus de gemeente voortdurend aan om waakzaam te zijn en het goede, de gerechtigheid en de waarheid te zoeken: “Laten wij dan ook niet slapen als de anderen, maar waken en nuchter zijn” (6). Het is een uitnodiging om wakker te blijven, ons niet op te sluiten in de angst, het verdriet of de berusting, niet te wijken voor de verstrooiing, de moed niet te verliezen, maar integendeel als wachtposten in staat te zijn te waken en het eerste licht van de dageraad waar te nemen, vooral in de donkerste uren.

2. Covid-19 heeft ons in het diepst van de nacht doen storten, heeft ons gewone leven gedestabiliseerd, onze plannen en gewoonten ondersteboven gezet, de schijnbare rust, ook van de meest bevoorrechte maatschappijen, op zijn kop gezet, desoriëntatie en lijden voorgebracht en de dood van zovelen van onze broeders en zusters veroorzaakt.

Een maalstroom van onvoorziene uitdagingen ingedreven en in een situatie die zelfs niet vanuit wetenschappelijk standpunt geheel duidelijk was, heeft de wereld van de gezondheidszorg zich gemobiliseerd om het verdriet van zeer velen te lenigen en om dit te verhelpen, alsook de politieke autoriteiten,

die aanzienlijke maatregelen hebben moeten nemen in termen van organisatie en aanpak van de noodsituatie.

Samen met de lichamelijke verschijnselen heeft Covid-19 ook met gevolgen op de lange termijn een algemeen onbehagen teweeggebracht dat zich in het hart van zeer veel mensen en families heeft geconcentreerd met niet te verwaarlozen aspecten, die door lange periodes van isolement en verschillende beperkingen van de vrijheid nog gevoed werden.

Bovendien mogen wij niet vergeten hoe de pandemie enkele open zenuwen van de maatschappelijke en economische orde heeft geraakt en tegenstellingen en ongelijkheden naar voren heeft doen komen. Zij heeft de zekerheid van werk van zeer velen bedreigd en de steeds meer in onze maatschappijen verbreide eenzaamheid verergerd, vooral die van de zwaksten en de armsten. Denken wij bijvoorbeeld aan de miljoenen informele werknemers in veel delen van de wereld, die zonder werk zijn geraakt en zonder enige ondersteuning gedurende heel de periode van de lockdown.

Zelden maken individuen en de maatschappij vooruitgang in situaties die een dergelijk gevoel van nederlaag en bitterheid voortbrengen: het verzwakt immers de inspanningen voor de vrede en veroorzaakt maatschappelijke conflicten, frustraties en allerlei vormen van geweld. In deze zin lijkt het dat de pandemie ook de meest vredelievende zones van onze wereld in beroering heeft gebracht en daarbij talloze zwakheden naar boven heeft doen komen.

3. Na drie jaar is het uur gekomen de tijd te nemen om ons vragen te stellen, te leren, te groeien en ons als individuen en maatschappijen te laten veranderen; een bevoorrechte tijd om zich voor te bereiden op de “dag van de Heer”. Ik heb reeds de gelegenheid gehad vaker te herhalen dat men nooit hetzelfde uit ogenblikken van crisis tevoorschijn komt: men komt er of beter of slechter uit tevoorschijn. Wij worden vandaag opgeroepen om ons af te vragen: wat hebben wij geleerd van deze situatie van een pandemie? Welke nieuwe wegen zullen wij moeten ondernemen om de ketenen van onze oude gewoonten achter ons te laten, om beter voorbereid te zijn, om nieuwe dingen te wagen? Welke tekenen van leven en hoop kunnen wij benutten om verder te gaan en te trachten onze wereld beter te maken?

Zeker, nu wij de broosheid die de menselijke realiteit en ons bestaan

kenmerkt, aan den lijve hebben ondervonden, kunnen wij zeggen dat de grootste les die Covid-19 ons als erfenis achterlaat, is het bewustzijn dat wij allen elkaar nodig hebben, dat ons grootste schat, ook al is het zwak, de menselijke broederschap is, die gebaseerd is op een gemeenschappelijk goddelijk kinschap, en dat niemand zich alleen kan redden. Het is dus dringend noodzakelijk samen opnieuw de universele waarden te zoeken en te bevorderen, die de weg van deze menselijke broederschap aangeven.

Wij hebben ook geleerd dat het vertrouwen in de vooruitgang, in de technologie en de gevolgen van de globalisering niet alleen buitensporig is geweest, maar veranderd is in een individualistische en afgodische vergiftiging en zo de gewenste garantie van gerechtigheid, eensgezindheid en vrede op het spel heeft gezet. In onze snel levende wereld voeden de wijdverbreide problemen van onevenwichtigheid, ongerechtigheid en marginalisering onbehagen en conflicten en brengen geweld en ook oorlog voort.

Terwijl enerzijds de pandemie dit alles naar boven heeft doen komen, hebben wij anderzijds ook positieve ontdekkingen kunnen doen: een heilzame terugkeer tot nederigheid, een bijstellen van bepaalde consumistische eisen; een hernieuwd gevoel van solidariteit dat ons aanmoedigt om buiten ons egoïsme te treden om ons open te stellen voor het lijden van anderen en hun behoeften; alsook een, in sommige gevallen werkelijk heldhaftige, inzet van zoveel mensen die zich hebben opgeofferd om ervoor te zorgen dat allen zo goed mogelijk het drama van de noodsituatie te boven konden komen.

Uit deze ervaring is het bewustzijn ontstaan dat allen, volken en naties, opnieuw het woord “samen” in het middelpunt te plaatsen. Het is immers samen, in broederschap en solidariteit dat wij de vrede opbouwen, de gerechtigheid waarborgen, de smartelijkste gebeurtenissen overwinnen. De meest doeltreffende antwoorden op de pandemie zijn inderdaad die geweest welke maatschappelijke groeperingen, publieke en private instellingen, internationale organisaties verenigd hebben gezien om een antwoord te geven op de uitdaging met terzijdelating van bijzondere belangen. Alleen een vrede die voortkomt uit broederlijke en belangeloze liefde, kan ons helpen persoonlijke, maatschappelijke en wereldwijde problemen te overwinnen.

4. Tegelijkertijd is op het ogenblik dat wij durfden hopen dat het ergste

van de nacht van de Covid-19-pandemie was overwonnen, een nieuwe verschrikkelijke ramp over de mensheid is gekomen. Wij hebben het opkomen van een andere gesel meegemaakt: nog een oorlog, gedeeltelijk te vergelijken met Covid-19, maar toch geleid door schuldige menselijke keuzes. De oorlog in Oekraïne oogst onschuldige slachtoffers en verspreidt onzekerheid, niet alleen voor wie er direct door wordt getroffen, maar wijd verspreid en zonder onderscheid voor allen, ook voor al degenen die op duizenden kilometers afstand van de zijdelingse gevolgen ervan te lijden hebben - men hoeft alleen maar te denken aan de problemen met de leveringen van graan en de brandstofprijzen.

Zeker, dit is niet het tijdperk na Covid-19 waarop wij hoopten of dat wij verwachtten. Deze oorlog is immers samen met al de andere over de wereld verspreide conflicten een nederlaag voor de hele mensheid en niet alleen voor de direct betrokken partijen. Terwijl men voor Covid-19 een vaccin heeft gevonden, zijn er voor oorlog nog geen adequate oplossingen gevonden. Het virus van de oorlog is zeker moeilijker te verslaan dan die welke het menselijke organisme treffen, omdat het niet van buiten komt, maar uit het binnenste van het door de zonde verdorven menselijk hart (vgl. het evangelie van Marcus, 7, 17-23).

5. Wat wordt er dus van ons gevraagd om te doen? Vóór alles ons hart te laten veranderen door de uiterste noodsituatie die wij hebben beleefd, dat wil zeggen het mogelijk te maken dat God door dit historische ogenblik onze gebruikelijke criteria bij het beoordelen van de wereld en de werkelijkheid verandert. Wij mogen niet alleen maar denken aan het bewaren van ruimte voor onze persoonlijke of nationale belangen, maar wij moeten eraan denken in het licht van het gemeenschappelijke welzijn, met gemeenschapszin, of met een “wij” dat openstaat voor universele broederschap. Wij mogen niet alleen streven naar de bescherming van onszelf, maar het uur is gekomen om ons allemaal in te zetten voor de genezing van onze maatschappij en onze planeet door de fundamenteën te scheppen voor een rechtvaardigere en vreedzamere wereld die zich serieus inzet voor het zoeken naar een welzijn dat werkelijk gemeenschappelijk is.

Om dat de doen en beter te leven na de noodsituatie van Covid-19 mag men een fundamenteel gegeven niet negeren: de zoveel morele, maatschappelijke, politieke en economische crises die wij beleven, zijn alle met elkaar verbonden,

en wat wij als afzonderlijke problemen zien, zijn in werkelijkheid elkaars oorzaak of gevolg. En wij zijn dus geroepen om met verantwoordelijkheid en medeleven het hoofd te bieden aan de uitdagingen van onze wereld. Wij moeten terugkeren naar het thema van het waarborgen van een publieke gezondheidszorg voor allen; acties voor de vrede bevorderen om een einde te maken aan de conflicten en de oorlogen die slachtoffers en armoede blijven voortbrengen; op een op elkaar afgestemde wijze de zorg op ons nemen voor het gemeenschappelijke huis en duidelijke en doeltreffende maatregelen verwezenlijken om de verandering van het klimaat het hoofd te bieden; het virus van de ongelijkheid bestrijden en voedsel en een voor allen waardig werk waarborgen en al degenen ondersteunen die zelfs geen minimumloon hebben en in grote moeilijkheden verkeren. Het schandaal van hongerende volken doet ons pijn. Wij

moeten met een adequate politiek het opnemen en de integratie ontwikkelen, in het bijzonder ten opzichte van de migranten en van hen die in onze maatschappijen leven als uitgestotenen leven. Alleen door ons in deze situaties met een altruïstisch, door de oneindige en barmhartige liefde van God geïnspireerd verlangen in te zetten zullen wij een nieuwe wereld kunnen opbouwen en bijdragen aan de opbouw van het Rijk God.

Bij het met u delen van deze overwegingen wens ik dat wij in het nieuwe jaar samen op weg zijn, al wat de geschiedenis ons kan leren, koesterend. Ik doe de staatshoofden en regeringsleiders, de verantwoordelijken van de internationale organisaties, de hoofden van de verschillende godsdiensten mijn beste wensen toekomen. Alle mannen en vrouwen van goede wil wens ik toe dat zij dag voor dag, als bewerkers van de vrede, bouwen aan een goed jaar! Moge de onbevleete Maria, Moeder van Jezus en Koningin van de vrede, voor ons en heel de wereld ten beste spreken.

Vanuit het Vaticaan, 8 december 2022
Franciscus

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 31ste Wereldziekendag

“Zorg voor hem.” Medelijden als synodale beoefening van genezing

11 februari 2023

Geliefde broeders en zusters,

Ziekte maakt deel uit van onze menselijke ervaring. Maar ze kan onmenselijk worden, als ze in isolement en verlatenheid wordt beleefd, als zij niet wordt vergezeld van zorg en medelijden. Wanneer men samen optrekt, is het normaal dat iemand die zich niet goed voelt, door vermoeidheid of door een voorval onderweg halt moet houden. Juist dan op die momenten, ziet men hoe wij op weg zijn: of het echt een samen op weg zijn is, of dat men wel dezelfde weg gaat, maar ieder voor zich, waarbij men op zijn eigen belangen let en de anderen “zich maar moeten redden”. Daarom nodig ik u op deze 31ste Wereldziekendag, midden in het geheel van een synodaal traject, uit om na te denken over het feit dat wij juist door middel van de ervaring van broosheid en ziekte kunnen leren samen op te trekken in de stijl van God, die nabijheid, medeleven en tederheid is.

In het Boek van de profeet Ezechiël zegt de Heer, in een grote godsspraak die een van de hoogtepunten van heel de Openbaring is, het volgende: “Ik zal zelf mijn schapen weiden en ze zelf een rustplaats wijzen, luidt de godsspraak van Jahwe de Heer. Het verloren dier zal Ik zoeken, het afgedwaalde terughalen, het gewonde verbinden, het zieke sterken [...] Ik zal ze weiden zoals het behoort” (34, 15-16). De ervaring van verdwalen, van ziekte en zwakte maken natuurlijk deel uit van onze weg: zij sluiten ons niet uit van het Volk van God, integendeel, zij brengen ons naar het middelpunt van de aandacht van de Heer, die Vader is en onderweg zelfs niet één van zijn kinderen wil verliezen. Het gaat er dus om van Hem te leren om werkelijk een gemeenschap te zijn die samen onderweg is, in staat om zich niet te laten besmetten door de wegwerpcultuur.

De encycliciek *Fratelli tutti* reikt, zoals u weet, een geactualiseerde lectuur van de parabel van de Barmhartige Samaritaan aan. Ik heb deze tekst gekozen als spil, als keerpunt om uit de “schaduw van een gesloten wereld” te treden en “een open wereld te denken en te scheppen” (vgl. nr. 56). Er is immers een diep verband tussen deze parabel van Jezus en de vele wijzen waarop

tegenwoordig de broederschap wordt ontkend. In het bijzonder staat het feit dat een mishandeld en beroofd iemand langs de weg in de steek gelaten wordt, voor de toestand waarin te veel van onze broeders en zusters worden achtergelaten op het moment dat ze hulp het meest nodig hebben. Het is niet gemakkelijk te onderscheiden welke aanslagen op het leven en de waardigheid ervan voortkomen uit natuurlijke oorzaken en welke daarentegen veroorzaakt worden door ongerechtigheden en daden van geweld. In werkelijkheid hebben intussen het niveau van de ongelijkheden en het overheersen van de belangen van enkelen op de menselijke omgeving een zodanige invloed, dat het moeilijk blijkt enige ervaring als “natuurlijk” te zien. Ieder lijden komt in een “cultuur” en tussen de tegenstellingen daarbinnen tot stand.

Wat hier van belang is, is echter de toestand van eenzaamheid, verlatenheid te herkennen. Het betreft een gruwelijkheid die eerder dan iedere andere ongerechtigheid overwonnen kan worden, omdat - zoals de parabel vertelt - een ogenblik van aandacht, de innerlijke gemoedsbeweging van medelijden voldoende is om deze weg te nemen. Twee voorbijgangers, die voor godsdienstig worden gehouden, zien de gewonde en staan niet stil. De derde daarentegen, een Samaritaan, iemand die wordt geminacht, wordt tot medelijden bewogen en zorgt voor die vreemdeling langs de weg en behandelt hem als een broer. Door zo te doen zonder er maar over na te denken, verandert hij de dingen, scheidt hij een meer broederlijke wereld.

Broeders, zusters, wij zijn nooit klaar voor een ziekte. En vaak evenmin voor het toegeven dat de jaren vorderen. Wij vrezen de kwetsbaarheid en de alles doordringende cultuur van de markt drijft ons ertoe deze te negeren. Voor broosheid is er geen ruimte. En zo laat het kwaad, wanneer het binnendringt en ons overvalt, ons ter aarde geworpen en voor dood achter. Dan kan het gebeuren dat de anderen ons in de steek laten of dat wij menen hen te moeten verlaten om ze, naar ons gevoel, niet tot last te zijn. Zo begint de eenzaamheid en vergiftigt ons het bittere gevoel van een onrecht waarvoor ook de Hemel zich lijkt af te sluiten. Wij hebben er immers moeite mee in vrede met God te leven, wanneer de relatie met anderen en onszelf stukloopt. Daarom is het zo belangrijk, ook wat ziekte betreft, dat heel de Kerk zich meet met het voorbeeld uit het evangelie van de Barmhartige Samaritaan om een waardig “veldhospitaal”

te worden: haar zending komt immers, in het bijzonder in de historische omstandigheden die wij doormaken, tot uitdrukking in het beoefenen van de zorg. Wij zijn allen broos en kwetsbaar; allen hebben wij behoefte aan de medelijdende aandacht die weet stil te staan, te naderen, te zorgen en op te beuren. De toestand van de zieken is derhalve een appèl dat de onverschilligheid doorbreekt en de stap remt van wie verdergaat, als had hij geen zusters en broeders.

De Wereldziekendag nodigt in feite niet alleen uit tot gebed en nabijheid ten opzichte van de lijdenden; hij is er tegelijkertijd op gericht het volk van God, de gezondheidsinstellingen en de burgermaatschappij te sensibiliseren voor een nieuwe wijze van samen verder gaan. De aan het begin aangehaalde profetie van Ezechiël bevat een zeer streng oordeel over de prioriteiten van hen die over het volk een economische, culturele en bestuurlijke macht uitoefenen: “Ge eet het vet, ge kleedt u met wol, ge slacht het vetgemeste dier, maar weiden doet ge de beesten niet. Het zwakke dier geeft ge niets om aan te sterken, het zieke dier geneest ge niet, het gewonde verbindt ge niet, het verdwaalde brengt ge niet terug en het verlorene zoekt ge niet; ge behandelt de dieren hard en ruw” (34, 3-4). Het Woord van God is altijd verhelderend en eigentijds. Niet alleen in het aanklagen, maar ook in hetgeen het aanreikt. De conclusie van de parabel van de Barmhartige Samaritaan houdt ons immers voor hoe het beoefenen van de broederschap, die begint met een persoonlijke ontmoeting, uitgebreid kan worden tot georganiseerde zorg. De herberg, de herbergier, het geld, de belofte om zich wederzijds op de hoogte te blijven houden (vgl. Luc. 10, 34-35): dit alles doet denken aan het ambt van priesters, het werk van werkers in de gezondheidszorg en maatschappelijk werkers, aan de inzet van familieleden en vrijwilligers: dankzij hen staat iedere dag in elk deel van de wereld het goede het kwaad in de weg.

De jaren van de pandemie hebben ons gevoel van dankbaarheid voor wie iedere dag voor de gezondheid en voor het onderzoek werkt, vergroot. Maar om uit een zo grote collectieve tragedie te komen is het niet voldoende om helden te eren. Covid-19 heeft dit grote net van competenties en solidariteit zwaar op de proef gesteld en de structurele beperkingen van de bestaande welzijnssystemen laten zien. Daarom is het noodzakelijk dat in elk land de dankbaarheid correspondeert met het actieve zoeken naar strategieën en bronnen om voor ieder menselijk wezen de

toegang tot zorg en het fundamentele recht op gezondheid te waarborgen.

“Zorg voor hem” (Luc. 10, 35) is het dringende verzoek van de Samaritaan aan de waard. Jezus zegt dit opnieuw ook tot ieder van ons en spoort ons uiteindelijk aan “Ga, en doe ook jij zo”. Zoals ik in Fratelli tutti heb onderstreept, “laat de parabel ons zien met wat voor initiatieven men een gemeenschap kan vernieuwen, uitgaande van mannen en vrouwen die zich identificeren met de broosheid van anderen, die het niet toelaten een maatschappij van uitsluiting op te bouwen, maar naaste worden en de gevallen mens weer oprichten en rehabiliteren, opdat het welzijn gemeenschappelijk is” (nr. 67). Immers, “wij zijn gemaakt voor de volheid die men alleen in de liefde bereikt. Onverschillig leven tegenover verdriet is geen mogelijke optie” (nr. 68).

Laten wij ook op 11 februari 2023 kijken naar het heiligdom van Lourdes als naar een profetie, een les die midden in de moderniteit aan de Kerk wordt toevertrouwd. Niet alleen is wat functioneert van belang en niet alleen telt wie produceert. De zieke mensen staan in het middelpunt van het volk van God, dat samen met hen onderweg is als een profetie van een mensheid waarin ieder kostbaar is en niemand afgedankt mag worden.

Ik vertrouw ieder van u die ziek bent toe aan de voorspraak van Maria, Heil der zieken; u die zorg voor hen draagt in het gezin, met werk, in onderzoek en als vrijwilliger; en u die zich ervoor inzet om persoonlijke, kerkelijke en burgerlijke banden van broederschap aan te knopen. U allen doe ik van harte mijn apostolische zegen toekomen.

Rome, Sint Jan van Lateranen, 10 januari 2023
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de Veertigdagentijd 2023

De boetedoening van de Veertigdagentijd en de synodale weg

22 februari 2023

Geliefde broeders en zusters,

De evangelies van Mattheüs, Marcus en Lucas stemmen met elkaar overeen in het verslag van de gedaanteverandering van Jezus. Bij deze gebeurtenis zien wij het antwoord van de Heer op het onbegrip dat zijn leerlingen ten opzichte van Hem hadden getoond. Kort tevoren was er immers een ware botsing geweest tussen de Meester en Simon Petrus. Deze had namelijk na zijn geloof in Jezus te hebben beleden als de Christus, de Zoon van God, diens aankondiging van het lijden en het kruis afgewezen. Jezus had hem krachtig terecht gewezen: “Ga weg, satan, terug! Gij zijt Mij een aanstoot, want gij laat u leiden door menselijke overwegingen en niet door wat God wil” (Mat. 16, 23). En zie, “zes dagen later nam Jezus Petrus, Jakobus en diens broer Johannes met zich mee en bracht hen boven op een hoge berg” (Mat. 17, 1).

Het evangelie van de gedaanteverandering wordt ieder jaar op de tweede zondag van de Veertigdagentijd verkondigd. In deze liturgische tijd neemt de Heer ons in feite bij zich en neemt ons met zich mee. Ook al vragen onze gewone bezigheden van ons om op onze gebruikelijk plek te blijven, voor een leven vol herhaling en soms saaie routine, toch worden wij in de Veertigdagentijd uitgenodigd om samen met Jezus “een hoge berg op te gaan” om met het heilige volk van God een bijzondere ervaring van geestelijke discipline - ascese - te beleven.

De boetedoening van de Veertigdagentijd is een steeds door de genade bezielde inzet om ons gebrek aan geloof en de weerstand om Jezus te volgen op de weg van het kruis, te overwinnen. Precies wat ook Petrus en de andere leerlingen nodig hadden. Om onze kennis van de Meester te verdiepen en om het geheim van de verlossing, verwezenlijkt in een totale liefdevolle zelfgave, volkomen te begrijpen en te aanvaarden moeten wij ons door Hem mee omhoog laten nemen en daarbij de middelmatigheid en de ijdelheid loslaten. Wij moeten op weg gaan, een weg omhoog, die krachtsinspanning, offer en concentratie vereist, zoals een excursie in de bergen. Deze vereisten

zijn ook belangrijk voor de synodale weg, die wij als Kerk verplicht zijn te gaan. Het zal goed voor ons zijn na te denken over de relatie die er bestaat tussen de boetedoening van de Veertigdagentijd en de synodale ervaring.

In “het zich terugtrekken” op de berg Tabor neemt Jezus drie leerlingen met zich mee, die gekozen zijn om getuige te zijn van een unieke gebeurtenis. Hij wil dat die ervaring van genade niet iets is dat plaats vindt in eenzaamheid, maar wordt gedeeld, zoals dat overigens voor heel ons geloofsleven geldt. Men volgt Jezus samen. En als een door de tijd pelgrimerende Kerk wordt het liturgisch jaar en daarin de Veertigdagentijd beleefd, samen optrekkend met hen die de Heer ons als reisgenoten geeft. In overeenstemming met de bestijging van Jezus en de leerlingen van de berg Tabor kunnen wij zeggen dat onze weg in de Veertigdagentijd “synodaal” is, omdat wij samen dezelfde weg afleggen als leerlingen van de enige Meester. Wat meer is, wij weten dat Hijzelf de weg is en de Kerk hetzij in het liturgische traject hetzij in dat van de synode dus niets anders doet dan steeds dieper en voller doordringen in het geheim van Christus de Heiland.

En wij komen bij het hoogtepunt. Het evangelie vertelt dat Jezus “voor hun ogen van gedaante werd veranderd: zijn gelaat begon te stralen als de zon en zijn kleed werd glanzend als het licht” (Mat. 17, 2). Zie hier de “top”, het doel van de weg. Aan het einde van de beklimming wordt de drie leerlingen, terwijl ze met Jezus op de hoge berg staan, de genade gegeven Hem in zijn heerlijkheid te zien, stralend van een bovennatuurlijk licht dat niet van buiten kwam, maar vanuit Hemzelf straalde. De goddelijke schoonheid van dit visioen ging onvergelijkbaar iedere krachtsinspanning te boven die de leerlingen geleverd hadden bij het beklimmen van de Tabor. Zoals bij iedere veeleisende excursie in de bergen dient men de blik goed gericht te houden op het pad; maar het panorama dat zich aan het einde ontvouwt, verrast en beloont door zijn grootsheid. Ook het synodale proces lijkt vaak moeilijk en wij zouden soms de moed kunnen verliezen. Maar wat ons aan het einde wacht, is zonder meer iets wonderbaarlijks en verrassends, dat ons zal helpen de wil van God en onze zending ten dienste van het Rijk beter te begrijpen.

De ervaring van de leerlingen op de berg Tabor wordt nog verrijkt, wanneer naast de van gedaante veranderde Jezus Mozes en Elia verschijnen, die respectievelijk de Wet en de profeten verpersoonlijken (vgl. Mat. 17, 3). De nieuwheid van Christus is een vervulling van het Oude Verbond en de

beloften. Zij is niet los te maken van de geschiedenis van God met zijn volk en openbaart de diepe betekenis ervan. Op dezelfde wijze wortelt het synodale traject in de traditie van de Kerk en tegelijkertijd staat het open voor het nieuwe. De traditie is een bron van inspiratie om nieuwe wegen te zoeken en daarbij de tegengestelde verleidingen van onbeweeglijkheid en geïmproviseerd experimenteren te vermijden.

De weg van boete van de Veertigdagentijd en eveneens die van de synode hebben beide als doel een persoonlijke en kerkelijke gedaanteverandering. Een gedaanteverandering die in beide gevallen haar voorbeeld vindt in die van Jezus en tot stand komt door de genade van zijn paasmysterie. Opdat deze gedaanteverandering dit jaar in ons verwezenlijkt kan worden, zou ik twee “paden” willen voorstellen die gevolgd kunnen worden om samen met Jezus naar boven te gaan en met Hem tot het doel te komen.

Het eerste pad verwijst naar het gebod dat God de Vader tot de leerlingen op de Tabor richt, terwijl zij de van gedaante veranderde Jezus aanschouwen. De stem uit de wolk zegt: “Luistert naar Hem” (Mat. 17, 5). Dus is het eerste voorstel zeer duidelijk: luisteren naar Jezus. De Veertigdagentijd is een tijd van genade in de mate waarin wij naar Hem luisteren die tot ons spreekt. En hoe spreekt Hij tot ons? Vóór alles in het Woord van God, dat de Kerk ons in de liturgie aanreikt. Laten wij ons niet doof houden voor dat Woord. Als wij niet altijd aan de mis kunnen deelnemen, laten wij dan dag voor dag de Bijbellezingen lezen, ook met behulp van het internet. De Heer spreekt behalve in de Schriften ook tot ons in de broeders en de zusters, vooral in de gezichten en verhalen van hen die hulp nodig hebben. Maar ik zou er ook een ander aspect aan willen toevoegen dat zeer belangrijk is in het synodale proces: het luisteren naar Christus gaat ook via het luisteren naar de broeders en de zusters in de Kerk. Een dergelijk wederkerig luisteren is in sommige fasen het eerste doel. Maar het blijft ook onmisbaar in de methode en de stijl van een synodale Kerk.

Op het horen van de stem van de Vader “wierpen de leerlingen zich ter aarde neer, aangegrepen door een hevige vrees. Maar Jezus kwam naar hen toe, raakte hen aan en zei: ‘Staat op en weest niet bang. Toen zij hun ogen opsloegen, zagen zij niemand meer dan alleen Jezus’” (Mat. 17, 6-8). Hier hebben wij het tweede voorstel voor deze Veertigdagentijd: niet vluchten in een godsdienstigheid die bestaat uit buitengewone gebeurtenissen en

spectaculaire ervaringen, uit angst de werkelijkheid met haar dagelijkse inspanningen, haar rauwheid en tegenstrijdigheden onder ogen te moeten zien. Het licht dat Jezus de leerlingen toont, is een voorafbeelding van de heerlijkheid van Pasen en daar moeten wij heengaan, “Hem alleen” volgend. De Veertigdagentijd is gericht op Pasen: het “zich terugtrekken” is geen doel op zich, maar bereidt ons erop voor met geloof, hoop en liefde het lijden en het kruis te beleven om tot de verrijzenis te komen. Ook het synodale traject moet ons niet de illusie geven dat wij er zijn, wanneer God ons de genade schenkt van enkele krachtige ervaringen van gemeenschap. Ook daar herhaalt de Heer tot ons: “Staat op en weest niet bang.” Laten wij afdalen naar de vlakke en moge de ervaren genade ons ondersteunen om bewerkers te zijn van synodaliteit in het alledaagse leven van onze gemeenschappen.

Geliefde broeders en zusters, moge de Heilige Geest ons in deze Veertigdagentijd bij de beklimming met Jezus ons bezielen om zijn goddelijke schittering te ervaren en zo, gesterkt in het geloof, samen de weg met Hem, de heerlijkheid van zijn volk en het licht van de volken, voort te zetten.

Rome, Sint Jan van Lateranen, 25 januari, feest van de bekering van de apostel Paulus
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 60e Wereldgebedsdag voor roepingen

Roeping: genade en zending

30 april 2023

Geliefde broeders en zusters, zeer geliefde jongeren,

Het is voor de zestigste keer dat wij de Wereldgebedsdag voor roepingen vieren, ingesteld door de heilige Paulus VI in 1964 tijdens het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie. Dit providentiële initiatief heeft tot doel de leden van Gods volk te helpen, persoonlijk en in de gemeenschap, om een antwoord te geven op de oproep en de zending die de Heer aan ieder toevertrouwt in de wereld van vandaag, een wereld met haar wonden en verwachtingen, haar uitdagingen en verworvenheden.

Dit jaar stel ik u voor dat we nadenken en bidden, geleid door het thema “Roeping: genade en zending”. Het is een kostbare gelegenheid om opnieuw met verbazing te ontdekken dat de oproep van de Heer genade is, een gratis geschenk, en tegelijkertijd is het een verplichting om erop uit te gaan en het evangelie uit te dragen. Wij zijn geroepen tot een geloof dat getuigt en dat een sterke verbinding maakt tussen het leven van de genade, door middel van de sacramenten en de kerkgemeenschap, en het apostolaat in de wereld. Bezield door de Geest, laat een christen zich bevragen door de randgebieden van het bestaan en is hij gevoelig voor menselijke drama’s, waarbij hij altijd goed beseft dat de zending een werk van God is en niet individueel wordt verwezenlijk, maar in de kerkgemeenschap, samen met de broeders en de zusters, geleid door de herders. Want dit is van oudsher en voor altijd de droom van God: dat wij met Hem leven in een gemeenschap van liefde.

“Hij heeft ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld”

De apostel Paulus opent voor ons een wonderbaarlijke horizon: in Christus “heeft” God de Vader “ons uitverkoren vóór de grondlegging der wereld om heilig en vlekkeloos te zijn voor zijn aangezicht. In liefde heeft Hij ons voorbestemd zijn kinderen te worden door Jezus Christus, naar het welbehagen van zijn wil” (Ef. 1, 4-5). Het zijn woorden waarmee wij het leven in zijn volle betekenis kunnen zien: God “ontwerpt” ons naar zijn beeld en gelijkenis en wil dat wij zijn kinderen zijn: wij zijn geschapen

door de Liefde, uit liefde en met liefde, en wij zijn gemaakt om lief te hebben.

Deze oproep die ingeschreven is in de vezels van ons wezen en draagster is van het geheim van het geluk, bereikt ons door de werking van de Heilige Geest in de loop van ons leven op steeds nieuwe wijze: verlicht ons verstand, geeft kracht aan onze wil, vervult ons met verwondering en doet ons hart branden. Soms breekt zij zelfs op een onverwachte wijze door. Zo was het voor mij op 21 september 1953, toen ik, op weg naar het jaarlijkse studentenfeest, de aandrang voelde om een kerk binnen te gaan en te biechten. Die dag heeft mijn leven veranderd en heeft er een stempel op gedrukt dat tot vandaag voortduurt. Gewoonlijk echter baant de goddelijke oproep om jezelf te geven zich geleidelijk een weg: in contact met een situatie van armoede, op een ogenblik van gebed, dankzij een helder getuigenis van het evangelie, bij een lectuur die onze geest opent. Of wanneer wij een Woord van God horen en voelen dat het juist tot ons gericht is, bij het advies van een broeder of een zuster die ons begeleidt, in een tijd van ziekte of rouw... De fantasie van God die ons roept, is eindeloos.

En zijn initiatief en zijn vrije gave wachten op ons antwoord. Roeping is “de verstrengeling van goddelijke uitverkiezing en menselijke vrijheid”¹, een dynamische en stimulerende relatie die God en het menselijk hart als gesprekspartners heeft. Zo is de gave van de roeping als een goddelijk zaad dat ontkiemt in de bodem van ons leven, ons openstelt voor God en ons openstelt voor anderen om met hen de gevonden schat te delen. Dat is de fundamentele structuur van wat wij bedoelen met roeping: God roept, omdat Hij liefheeft, en wij antwoorden dankbaar, omdat wij liefhebben. Wij ontdekken dat wij zonen en dochters zijn die door dezelfde Vader worden bemind en wij herkennen elkaar als broeders en zusters van elkaar. De heilige Theresia van het Kind Jezus riep uit, toen zij deze werkelijkheid helder “zag”: “Ik heb eindelijk mijn roeping gevonden! Mijn roeping is de liefde! Ja, ik heb mijn plaats in de Kerk gevonden [...]. In het hart van de Kerk, mijn Moeder, zal mijn liefde zijn”².

---

¹ Slotdocument van de 15e Algemene Gewone Vergadering van de Bisschoppensynode (2018): Jongeren, geloof en onderscheiding van de roeping, nr. 78

² Handschrift B, geschreven gedurende haar laatste retraite (september 1896): Opere complete, Rome 1997, 223.

“Ik ben een zending op deze aarde”

De roepstem van God houdt, zoals wij zeiden, een zending in. Er is geen roeping zonder zending. En er is geen geluk en volledige zelfverwezenlijking zonder de ander het nieuwe leven aan te bieden dat wij hebben gevonden. De goddelijke oproep tot de liefde is een ervaring die men niet kan verzwijgen. “Wee mij, als ik het evangelie niet verkondig!” riep de heilige Paulus uit (1 Kor. 9, 16). En de Eerste Brief van Johannes begint zo: “Wat wij hebben gehoord, aanschouwd en aangeraakt - dat wil zeggen het mensgeworden Woord - verkondigen wij ook aan u, opdat onze vreugde volkomen is” (vgl. 1, 1-4).

Vijf jaar geleden sprak ik in de apostolische exhortatie *Gaudete et exultate* iedere gedoopte als volgt toe: “Ook jij moet de totaliteit van je leven opvatten als een zending” (nr. 23). Ja, want ieder van ons, niemand uitgesloten, kan zeggen: “Ik ben een zending op deze aarde en daarom bevind ik mij in deze wereld” (apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*, 273).

De gemeenschappelijke zending van ons allen als christenen is om met vreugde in iedere situatie, door onze houding en onze woorden te getuigen van wat wij ervaren, wanneer wij bij Jezus zijn en in zijn gemeenschap die de Kerk is. En dat vertaalt zich in werken van materiële en geestelijke barmhartigheid, in een gastvrije en zachtmoedige stijl van leven, die in staat is tot nabijheid, medeleven en tederheid, tegen de stroom in van een wegwerpcultuur en een cultuur van onverschilligheid. Naaste worden, zoals de barmhartige Samaritaan (vgl. Luc. 10, 25-37), maakt het mogelijk de “kern” van de christelijke roeping te begrijpen: Jezus navolgen, die is gekomen om te dienen en niet om gediend te worden (vgl. Mc. 10, 45).

Deze missionaire activiteit komt niet eenvoudigweg voort uit onze vermogens, bedoelingen of plannen, noch uit onze wil en zelfs niet uit onze inspanning om de deugden in praktijk te brengen, maar wel uit een diepe ervaring met Jezus. Alleen dan kunnen wij getuigen worden van Iemand, van een Leven, en dat maakt ons tot “apostelen”. Dan herkennen wij onszelf “als gekenmerkt door deze zending om te verlichten, te zegenen, te verlevendigen, op te beuren, te genezen, te bevrijden” (apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*, 273).

Een evangelisch icoon van deze ervaring zijn de twee leerlingen van Emmaüs. Na de ontmoeting met de verrezen Jezus vertrouwen zij elkaar toe: “Brandde ons hart niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak en ons de Schriften ontsloot?” (Luc. 24, 32). In hen kunnen wij zien wat het betekent “brandende harten en voeten die onderweg zijn”³ te hebben. Dat hoop ik ook voor de volgende Wereldjongerendag in Lissabon, waar ik met vreugde naar uitkijk en die als motto heeft “Maria stond op en ging haastig op weg” (vgl. Luc. 1, 39). Moge ieder zich geroepen voelen om op te staan en met een brandend hart haastig op weg te gaan!

Samen geroepen: bijengeroepen

De evangelist Marcus vertelt over het ogenblik waarop Jezus twaalf leerlingen tot zich riep, ieder bij zijn eigen naam. Hij stelde hen aan om bij Hem te zijn en om hen uit te zenden om te prediken, ziekten te genezen en duivels uit te drijven (vgl. Mc. 3, 13-15). De Heer legde zo de grondslagen voor zijn nieuwe Gemeenschap. De Twaalf waren mensen met verschillende maatschappelijke achtergronden en beroepen, zij hoorden niet tot de belangrijkste categorieën. De evangeliën vertellen ons vervolgens over andere roepingen, zoals die van de tweeënzeventig leerlingen die Jezus twee aan twee uitzendt (vgl. Luc. 10, 1).

De Kerk is nu juist *Ekklesia*, een Griekse term die betekent: *vergadering van personen die geroepen, bijengeroepen zijn* om de gemeenschap te vormen van de missionaire leerlingen van Jezus Christus, die zich ervoor inzetten zijn liefde onder hen te beleven (vgl. Joh. 13, 34; 15, 12) en deze onder allen te verspreiden, opdat Gods Rijk komt.

In de Kerk zijn wij allen dienaars volgens verschillende roepingen, charisma's en bedieningen. De roeping tot zelfgave in liefde, die voor allen gemeenschappelijk is, ontplooit en concretiseert zich in het leven van de christengelovige mannen en vrouwen, die zich inzetten voor de opbouw van het gezin als een kleine *huiskerk* en de verschillende kringen van de maatschappij te vernieuwen met de dessem van het Evangelie. Deze roeping concretiseert zich ook in het getuigenis van de gewijde personen, allen aan God geschonken voor de broeders en zusters als profetie van Gods Rijk.

---

³ Vgl. Boodschap voor de 97ste Wereldmissiedag (6 januari 2023).

Ook in de gewijde bedienaren (diakens, priesters, bisschoppen) die ten dienste staan van het Woord, het gebed en de gemeenschap van het heilige volk van God concreetiseert zich deze roeping tot zelfgave in liefde. Alleen in de relatie met alle anderen komt iedere specifieke roeping in de Kerk ten volle aan het licht met haar eigen waarheid en rijkdom. In deze zin is de Kerk een symfonie van roepingen waarbij alle roepingen in harmonie verenigd en verschillend zijn en samen “eropuit gaan” om in de wereld het nieuwe leven van Gods Rijk uit te stralen.

Genade en zending: gave en taak

Geliefde broeders en zusters, roeping is een geschenk en een taak, een bron van nieuwe liefde en ware vreugde. Mogen de initiatieven van gebed en bezieling die verbonden zijn aan deze Wereldjongerendag, het bewustzijn van roeping versterken in onze gezinnen, in de parochiegemeenschappen en in gemeenschappen van het gewijde leven, in de kerkelijke verenigingen en bewegingen. Moge de Geest van de verrezen Heer ons wakker schudden uit de apathie en ons sympathie en empathie schenken zodat we iedere dag kunnen leven als herboren kinderen van God, die Liefde is (vgl. 1 Joh. 4, 16), en op onze beurt in staat zijn die liefde door te geven: in staat overal leven te brengen, vooral daar waar uitsluiting en uitbuiting, armoede en dood zijn. Mogen zo de ruimten van de liefde zich uitbreiden⁴ en mag God steeds meer in deze wereld heersen.

Moge het gebed dat de heilige Paulus voor de 1ste Wereldgebedsdag voor roepingen op 11 april 1964 maakte, ons begeleiden op deze weg:

“Jezus, goddelijke Herder van de zielen, die de apostelen geroepen heeft om van hen vissers van mensen te maken, trek ook nu vurige en edelmoedige zielen van jongeren tot U om van hen uw volgelingen en uw dienaars te maken; maak hen deelgenoot van uw dorst naar een universele verlossing [...] ontsluit voor hen de horizonten van de hele wereld [...], opdat zij in antwoord op uw roepstem hier beneden uw zending kunnen verlengen, uw mystiek lichaam, dat de Kerk is, kunnen opbouwen en ‘het zout der aarde’, ‘het licht der wereld’ (Mat. 5, 13) kunnen zijn.”

---

⁴ “Dilatentur spatia caritatis”: de heilige Augustinus, Sermo 69: PL 5, 440.441.

Moge u de Maagd Maria begeleiden en beschermen. Met mijn zegen.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 30 april 2023, Vierde Zondag van Pasen
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 57ste Wereldcommunicatiedag

Tot het hart spreken. “Laten wij de waarheid spreken in liefde”
(Ef. 4, 15)

21 mei 2023

Geliefde broeders en zusters,

Na de afgelopen jaren te hebben nagedacht over de woorden “gaan en zien” en “luisteren” als voorwaarde voor een goede communicatie zou ik met deze Boodschap voor de 57ste Werelddag voor communicatie stil willen staan bij het “spreken met het hart”. Het is juist het hart dat heeft ons ertoe aangezet heeft om te gaan, te zien en te luisteren en het hart zet ons aan tot een open en ontvankelijke communicatie. Als we ons eenmaal hebben geoefend in het luisteren, dat wachten en geduld vereist, evenals het afzien van een bevooroordeeld standpunt, kunnen wij intreden in de dynamiek van een dialoog en een samen delen, die nu juist die van een *van harte communiceren* is. Wanneer wij eenmaal met een zuiver hart naar de ander hebben geluisterd, zullen wij er ook in slagen te spreken, *de waarheid volgend in liefde* (vgl. Ef. 4, 15). Wij moeten niet bang zijn om de waarheid te verkondigen, ook al is die vaak ongemakkelijk, maar wel bang zijn om dit zonder liefde, zonder hart te doen. Want “het programma van de christen” is - zoals Benedictus XVI schreef - “een hart dat ziet”.⁵ Een hart dat met zijn kloppen de waarheid van ons wezen openbaart en waarnaar om die reden geluisterd moet worden. Dit brengt degene die luistert, ertoe op dezelfde golfengte af te stemmen, zodat hij ertoe komt in het eigen hart ook het kloppen van de ander te voelen. Dan kan het wonder van de ontmoeting plaatsvinden, dat ons met medeleven naar elkaar doet kijken en daarbij met respect de wederzijdse kwetsbaarheden doet accepteren, in plaats van te oordelen op grond van horen zeggen en onenigheid en verdeeldheid te zaaien.

Jezus waarschuwt ons dat iedere boom aan zijn vrucht wordt gekend (vgl. Luc. 6, 4): “Een goed mens brengt uit de schat van goedheid in zijn hart het goede tevoorschijn, maar een slechte uit zijn schat van slechtheid het slechte; want zijn mond spreekt waar zijn hart van overloopt” (v. 45). Daarom, om te kunnen communiceren *overeenkomstig de waarheid in liefde*,

---

⁵ Encycliek *Deus caritas est*, 31.

is het noodzakelijk het eigen hart te zuiveren. Alleen door met een zuiver hart te luisteren en te spreken kunnen wij verder dan de schijn zien en het verwarde rumoer overwinnen dat, ook op het gebied van de informatie, ons niet helpt om goed te onderscheiden in de complexiteit van de wereld waarin wij leven. De oproep om met het hart te spreken bevraagt op een radicale wijze de tijd waarin wij leven, een tijd die zo geneigd is tot onverschilligheid en verontwaardiging soms zelfs op grond van onjuiste informatie die de waarheid verdraait en instrumentaliseert.

Van harte communiceren

Dat wij van harte communiceren wil zeggen dat wie ons leest of naar ons luistert, ertoe gebracht wordt te aanvaarden dat wij deelnemen aan de vreugde en het verdriet, de verwachtingen en het lijden van de vrouwen en mannen van onze tijd. Wie zo spreken, hebben de ander lief, omdat deze hen ter harte gaat, en ze diens vrijheid bewaken zonder deze geweld aan te doen. Wij kunnen deze stijl zien in de mysterieuze Reiziger die een gesprek heeft met de leerlingen die op weg zijn naar Emmaüs na de tragedie die zich op Golgotha heeft voltrokken. De verrozen Jezus spreekt tot hen met zijn hart en begeleidt met respect de weg van hun verdriet door hun zichzelf voor ogen te houden en zich niet op te dringen. Zo opent Hij hun geest met liefde voor het begrijpen van de diepste betekenis van hetgeen is gebeurd. Zij kunnen immers met vreugde uitroepen dat hun harte in hen brandde, terwijl Hij onderweg met hen sprak en hun de Schriften uitlegde (vgl. Luc. 24, 32).

In een historische periode die wordt gekenmerkt door polarisaties en tegenstellingen - waarvan helaas ook de kerkelijke gemeenschap niet vrij is - betreft de inzet voor een communicatie “met een open hart en open armen” niet uitsluitend hen die werkzaam zijn op het terrein van de informatie, maar het is de verantwoordelijkheid van iedereen. Wij zijn allen geroepen om de waarheid te zoeken en te spreken. Wij christenen zijn steeds geroepen om onze tong te beschermen tegen het kwaad (vgl. Ps. 34, 14). Wij kunnen namelijk, zoals de Schrift leert, hiermee zowel de Heer prijzen en alsook de mensen vervloeken, die naar het beeld van God geschapen zijn (vgl. Jak. 3, 9). Uit onze mond zou geen slecht woord moeten komen, maar veeleer “een goed woord, opbouwend als het nodig is, tot zegen voor de hoorders” (Ef. 4, 29).

Soms slaat beminnelijk spreken zelfs in de meest verharde harten een bres. Hiervan vinden wij ook een spoor in de literatuur. Ik denk aan die gedenkwaardige pagina in hoofdstuk 21 van de *Promessi Sposi* (*De Verloofden*), waarin Lucia met het hart spreekt tot de Innominato (*Ongenoemde*), totdat deze, ontwapend en gekweld door een weldadige innerlijke crisis, wijkt voor de vriendelijke kracht van de liefde. Wij ervaren dit in de burgerlijke samenleving, waar vriendelijkheid niet alleen een kwestie van “fatsoen” is, maar een waar tegengif tegen wreedheid, die helaas de harten en de relaties kan vergiftigen. Hieraan hebben wij behoefte op het terrein van de media, opdat de communicatie geen nijd aanwakkert die verbittert, woede voortbrengt en tot confrontatie leidt. Communicatie dient de mensen te helpen rustig na te denken, om met een kritische en altijd respectvolle geest de realiteit waarin ze leven, te ontcijferen.

De communicatie van hart tot hart: “Om goed spreken is het voldoende goed lief te hebben”

Een van de schitterendste en ook nu nog meest fascinerende voorbeelden van het “spreken met het hart” is de heilige Franciscus van Sales, kerkleraar, aan wie ik kortgeleden de apostolische brief *Totum amoris est* heb gewijd, 400 jaar na zijn dood. Behalve deze belangrijke verjaardag wil ik graag in deze omstandigheid aan een andere verjaardag herinneren die in dit jaar 2023 valt: het eeuwfeest van het uitroepen van Franciscus van Sales tot patroon van de katholieke journalisten door Pius XI met de encycliek *Rerum omnium perturbationem*. Franciscus van Sales, een briljant intellect, een vruchtbare schrijver en een theoloog met een grote diepgang, was aan het begin van de 17de eeuw bisschop van Genève in moeilijke jaren, die gekenmerkt werden door vurige disputen met de calvinisten. Zijn zachtmoedige houding, zijn menselijkheid, zijn bereidheid om geduldig een gesprek te voeren met allen en in het bijzonder met wie hem bestreed, maakten hem tot een buitengewone getuige van Gods barmhartige liefde. Van hem kon gezegd worden: “minzame taal maakt overal vrienden en een hoffelijke tong krijgt overal welwillend antwoord” (Sir. 6, 5). Overigens heeft een van zijn beroemdste beweringen “het hart spreekt tot het hart” generaties gelovigen geïnspireerd, onder wie de heilige John Henry Newman die dit koos als zijn lijfspreuk *Cor ad cor loquitur*. “Om goed te spreken is het voldoende goed lief te hebben” was een van zijn overtuigingen. Dit laat zien hoe voor hem de communicatie niet gereduceerd mocht worden tot een kunstgreep, tot een marketingstrategie

- zouden wij tegenwoordig zeggen - maar hoe ze de weerspiegeling was van een geestesgesteldheid, de zichtbare oppervlakte van een kern van voor de ogen onzichtbare liefde. Voor de heilige Franciscus van Sales is het juist “in het hart en door middel van het hart dat een subtiel en intens samenhangend proces zich voltrekt waarin de mens God herkent”.⁶ “Door goed lief te hebben” slaagde de heilige Franciscus erin te communiceren met de doofstomme Martinus en vriend van hem te worden; daarom wordt hij ook herdacht als de beschermer van mensen met communicatieve gebreken.

Uitgaande van dit “criterium van de liefde”, herinnert de heilige bisschop van Genève door middel van zijn geschriften en getuigenis van leven ons eraan dat “wij zijn wat wij communiceren”. Dit is een les die tegenwoordig tegen de stroom ingaat in een tijd waarin - zoals wij vooral in de sociale netwerken ervaren - de communicatie vaak tot een instrument wordt gemaakt, opdat de wereld ons ziet zoals wij graag zouden willen zijn en niet om wat wij zijn. De heilige Franciscus van Sales verspreidde talrijke kopieën van zijn geschriften in de gemeenschap van Genève. Deze “journalistieke” intuïtie verschafte hem een faam die snel de grenzen van zijn bisdom overschreed en tot onze dagen nog voortduurt. Zijn geschriften verschaffen, zoals de heilige Paulus VI heeft opgemerkt, “een hoogst aangename, instructieve, stimulerende”⁷ lectuur.

Als wij vandaag kijken naar het gebied van de communicatie, zijn het dan niet juist deze eigenschappen waaraan een artikel, een rapportage, een verslag op radio en televisie of een post op de *social media* zou moet voldoen? Mogen degenen die werkzaam zijn op het gebied van de communicatie, zich geïnspireerd voelen door deze heilige van de tederheid door moedig en vrij de waarheid te zoeken en te vertellen, maar de verleiding weerstaan opzienbarende en agressieve uitdrukkingen te gebruiken.

Sprekend met het hart in het synodale proces

Zoals ik heb kunnen onderstrepen, “heeft ook de Kerk veel behoefte aan aandachtig horen en naar elkaar luisteren. Het is het kostbaarste en

---

⁶ Apostolische brief *Totum amoris est* (28 december 2022).

⁷ Apostolische brief *Sabaudiae gemma* bij het vierde eeuwfeest van de geboorte van de heilige Franciscus van Sales, kerkleraar (29 januari 1967).

vruchtbaarste geschenk dat wij elkaar kunnen bieden”.⁸ Uit een aandachtig en hulpvaardig luisteren zonder vooroordelen komt een spreken voort naar de stijl van God, gevoed door nabijheid, medeleven en tederheid. Wij hebben in de Kerk dringend behoefte aan een communicatie die de harten in vuur en vlam zet, die een balsem is op de wonden en de weg van de broeders en zusters verlicht. Ik droom van een kerkelijke communicatie die zich weet te laten leiden door de Heilige Geest, vriendelijk en tegelijkertijd profetisch, die nieuwe vormen en manieren weet te vinden voor de wonderbaarlijke verkondiging die zij geroepen is het derde millennium in te brengen. Een communicatie die de relatie met God en de naaste, in het bijzonder de meest behoeftige, in het middelpunt plaatst en die meer het vuur van het geloof weet aan te steken dan de as te bewaren van een identiteit die op zichzelf betrokken is. Een communicatie waarvan de grondslag gevormd wordt door nederigheid in luisteren en *parrhesia* in spreken, die de waarheid nooit van de liefde scheidt.

De geesten ontwapenen door de taal van de vrede te bevorderen

“Een zachte tong kan beenderen breken” (Spr. 25, 15). Met het hart spreken is hoogstnoodzakelijk om een cultuur van vrede te bevorderen waar oorlog is; om paden te openen die een dialoog en een verzoening mogelijk maken waar haat en vijandschap woeden. In de dramatische context van een wereldwijd conflict waarmee wij te maken hebben, is het dringend noodzakelijk een niet vijandige communicatie tot stand te brengen. Het is noodzakelijk “de gewoonte” te overwinnen “de tegenstander snel in diskrediet te brengen door hem vernederende typering toe te kennen in plaats van een open en respectvolle dialoog aan te gaan”.⁹ Wij hebben behoefte aan communicatoren die bereid zijn een gesprek aan te gaan, en zich inzetten voor het begunstigen van een integrale ontwapening; communicatoren die zich ervoor inzetten de oorlogszuchtige psychose die zich in onze harten nestelt, af te breken, zoals de heilige Johannes XXIII in de encycliek *Pacem in terris* aanspoorde: “Ware vrede kan alleen in wederzijds vertrouwen opgebouwd worden” (vgl. nr. 61). Dit is een vertrouwen dat geen behoefte heeft aan communicatoren die zich verschanst hebben maar die stoutmoedig en creatief zijn, bereid om risico’s te nemen om een gemeenschappelijk terrein te vinden waar men

---

⁸ Boodschap voor de 56ste Wereldcommunicatiedag (24 januari 2022).

⁹ Encycliek *Fratelli tutti* (3 oktober 2020), 201.

elkaar kan ontmoeten. Evenals 60 jaar geleden leven wij vandaag in een duisternis waarin de mensheid bang is voor een escalatie van de oorlog die zo snel mogelijk ook op communicatief niveau afgeremd moet worden. Wij zijn ontsteld, wanneer wij horen met wat voor gemak er woorden worden gesproken die oproepen tot de verwoesting van gebieden en volken. Woorden die helaas vaak veranderen in oorlogshandelingen van een gruwelijk geweld. Ziedaar waarom iedere oorlogsrhetoriek, alsook iedere vorm van propaganda die de waarheid manipuleert door haar te verminken voor ideologische doeleinden, afgewezen dient te worden. Op alle niveaus dient daarentegen een communicatie bevorderd te worden die helpt om voorwaarden te scheppen om tegenstellingen tussen de volken op te lossen.

Als christenen weten wij dat juist dankzij de bekering van het hart het lot van de vrede wordt beslist, omdat het virus van de oorlog komt uit het binnenste van het hart.¹⁰ Uit het hart komen de juiste woorden voort om de schaduw te verdrijven van een gesloten en verdeelde wereld en een beschaving op te bouwen die beter is dan die we hebben gekregen. Het is een krachtsinspanning die van ieder van ons wordt gevraagd, maar die in het bijzonder een gevoel van verantwoordelijkheid vereist van hen die op het gebied van de communicatie werkzaam zijn, opdat zij hun beroep als een zending uitoefenen.

Moge de Heer Jezus, het zuivere Woord dat uit het hart van de Vader ontspringt, ons helpen onze communicatie vrij, zuiver en hartelijk te maken.

Moge de Heer Jezus, het mens geworden Woord, ons helpen te luisteren naar het kloppen van de harten om opnieuw te ontdekken dat wij broeders en zusters zijn, en de vijandigheid te ontwapenen die verdeelt.

Moge de Heer Jezus, het Woord van waarheid en liefde, ons helpen de waarheid in liefde te spreken om ons hoeders van elkaar te voelen.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 24 januari 2023, gedachtenis van de heilige Franciscus van Sales
Franciscus

---

¹⁰ Vgl. Boodschap voor de 56ste Wereldvredeedag, 1 januari 2023.

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers
Eindredactie: A. Kruse, MA
Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus ter gelegenheid van de derde Werelddag van de Grootouders en de Ouderen

Barmhartig is Hij van geslacht op geslacht (Luc. 1, 50)

23 juli 2023

Geliefde broeders en zusters,

“Barmhartig is Hij van geslacht tot geslacht” (Luc. 1, 50): dat is het thema van de derde Werelddag van de Grootouders en de Ouderen. Het is een thema dat ons terugbrengt bij een gezegende ontmoeting: die tussen de jonge Maria en haar oude verwante Elisabet (vgl. Luc. 1, 39-56). Deze richt, vol van de Heilige Geest, woorden tot de Moeder van God die millennia later ons dagelijks gebed een ritme geven: “Gij zijt gezegend onder de vrouwen en gezegend is de vrucht van uw schoot” (v. 42). En de Heilige Geest, die al over Maria was neergedaald, geeft haar in om met het *Magnificat* te antwoorden. Hierin verkondigt zij dat de barmhartigheid van de Heer zich uitstrekt van geslacht tot geslacht. De Heilige Geest zegent en begeleidt iedere vruchtbare ontmoeting tussen verschillende generaties, tussen grootouders en kleinkinderen, tussen jongeren en ouderen. God wil immers dat de jongeren, zoals Maria bij Elisabet deed, de harten van de ouderen verblijden en dat zij wijsheid putten uit hun levenservaringen. Maar de Heer wil vóór alles dat wij de ouderen niet alleen laten, dat wij hen niet verbannen naar de randen van het leven, zoals vandaag de dag helaas maar al te vaak gebeurt.

Dit jaar is het mooi dat de Werelddag van de Grootouders en de Ouderen en de Wereldjongerendagen dicht bij elkaar liggen: beide hebben als thema de “haast” van Maria (vgl. v. 39) bij haar bezoek aan Elisabet en nodigen ertoe uit na te denken over de band tussen jongeren en ouderen. De Heer hoopt dat jongeren, wanneer zij ouderen ontmoeten, gehoor geven aan de oproep om herinneringen te bewaren en zich bewust worden van de gave deel te mogen uitmaken van een grotere geschiedenis. De vriendschap van een oudere persoon helpt de jongere het leven niet te laten vervlakken tot het hier en nu en eraan te denken dat niet alles afhangt van de eigen capaciteiten. Voor de meeste ouderen kan daarentegen het contact met een jongere de hoop geven dat hun levenservaring niet verloren gaat en dat hun dromen worden verwerkelijk. Kortom, het bezoek van Maria aan Elisabet en het bewustzijn dat de barmhartigheid van de Heer van de ene generatie aan de andere wordt

doorgegeven, openbaren dat wij alleen niet verder kunnen gaan - en evenmin onszelf kunnen redden - en dat het ingrijpen van God in de geschiedenis van een volk altijd in zijn geheel zichtbaar wordt. Maria zegt het zelf in het *Magnificat*, wanneer zij zich in God verheugt dat Hij nieuwe en verassende wonderen heeft verricht, trouw aan de belofte die Hij aan Abraham gedaan heeft (vgl. vv. 51-55).

Om beter de stijl van Gods handelen te kunnen waarderen, laten we ons herinneren dat wij de tijd in zijn volheid moeten beleven, omdat de grootste werkelijkheden en de mooiste dromen niet in een ogenblik worden verwezenlijkt, maar door groei en rijping: onderweg, in dialoog, in relatie. Daarom, wie zich alleen maar concentreert op het onmiddellijke, op eigen voordelen die snel en gretig behaald moeten worden, op “alles en onmiddellijk”, verliest Gods handelen uit het oog. Zijn plan van liefde loopt integendeel door het verleden, het heden en de toekomst, omarmt en verbindt de generaties. Het is een plan dat verder gaat dan onszelf, maar waarbij ieder van ons belangrijk is, en vooral geroepen is *verder te gaan*. Voor de jongeren gaat het erom verder te gaan dan het onmiddellijke wanneer men zich beperkt tot de virtuele werkelijkheid, die vaak afhoudt van de concrete activiteit; voor de ouderen gaat het erom niet te blijven stilstaan bij het afnemen van de krachten en het betreuren van verloren kansen. Laten wij vooruitkijken! Laten wij onszelf toestaan ons te laten vormen door de genade van God, die van geslacht op geslacht ons bevrijdt van traagheid van handelen en van verdriet over het verleden!

Bij de ontmoeting tussen Maria en Elisabet, tussen jongeren en ouderen, schenkt God ons zijn toekomst. De weg van Maria en de ontvangst van Elisabet openen immers de deuren zodat het heil zich kan laten zien: door hun omarming dringt zijn barmhartigheid met vreugdevolle zachtmoedigheid binnen in de geschiedenis van de mens. Ik zou dan ook ieder willen uitnodigen te denken aan die ontmoeting, of wat beter is, de ogen te sluiten en zich als bij een momentopname die omarming tussen de jonge Moeder van God en de oude moeder van de heilige Johannes de Doper voor te stellen; haar in de geest voor te stellen en in het hart te visualiseren, om haar in de geest te prenten als een stralende innerlijke icoon.

Ik nodig u nu uit om niet bij beelden te blijven stilstaan, maar over te gaan op concreet handelen door grootouders en ouderen te omarmen. Wij mogen

hen niet alleen laten, hun tegenwoordigheid in families en gemeenschappen is kostbaar, schenkt ons het bewustzijn dat wij dezelfde erfenis delen en deel uitmaken van een volk waarin de wortels worden gerespecteerd. Ja, het zijn de ouderen die ons doorgeven dat wij behoren tot het heilig Volk van God. De Kerk heeft, evenals de maatschappij, hen nodig. Zij geven het heden een verleden dat noodzakelijk is om de toekomst op te kunnen bouwen. Laten wij hen eren, laten wij ons niet beroven van hun gezelschap en laten wij hen niet beroven van ons gezelschap, laten wij het niet toestaan dat zij worden afgedankt!

De Werelddag van de Grootouders en de Ouderen wil een klein, en betekenisvol teken zijn van hoop voor hen en heel de Kerk. Daarom hernieuw ik mijn uitnodiging aan allen - bisdommen, parochies, verenigingen, gemeenschappen - deze te vieren en daarbij de overvloedige vreugde van een hernieuwde ontmoeting tussen jongeren en ouderen in het middelpunt te plaatsen. Tot jullie, jongeren, die je erop voorbereiden om te vertrekken naar Lissabon of die de Wereldjongerendag in de eigen woonplaats zullen vieren, zou ik willen zeggen: ga, alvorens op reis te gaan, je grootouders bezoeken, breng een eenzame oudere een bezoek! Hun gebed zal jullie beschermen en jullie zullen in je hart de zegen van die ontmoeting dragen. U, ouderen, vraag ik met gebed de jongeren te begeleiden die op het punt staan de WJD te vieren. Die jongens en meisjes zijn het antwoord van God op uw vragen, de vrucht van wat u hebt gezaaid, het teken dat God zijn volk niet in de steek laat, maar het altijd verjont met de fantasie van de Heilige Geest.

Geliefde grootouders, geliefde oudere broeders en zusters, moge de zegen van de omarming tussen Maria en Elisabet tot u komen en uw hart overladen met vrede. Ik zegen u met genegenheid. En bid alstublieft, ook voor mij.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 31 mei 2023, Feest van het bezoek van de heilige Maagd Maria
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de Wereldgebedsdag voor de zorg voor de schepping 1 september

Geliefde broeders en zusters!

“Laat de gerechtigheid en de vrede stromen” is dit jaar het thema van de oecumenische Periode van de Schepping, geïnspireerd door de woorden van de profeet Amos: “Het recht moet stromen als water, de gerechtigheid als een nooit uitdrogende beek” (5, 24).

Dit sprekende beeld van Amos zegt ons wat God wenst. God wil dat gerechtigheid heerst, die wezenlijk is voor ons leven als kinderen naar het beeld van God, zoals het water dat is voor ons fysiek overleven. Deze gerechtigheid moet naar boven komen waar zij noodzakelijk is, zich niet te diep verschuilen of verdwijnen als water dat verdampt, voordat het ons kan sterken. God wil dat ieder in iedere situatie rechtvaardig is, dat men zich altijd inspant om overeenkomstig zijn wetten te leven en het zo mogelijk te maken voor het leven om tot volle bloei te komen. Wanneer wij vóór alles het rijk Gods zoeken (vgl. Mat. 6, 33) door een juiste relatie met God, de mensheid en de natuur te onderhouden, dan kunnen de gerechtigheid en de vrede stromen als een onuitputtelijke stroom zuiver water en de mensheid en alle schepsels voeden.

In juli 2022 heb ik op een mooie zomerse dag gedurende mijn pelgrimstocht aan de oevers van Lac Sainte Anne in de provincie Alberta in Canada over deze onderwerpen gemediteerd. Dit meer is voor veel inheemse bewoners een pelgrimsoord geworden en is dat nog. Zoals ik bij die gelegenheid heb gezegd, begeleid door de klank van de trommels: “Hoeveel harten zijn hier vol verlangen en buiten adem, gebukt onder de lasten van het leven, gekomen en hebben bij dit water de troost en de kracht gevonden om verder te gaan! Wij kunnen ook hier, ondergedompeld in de schepping een andere hartslag horen, de moederlijke hartslag van de aarde. En zoals de hartslag van het kind vanaf de moederschoot is afgestemd op die van de moeder, zo moeten wij om als mensen te groeien het ritme van het leven

laten aansluiten bij het ritme van de schepping die ons leven geeft”.¹¹

Laten wij in deze Periode van de Schepping blijven stilstaan bij deze hartslagen: de onze, die van onze moeders en onze grootmoeders, de hartslag van de schepping en de hartslag van God. Zij stemmen vandaag niet met elkaar overeen, zij slaan niet samen in harmonie en vrede. Te veel mensen worden verhinderd te drinken aan deze machtige rivier. Laten wij daarom luisteren naar de oproep om naast de slachtoffers van het onrecht op het gebied van het milieu en het klimaat te gaan staan en om een einde te maken aan de dwaze oorlog tegen de schepping.

Wij zien de gevolgen van deze oorlog bij zeer veel rivieren die aan het opdrogen zijn. “De uiterlijke woestijnen vermenigvuldigen zich in de wereld, omdat de innerlijke woestijnen zo groot zijn geworden”, heeft Benedictus XVI eens gezegd.¹² Een inhalig consumentisme, gevoed door egoïstische harten, is de cyclus van het water van de planeet ingrijpend aan het veranderen. Een ongebreideld gebruik van fossiele brandstoffen en het kappen van bossen stuwende temperaturen omhoog en veroorzaken grote droogte. Een angstaanjagend tekort aan water treft onze plattelandsgemeenschappen zowel als de bewoners van grote metropolen steeds erger. Bovendien zijn roofzuchtige industrieën de bronnen van ons drinkwater aan het uitputten en vergiftigen met extreme praktijken zoals fracking voor het winnen van olie en gas, de megaprojecten voor ongecontroleerde grondstofwinning en een intensieve veeteelt. “Zuster water, zoals de heilige Franciscus het noemt, wordt geplunderd en veranderd in ‘koopwaar onderworpen aan de wetten van de markt’” (encycliek *Laudato si’*, 30).

De IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) van de Verenigde Naties stelt dat een dringend noodzakelijke actie voor het klimaat ons kan garanderen dat wij de gelegenheid om een duurzamere en rechtvaardigere wereld te scheppen niet voorbij laten gaan. Wij kunnen, ja wij moeten vermijden dat zich de ergste gevolgen voordoen. “Er is veel wat men kan doen!” (ibid., 180), als wij, als veel beekjes en stromen aan het einde samenvloeien in een machtige rivier om het leven bevloeien van onze wonderbaarlijke planeet en onze menselijke familie voor de komende

---

¹¹ Homilie bij Lac Ste Anne, Canada, 26 juli 2022

¹² Homilie ter gelegenheid van het plechtig begin van het Petrinisch ambt, 24 april 2005

generaties. Laten wij de handen ineenslaan en moedige stappen zetten, opdat gerechtigheid en vrede op heel de wereld stroomt.

Hoe kunnen wij bijdragen aan de machtige stroom van gerechtigheid en vrede in deze Periode van de Schepping? Wat kunnen wij, vooral als christelijke Kerken, doen om ons gemeenschappelijk huis weer gezond te maken, zodat het weer krioelt van leven? Wij moeten besluiten ons hart te veranderen, onze levensstijl en de vormen van openbaar beleid die onze samenlevingen regeren.

Wij dragen op de eerste plaats bij aan deze machtige stroom door ons hart te veranderen. Dat is essentieel, voor iedere andere verandering die men wil beginnen. Het is de “ecologische bekering” waartoe de heilige Johannes Paulus II ons heeft aangespoord: de vernieuwing van onze relatie met de schepping, opdat wij deze niet meer beschouwen als een object dat uitgebuit kan worden, maar daarentegen bewaken als een heilige gave van de Schepper. Laten wij ons vervolgens realiseren dat het voor een integrale benadering vereist is om het ecologisch respect langs vier wegen in praktijk te brengen: jegens God, jegens onze broeders en zusters van vandaag en morgen, jegens heel de natuur en jegens onszelf.

Wat de eerste van deze dimensies betreft, Benedictus XVI heeft over de dringende noodzaak gesproken te erkennen dat schepping en verlossing onafscheidelijk zijn: “De Verlosser is de Schepper en als wij God niet verkondigen in deze algehele grootsheid van Hem - van Schepper en Verlosser -, doen wij ook afbreuk aan de waarde van de verlossing”.¹³ De schepping verwijst naar de mysterieuze en schitterende daad van God om deze majestueuze en zeer mooie planeet en dit universum uit het niets te scheppen en ook naar het resultaat van dit handelen, dat nog steeds aan de gang is en dat wij ervaren als een onuitputtelijke gave. Denken wij gedurende de liturgie en het persoonlijke gebed in de “grote kathedraal van de schepping”¹⁴ aan de grote Kunstenaar die zoveel schoonheid schept en overwegen wij het mysterie van de liefdevolle beslissing om de kosmos te scheppen.

---

¹³ Gesprek in de kathedraal van Bressanone, 6 augustus 2008.

¹⁴ Bericht voor de Wereldgebedsday voor de Zorg voor de Schepping, 21 juli 2022.

Laten wij op de tweede plaats bijdragen aan de stroom van deze machtige rivier door onze levensstijl te veranderen. Laten wij, uitgaande van een dankbare bewondering van de Schepper en de schepping, berouw hebben over onze “ecologische zonden”, zoals mijn broeder, de Oecumenische Patriarch Bartholomeüs heeft gezegd. Deze zonden schaden de natuur en ook onze broeders en zusters. Laten we met de hulp van Gods genade een levensstijl aannemen met minder verspilling en minder nutteloze consumptie, vooral daar waar de productieprocessen giftig en niet duurzaam zijn. Laten wij zoveel mogelijk letten op onze gewoonten en economische keuzes, zodat allen het beter kunnen hebben: onze medemensen, waar zij zich ook bevinden, en ook de toekomstige generaties. Laten wij aan de voortdurende schepping van God meewerken door positieve keuzes: door een gematigder gebruik te maken van de hulpbronnen, door een vreugdevolle soberheid in praktijk te brengen, door afval te verwerken en te recyclen en door gebruik te maken van steeds meer beschikbare producten en diensten die ecologisch en maatschappelijk verantwoord zijn.

Tenslotte moeten wij, wil de machtige rivier blijven stromen, de politiek veranderen die onze maatschappijen bepaalt en het leven van de jongeren van vandaag en morgen vormgeeft. Economische politiek die schandelijke rijkdommen voor weinigen veroorzaakt en omstandigheden van achteruitgang voor velen, betekent het einde van vrede en gerechtigheid. Het ligt voor de hand dat de rijkste landen een “ecologische schuld” (Laudato si’, 51) hebben opgestapeld.¹⁵ De wereldleiders, aanwezig op de topconferentie COP28, die in Dubai van 30 november tot 12 december van dit jaar op het programma staat, moeten luisteren naar de wetenschap en beginnen met een snelle en rechtvaardige transitie om een einde te maken aan het tijdperk van de fossiele brandstoffen. Overeenkomstig de verplichtingen van het Akkoord van Parijs om het risico van de globale opwarming af te remmen is het absurd een voortdurend gebruik van fossiele brandstoffen toe te staan. Laten wij onze stem verheffen om dit onrecht jegens de armen en onze kinderen een halt toe te roepen: zij zullen de ergste effecten van de klimaatverandering ondergaan. Ik doe een beroep op alle mensen van goede wil op grond van deze richtlijnen betreffende de maatschappij en de natuur te handelen.

---

¹⁵ “Er is immers een werkelijke “ecologische schuld”, vooral tussen noord en zuid, die verband houdt met commerciële onevenwichtigheid met gevolgen op ecologisch gebied, evenals met het onevenredig gebruik van de natuurlijke hulpbronnen door enkele landen in de loop van de geschiedenis” (Laudato si’, 51).

Een ander, hieraan parallel lopend perspectief is de inzet van de katholieke Kerk voor de synodaliteit. Dit jaar zal de sluiting van de Periode van de Schepping op 4 oktober, het feest van Sint Franciscus, samenvallen met de opening van de Synode over de Synodaliteit. Zoals de rivieren worden gevoed door duizend, minuscule beekjes en grotere stromen, zo nodigt het synodale proces, begonnen in oktober 2021, alle componenten op persoonlijk en gemeenschappelijk niveau ertoe uit om samen te komen in een majestueuze rivier van reflectie en vernieuwing. Heel het Volk van God wordt opgenomen in een meeslepende weg van synodale dialoog en bekering.

Op dezelfde wijze is de Kerk als een rivierbekken met zijn grote en kleine zijrivieren een gemeenschap van ontelbare plaatselijke Kerken, religieuze gemeenschappen en verenigingen die zich voeden met hetzelfde water. Iedere bron voegt haar unieke en onvervangbare bijdrage toe, totdat alle samenstromen in de grote oceaan van de barmhartige liefde van God. Zoals een rivier een bron van leven is voor het gebied dat hem omgeeft, zo moet onze synodale Kerk een bron van leven zijn voor het gemeenschappelijke huis en voor allen die er wonen. En zoals een rivier leven geeft aan allerlei soorten dieren en vegetatie, zo moet een synodale Kerk leven geven door gerechtigheid en vrede te zaaien op iedere plaats die zij bereikt.

In juli 2022 heb ik in Canada herinnerd aan het Meer van Galilea, waar Jezus zoveel mensen heeft genezen en getroost en waar Hij “een revolutie van liefde” heeft afgekondigd. Ik heb vernomen dat Lac Sainte Anne ook een plaats van genezing, troost en liefde is, een plaats die “ons eraan herinnert dat broederschap echt is, als het hen die van elkaar verwijderd zijn verenigt, dat de boodschap van eenheid die de hemel naar de aarde stuurt niet bang is voor verschillen en ons uitnodigt tot gemeenschap, een gemeenschap van verschillen om samen opnieuw te beginnen, want wij zijn allen - allen! - pelgrims onderweg”.¹⁶

Laten wij in deze Periode van de Schepping als volgelingen van Christus op onze gemeenschappelijke synodale weg leven, werken en bidden, opdat ons gemeenschappelijk huis opnieuw overvloedig leven heeft. Moge de Heilige Geest nog steeds over de wateren zweven en ons leiden om “het

---

¹⁶ Homilie bij Lac Ste Anne, Canada, 26 juli 2022.

aanzicht der aarde te vernieuwen” (vgl. Ps. 104, 30).

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 13 mei 2023
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 109e Werelddag voor Migranten en Vluchtelingen

Vrij om te kiezen voor migreren of blijven

24 september 2023

Geliefde broeders en zusters,

De migratiestromen van onze dagen zijn een uitdrukking van een complex en veelzijdig verschijnsel. Om dit te begrijpen is een aandachtige analyse noodzakelijk van alle aspecten die de verschillende fases van de migratie-ervaring kenmerken, vanaf het begin tot de aankomst, met inbegrip van een eventuele terugkeer. Met de bedoeling om een bijdrage te leveren aan die inspanning ter interpretatie van deze werkelijkheid, heb ik besloten de Boodschap voor de 109de Werelddag van de migrant en de vluchteling te wijden aan de vrijheid die de keuze om het eigen land te verlaten altijd zou moeten kenmerken.

“Vrij om te vertrekken, vrij om te blijven” luidde de titel van een initiatief van solidariteit dat enkele jaren geleden door de Italiaanse bisschoppenconferentie in gang werd gezet als concreet antwoord op de uitdagingen van de hedendaagse migraties. En door voortdurend te luisteren naar de particuliere Kerken ben ik tot het inzicht gekomen dat een garantie voor die vrijheid een wijdverbreide en gedeelde pastorale zorg vormt.

“Een engel van de Heer verscheen in een droom aan Jozef en sprak: ‘Sta op, neem het Kind en zijn moeder, vlucht naar Egypte en blijf daar tot ik u waarschuw, want Herodes komt het Kind zoeken om het te doden’” (Mat. 2, 13). De vlucht van de Heilige Familie naar Egypte was niet het resultaat van een vrije keuze, zoals dat overigens ook geldt voor veel migraties die de geschiedenis van het volk Israël kenmerken. Migreren zou altijd een vrije keuze moeten zijn, maar in zeer veel gevallen is het dat in feite ook vandaag niet. Conflicten, natuurrampen of eenvoudiger de onmogelijkheid om een waardig en voorspoedig leven te leiden in het eigen land van oorsprong, dwingen miljoenen mensen om te vertrekken. Reeds in 2003 stelde de heilige Johannes Paulus II dat “voor wat betreft migranten en vluchtelingen, voorwaarden voor vrede scheppen betekent zich serieus ervoor inzetten om vóór alles het recht om niet te emigreren te waarborgen, dat wil zeggen te

leven in vrede en waardigheid in het eigen vaderland” (Boodschap voor de 90ste Werelddag van de migrant en de vluchteling).

“Ook hun veestapel en hun bezittingen namen ze mee, al wat ze in Kanaän verworven hadden. Zo trok Jakob met al zijn nakomelingen naar Egypte” (Gen. 46, 6). Ten gevolge van een ernstige hongersnood werd Jakob met heel zijn familie gedwongen naar Egypte te vluchten, waar zijn zoon Jozef hun overleving waarborgde. Vervolgelingen, oorlogen, atmosferische verschijnselen en ellende behoren heden ten dage tot de meest zichtbare oorzaken van gedwongen migraties.

Migranten vluchten vanwege armoede, uit angst, uit wanhoop. Om deze oorzaken weg te nemen en zo een einde te maken aan de gedwongen migraties is een gemeenschappelijke inzet van allen noodzakelijk, ieder overeenkomstig zijn eigen verantwoordelijkheden. Een inzet die ermee begint dat wij ons afvragen wat wij kunnen doen, maar ook wat wij niet meer moeten doen. Wij moeten er alles aan doen om de wapenwedloop, het economisch kolonialisme, de roof van andermans hulpbronnen en de verwoesting van ons gemeenschappelijk huis een halt toe te roepen.

“Allen die het geloof hadden aangenomen, waren eensgezind en bezaten alles gemeenschappelijk; ze waren gewoon hun goederen en bezittingen te verkopen en die onder allen te verdelen naar ieders behoefte” (Hand. 2, 44-45). Het ideaal van de eerste christengemeenschap lijkt zo ver af staan van de hedendaagse werkelijkheid!

Om van migratie een waarlijk vrije keuze te maken moeten wij ons inspannen om allen een evenredige deelname aan het gemeenschappelijk welzijn, het respect voor de fundamentele rechten en de toegang tot een integrale menselijke ontwikkeling te garanderen. Alleen zo zullen wij ieder de mogelijkheid kunnen bieden om waardig te leven en zich persoonlijk en als familie te verwezenlijken. Het is duidelijk dat de belangrijkste taak toekomt aan de landen van oorsprong en hun bestuurders, geroepen als zij zijn om een goede politiek te bedrijven die transparant, eerlijk en vooruitziend is ten dienste van allen, vooral de meest kwetsbaren. Zij moeten echter wel in de mogelijkheid worden gesteld om dit te doen zonder beroofd te worden van hun eigen natuurlijke en menselijke hulpbronnen en zonder inmenging van buitenaf, die erop gericht is de belangen van weinigen te

begunsten. En daar waar de omstandigheden het mogelijk maken te kiezen voor migreren of blijven, zullen wij hoe dan ook moeten garanderen dat deze keuze geïnformeerd en overwogen is om te verhinderen dat zeer veel mannen, vrouwen en kinderen het slachtoffer worden van risicovolle illusies of gewetenloze handelaren.

“In het jubeljaar zal iedereen in zijn vroeger bezit worden hersteld” (Lev. 25, 13). De viering van het jubeljaar voor het volk Israël was een collectieve daad van gerechtigheid: allen “konden terugkeren naar de oorspronkelijke situatie met nietigverklaring van iedere schuld, het teruggeven van land en de mogelijkheid om opnieuw de vrijheid te genieten die eigen is aan Gods volk” (Catechese, 10 februari 2016). Terwijl wij het Heilig Jaar 2025 naderen, is het goed te herinneren aan dit aspect van de vieringen van het Heilig Jaar. Er is een gezamenlijke krachtsinspanning van de landen afzonderlijk en van de internationale gemeenschap noodzakelijk om allen het recht te garanderen niet te moeten emigreren, ofwel de mogelijkheid om te leven in vrede en waardigheid in eigen land. Het betreft hier een recht dat nog niet wettelijk is vastgelegd, maar dat van fundamenteel belang is, en het garanderen hiervan moet verstaan worden als medeverantwoordelijkheid van alle staten ten opzichte van een gemeenschappelijk goed dat nationale grenzen overstijgt. Immers, daar de wereldwijde hulpbronnen niet onbegrensd zijn, hangt de ontwikkeling van de economisch armste landen af van het vermogen tot samen delen dat wij tussen alle landen tot stand kunnen brengen. Zolang als dit recht niet gegarandeerd is - en het betreft een lange weg -, zullen er nog velen moeten vertrekken om een beter leven te zoeken.

“Want Ik had honger en gij hebt Mij te eten gegeven, Ik had dorst en gij hebt Mij te drinken gegeven, Ik was vreemdeling en gij hebt Mij opgenomen, Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed, Ik was ziek en gij hebt Mij bezocht, Ik was in de gevangenis en gij hebt Mij bezocht” (Mat. 25, 35-36). Deze woorden klinken als een voortdurende vermaning om in de migrant niet alleen een broeder of een zuster in moeilijkheden te herkennen, maar Christus zelf, die aan onze deur klopt. Daarom zijn wij, terwijl wij ervoor werken dat iedere migratie de vrucht kan zijn van een vrije keuze, geroepen het grootste respect te hebben voor de waardigheid van iedere migrant; en dat betekent op de beste manier de migratiestromen begeleiden en regelen door bruggen en geen muren te bouwen, door de kanalen voor een veilige en ordelijke migratie te verruimen. Waar wij ook besluiten om onze toekomst

op te bouwen, in het land waar wij geboren zijn, of elders, belangrijk is dat daar altijd een gemeenschap is die bereid is om allen te verwelkomen, te beschermen, te steunen en te integreren, zonder onderscheid en zonder iemand buiten te laten staan.

De synodale weg die wij als Kerk zijn ingeslagen, brengt ons ertoe in de meest kwetsbare personen - en onder hen zijn veel migranten en vluchtelingen - bijzondere reisgenoten te zien die bemind moeten worden en voor wie gezorgd moet worden als broeders en zusters. Alleen door samen op weg te zijn zullen wij ver kunnen gaan en het gemeenschappelijke doel van onze reis bereiken.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 11 mei 2023
Franciscus

Gebed

God, almachtige Vader,
geef ons de genade ons nijver in te zetten
ten gunste van gerechtigheid, solidariteit en vrede,
opdat al uw kinderen de vrijheid
wordt gegarandeerd om te kiezen voor migreren of blijven.

Geef ons de moed
alle gruweldaden van deze wereld aan te klagen,
tegen elk onrecht te strijden
dat de schoonheid van uw schepselen
en de harmonie van ons gemeenschappelijk huis verminkt.

Ondersteun ons met de kracht van uw Geest,
opdat wij uw tederheid voor iedere migrant
die Gij op onze weg plaatst, kunnen tonen
en in de harten en in elke omgeving
de cultuur van ontmoeting en zorg verspreiden.

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

APOSTOLISCHE EXHORTATIE LAUDATE DEUM

van paus Franciscus aan alle mensen van goede wil over de klimaatcrisis

4 oktober 2023

1“Prijst God om al zijn schepselen.” Dit is de uitnodiging geweest die de heilige Franciscus van Assisi met zijn leven, zijn liederen, zijn daden heeft gedaan. Hij aanvaardde daarmee de uitnodiging van de Bijbelse psalmen, en wilde opnieuw de gevoeligheid van Jezus voor de schepselen van zijn Vader laten zien: “Kijkt naar de leliën in het veld: hoe ze groeien. Ze arbeiden noch spinnen. Toch zeg Ik u: Salomo in al zijn pracht was niet gekleed als een van hen” (Mat. 6, 28-29). “Kan men niet vijf mussen kopen voor vijf stuivers? Toch vergeet God niet een van hen” (Luc. 12, 6). Hoe kan men deze tederheid van Jezus voor allen die ons op onze weg begeleiden, niet bewonderen?

2. Er zijn intussen acht jaar voorbijgegaan sinds de publicatie van de encycliek *Laudato si'*, toen ik met u allen, broeders en zusters van onze lijdende planeet, mijn bange zorgen over de zorg voor ons gemeenschappelijk huis heb willen delen. Maar met het verstrijken van de tijd realiseer ik mij dat wij niet genoeg reageren, aangezien de wereld die ons ontvangt, uit elkaar aan het vallen is en misschien een breekpunt nadert. Behalve deze mogelijkheid zal het effect van de klimaatverandering ongetwijfeld het leven van veel mensen en families steeds meer schaden. Wij zullen de gevolgen ervan in termen van gezondheid, werk, toegang tot de hulpbronnen, woningen, gedwongen migraties en op andere terreinen voelen.

3. Het betreft een wereldwijd maatschappelijk probleem dat nauw verbonden is met de waardigheid van het menselijk leven. De bisschoppen van de Verenigde Staten hebben de maatschappelijke betekenis van onze bezorgdheid over de klimaatverandering, die verder gaat dan een puur ecologische benadering, heel goed tot uitdrukking gebracht, omdat “onze zorg voor de ander en onze zorg voor de aarde nauw met elkaar verbonden zijn. De klimaatverandering is een van de belangrijkste uitdagingen die de maatschappij en de wereldgemeenschap onder ogen moeten zien. De gevolgen van de klimaatverandering worden ondergaan door de meest kwetsbare personen, zowel in hun vaderland als in de wereld”.¹⁷ Ook de op de Synode

---

¹⁷ Conferentie van de katholieke bisschoppen van de Verenigde Staten, *Global Climate Change Background*, 2019.

voor Amazonië aanwezige bisschoppen hebben kort en krachtig gezegd: “De aanvallen op de natuur hebben gevolgen voor het leven van de volken”.¹⁸ En om krachtig tot uitdrukking te brengen dat het niet meer een onbelangrijke of ideologische kwestie betreft, maar een drama dat ons allen schaaft, hebben de Afrikaanse bisschoppen verklaard dat de klimaatverandering “een schokkend voorbeeld van een structurele zonde naar voren brengt”.¹⁹

4. De reflectie en de informatie die wij uit deze laatste acht jaren kunnen verzamelen, maken het ons mogelijk wat wij enige tijd geleden hebben gesteld, te specificeren en aan te vullen. Daarom en omdat de situatie nog urgenter aan het worden is, heb ik met u deze bladzijden willen delen.

1. De wereldwijde klimaatcrisis

5. Hoezeer men ook probeert ze te ontkennen, verbergen, te verheimelijken of te relativiseren, de tekenen van een klimaatverandering zijn er, zij zijn steeds duidelijker. Niemand kan ontkennen dat wij de laatste jaren getuigen zijn geweest van extreme verschijnselen, veelvuldige periodes van abnormale hitte, droogte en andere klachten van de aarde die alleen maar tastbare uitdrukkingen zijn van een stille ziekte die ons allen treft. Weliswaar kunnen niet alle rampen toegeschreven worden aan de wereldwijde klimaatverandering, maar men kan vaststellen dat sommige, door de mens teweeggebrachte klimaatveranderingen de mogelijkheid van frequentere en intensere klimaatveranderingen beduidend doen toenemen. Wij weten derhalve dat telkens wanneer de wereldwijde temperatuur 0,50 C. toeneemt, ook de intensiteit en frequentie van hevige regens en overstromingen in sommige streken toenemen, van zware droogten in andere, van extreme hitte in enkele streken en hevige sneeuwval in weer andere.²⁰ Indien wij tot nu toe enkele keren per jaar een hittegolf konden hebben, wat zou er dan gebeuren bij een toename van de wereldtemperatuur van 1,50 C., waar wij dichtbij zijn? Die hittegolven zullen veel frequenter en intenser zijn. Als men over de 2 graden gaat, zullen de ijskap van

---

¹⁸ Bijzondere Vergadering van de Bisschoppensynode voor het Panamazonisch Gebied, Slotdocument, oktober 2019, 10: AAS 111 (2019), 1744

¹⁹ Symposium van de Bisschoppenconferenties en Madagascar (Sceam), African Climate Dialogues Communiqué, Nairobi, 17 oktober 2022.

²⁰ Vgl. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Climate Change 2021, The Physical Science Basis, Cambridge and New York 2021, B.2.2.

Groenland en een grootgedeelte van de Zuidpool volledig smelten²¹, met enorme en zeer ernstige gevolgen voor allen.

Verzet en verwarring

6. De laatste jaren heeft het niet ontbroken aan mensen die deze waarneming getracht hebben te bagatelliseren. Zij allen wijzen op vermeende wetenschappelijke gegevens, zoals het feit dat de planeet altijd periodes van opwarming en afkoeling heeft gehad en zal hebben. Zij verzuimen een ander belangrijk gegeven te vermelden: wat wij nu meemaken, is een ongewone versnelling van de opwarming, met een dergelijke snelheid dat één generatie voldoende is - geen eeuwen of millennia - om het te merken. De stijging van de zeespiegel en het smelten van de gletsjers kunnen gemakkelijk door iemand in het tijdsbestek van zijn leven worden waargenomen en waarschijnlijk zullen over weinig jaren veel volken hun huizen ten gevolge van deze gebeurtenissen moeten verplaatsen.

7. Om degene die spreekt van een wereldwijde opwarming, belachelijk te maken neemt men zijn toevlucht tot het feit dat er zich herhaaldelijk ook extreme koude voordoet. Men vergeet dat deze en andere buitengewone symptomen alleen maar alternatieve uitdrukkingen zijn van dezelfde oorzaak: het wereldwijde gebrek aan balans, veroorzaakt door de opwarming van de planeet. Droogte, en overstromingen, uitdroging van meren en bevolkingen die weggevaagd worden door zeebevingen of overstromingen, hebben eigenlijk dezelfde oorsprong. Anderzijds mogen wij, als wij het hebben over een wereldwijd verschijnsel, dit niet verwarren met voorbijgaande en veranderlijke gebeurtenissen die grotendeels verklaard worden door lokale factoren.

8. Het gebrek aan informatie leidt ertoe de grote klimaatvoorspellingen die lange periodes betreffen - het betreft hier minstens decennia -, gelijk te stellen met de weersvooruitzichten die hoogstens enkele weken omvatten. Wanneer wij het hebben over klimaatverandering verwijzen wij naar een wereldwijde werkelijkheid - met constante lokale variaties - die gedurende verschillende decennia voortduurt.

---

²¹ Vgl. Id., *Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers*, B.3.2. Voor het Rapport 2023 verwijzen wij naar [ahttps://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf](https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf).

9. Het ontbreekt niet aan degenen die in een poging om de werkelijkheid te vereenvoudigen de armen ervan beschuldigen dat ze te veel kinderen hebben, en die het probleem trachten op te lossen door de vrouwen van de minder ontwikkelde landen te verminken. Zoals gewoonlijk, zou het lijken dat het de schuld is van de armen. Maar de realiteit is dat een laag percentage van de rijksten van de wereldbevolking meer vervuult ten opzichte van de armsten en dat de uitstoot per hoofd van de rijkste landen veel hoger is dan die van de armste.²² Hoe kan men vergeten dat Afrika, dat meer dan de helft van de armste mensen van de wereld herbergt, alleen maar voor een minimaal gedeelte van de historische uitstoot verantwoordelijk is?

10. Men zegt ook vaak dat de inspanningen om de klimaatverandering te matigen door het gebruik van fossiele brandstoffen terug te brengen en vormen van schonere energie te ontwikkelen tot een reductie van banen zullen kunnen leiden. Wat aan het gebeuren is, is dat miljoenen mensen werk verliezen ten gevolge van de verschillende consequenties van de klimaatverandering: verhoging van zeespiegel, droogte en veel andere verschijnselen die de planeet treffen, hebben heel wat mensen op drift doen raken. Anderzijds is de transitie naar vormen van een goed geregelde hernieuwbare energie, zoals de inspanningen om zich aan te passen aan de schade van de klimaatverandering, in staat ontelbare banen in verschillende sectoren te genereren. Daarom is het noodzakelijk dat politici en ondernemers zich onmiddellijk hiermee bezighouden.

De menselijke oorzaken

11. De menselijke oorsprong van de klimaatverandering kan niet meer in twijfel getrokken worden. Laten wij zien waarom. De concentratie broeikasgassen in de atmosfeer, die de wereldwijde opwarming veroorzaken, is tot de 19de eeuw stabiel gebleven, met een volume van onder de 300 delen op een miljoen. Maar in het midden van die eeuw begon, in overeenstemming met de industriële ontwikkeling, de uitstoot toe te nemen. De laatste vijftig jaar heeft de toename een sterke versnelling ondergaan, zoals wordt bevestigd door het observatorium van Mauna Loa, dat vanaf 1958 dagelijkse metingen van kooldioxide uitvoert. Terwijl ik *Laudato si'* schreef, heeft deze

---

²² Vgl. United Nations Environment Program, *The Emissions Gap Report 2022*: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>.

het historische maximum bereikt - 400 delen op een miljoen - en is in juni 2023 tot 423 delen op een miljoen gekomen.²³ Meer van 42% van de totale netto uitstoot heeft na 1990 plaatsgevonden.²⁴

12. In de tussentijd zien wij dat de laatste vijftig jaar de temperatuur met een ongehoorde, in de laatste tweeduizend jaar ongeëvenaarde snelheid is toegenomen. In deze periode is de tendens een opwarming van 0,15⁰ C. per decennium geweest, het dubbele ten opzichte van de laatste 150 jaar.

Van 1850 tot nu is de wereldwijde temperatuur met 1,1⁰ C. toegenomen, een verschijnsel dat in de poolstreken versterkt blijkt te zijn. Het is mogelijk dat wij met dit tempo over tien jaar de wenselijke wereldwijde maximale grens van 1,5⁰ C. zullen bereiken.²⁵ De toename heeft niet alleen plaatsgevonden op het aardoppervlak, maar ook op verschillende kilometers hoogte in de atmosfeer, op het oppervlak van de oceanen en zelfs op honderden meters diepte. Zo nam de verzuring van de zeeën toe en daalde hun zuurstofniveau. De gletsjers trekken zich terug, de sneeuwbedekking vermindert en de zeespiegel stijgt voortdurend.²⁶

13. Het samenvallen van deze wereldwijde klimaatverschijnselen met een versnelde uitstoot van broeikasgassen, vooral vanaf het midden van de 20ste eeuw, mag niet verborgen blijven. Een overgrote meerderheid van klimaatdeskundigen ondersteunt deze onderlinge samenhang en slechts een zeer gering percentage van hen tracht deze evidentie te ontkennen. Helaas is de klimaatcrisis eigenlijk niet een kwestie die de grote economische machten aangaat, die er zich om bekommeren om de grootste winst met zo min mogelijke kosten en in een zo kort mogelijk tijd te behalen.

14. Ik ben gedwongen deze preciseringen, die voor de hand lijken te liggen, te

---

²³ Vgl. National Oceanic and Atmospheric Administration, Earth System Research Laboratories, Global Monitoring Laboratory, Trends in Atmospheric Carbon Dioxide: <https://www.gml.noaa.gov/ccgg/trends/>.

²⁴ Vgl. IPCC, Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers, A.1.3.

²⁵ Vgl. Ibid., B.5.3.

²⁶ Deze gegevens van de Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) zijn gebaseerd op ongeveer 34.000 studies: vgl. IPCC, Synthesis Report of the Sixth Assessment Report (20/03/2023): AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023 (ipcc.ch)

geven op grond van bepaalde minachtende en onredelijke meningen die ik ook binnen de katholieke Kerk vind. Maar wij kunnen er niet meer aan twifelen dat de reden van de ongewone snelheid van zo gevaarlijke veranderingen een onmiskenbaar feit is: de enorme ontwikkelingen die verbonden zijn met het ongebreideld menselijk ingrijpen in de natuur in de laatste twee eeuwen. De natuurlijke elementen die de opwarming typisch veroorzaken, zoals vulkaanuitbarstingen en andere, zijn niet voldoende om de het percentage en de snelheid van de veranderingen in de laatste decennia te verklaren.²⁷ De ontwikkeling van de gemiddelde temperaturen van het oppervlak kan niet verklaard worden zonder het effect van de broeikasgassen.

Schade en risico's

15. Sommige uitingen van deze klimaatcrisis zijn gedurende minstens honderden jaren al onomkeerbaar, zoals de toename van de wereldwijde temperatuur van de oceanen, de verzuring en de reductie van de zuurstof. Het water van de oceanen heeft een thermische traagheid (Dat wil zeggen dat het warmte langzaam opneemt, maar ook langzaam weer loslaat. Red.) en er zijn eeuwen nodig om de temperatuur en het zoutgehalte te normaliseren, met gevolgen voor het overleven van veel soorten. Dit is een van de zeer vele tekenen van het feit dat de andere schepselen van de wereld opgehouden hebben onze reisgenoten te zijn en onze slachtoffers zijn geworden.

16. Hetzelfde geldt voor het proces dat leidt tot de reductie van de continentale gletsjers. Het smelten van de polen kan voor honderden jaren niet omgekeerd worden. Wat het klimaat betreft, zijn er factoren die lang voortduren, onafhankelijk van de gebeurtenissen die ze ontketend hebben. Daarom kunnen wij de enorme schade die wij hebben veroorzaakt, niet meer tegenhouden. Wij zijn nauwelijks op tijd om een nog dramatischere schade te vermijden.

17. Sommige apocalyptische diagnoses lijken vaak onredelijk of niet voldoende onderbouwd. Dat zou ons er niet toe moeten brengen te ontkennen dat de mogelijkheid om een keerpunt te bereiken reëel is. Kleine veranderingen kunnen belangrijke, onvoorziene en misschien onomkeerbare

---

²⁷ Vgl. IPCC, Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers, A.1.2.

veranderingen veroorzaken ten gevolge van factoren van traagheid. Dat zou uiteindelijk een stortvloed aan gebeurtenissen veroorzaken die als een lawine op elkaar volgen. In dit geval komt men altijd te laat, omdat geen enkele ingreep het reeds begonnen proces kan stoppen. Men kan niet meer terug. Wij kunnen niet met zekerheid zeggen dat dit onder de huidige omstandigheden zal gebeuren. Maar het is zeker een mogelijkheid, als wij rekening houden met de verschijnselen die reeds aan de gang zijn en die het klimaat “sensibiliseren”, zoals bijvoorbeeld de reductie van de ijskappen, de veranderingen in de stromingen van de oceanen, de ontbossing van de tropische regenwouden, het smelten van de permafrost in Rusland.²⁸

18. Derhalve is er een ruimere visie dringend noodzakelijk die het ons mogelijk maakt niet alleen ons te verwonderen over de wonderen van de vooruitgang, maar ook aandacht te schenken aan andere gevolgen waarvan men waarschijnlijk een eeuw geleden zelfs geen idee kon hebben. Er wordt van ons niet meer gevraagd dan een zekere verantwoordelijkheid voor de erfenis die wij achter laten na ons voorbijgaan in deze wereld.

19. Wij kunnen ten slotte hier nog aan toevoegen dat de pandemie van Covid-19 de nauwe relatie tussen het menselijk leven en dat van de andere levende wezens en het milieu heeft bevestigd. Maar zij heeft in het bijzonder bevestigd dat wat er in welk gedeelte van de wereld dan ook gebeurt, zijn weerslag heeft op heel de planeet. Dit veroorlooft mij twee overtuigingen te herhalen waarop ik tot vervelens toe blijf hameren: “alles is met elkaar verbonden” en “niemand redt zich alleen”.

2. Het groeiend technocratische paradigma

20. In *Laudato si'* heb ik een korte uitleg van het technocratische paradigma gegeven dat ten grondslag ligt aan het huidige proces van de achteruitgang van het milieu. Het betreft “een wijze van leven en menselijk handelen die tekort schiet en de werkelijkheid zodanig weerspreekt dat zij haar vernietigt”.²⁹ In wezen bestaat zij erin te denken “alsof de werkelijkheid, het goede en de waarheid spontaan zouden opbloeien uit de macht van de technologie en de economie zelf”.³⁰ Als logische consequentie “komt men

---

²⁸ Vgl. *ibid.*

²⁹ Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), 101: AAS 107 (2015), 887.

³⁰ *Ibid.*, 105: AAS 107 (2015), 889.

van hieruit gemakkelijk tot het idee van een onbeperkte en grenzeloze groei, die de economen, de theoretici op het gebied van financiën en technologie zo enthousiast heeft gemaakt”.³¹

21. De laatste jaren hebben wij deze diagnose kunnen bevestigen, omdat wij tegelijkertijd getuigen zijn van een voortschrijden van dit paradigma. De kunstmatige intelligentie en de recente technologische ontwikkelingen zijn gebaseerd op het idee van een menselijk wezen zonder grenzen, waarvan capaciteiten en mogelijkheden zich dankzij de technologie tot het oneindige uitbreiden. Zo voedt het technocratische paradigma zich op monsterlijke wijze met zichzelf.

22. De voor de technologie natuurlijke bronnen, zoals lithium, silicium en zoveel andere, zijn zeker niet onbeperkt, maar het grootste probleem is de ideologie die een obsessie veronderstelt: het boven elke verbeelding vergroten van de menselijke macht, waarvoor de niet menselijke werkelijkheid een pure bron is die ten dienste hiervan staat. Alles wat bestaat, houdt op een gave te zijn die gewaardeerd, op haar waarde geschat en waarvoor gezorgd moet worden, en wordt een slaaf, een slaaf van iedere gril van de menselijke geest en zijn capaciteiten.

23. De rillingen lopen iemand over de rug, wanneer men zich realiseert dat de door de technologie uitgebreide mogelijkheden “aan degenen die de kennis en vooral de economische macht hebben om deze in te zetten, een indrukwekkende macht over het geheel van het menselijk geslacht en de hele wereld geven. Nooit heeft de mensheid zoveel macht over zichzelf gehad en niets garandeert dat zij deze goed zal gebruiken, vooral als men kijkt naar de wijze waarop zij van deze macht actueel gebruik maakt. [...] In welke handen bevindt zich zoveel macht en in welke kan ze komen? Het is vreselijk gevaarlijk dat zij ligt bij een klein gedeelte van de mensheid”.³²

Goed nadenken over ons gebruik van de macht

24. Niet iedere toename van macht is een vooruitgang voor de mensheid. Men hoeft maar te denken aan de “bewonderenswaardige” technologieën die

---

³¹ Ibid., 106: AAS 107 (2015), 890.

³² Ibid., 104: AAS 107 (2015), 888-889.

worden gebruikt om volken te decimeren, atoombommen te gooien, etnische groepen te vernietigen. Er zijn ogenblikken in de geschiedenis geweest dat de bewondering voor de vooruitgang het ons onmogelijk heeft gemaakt de gruwel van de gevolgen ervan te zien. Maar dit risico is steeds aanwezig, “omdat de immense technische groei niet altijd gelijk is opgegaan met een ontwikkeling van de mens in verantwoordelijkheid, waarden en geweten [...]. In deze zin is de mens onbeschermd blootgesteld aan zijn eigen macht, die blijft groeien, zonder instrumenten te hebben om deze te controleren. Hij kan beschikken over oppervlakkige mechanismen, maar wij kunnen stellen dat het de mens ontbreekt aan een solide ethiek, een cultuur en een spiritualiteit die hem werkelijk grenzen stellen en hem binnen een heldere zelfbeheersing betugelen”.³³ Het is niet vreemd dat een zo grote macht in dergelijke handen in staat is het leven te vernietigen, terwijl het model van het denken van het technocratisch paradigma ons verblindt en het ons niet mogelijk maakt dit zeer ernstige probleem van de mensheid van vandaag te zien.

25. In tegenstelling tot dit technocratisch paradigma zeggen wij dat de wereld die ons omgeeft, niet een voorwerp van uitbuiting, van ongebreideld gebruik, van onbepaalde ambitie is. Wij kunnen evenmin zeggen dat de natuur een pure “omlijsting” is waarbinnen wij ons leven en onze projecten kunnen ontwikkelen, omdat “wij hierin zijn opgenomen, er een deel van zijn en ermee verweven zijn”,³⁴ zodat “niet van buitenaf, maar van binnenuit naar de wereld wordt gekeken”.³⁵

26. Dat sluit het idee uit dat de mens een vreemde is, een externe factor die alleen maar in staat is het milieu te schaden. Hij moet beschouwd worden als een deel van de natuur. Het leven, het verstand en de vrijheid van de mens zijn ingevoegd in de natuur, die onze planeet verrijkt, en maken deel uit van de innerlijke krachten en het evenwicht ervan.

27. Daarom is een gezond milieu ook het product van de interactie van de mens met het milieu, zoals gebeurt in de inheemse culturen en zoals eeuwenlang gebeurd is in verschillende streken van de aarde. Menselijke groepen hebben

---

³³ Ibid., 105: AAS 107 (2015), 889.

³⁴ Ibid., 139: AAS 107 (2015), 903.

³⁵ Ibid., 220: AAS 107 (2015), 934.

vaak het milieu “geschapen”³⁶ en daarbij het op de een of andere manier omgevormd zonder het te verwoesten of in gevaar te brengen. Het grote probleem van vandaag is dat het technocratische paradigma deze gezonde en harmonieuze relatie heeft verwoest. Het onontbeerlijke overwinnen van dit zo schadelijke en destructieve paradigma zal men echter niet vinden in een negeren van het menselijk wezen, maar houdt een interactie in van natuurlijke systemen “met maatschappelijke systemen”.³⁷

28. Wij allen moeten echter opnieuw nadenken over de kwestie van de menselijke macht, aan de betekenis en de grenzen ervan. Onze macht is immers op een koortsachtige wijze in weinig decennia toegenomen. Wij hebben indrukwekkende en verrassende vorderingen gemaakt en wij realiseren ons niet dat wij tegelijkertijd zeer gevaarlijk zijn geworden, in staat het leven van veel wezens en ons eigen overleven op het spel te zetten. Men kan vandaag met de ironie van Solovjov herhalen: “Een zover gevorderde eeuw dat het haar lot was geworden de laatste te zijn”.³⁸ Er is scherpszinnigheid en eerlijkheid noodzakelijk om op tijd te erkennen dat onze macht en de vooruitgang die wij voortbrengen, zich tegen ons aan het keren zijn.³⁹

De ethische engel

29. Het ethische verval van de werkelijke macht wordt gemaskeerd door marketing en valse informatie, nuttige mechanismen in de handen van wie de grootste middelen heeft om de publieke opinie daardoor te beïnvloeden. Wanneer men denkt een project te starten met een hevige impact op het milieu en hoge hevige vervuulende gevolgen, worden de bewoners van de streek met behulp van deze mechanismen misleid door te spreken van plaatselijke vooruitgang die men tot stand zal kunnen brengen, of van mogelijkheden voor de economie, de werkgelegenheid of de ondersteuning die deze zal brengen voor hun kinderen. Maar in werkelijkheid ontbreekt het

---

³⁶ Vgl. S. Sörlin - P. Warde, Making the Environment Historical. An Introduction, in Idem, Nature's End: History and the Environment, Basingstoke - New York 2009, 1-23.

³⁷ Encycliek Laudato si' (24 mei 2015), 139: AAS 107 (2015), 903.

³⁸ Vgl. V. Solovyov, I tre dialoghi e il racconto dell'Anticristo, Bologna 2021, 256.

³⁹ Vgl. De heilige Paulus VI, Toespraak tot de FAO bij haar 25 ste verjaardag (16 november 1970), 4: AAS 62 (1970), 833.

aan een echte belangstelling voor de toekomst van deze mensen, omdat hun niet duidelijk wordt gezegd dat ten gevolge van dat project er een verwoeste aarde, veel ongunstigere omstandigheden om te leven en voorspoed te kennen, een verlaten, minder bewoonbare streek zonder leven en de vreugde van samenleven en hoop overblijven, behalve de wereldwijde schade die uiteindelijk veel anderen schaaft.

30. Men hoeft maar te denken aan het voorbijgaande enthousiasme voor het geld dat men kreeg in ruil voor het opslaan van het giftig afval op een plaats. Het huis dat met dat geld werd verkregen, is veranderd in een graf ten gevolge van ziekten die zijn uitgebroken. En dan spreek ik niet, aangedreven door een ongeremde verbeeldingskracht, maar op grond van iets dat wij hebben beleefd. Men zou kunnen zeggen dat dit een extreem voorbeeld is, maar men kan spreken van “minder” schade, omdat het nu juist de som van veel schade die wordt beschouwd als draaglijk, ons uiteindelijk brengt tot de situatie waarin wij nu verkeren.

31. Deze situatie heeft niet alleen iets te maken met natuurkunde of biologie, maar ook met economie en onze wijze van denken hierover. De logica van de maximale winst met de minste kosten, gemaskeerd door rationaliteit, vooruitgang en bedrieglijke beloften, maakt iedere oprechte zorg voor het gemeenschappelijke huis en iedere aandacht voor de ondersteuning van de verworpenen van de maatschappij onmogelijk. De laatste jaren kunnen wij zien dat de armen zelf, in verwarring en vervoering gebracht ten aanzien van zoveel valse profeten, soms in de val trappen van een wereld die niet voor hen wordt gebouwd.

32. Er worden ideeën ontwikkeld over de zogenaamde “meritocratie”, die een “verdiende” menselijke macht is, waaraan alles moet worden onderworpen, een domein van degenen die geboren zijn in betere omstandigheden om zich te ontwikkelen. Een kant is een gezonde benadering van de waarde van de inzet, de groei van de eigen vermogens en een prijzenswaardige geest van initiatief, maar als men niet naar een werkelijke gelijkheid van gelegenheden zoekt, wordt de meritocratie gemakkelijk tot een dekmantel die uiteindelijk de voorrechten van weinigen met de grootste macht consolideert. Wat interesseert hen bij deze perverse logica de schade aan het gemeenschappelijke huis, als zij zich veilig voelen onder het vermeende pantser van de economische middelen die zij met hun talenten en inspanningen hebben verworven?

33. In hun eigen geweten en ten overstaan van hun eigen kinderen, die zullen betalen voor hun handelingen, stelt zich de zinvraag: wat is de zin van mijn leven, wat is de zin van mijn verblijf op deze aarde, was is tenslotte de zin van mijn werk en mijn inzet?

3. De zwakte van de internationale politiek

34. Terwijl “de geschiedenis tekenen van achteruitgang laat zien, [...] moet iedere generatie zich de strijd en de verworvenheden van de vorige generaties eigen maken en met ze naar hogere doelen voeren. Dat is de weg. Het welzijn wordt evenals liefde, gerechtigheid en solidariteit, niet eens en voor altijd bereikt; zij moeten elke dag veroverd worden”.⁴⁰ Om een solide en duurzaam proces te bereiken veroorloof ik het mij het feit te benadrukken dat “multilaterale overeenkomsten tussen de staten de voorkeur zouden moeten krijgen”.⁴¹

35. Het helpt niet multilateralisme te verwarren met een wereldgezag dat geconcentreerd is in één persoon of een elite met een buitensporige macht: “Wanneer men het heeft over de mogelijkheid van een of andere vorm van wereldgezag dat door het recht gereguleerd wordt, hoeft men niet noodzakelijkerwijs te denken aan een persoonlijk gezag.”⁴² Wij hebben het vooral over “efficiëntere wereldorganisaties, die het gezag hebben om het wereldwijde algemene welzijn, het uitbannen van honger en ellende en de concrete verdediging van de fundamentele mensenrechten te waarborgen”.⁴³ Het punt is dat zij een werkelijk gezag moeten bezitten om de verwezenlijking van enkele onvervreembare doestellingen te “garanderen”. Zo zou men een multilateralisme in het leven kunnen roepen dat niet afhankelijk is van de veranderlijke politieke omstandigheden of van de belangen van weinigen, en een stabiele doeltreffendheid heeft.

36. Het is toch betreuenswaardig dat men wereldwijde crises accepteert, wanneer zij een gelegenheid zouden kunnen zijn om heilzame veranderingen aan te brengen.⁴⁴ Dat is wat er is gebeurd in de financiële crisis van 2007-2008

---

⁴⁰ Encycliek *Fratelli tutti* (3 oktober 2020), 1: AAS 112 (2020), 972.

⁴¹ *Ibid.* 174: AAS 112 (2020), 1030.

⁴² *Ibid.* 172: AAS 112 (2020), 1029.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Vgl. *ibid.* 170: AAS 112 (2020), 1029.

en zich heeft herhaald in de crisis van Covid-19. Immers, “het lijkt erop dat de feitelijke strategieën die zich vervolgens in de wereld hebben ontwikkeld, gericht zijn op meer individualisme, minder integratie, meer vrijheid voor de werkelijk machtigen, die steeds een manier vinden om ongedeerd hiermee weg te komen”.⁴⁵

Opnieuw gestalte geven aan het multilateralisme

37. Meer dan het oude multilateralisme redden lijkt de uitdaging vandaag te zijn opnieuw gestalte hieraan geven en dit opnieuw ontwerpen in het licht van de nieuwe wereldwijde situatie. Ik nodig u uit om te erkennen dat “zeer veel verenigingen en organisaties van de burgermaatschappij helpen om de zwaktes van de internationale gemeenschap, haar gebrek aan coördinatie in complexe situaties, haar gebrek aan aandacht voor fundamentele mensenrechten en voor zeer kritieke situaties van sommige groepen te compenseren”.⁴⁶ Wat dat betreft, is het proces van Ottawa tegen het gebruik, de productie en het fabriceren van antipersoonsmijnen een voorbeeld dat laat zien hoe de burgermaatschappij en haar organisaties in staat zijn een doeltreffende dynamiek te scheppen die de UNO niet bereikt. Zo wordt het subsidiariteitsprincipe ook toegepast op de relatie wereldwijd-lokaal.

38. Op de middellange termijn begunstigt de globalisering spontane culturele uitwisselingen, een grotere wederzijdse kennis en wijzen van integratie van de volken die zullen kunnen leiden tot een multilateralisme “van onderop”, waartoe niet eenvoudigweg door de machtselites wordt besloten. De instanties die over de hele wereld van onderop opkomen waar geëngageerde mensen uit de meest verschillende landen elkaar helpen en elkaar wederzijds begeleiden, kunnen erin slagen druk uit te oefenen op de machtsfactoren. Het is te hopen dat dat gebeurt voor wat het klimaat betreft. Daarom herhaal ik dat “als de burgers de - nationale, regionale en gemeentelijke - politieke macht niet controleren, er dan ook geen bestrijden van milieuschade mogelijk is”.⁴⁷

39. De postmoderne cultuur heeft een nieuwe gevoeligheid geschapen ten opzichte van wie zwakker is en minder macht bezit. Dat verenigt zich met de nadruk die ik in mijn encycieliek *Fratelli tutti* leg op het primaat van de

---

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid. 175: AAS 112 (2020), 1031.

⁴⁷ Encycieliek *Laudato si'* (24 mei 2015), 179: AAS 107 (2015), 918.

menselijke persoon en op de bescherming van de waardigheid in iedere omstandigheid. Het is een andere wijze om tot multilateralisme uit te nodigen om de werkelijke problemen van de mensheid op te lossen door vooral te zoeken naar het respect voor de waardigheid van de persoon, zodat de ethiek boven lokale of toevallige belangen gaat.

40. Het gaat er niet om de politiek te vervangen, omdat anderzijds de opkomende machten steeds belangrijker worden en in feite in staat zijn belangrijke resultaten te behalen bij de oplossing van concrete problemen, zoals sommige daarvan hebben laten zien in de pandemie. Juist het feit dat de antwoorden op de problemen van ieder land, hoe klein ook, kunnen komen, leidt ertoe het multilateralisme te erkennen als een onontkoombare weg.

41. De oude diplomatie, die ook in een crisis verkeert, blijft haar belang en noodzaak tonen. Zij is er nog niet in geslaagd een model van multilaterale diplomatie voort te brengen dat beantwoordt aan de nieuwe vorm van de wereld, maar als zij in staat is zich te herformuleren, zal zij deel moeten uitmaken van de oplossing, omdat ook een ervaring van eeuwen niet aan de kant gezet kan worden.

42. De wereld is zo multipolair en tegelijkertijd zo complex aan het worden dat voor een doeltreffende samenwerking een ander kader nodig is. Het is niet voldoende te denken aan machtsevenwicht, maar ook aan de noodzaak een antwoord te geven op de nieuwe uitdagingen en met wereldwijde mechanismen te reageren op de uitdagingen waar dit het milieu, de gezondheid, de cultuur en de maatschappij betreft, vooral om het respect voor de meest elementaire mensenrechten, de maatschappelijke rechten en de zorg voor het gemeenschappelijke huis te consolideren. Het gaat erom universele en doeltreffende regels vast te stellen om deze wereldwijde bescherming te garanderen.

43. Dit alles veronderstelt dat een nieuwe procedure voor de besluitvorming en het legitimeren van die besluiten wordt verwezenlijkt, aangezien de procedure die verschillende decennia geleden werd vastgesteld, niet voldoende is en niet doeltreffend lijkt te zijn. In die context is er ruimte voor gesprek, consultatie, arbitrage, oplossing van conflicten, supervisie en, kort samengevat, een soort van grotere “democratisering” op wereldwijd niveau noodzakelijk, om de verschillende situaties tot uitdrukking te brengen en in

te sluiten. Het zal niet meer nuttig zijn instellingen te ondersteunen die de rechten van de sterksten beschermen zonder zich bezig te houden met de rechten van allen.

4. De klimaatconferenties: vooruitgang en mislukkingen

44. Decennialang komen de vertegenwoordigers van meer dan 190 landen periodiek bijeen om de klimaatkwestie onder ogen te zien. De Conferentie van Rio de Janeiro van 1992 heeft geleid tot het aannemen van het Raamverdrag van de Verenigde Naties over Klimaatverandering (UNFCCC), een verdrag dat van kracht is geworden, toen de noodzakelijke ratificeringen door de ondertekenende landen in 1994 zijn bereikt. Deze staten komen ieder jaar bijeen in de Conferentie van de Partijen (COP), het hoogste beslissingsorgaan. Sommige zijn een mislukking geworden, zoals die van Kopenhagen (2009), terwijl andere het mogelijk hebben gemaakt belangrijke stappen te zetten, zoals de COP3 van Kyoto (1997). Het kostbare protocol ervan is dat het de reductie van de totale uitstoot van broeikasgassen met 5% ten opzichte van 1990 als doel heeft gesteld. De vervaldatum was 2012, maar hieraan heeft men zich duidelijk niet gehouden.

45. Alle partijen hebben zich bovendien verplicht programma's van aanpassing te verwezenlijken om de effecten van de klimaatverandering die al aan de gang is, te reduceren. Bovendien is er voorzien in hulp om de kosten van deze maatregelen in ontwikkelingslanden te dekken. Het protocol is van kracht geworden in 2005.

46. Vervolgens is een mechanisme voorgesteld met betrekking tot de door de klimaatveranderingen veroorzaakte verliezen en schade, dat de rijkste landen erkent als de hoofdverantwoordelijken en de verwoestende gevolgen in de meest kwetsbare landen tracht te compenseren. Het gaat er niet meer om de "aanpassing" van deze landen te financieren, maar ze te compenseren voor de reeds geleden schade. Die kwestie is het onderwerp geweest van belangrijke discussies in verschillende COP's.

47. De COP21 van Parijs (2015) is een ander veelbetekenend ogenblik geweest, omdat zij een overeenkomst tot stand heeft gebracht die allen erbij betrokken heeft. Zij kan worden gezien als een nieuw begin, gegeven het feit dat het bereiken van de in de voorafgaande fase vastgestelde doeleinden

mislukt was. Het akkoord is op 4 november 2016 van kracht geworden. Hoewel het bindend is, zijn niet alle vereisten verplichtingen in strikte zin en sommige ervan laten ruimte voor een brede interpretatie. Ook voor verplichtingen die niet in acht genomen worden, voorziet zij overigens niet in echte sancties en er zijn geen doeltreffende instrumenten om het nakomen ervan te garanderen. Bovendien voorziet het voor de ontwikkelingslanden in vormen van flexibiliteit.

48. Het Akkoord van Parijs presenteert een belangrijke doelstelling op de lange termijn: de toename van de gemiddelde wereldwijde temperaturen onder de 2 graden handhaven ten opzichte van de pre-industriële niveaus, waarbij hoe dan ook gestreefd wordt onder de 1,5 graad te komen. Men werkt nog aan het consolideren van concrete procedures van monitoring en het verschaffen van algemene criteria om de doelstellingen van de verschillende landen te vergelijken. Dat maakt een objectievere (kwantitatieve) beoordeling van de daadwerkelijke resultaten moeilijk.

49. Na sommige Conferenties met weinig resultaten en de teleurstelling van COP25 van Madrid (2019) hoopte men dat bij de COP26 van Glasgow (2021) deze traagheid zou veranderen. In wezen is het resultaat geweest dat men opnieuw het Akkoord van Parijs lanceerde, dat door de beperkingen en effecten van de pandemie ter discussie gesteld was. Bovendien is er een overvloed aan “aansporingen” geweest waarvan men moeilijk een werkelijke invloed kon verwachten. De voorstellen die erop gericht waren een snelle en doeltreffende transitie te garanderen naar vormen van alternatieve en minder vervuilende energie zijn er niet in geslaagd vooruitgang te boeken.

50. De COP27 van Sharm el-Sheikh (2022) is vanaf het begin bedreigd door de situatie, geschapen door de inval in Oekraïne, die een ernstige economische crisis en een energiecrisis veroorzaakt. Het gebruik van kolen is toegenomen en allen hebben zich willen verzekeren van de bevoorrading ervan. De ontwikkelingslanden hebben de toegang tot energie en de mogelijkheden voor ontwikkeling als een dringend noodzakelijke prioriteit beschouwd. Men heeft duidelijk erkend dat in werkelijkheid fossiele brandstoffen nog 80% van de energie wereldwijd leveren en dat het gebruik ervan blijft toenemen.

51. De Conferentie in Egypte is nog een voorbeeld geweest van de moeilijkheden van de onderhandelingen. Men zou kunnen zeggen dat

zij minstens vooruitgang heeft geboekt in de consolidering van het systeem van financiering voor de “verliezen en de schade” in de landen die het meest getroffen worden door klimatologische rampen. Dat leek de ontwikkelingslanden een nieuwe stem en een grotere deelname te verschaffen. Maar ook betreffende deze kwestie zijn veel punten vaag gebleven, vooral de concrete verantwoordelijkheid van de landen die een bijdrage moeten leveren.

52. Wij kunnen vandaag nog steeds zeggen dat “de afspraken maar beperkt verwezenlijkt zijn, omdat er geen adequaat mechanisme van controle, periodiek onderzoek en sanctie op plichtsverzuim was vastgesteld. De geformuleerde principes blijven vragen om doeltreffende en snelle wegen voor een concrete realisatie”.⁴⁸ Bovendien “kunnen de internationale onderhandelingen niet op een veelbetekenende wijze verder gaan ten gevolge van de standpunten van de landen die aan de eigen nationale belangen de voorkeur geven ten opzichte van het wereldwijde algemeen welzijn. Allen die de gevolgen zullen ondergaan die wij trachten te verdoezelen, zullen zich dit gebrek aan bewustzijn en verantwoordelijkheid herinneren”.⁴⁹

5. Wat verwacht men van de COP28 in Dubai?

53. De Arabische Emiraten zullen de komende Conferentie van de Partijen gastvrijheid verlenen. Het is een land aan de Perzische Golf dat wordt gekenmerkt door een grote export van fossiele brandstof, ook al heeft het veel geïnvesteerd in hernieuwbare energie. Intussen streven daar de olie- en gasmaatschappijen naar nieuwe projecten om de productie nog meer uit te breiden. Zeggen dat men niets moet verwachten, zou zelfverminking zijn, omdat dat zou betekenen heel de mensheid, vooral de armsten, blootstellen aan de ergste gevallen van de klimaatverandering.

54. Als wij vertrouwen hebben in het vermogen van de mens om zijn eigen kleine belangen te overstijgen en groots te denken, kunnen wij er niet van afzien te dromen dat de COP28 leidt tot een besliste versnelling van de energietransitie, met een doeltreffende inzet die permanent gemonitord kan worden. Deze Conferentie kan een keerpunt zijn door aan te tonen dat alles

---

⁴⁸ Ibid., 167: AAS 107 (2015), 914.

⁴⁹ Ibid., 169: AAS 169 (2015), 915.

wat men sinds 1992 heeft gedaan, serieus en gepast was, anders zal het een grote teleurstelling zijn en alles wat men tot hier aan goeds heeft kunnen bereiken, in gevaar brengen.

55. Ondanks de talrijke onderhandelingen en akkoorden is de wereldwijde uitstoot blijven groeien. Men kan weliswaar beweren dat zonder deze akkoorden deze nog erger zou zijn geworden, maar betreffende andere ecologische kwesties zijn er zeer vele, waar de wil er is geweest, en belangrijke resultaten zijn bereikt, zoals in het geval van de bescherming van de ozonlaag. De noodzakelijke transitie naar schone energie, zoals wind-, zonne-energie, maakt niet snel genoeg vorderingen, omdat er een overvloed is aan fossiele brandstoffen. Dientengevolge dreigt wat men aan het doen is, alleen maar geïnterpreteerd te worden als een spelletje om af te leiden.

56. Wij moeten de logica overwinnen dat wij gevoelig zijn voor het probleem en tegelijkertijd niet de moed hebben om wezenlijke veranderingen tot stand te brengen. Wij weten dat met deze snelheid binnen weinig jaren we de uiterste wenselijke grens van 1,5 graad Celsius zullen overschrijden en binnenkort zouden kunnen komen op 3 graden, met een hoog risico een kritisch punt te bereiken. Ook al zou dit kritische punt van terugkeer niet bereikt worden, de effecten zouden desastreus zijn en men zou overhaast maatregelen moeten nemen met enorme kosten en uiterst ernstige en onverdraaglijke economische en maatschappelijke gevolgen. Als wij de maatregelen die wij nu nemen, kosten met zich meebrengen, dan zullen die, hoe langer wij wachten, nog veel hoger worden.

57. Ik denk dat het essentieel is het feit te benadrukken dat “alleen maar zoeken naar een technische remedie voor ieder milieuprobleem dat zich voordoet, betekent zaken isoleren die in werkelijkheid met elkaar verbonden zijn, en de ware en diepste problemen van het wereldsysteem verbergen”.⁵⁰ Weliswaar zijn er inspanningen van aanpassing ten opzichte van onomkeerbare rampen op korte termijn noodzakelijk; ook enkele ingrepen en technologische vorderingen om de uitstoot van gassen te absorberen of op te vangen zijn positief; maar wij lopen gevaar te blijven steken in de logica van pappen en nat houden, terwijl onder de oppervlakte een proces van achteruitgang verder gaat, dat wij blijven voeden. Veronderstellen dat ieder toekomstig probleem

---

⁵⁰ Ibid., 111: AAS 107 (2015), 982.

wordt opgelost met nieuwe technische ingrepen is een fataal pragmatisme, gedoemd om een sneeuwbaaleffect te veroorzaken.

58. Laten wij eindelijk een einde maken aan het onverantwoordelijk voor de gek houden dat de kwestie presenteert als alleen maar ecologisch, als “groen”, romantisch, vaak belachelijk gemaakt om economische belangen. Laten wij eindelijk toegeven dat het een menselijk probleem is in ruime zin en op verschillende niveaus. Daarom is er een betrokkenheid van allen vereist. Vaak trekken ter gelegenheid van de Klimaatconferenties de acties van de zogenaamde “geradicaliseerde” groepen de aandacht. In werkelijkheid vullen zij een leegte op van de maatschappij als geheel, die een gezonde druk zou moeten uitoefenen, omdat het iedere familie toekomt te denken dat de toekomst van de kinderen op het spel staat.

59. Als er een oprechte belangstelling bestaat om ervoor te zorgen dat de COP28 historisch wordt, dat zij ons als mensen eert en veredelt, dan kunnen wij alleen maar verplichtende vormen van energietransitie verwachten die drie kenmerken hebben: dat zij doelmatig zijn, dat zij verplichtend zijn en gemakkelijk te monitoren. Dit met het doel om een nieuw proces op gang te brengen dat drastisch, intensief is en kan rekenen op de inzet van allen. Dat is niet gebeurd bij de tot nu toe afgelegde weg, maar alleen met een dergelijk proces zou men de geloofwaardigheid van de internationale politiek kunnen herstellen, omdat het alleen op deze concrete wijze mogelijk zal zijn kooldioxide aanzienlijk te reduceren en op tijd ergere rampen te vermijden.

60. Laten wij hopen dat al degenen die zullen ingrijpen, strategen zijn die in staat zijn om meer te denken aan het gemeenschappelijke welzijn en aan de toekomst van hun kinderen dan aan de toevallige belangen van een of ander land of bedrijf. Mogen zij zo de adel van de politiek en niet de schande ervan laten zien. Aan de machtigen durf ik deze vraag te stellen: “Waarom wil men vandaag een macht handhaven die men zich zal herinneren om haar onvermogen om in te grijpen, toen het urgent en noodzakelijk was om te doen?”⁵¹

---

⁵¹ Ibid., 57: AAS 107 (2015), 870.

6. De spirituele motiveringen

61. Ik wil niet nalaten voor de katholieke gelovigen de motiveringen te vermelden die uit hun geloof voortkomen. Ik moedig de broeders en zusters van andere godsdiensten aan hetzelfde te doen, omdat wij weten dat een authentiek geloof niet alleen kracht schenkt aan het menselijk hart, maar het hele leven omvormt, persoonlijke doeleinden verandert, de relatie met de ander en de banden met heel de schepping verlicht.

In het licht van het geloof

62. De Bijbel vertelt dat “God alles bezag wat Hij gemaakt had, en Hij zag dat het heel goed was” (Gen. 1, 31). Aan Hem behoort “de aarde met al wat erop is” (Deut. 10, 14). Daarom zegt Hij: “Verkoop van land mag terugkoop niet uitsluiten, want het land behoort aan Mij; gij zijt er vreemdelingen en gasten” (Lev. 25, 23). Daarom “houdt deze verantwoordelijkheid ten opzichte van een aarde die van God is, in dat de mens, begiftigd met verstand, de natuurwetten en het delicate evenwicht tussen de schepselen van deze wereld eerbiedigt”.⁵²

63. Anderzijds “laat het geheel van het heelal met zijn vele relaties het best de onuitputtelijke rijkdom van God zien”; derhalve “moeten wij”, om wijs te zijn “de verscheidenheid van de dingen in hun vele relaties aanvaarden”.⁵³ Op deze weg van wijsheid is het voor ons niet onbelangrijk dat verschillende soorten aan het verdwijnen zijn en dat de klimaatcrisis het leven van zoveel wezens in gevaar brengt.

64. Jezus “kon anderen uitnodigen te letten op de schoonheid die er in de wereld is, omdat Hijzelf voortdurend in contact stond met de natuur en daaraan een aandacht vol genegenheid en verwondering besteedde. Wanneer Hij iedere hoek van zijn land doorkruiste, hield Hij stil om de door zijn Vader gezaaide schoonheid te aanschouwen en nodigde Hij zijn leerlingen uit te beseffen dat de dingen een goddelijke boodschap bevatten”.⁵⁴

65. Tegelijkertijd “doen de schepselen van deze wereld zich aan ons niet meer voor als een puur natuurlijke werkelijkheid, omdat de verrezen Heer

---

⁵² Ibid., 68: AAS 107 (2015), 874.

⁵³ Ibid., 86: AAS 107 (2015), 881.

⁵⁴ Ibid., 97: AAS 107 (2015), 886.

ze op mysterieuze wijze omgeeft en richt op een bestemming van volheid. Dezelfde bloemen op het veld en de vogels die Hij verwonderd zag met zijn menselijke ogen, zijn nu vol van zijn lichtende tegenwoordigheid”.⁵⁵ Als “het heelal zich ontwikkelt in God, die het geheel vervult, dan is er dus een mysterie te aanschouwen in een blad, in een pad, in de dauw, in het gelaat van een arme”.⁵⁶ De wereld zingt van een oneindige liefde, waarom er dan niet voor te zorgen?

In gemeenschap en met verantwoordelijkheid onderweg zijn

66. God heeft ons verenigd met al zijn schepselen. En toch kan het technocratisch paradigma ons isoleren van hetgeen ons omringt, en het bedriegt ons door ons te doen vergeten dat heel de wereld een “contactzone” is.⁵⁷

67. Het joods-christelijke idee van de wereld ondersteunt de bijzondere en centrale waarde van de mens te midden van het wonderbaarlijke concert van alle schepselen, maar vandaag zijn wij gedwongen te erkennen dat het mogelijk is alleen maar een “gesitueerd antropocentrisme”. Dat wil zeggen erkennen dat het menselijk leven onbegrijpelijk en ondraagbaar is zonder de andere schepselen. Immers, “wij allen, als wezens van het heelal en geschapen door dezelfde Vader, zijn met elkaar verbonden door onzichtbare banden en vormen een soort universele familie, een verheven gemeenschap die ons aanzet tot een heilig, liefdevol respect”.⁵⁸

68. Dit is niet een product van onze wil, maar heeft een andere oorsprong die zich aan de wortel van ons wezen bevindt, omdat “God ons zo nauw met de wereld die ons omgeeft, heeft verbonden dat de woestijnvorming van de bodem als het ware een ziekte is voor ieder en wij mogen klagen over het uitsterven van een soort, als was het een verminking”.⁵⁹ Laten wij zo een einde maken aan het idee van een autonoom, almachtig en onbeperkt wezen laten wij opnieuw nadenken over onszelf om ons op een nederigere en rijkere wijze te begrijpen.

---

⁵⁵ Ibid., 100: AAS 07 (2015), 887.

⁵⁶ Ibid., 233: AAS 107 (2015), 938.

⁵⁷ Vgl. D.J. Haraway, *When Species Meet*, Minneapolis 2008, 205-249.

⁵⁸ Encycliek *Laudato si'* (24 mei 2015), 89, AAS 107 (2015), 883.

⁵⁹ Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), 215: AAS,105 (2013). 1109.

69. Ik nodig ieder uit om dit traject van verzoening met de wereld die ons gastvrijheid verleent, te begeleiden en haar te verfraaien met een eigen bijdrage, omdat onze inzet te maken heeft met persoonlijke waardigheid en grote waarden. Ik kan hoe dan ook niet ontkennen dat het noodzakelijk is oprecht te zijn en te erkennen dat de meest doeltreffende oplossingen niet alleen komen van individuele krachtsinspanningen, maar vooral van de grote beslissingen van de nationale en internationale politiek.

70. Desondanks draagt alles bij aan het geheel en de toename van een tiende graad van de wereldwijde temperatuur vermijden zou al voldoende zijn om veel mensen lijden te besparen. Maar wat telt, is iets dat minder kwantitatief is: zich herinneren dat er geen duurzame veranderingen zijn zonder culturele veranderingen, zonder een rijping van de levenswijze en van de maatschappelijke overtuigingen, en dat er geen culturele veranderingen zijn zonder veranderingen in de personen.

71. De inspanningen van families om minder te vervuilen, verspilling te reduceren, bedachtzaam te consumeren scheppen een nieuwe cultuur. Het eenvoudige feit dat men de persoonlijke, familiale en gemeenschappelijke houdingen verandert, voedt de bezorgdheid om de verantwoordelijkheden die door de politieke sectoren niet worden genomen, en de verontwaardiging over de onverschilligheid van de machten. Derhalve dient te worden opgemerkt dat, ook al resorteert dat, kwantitatief gezien, niet onmiddellijk effect, het ertoe bijdraagt grote processen van transformatie te verwezenlijken die vanuit het diepste van de maatschappij werkzaam zijn.

72. Als wij in overweging nemen dat de uitstoot per hoofd in de Verenigde Staten ongeveer het dubbele is van die van een inwoner van China en ongeveer zeven keer groter ten opzichte van het gemiddelde van de armere landen,⁶⁰ dan kunnen wij stellen dat een wijdverbreide verandering van een onverantwoordelijke levensstijl die verbonden is met het westerse model, op de lange termijn een belangrijk effect zou hebben. Zo zouden wij met de onontkoombare politieke beslissingen op de weg zijn van wederzijdse zorg.

---

⁶⁰ Vgl. United Nations Environment Program, The Emissions Gap Report 2022: <https://www.unep.or/resources/emissions-gap-report-2022>.

73. “Prijst God” is de naam van deze brief. Want een menselijk wezen dat pretendeert zich in de plaats van God te stellen, wordt het grootste gevaar voor zichzelf.

Gegeven te Rome, bij Sint-Jan van Lateranen, 4 oktober, Feest van de heilige Franciscus van Assisi, 2023, het elfde jaar van mijn pontificaat
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

APOSTOLISCHE EXHORTATIE C'EST LA CONFIANCE

van paus Franciscus, over het vertrouwen in de barmhartige liefde van God, ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van de geboorte van de heilige Theresia van het Kind Jezus en het heilig Gelaat
15 oktober 2023

1. “*C’est la confiance et rien que la confiance qui doit nous conduire à l’Amour*”: “Het is het vertrouwen en niets anders dan het vertrouwen dat ons naar de Liefde moet leiden”.⁶¹

2. Deze indringende woorden van de heilige Theresia van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat zeggen alles, daar zij de geest van haar spiritualiteit samenvatten, en zij zouden voldoende zijn om het feit te rechtvaardigen dat zij tot kerkklerares is uitgeroepen. Slechts het vertrouwen, “niets anders”, er is geen andere weg die moet worden afgelegd om tot de Liefde die alles geeft, gebracht te worden. Door het vertrouwen stroomt de bron van de genade over in ons leven, het evangelie wordt vlees in ons en verandert ons in kanalen van barmhartigheid voor onze broeders en zusters.

3. Het is het vertrouwen dat ons iedere dag ondersteunt en ons staande zal houden ten overstaan van het aangezicht van de Heer, wanneer Hij ons tot zich zal roepen: “In de avond van dit leven zal ik voor U verschijnen met lege handen, omdat ik U niet vraag, Heer, mijn werken te tellen. Iedere gerechtigheid van ons is bevlekt in uw ogen. Ik wil mij dus bekleden met uw eigen gerechtigheid en van uw Liefde het eeuwige bezit ontvangen van Uzelf”.⁶²

4. De kleine Theresia is een van de bekendste en meest geliefde heiligen in heel de wereld. Zoals met de heilige Franciscus van Assisi gebeurt, wordt zij zelfs

---

⁶¹ Santa Teresa di Gesù Bambino e del Volto Santo, *Opere Complete, Scritti e ultime parole*, LT 197, Aan zuster Marie du Sacré-Coeur (17 september 1896), Rome 1997, 538. Voor de Italiaanse versie van de geschriften wordt altijd verwezen naar deze uitgave, die de volgende sigla gebruikt: Ms A: Handschrift “A”; Ms B: Handschrift “B”; Ms. C: Handschrift “C”; LT: Lettere (Brieven); P: Poëzie (Gedichten); Pr. (Preghiere (Gebeden); PR: Pie Ricreazioni (Vrome recreaties); QG: Quaderno giallo di Madre Agnese (Geel dagboek van Moeder Agnes); UC: Ultimi Colloqui (Laatste gesprekken).

⁶² Pr. 6, *Het aanbieden van mijzelf als slachtoffer van het brandoffer aan de Barmhartige Liefde van de goede God* (9 juni 1895): 943.

door niet-christenen en niet-gelovigen bemind. Zij is ook door de UNESCO erkend als een van de meest betekenisvolle figuren voor de hedendaagse mensheid.⁶³ Het zal goed voor ons zijn haar boodschap uit te diepen bij de herdenking van de 150ste verjaardag van haar geboorte op 2 januari 1873 in Alençon en de honderdste verjaardag van haar zaligverklaring.⁶⁴ Maar ik heb deze exhortatie niet willen publiceren op een van die data of op de dag van haar gedachtenis, opdat de boodschap verder gaat dan een jaarlijkse herdenking en wordt gezien als deel van de geestelijke schat van de Kerk. De datum van deze publicatie, de gedachtenis van de heilige Theresia van Avila wil de heilige Theresia van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat laten zien als een vrucht van de hervorming van de Karmel en van de spiritualiteit van de grote Spaanse heilige.

5. Haar aardse leven was kort, nauwelijks vijftieng jaar, en eenvoudig als ieder ander, eerst doorgebracht in het gezin en vervolgens in de Karmel van Lisieux. De buitengewone kracht van licht en liefde, uitgestraald door haar persoon, bleek onmiddellijk na haar dood met de publicatie van haar geschriften en de ontelbare genaden die door de gelovigen die haar aanriepen, werden verkregen.

6. De Kerk heeft snel de buitengewone waarde van haar getuigenis en de oorspronkelijkheid van haar evangelische spiritualiteit erkend. Theresia ontmoette paus Leo XIII ter gelegenheid van de pelgrimstocht naar Rome in 1887 en zij vroeg hem verlof om in te treden in de Karmel op vijftienjarige leeftijd. Kort na haar dood realiseerde de heilige Pius X zich haar geweldige spirituele statuur, zodat hij stelde dat zij de grootste heilige van de moderne tijd zou worden. Na in 1921 eerbiedwaardig te zijn verklaard door Benedictus XV, die haar deugden prees en deze concentreerde op de “kleine weg” van haar spirituele jeugd,⁶⁵ werd zij honderd jaar geleden zalig- en vervolgens op 17 mei 1925 heilig verklaard door Pius XI, die de Heer dankte dat Hij hem had toegestaan dat Theresia van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat “de eerste zalige” was “die door hem tot de eer van de altaren was verheven, en

---

⁶³ Voor de periode 2022-2023 heeft de UNESCO ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van haar geboorte de heilige Theresia van het Kind Jezus opgenomen in de personen die gevierd moeten worden.

⁶⁴ 29 april 1923.

⁶⁵ Vgl. *Decreet over de deugden*, 14 augustus 1921: AAS 13 (1921), 449-452.

de eerste heilige die door hem heilig verklaard was”.⁶⁶ Dezelfde paus riep haar in 1927 uit tot patrones van de missies.⁶⁷ Zij werd in 1944 uitgeroepen tot een van de patronessen van Frankrijk door de eerbiedwaardige Pius XII,⁶⁸ die bij verschillende gelegenheden het thema van de spirituele jeugd uitdiepte.⁶⁹ De heilige Paulus VI herinnerde graag aan zijn eigen doopsel, ontvangen op 30 september 1897, de dag van de dood van de heilige Theresia, waarop hij ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van haar geboorte een geschrift omtrent haar leer richtte aan de bisschop van Bayeux en Lisieux.⁷⁰ Gedurende zijn eerste apostolische reis naar Frankrijk in juni 1980 begaf de heilige Johannes Paulus II zich naar de aan haar gewijde basiliek en in 1997 riep hij haar uit tot kerklerares,⁷¹ haar vervolgens beschouwend “als deskundige in de *scientia amoris*”.⁷² Benedictus XVI heeft het thema van haar “wetenschap van de liefde” weer opgenomen door haar voor te houden als “een gids voor allen, vooral voor hen die in de schoot van het Volk van God het ambt van theoloog uitoefenen”.⁷³ Ten slotte heb ik de vreugde gekend haar ouders Louis en Zélie in 2015 gedurende de synode over het gezin heilig te verklaren en heb ik onlangs een catechese aan haar gewijd in de reeks over de apostolische ijver.⁷⁴

1. Jezus voor de anderen

7. In de naam die zij koos als religieuze springt Jezus in het oog: het “Kind” dat het mysterie van de menswording laat zien en het “Heilig Gelaat”, dat wil

---

⁶⁶ *Homilie voor de heiligverklaring* (17 mei 1925): AAS 1925), 211. De Italiaanse tekst in *Toespraken van Pius XI*, verzorgd door D. Bertetto, vol. I, Turijn 1959, 383-384.

⁶⁷ Vgl. AAS 20 (1928), 147-148.

⁶⁸ Vgl. AAS 36 (1944), 329-330.

⁶⁹ *Brief aan mgr. François-Marie Picaud, Bisschop van Bayeux en Lisieux* (7 augustus 1947). De Franse tekst in *Analecta OCD* 19 (1947), 168-171. De Italiaanse tekst in de vertaling van *Rivista di Vita Spirituale* 1 (1947), 444-448. *Radioboodschap voor de inwijding van de basiliek van Lisieux* (11 juli 1954): AAS 46 (1954), 404-407.

⁷⁰ Vgl. *Brief aan mgr. Jean-Marie-Clément Badré, bisschop van Bayeux en Lisieux ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de geboorte van de heilige Theresia van het Kind Jezus* (2 januari 1973): AAS 65 (1973), 12-15.

⁷¹ Vgl. AAS 90 (1998), 409-413, 930-944.

⁷² Apostolische brief *Novo millennio ineunte*, 42: AAS 93 (2001), 296.

⁷³ *Catechese* (6 april 2011): *L'Osservatore Romano* (7 april 2011), 8.

⁷⁴ *Catechese* (7 juni 2023): *L'Osservatore Romano* (7 juni 2023), 2-3.

zeggen het gelaat van Christus die zich geeft tot het einde op het kruis. Zij is “de heilige Theresia van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat”.

8. Theresia “ademde” voortdurend de Naam van Jezus als een daad van liefde tot haar laatste zucht. Zij had deze woorden ook in haar cel ingegrift: “Jezus is mijn enige liefde”. Het was haar interpretatie van de woorden die hun hoogtepunt bereiken in het Nieuwe Testament: “God is liefde” (1 Joh. 4, 8.16).

Een missionaire ziel

9. Zoals bij iedere authentieke ontmoeting met Christus gebeurt, riep deze geloofservaring haar tot de missie. Theresia heeft haar zending met deze woorden kunnen definiëren: “In de hemel zal ik hetzelfde wensen als op aarde: Jezus liefhebben en Hem doen liefhebben”.⁷⁵ Zij heeft geschreven dat zij in de Karmel was ingetreden “om de zielen te redden”.⁷⁶ Dat wil zeggen dat zij haar toewijding aan God niet opvatte zonder het zoeken naar het welzijn van haar broeders en zusters. Zij deelde de barmhartige liefde van de Vader voor de zondige zoon en dochter en die van de Goede Herder voor de verloren, ver verwijderde, gewonde schapen. Daarom is zij patrones van de missies, meesteres van de evangelisatie.

10. De laatste bladzijden van de *Geschiedenis van een ziel*⁷⁷ zijn een missionair testament, zij zijn een uitdrukking van de wijze waarop zij de evangelisatie door aantrekkingskracht, niet door druk of proslitisme verstond,⁷⁸ Het is de moeite waard te lezen hoe zijzelf dit samenvat: “*Trek mij aan, wij zullen snellen naar de reuk van uw geuren*. O Jezus, het is derhalve evenmin noodzakelijk te zeggen: Trek door mij aan te trekken de zielen aan die ik liefheb. Dit eenvoudige woord ‘Trek mij aan’ is genoeg. Heer, ik begrijp het, wanneer een ziel zich heeft laten boeien door de betoverende reuk van uw geuren, zij zou niet alleen kunnen lopen, alle zielen die ik liefheb, worden achter haar aan meegesleept: dat gebeurt zonder dwang, zonder inspanning, het is een natuurlijk gevolg van haar door U aangetrokken worden. Als een

⁷⁵ LT 220, *Aan de eerwaarde heer M. Bellière* (24 februari 1897): 561.

⁷⁶ Ms A, 69 v°: 187.

⁷⁷ Vgl. ook Ms C, 33v^o-37r^o: 274-279.

⁷⁸ Vgl. apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), 14, 264: AAS 105 (2013), 1025-1026.

stroom die zich onstuimig in de oceaan stort, alles wat hij onderweg heeft ontmoet, achter zich aan sleept, zo trekt de ziel, o mijn Jezus, die in de oceaan zonder oevers van uw liefde verzinkt, aan met alle schatten die zij bezit... Heer, U weet het, ik heb geen andere schatten dan de zielen waarvan het U heeft behaagd die met de mijne te verenigen”.⁷⁹

11. Hier haalt zij de woorden aan die de bruid richt tot de bruidegom in het Hooglied (1, 3-4), volgens de interpretatie, uitgediept door de twee kerkleraren van de Karmel, de heilige Theresia van Jezus (*red. van Avila*) en de heilige Johannes van het Kruis. De Bruidegom is Jezus, de Zoon van God, die zich heeft verenigd met onze mensheid in de menswording en deze op het kruis heeft verlost. Daar heeft Hij uit zijn geopende zijde de Kerk, zijn geliefde Bruid, door wie hij het leven heeft gegeven (vgl. Ef. 5, 25) het leven geschonken. Treffend is hoe de kleine Theresia, toen zij zich ervan bewust was dat de dood nabij was, dit mysterie, in zichzelf opgesloten, niet alleen maar in troostende zin beleeft, maar met een vurige apostolische geest.

De genade die ons bevrijdt van zelfgerichtheid

12. Iets dergelijks gebeurt, wanneer zij verwijst naar de werkzaamheid van de Heilige Geest, die onmiddellijk een missionaire betekenis krijgt: “Ziehier mijn gebed: ik vraag Jezus mij te trekken in de vlammen van zijn liefde, mij zo nauw met Hem te verenigen dat Hij in mij leeft en handelt. Ik voel dat hoe meer het vuur van de liefde mijn hart in brand zal zetten, hoe meer ik zal zeggen: ‘Trek mij aan’, nog meer de zielen die zullen naderen tot mij (arm, klein stuk nutteloos oud ijzer, als ik mij zou verwijderen van de goddelijke vuurpot), zullen snellen naar de uitstroming van de geur van hun Geliefde, omdat een van liefde brandende ziel niet werkeloos kan blijven”.⁸⁰

13. In het hart van Theresia is de genade van het doopsel een onstuimige stroom geworden die uitmondt in de oceaan van de liefde van Christus, een menigte van zusters en broeders met zich meeslepend, hetgeen in het bijzonder na haar dood is gebeurd. Dat is haar belofde “regen van rozen” geweest.⁸¹

---

⁷⁹ Ms C, 34r^o: 275.

⁸⁰ *Ibid.*, 36 r°: 277-278.

⁸¹ QG, 9 juni 1897, 3: 991.

2. De kleine weg van het vertrouwen en de liefde

14. Een van de belangrijkste ontdekkingen van voor het welzijn van heel het Volk van God is haar “kleine weg”, de weg van het vertrouwen en de liefde, ook bekend als de *weg van de spirituele jeugd*. Allen kunnen hem volgen, in welke staat van leven ook, op ieder ogenblik van het bestaan. Het is de weg die de hemelse Vader openbaart aan de kleinen (vgl. Mat. 11, 25).

15. Theresia vertelt over de ontdekking van de kleine weg in de *Geschiedenis van een ziel*⁸²: “Ondanks mijn kleinheid kan ik streven naar de heiligheid. Mij anders, groter, maken dan ik ben, is niet mogelijk voor mij: ik moet het doen met zoals ik ben met al mijn onvolkomenheden; maar ik wil de manier zoeken waarop ik naar de hemel kan gaan langs een kleine, zeer rechte, zeer korte, geheel nieuwe weg”.⁸³

16. Om deze te beschrijven gebruikt zij het beeld van de lift: “De lift die mij moet verheffen tot de hemel, zijn uw armen, o Jezus! Daarom hoef ik niet groter te groeien, integendeel, het is noodzakelijk dat ik klein blijf, dat ik het steeds meer wordt”.⁸⁴ Klein, niet in staat om op zichzelf te vertrouwen, vast overtuigd van de liefdevolle kracht van de armen van de Heer.

17. Het is de “zoete weg van de Liefde”⁸⁵, door Jezus geopend voor de kleinen en de armen, voor allen. Het is de weg van de ware vreugde. Tegenover een Pelagiaans, individualistisch en elitair, meer ascetisch dan mystiek idee van heiligheid,⁸⁶ dat vooral het accent legt op de menselijke inspanning, onderstreept Theresia steeds het primaat van het handelen van God, van zijn genade. Zo komt zij ertoe te zeggen: “Ik voel steeds hetzelfde stoutmoedige vertrouwen een grote heilige te worden, omdat ik niet vertrouw op mijn verdiensten, gezien dat ik er *geen enkele* heb, maar ik hoop op Hem die de Deugd, de Heiligheid zelf is: Hij alleen is het die, zich tevredenstellend met mijn zwakke inspanningen, mij tot Hem zal verheffen

---

⁸² Vgl. Ms C, 2v^o-3r^o: 235-236.

⁸³ *Ibid.*, 2v^o: 235.

⁸⁴ *Ibid.*, 3r^o: 236.

⁸⁵ Vgl. Ms A, 84v^o: 210.

⁸⁶ Vgl. apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate* (19 maart 2018), 47-62: AAS 110 (2018), 1124-1129.

en mij, overladend met zijn oneindige verdiensten, *heilig* zal maken”.⁸⁷

Verder dan iedere verdienste

18. Deze wijze van denken is niet in tegenstelling met de traditionele katholieke leer omtrent de groei van de genade, dat wil zeggen dat wij, om niet gerechtvaardigd door de heiligmakende genade, zijn veranderd en in staat gesteld om met onze goede werken mee te werken op een weg van de groei in heiligheid. Op deze wijze worden wij verheven, zodat wij werkelijke verdiensten kunnen hebben wat betreft de ontwikkeling van de ontvangen genade.

19. Theresia geeft er echter de voorkeur aan om het primaat van het goddelijk handelen te benadrukken en uit te nodigen tot volledig vertrouwen door te kijken naar de tot het einde toe ons geschonken liefde van Christus. Eigenlijk is haar onderricht dat, daar wij geen enkele zekerheid kunnen hebben, wanneer wij naar onszelf kijken,⁸⁸ er zelfs niet zeker van kunnen zijn eigen verdiensten te hebben. Daarom is het onmogelijk te vertrouwen op deze krachten of prestaties. De Catechismus heeft de woorden van de heilige Theresia willen aanhalen, wanneer zij tot de Heer zegt: “Ik zal voor U verschijnen met lege handen”,⁸⁹ om uit te drukken dat “de heiligen steeds een levendig bewustzijn hebben gehad dat hun verdiensten pure genade waren”.⁹⁰

---

⁸⁷ Vgl. Ms. A, 32v^o: 124.

⁸⁸ Het Concilie van Trente heeft dit uitgelegd: “Zo heeft ieder, wanneer hij zichzelf, zijn eigen zwakheid en slechte gesteldheden in aanmerking neemt, een reden om angst te hebben en te vrezen omtrent de eigen genade (*Decreet over de rechtvaardiging*, IX: DS, 1534). Dit neemt de Catechismus van de Katholieke Kerk weer op, wanneer hij leert dat het onmogelijk is zekerheid te hebben, wanneer men naar zichzelf kijkt of naar eigen handelingen (vgl. nr. 2005). De zekerheid van het vertrouwen vindt men niet in zichzelf, het eigen ik biedt geen basis voor deze zekerheid, die zich niet baseert op introspectie. De heilige Paulus drukte dit op de een of andere wijze uit: “Ik oordeel niet eens over mijzelf. Want al ben ik mij van niets bewust, daarom ga ik nog niet vrijuit. De Heer is het die over mij oordeelt” (1 Kor. 4, 3-4). De heilige Thomas van Aquino legde het op de volgende manier uit: aangezien de genade “de mens niet geheel geneest” (*Summa Theologiae*, I-II, q. 109, art. 9, ad. 1), “blijft er een zekere schaduw van onwetendheid in het verstand” (*ibid.*, co).

⁸⁹ Pr 6: 943.

⁹⁰ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 2011.

Deze overtuiging wekt een vreugdevolle en tedere dankbaarheid op.

20. De meest gepaste houding is derhalve het vertrouwen van het hart buiten onszelf te stellen: in de oneindige barmhartigheid van een God die zonder grenzen liefheeft en die alles in het kruis van Jezus heeft gegeven.⁹¹ Om deze reden gebruikt Theresia nooit de in haar tijd veel gebruikte uitdrukking “ik zal van mij een heilige maken”.

21. Haar onbegrensd vertrouwen bemoedigt echter hen die zich broos, beperkt, zondig voelen, zich te laten dragen en veranderen om boven aan te komen: “Ach, als alle zwakke en onvolmaakte zielen zouden voelen wat de kleinste onder alle zielen, de ziel van zijn kleine Theresia, voelt, dan zou geen enkele daarvan wanhopen boven op de berg van de liefde te komen! Jezus vraagt immers geen grootse daden, maar alleen maar overgave en erkentelijkheid”.⁹²

22. Ditzelfde benadrukken door Theresia van het goddelijke initiatief zorgt ervoor dat, wanneer zij het over de Eucharistie heeft, zij niet haar verlangen om Jezus in de heilige communie op de eerste plaats stelt, maar het verlangen van Jezus die zich met ons wil verenigen en in onze harten wil wonen.⁹³ Wanneer zij eronder lijdt de communie niet iedere dag te kunnen ontvangen, zegt zij in *De daad van het offeren aan de barmhartige Liefde*: “Blijf in mij zoals in het tabernakel”.⁹⁴ Het middelpunt en het voorwerp van haar blik is niet zijzelf met haar noden, maar Christus die liefheeft, die zoekt, die verlangt, die in de ziel verblijft.

De dagelijkse overgave

23. Het vertrouwen dat Theresia bevordert, moet niet alleen verstaan worden met betrekking tot eigen heiliging en heil. Het heeft een integrale betekenis, die het geheel van het concrete bestaan omvat en van toepassing is op heel

---

⁹¹ Dit stelt ook duidelijk het Concilie van Trente: “Geen enkele vrome mens mag twijfelen aan de barmhartigheid van God” (*Decreet over de rechtvaardiging*, IX, DS 1534). “Allen moeten een zeer sterk vertrouwen voeden en opnieuw stellen in de hulp van God.

⁹² Ms B, 1 v°: 218.

⁹³ Vgl. Ms A, 48v : 151; LT 92, *Aan Marie Guérin* (30 mei 1889): 384-385°.

⁹⁴ Pr 6: 941.

ons leven, waar ons de angst, het verlangen naar menselijke zekerheden, de behoefte alles onder controle te hebben overweldigen. Hier verschijnt de uitnodiging tot heilige “overgave”.

24. Het volle vertrouwen, dat overgave aan de Liefde wordt, bevrijdt ons van obsessieve berekeningen, van de voortdurende zorg om de toekomst, van de vrees die de gemoedsrust ontnemt. In haar laatste dagen benadrukte Theresia dit: “Ik vind dat wij die de weg van de Liefde gaan, niet moeten denken aan hetgeen ons in de toekomst aan pijnlijks kan overkomen, want dat is een gebrek hebben aan vertrouwen”.⁹⁵ Als wij in de handen van een Vader, die ons onbegrensd liefheeft, zijn, dan zal dat waar zijn, welke omstandigheid zich ook voordoet, dan zullen wij verder kunnen gaan, wat er ook gebeurt en zal hoe dan ook zijn plan van liefde en volheid in ons leven worden verwezenlijkt.

Een vuur midden in de nacht

25. Theresia beleefde het sterkste en zekerste geloof in donkerte van de nacht en zelfs in de duisternis van Calvarie. Haar getuigenis heeft het hoogtepunt bereikt in de laatste periode van haar leven, in de grote “beproeving tegen het geloof”,⁹⁶ die begon met Pasen 1896. In haar verhaal⁹⁷ brengt zij deze beproeving rechtstreeks in verband met de pijnlijke werkelijkheid van het atheïsme in haar tijd. Zij leefde immers aan het einde van de 19de eeuw, dat wil zeggen in de “gouden tijd” van het moderne atheïsme als filosofisch en ideologisch systeem. Toen zij schreef dat Jezus het had toegestaan dat haar ziel “door de dichtste duisternis werd overvallen”,⁹⁸ wees zij op de duisternis van het atheïsme en het verwerpen van het christelijke geloof. In vereniging met Jezus, die in zich heel de duisternis van de zonde van de wereld opnam, toen Hij het aanvaardde de kelk van het lijden te drinken, ziet Theresia in die donkere duisternis de wanhoop, de leegte van het niets.⁹⁹

26. Maar de duisternis kan het licht niet uitdoven: zij is veroverd door Hem

---

⁹⁵ QG, 23 juli 1897, 3: 1032.

⁹⁶ Ms C, 31r^o: 271.

⁹⁷ Vgl. *Ibid.*, 5r^o-7v^o: 238-241.

⁹⁸ *Ibid.*, 5v^o: 239.

⁹⁹ Vgl. *Ibid.*, 6v^o: 240.

die als licht in de wereld is gekomen (vgl. Joh. 12, 46).¹⁰⁰ Het verhaal van Theresia laat het heldhaftige karakter van haar geloof, haar overwinning in de geestelijke strijd ten overstaan van de sterkste verleidingen zien. Zij voelt zich zuster van de atheïsten en gezeten, zoals Jezus, aan tafel met de zondaars (vgl. Mat. 9, 10-13). Zij spreekt voor hen ten beste, terwijl zij voortdurend haar geloofsdaad hernieuwt, voortdurend in liefdevolle gemeenschap met de Heer: “Ik snel naar mijn Jezus, ik zeg Hem dat ik bereid ben mijn bloed tot de laatste druppel te vergieten om te getuigen dat er een hemel bestaat. Ik zeg Hem dat ik gelukkig ben niet op aarde die mooie hemel te genieten, opdat Hij hem voor de eeuwigheid opent voor de arme ongelovigen”.¹⁰¹

27. Samen met het geloof beleeft Theresia intens een onbegrensd vertrouwen in de oneindige barmhartigheid van God: “Het vertrouwen dat ons naar de Liefde moet voeren”.¹⁰² Zij beleeft ook in de duisternis het volledige vertrouwen van een kind dat zich zonder angst overgeeft in de armen van vader en moeder. Voor Theresia straalt God immers vóór alles door middel van zijn barmhartigheid, de sleutel tot het begrip van al het andere dat van Hem wordt gezegd: “Mij heeft Hij zijn *oneindige Barmhartigheid* geschonken en *daardoor* aanschouw en aanbid ik de andere goddelijke volmaaktheden! Dan verschijnen alle stralend van *liefde* aan mij, zelfs de Gerechtigheid (en misschien nog meer dan enig andere) lijkt mij bekleed met *liefde*”.¹⁰³ Dat is een van de belangrijkste ontdekkingen van Theresia, een van de grootste bijdragen die zij heel het Volk van God heeft aangeboden. Op buitengewone wijze is zij doorgedrongen in de diepten van de goddelijke barmhartigheid en daaruit heeft zij het licht van haar grenzeloze hoop geput.

Een zeer vaste hoop

28. Vóór haar intrede in de Karmel had Theresia een bijzondere spirituele nabijheid van een van de ongelukkigste personen ervaren, de misdadiger Henri Pranzini, die ter dood was veroordeeld voor een drievoudige moord en geen berouw had getoond.¹⁰⁴ Wanneer zij de Mis voor hem aanbiedt en met een geheel vertrouwen voor zijn heil bidt, is zij er zeker van hem in contact te

¹⁰⁰ Vgl. encycliciek *Lumen fidei* (29 juni 2013), 17: *AAS* 105 (2013), 564-565.

¹⁰¹ Ms. C, 7ro: 24°-241.

¹⁰² LT 197: *Aan zuster Marie du Sacré-Coeur* (17 september 1896), 538.

¹⁰³ Ms. A, 83v^o: 209.

¹⁰⁴ Vgl. *ibid.* Ms. C, 45v^o-46v^o: 146-147.

brengen met het bloed van Jezus en zegt zij tegen God dat zij er zeker van is dat Hij op het laatste ogenblik hem zou vergeven en zij hieraan zou geloven, “ook al had hij niet *gebiecht* en geen enkel *teken van berouw gegeven*”. Zij geeft de reden van haar zekerheid: “Zozeer had ik vertrouwen in de oneindige barmhartigheid van Jezus”.¹⁰⁵ Wat voor een emotie, wanneer zij ontdekt dat Pranzini, wanneer hij het schavot heeft bestegen, “zich opeens, gegrepen door een onverwachte ingeving, zich omdraait, een *kruisbeeld* grijpt dat de priester hem voorhoudt, en *drie keer de heilige wonden kust!*”¹⁰⁶ Deze zo intense ervaring tegen elke hoop in te hopen is voor haar fundamenteel geweest: “Ach, na die unieke genade groeide mijn wens de zielen te redden iedere dag!”¹⁰⁷

29. Theresia is zich bewust van het drama van de zonde, hoewel wij haar vaak in het mysterie van Christus verzonken zien, met de zekerheid dat “waar de zonde heeft gewoekerd, de genade mateloos werd” (Rom. 5, 20). De zonde van de wereld is immens, maar niet eindeloos. De barmhartige liefde van de Verlosser, die is daarentegen wel eindeloos. Theresia is getuige van de uiteindelijke overwinning van Jezus op alle krachten van het kwaad door zijn lijden, dood en verrijzenis. Bewogen door vertrouwen, durft zij te zeggen: “Jezus, maak dat ik veel zielen red: dat er vandaag geen enkele is die verdoemd is! [...] Jezus, vergeef mij, als ik dingen zeg die men niet moet zeggen: ik wil U alleen maar verblijden en troosten”.¹⁰⁸ Dit staat mij toe over te gaan naar een ander aspect van die frisse wind die de boodschap van de heilige Theresia van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat is.

3. Ik zal de liefde zijn

30. “Groter” dan het geloof en de hoop zal de liefde nooit een einde hebben (vgl. 1 Kor. 13, 8-13). Het is de grootste gave van de Heilige Geest en “moeder en wortel van iedere deugd”.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ *Ibid.*, 46r^o: 146.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 46r^o: 146-147.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 46v^o: 147.

¹⁰⁸ PR 2: 937.

¹⁰⁹ *Summa Theologiae*, I-II, q. 62, art. 4.

De liefde als persoonlijke houding van liefde

31. De *Geschiedenis van een ziel* is een getuigenis van liefde, waarin de kleine Theresia ons een commentaar aanbiedt omtrent het nieuwe gebod van Jezus: “Dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad” (Joh. 15, 12).¹¹⁰ Jezus heeft dorst naar het antwoord op zijn liefde. Immers, “Hij heeft niet gearzeld bij de Samaritaanse vrouw om een beetje water te *bedelen*. Hij had dorst... Maar toen Hij zei: ‘geef mij te drinken’, was het *de liefde* van zijn arm schepsel die de Schepper van het heelal inriep. Hij had dorst naar liefde!”¹¹¹ Theresia wil beantwoorden aan de liefde van Jezus, Hem liefde voor liefde teruggeven.¹¹²

32. De symboliek van de huwelijksliefde brengt de wederkerigheid van de zelfgave tussen bruidegom en bruid tot uitdrukking. Zo schrijft zij, geïnspireerd door het Hooglied (2, 16): “Ik denk dat het hart van mijn bruidegom alleen van mij is, zoals het mijne alleen hem toebehoort, en dan spreek ik in de eenzaamheid tot hem over deze heerlijke liefde van hart tot hart, erop wachtend hem eens van aangezicht tot aangezicht te aanschouwen!”¹¹³ Hoewel de Heer ons samen als Volk van God liefheeft, handelt de liefde tegelijkertijd op een zeer persoonlijke wijze, “van hart tot hart”.

33. Theresia heeft de levendige zekerheid dat Jezus haar heeft liefgehad en persoonlijk heeft gekend in zijn lijden: “Hij heeft mij liefgehad en zichzelf overgeleverd voor mij” (Gal. 2, 20). Wanneer zij Jezus in zijn doodsstrijd aanschouwt, zegt zij tegen Hem: “U zag mij altijd”.¹¹⁴ Op dezelfde wijze zegt zij tegen het Kind Jezus in de armen van zijn Moeder: “Met uw hand Maria strelend, steunde U de wereld en gaf haar leven. En U dacht reeds aan mij!”¹¹⁵ Zo kijkt zij aan het begin van de *Geschiedenis van een ziel* ook naar de liefde van Jezus voor allen en voor ieder, als was Hij de enige op de wereld.¹¹⁶

---

¹¹⁰ Vgl. Ms C, 11v^o-31r^o: 256-271.

¹¹¹ Ms. B, 1v^o: 218.

¹¹² Vgl. *ibid.*, 4r^o: 224.

¹¹³ LT 122, Aan Céline (14 oktober 1890): 421.

¹¹⁴ P 24, 21: 674.

¹¹⁵ *Ibid.*, 6: 670.

¹¹⁶ Vgl. Ms. A, 3r^o: 80-81.

34. De daad van liefde van Jezus, door Theresia voortdurende beleefd als een adem, is haar sleutel voor het lezen van het Evangelie. Met deze liefde verzinkt zij in alle mysteries van het leven van Christus, waarvan zij zich tot een tijdgenote maakt door samen met Maria en Jozef, Maria Magdalena en de apostelen in het Evangelie een plaats in te nemen. Samen met hen dringt zij door in de diepten van de liefde van het Hart van Jezus. Kijken wij eens naar een voorbeeld: “Wanneer ik Magdalena zie naderen te midden van de talrijke gasten, haar tranen de voeten van haar aanbeden Meester bevochtigen, die zij voor de eerste keer aanraakt, voel ik dat haar *hart* de afgronden van liefde en barmhartigheid van het *Hart van Jezus* heeft begrepen en, hoe zondig zij ook is, dit Hart van liefde niet alleen bereid is om haar te vergeven, maar ook om haar de weldaden van zijn goddelijke intimiteit te schenken, haar te verheffen tot de hoogste toppen van de aanschouwing”.¹¹⁷

De grootste liefde in de grootste eenvoud

35. Aan het einde van de Geschiedenis van een ziel schenkt Theresia ons haar *Aanbieden als Slachtoffer van het Brandoffer aan de Barmhartige Liefde*.¹¹⁸ Wanneer zij zich ten volle heeft overgegeven aan de werking van de Geest, heeft zij zonder rumoer of opzichtige tekenen de overvloed van het levende water ontvangen: “De stromen of beter de oceanen van genaden die mijn ziel zijn komen overstromen”.¹¹⁹ Het is het mystieke leven dat ook zonder buitengewone verschijnselen aan alle gelovigen wordt voorgehouden als dagelijkse ervaring van liefde.

36. Theresia beleeft de liefde in kleinheid, in de eenvoudigste dingen van het bestaan van iedere dag en zij doet dat in gezelschap van de Maagd Maria, van haar lerend dat “*liefhebben alles geven en zichzelf wegschenken is*”.¹²⁰ Immers, terwijl de predikers van haar tijd vaak op een triomfalistische wijze spraken over de grootheid van Maria, als ver van ons, laat Theresia, uitgaande van het Evangelie, zien dat Maria de grootste is van het Rijk der Hemelen, omdat zij de kleinste is (vgl. Mat. 18, 4), het dichtst bij Jezus in zijn vernedering. Zij ziet dat, daar waar de apocriefe verhalen vol van opvallende en wonderbare episodes zijn, de evangeliën ons een nederig en

---

¹¹⁷ LT 247, *Aan abt Bellière* (21 juni 1897): 587.

¹¹⁸ Vgl. Pr 6: 941-943.

¹¹⁹ Ms. A, 84r: 210.

¹²⁰ P 54, 22: 726.

arm leven laten zien, dat in de eenvoud van het geloof wordt doorgebracht. Jezus zelf wil dat Maria het voorbeeld is van de ziel die Hem met een puur geloof zoekt.¹²¹ Maria is de eerste geweest die de “kleine weg” in puur geloof en pure nederigheid heeft beleefd, zodat Theresia niet aarzelt te schrijven:

“Ik weet dat u in Nazareth, Moeder vol van genade,
arm was en niets meer wilde:

geen wonderen of extases of geestvervoeringen
sieren uw leven, Koningin van de heiligen!

Op aarde is het aantal kleinen groot,
die naar u kunnen kijken zonder te beven.

De gemeenschappelijke weg, onvergelykelijke Moeder,
wilt u afleggen en hen naar de hemel leiden”.¹²²

37. Theresia heeft ons ook verhalen geboden die getuigen van enkele ogenblikken van genade, beleefd te midden van de eenvoud van iedere dag, zoals haar plotselinge ingeving, terwijl zij een zieke zuster met een moeilijk karakter begeleidde. Maar het betreft altijd ervaringen van de meest intense liefde, beleefd in de meest gewone omstandigheden: “Op een winteravond vervulde ik, zoals gewoonlijk, mijn kleine dienst, het was koud, het was donker... Opeens hoorde ik in de verte de harmonieuze klank van een muziekinstrument: toen stelde ik mij een goed verlichte, geheel van goud stralende salon voor, elegant geklede meisjes die elkaar complimenten maakten en wereldse plichtplegingen uitwisselden; vervolgens viel mijn blik op de arme zieke die ik ondersteunde; in plaats van een melodie hoorde ik soms haar klagelijke zuchten, in plaats van goud zag ik de tegels van ons strenge klooster, nauwelijks verlicht door een zwak licht. Ik kan niet uitdrukken wat er in mijn ziel gebeurde, wat ik weet is dat de Heer haar verlichtte met de stralen van de waarheid die het donkere schijnsel van de feesten van de aarde verre te boven gaan, dat ik mijn geluk niet kon geloven... Ach, ik zou de tien minuten, gebruikt om mijn nederig dienstwerk van liefde te vervullen, niet gegeven hebben om duizend jaar van wereldse feesten te genieten”.¹²³

---

¹²¹ Vgl. *ibid.*, 15: 725.

¹²² *Ibid.*, 1: 725.

¹²³ Ms. C, 29v^o-30r^o: 269.

38. Theresia heeft van de heilige Theresia van Avila een grote liefde voor de Kerk geërfd en is tot het diepste van dit mysterie kunnen komen. Dat zien wij in haar ontdekking van het “hart van de Kerk”. In een lang gebed tot Jezus,¹²⁴ geschreven op 8 september 1896, de zesde verjaardag van haar professie, vertrouwt de heilige aan de Heer toe dat zij zich bezield voelde door een immens verlangen, door een hartstocht voor het Evangelie waaraan geen enkele roeping alleen kon voldoen. En zo had zij op zoek naar haar “plaats” in de Kerk de hoofdstukken 12 en 13 van de eerste brief van de heilige Paulus aan de Korinthiërs opnieuw gelezen.

39. In hoofdstuk 12 gebruikt de apostel de metafoor van het lichaam en zijn ledematen om uit te leggen dat de Kerk in zich een grote verscheidenheid aan charisma’s in hiërarchische orde bevat. Maar deze beschrijving is voor Theresia niet voldoende. Zij zet haar onderzoek voort, leest de “hymne aan de liefde” van hoofdstuk 13, vindt daar het grote antwoord en schrijft deze gedenkwaardige bladzijde: “Toen ik naar het mystieke lichaam van de Kerk keek, had ik mij in geen enkel van de ledematen herkend, zoals die door de heilige Paulus worden beschreven: of beter, ik wilde mij herkennen in *alle!*... De Liefde gaf mij de sleutel van mijn *roeping*. Ik begreep dat als de Kerk een lichaam had, samengesteld uit verschillende ledematen, het haar niet ontbrak aan het noodzakelijkste, edelste van alle: ik begreep dat de Kerk een Hart had en dat dit Hart brandde van Liefde. Ik begreep dat alleen de *Liefde* de ledematen van de Kerk deed handelen: dat als de Liefde zou moeten uitdoven, de apostelen niet meer het Evangelie zouden verkondigen, de martelaren zouden weigeren hun bloed te vergieten... Ik begreep dat de Liefde alle roepingen omvatte, dat de Liefde alles was, dat zij alle tijden en alle plaatsen omvatte!... Kortom dat zij eeuwig is!... Toen heb ik in de overmaat van mijn uitzinnige vreugde uitgeroepen: O Jezus, mijn Liefde..., mijn roeping heb ik eindelijk gevonden! Mijn roeping is de Liefde!... Ja, ik heb mijn plaats in de Kerk gevonden en deze plaats, mijn God, bent U die ze mij heeft gegeven: in het Hart van de Kerk, mijn Moeder, zal ik de Liefde zijn!... Zo zal ik alles zijn... Zo zal mijn droom verwezenlijkt worden!!!”¹²⁵

---

¹²⁴ Vgl. Ms. B, 2r^o-5v^o: 219-229.

¹²⁵ *Ibid.*, 3v^o: 223.

40. Het is geen hart van een triomfalistische Kerk, het is het hart van een liefhebbende, nederige en barmhartige Kerk, Theresia plaatst zich nooit boven de anderen, maar op de laatste plaats met de Zoon van God, die voor ons slaaf is geworden en zich heeft vernederd, Hij werd gehoorzaam tot aan de dood op een kruis (vgl. Fil. 2, 7-8).

41. Die ontdekking van het hart van de Kerk is ook voor ons vandaag een groot licht om geen aanstoot te nemen aan de beperkingen en zwakheden van het kerkelijke instituut, getekend door duisternis en zonde, en binnen te treden in haar hart dat brandt van liefde, dat dankzij de gave van de Heilige Geest met Pinksteren in vuur en vlam is gezet. Het is het hart waarvan het vuur nog steeds opnieuw tot leven wordt gebracht met iedere daad van onze liefde. “Ik zal liefde zijn”: dat is de radicale keuze van Theresia, haar definitieve synthese, haar meest persoonlijke spirituele identiteit.

Een regen aan rozen

42. Na veel eeuwen waarin scharen van heiligen met zeer veel vuur en schoonheid hun streven om “naar de hemel te gaan” tot uitdrukking hebben gebracht, erkent de heilige Theresia met grote oprechtheid: “Toen had ik allerlei grote innerlijke beproevingen (ik vroeg mij zelfs af of er wel een hemel was)”.¹²⁶ Op een ander ogenblik zegt zij: “Wanneer ik het geluk van de hemel, het eeuwig bezit van God, bezing, voel ik geen enkele vreugde, omdat ik eenvoudigweg bezing wat “*ik wil geloven*”.¹²⁷ Wat is er gebeurd? Zij was aan het luisteren naar de oproep van God om meer dan hetgeen het eigen geluk droomde, vuur in het hart van de Kerk te brengen.

43. De verandering die in haar plaatsvond, maakt het haar mogelijk van een vurig verlangen naar de hemel over te gaan naar een voortdurend en vurig verlangen naar het welzijn van allen, dat zijn hoogtepunt vindt in de droom om in de hemel haar zending Jezus te beminnen en Hem te doen beminnen in de hemel voort te zetten. In deze zin schreef zij in een van de laatste brieven: “Ik reken juist erop in de hemel niet werkeloos te blijven: mijn verlangen

---

¹²⁶ Ms. A, 80v^o: 204. Het was geen gebrek aan geloof. De heilige Thomas leert dat in het geloof de wil en het verstand werkzaam zijn. De stemming van de wil kan zeer sterk en vast geworteld zijn, terwijl het verstand verduisterd kan zijn, vgl. *De Veritate* 14, 1.

¹²⁷ Ms. C, 7v^o: 241.

is nog voor de Kerk en voor de zielen te werken”.¹²⁸ En diezelfde dagen zei zij op de meest directe wijze: “Mijn hemel zal op aarde tot het einde van de wereld voorbijgaan. Ja, ik wil mijn hemel doorbrengen om op aarde goed te doen”.¹²⁹

44. Zo drukte Theresia haar meest overtuigende antwoord uit over de unieke gave die de Heer haar schonk in het verrassende licht dat God over haar uitstortte. Zo kwam zij tot de laatste persoonlijke synthese van het Evangelie, die uitging van het volle vertrouwen om haar hoogtepunt te vinden in de totale gave aan de ander. Zij twijfelde niet aan de vruchtbaarheid van deze toewijding: “Ik denk aan al het goede dat ik na mijn dood zal kunnen doen”.¹³⁰ “De goede God zou mij niet dit verlangen om na de dood op aarde goed te doen geven, als Hij het niet wilde verwezenlijken”.¹³¹ “Het zal als een regen van rozen zijn”.¹³²

45. De cirkel sluit zich: “*C’est la confiance*”. Het is het vertrouwen dat ons naar de Liefde leidt en ons zo bevrijdt van de angst, het is het vertrouwen dat ons helpt de blik van onszelf af te wenden, het is het vertrouwen dat het mogelijk maakt in de handen van God te leggen wat alleen Hij kan doen. Dat laat aan ons een immense stroom van liefde en energie om het welzijn van onze broeders en zusters te zoeken. En zo kon Theresia te midden van het lijden van haar laatste dagen zeggen: “*Ik reken alleen nog maar op de liefde*”.¹³³ Uiteindelijk telt alleen de liefde. Het vertrouwen doet de rozen ontluiken en verspreidt ze als een overlopen van de overvloed van de goddelijke liefde. Laten wij erom vragen als een gave om niet, als een kostbaar geschenk van genade, opdat in ons leven de wegen van het Evangelie opengaan.

4. In het hart van het Evangelie

46. In *Evangelii gaudium* heb ik de uitnodiging benadrukt terug te keren naar de frisheid van de bron om het accent te leggen op wat wezenlijk en onontbeerlijk is. Ik acht het passend opnieuw die uitnodiging te doen en voor te houden.

---

¹²⁸ LT 254, *Aan pater A. Roulland* (14 juli 1897): 593.

¹²⁹ QG, 17 juli 1897: 1028.

¹³⁰ *Ibid.*, 13 juli 1897, 17: 1020., 17 juli 1897: 1028.

¹³¹ *Ibid.*, 18 juli 1897, 1: 1028.

¹³² UC, 9 juni 1897: 1158.

¹³³ LT 242, *Aan zuster Mare de la Trinité* (6 juni 1897): 582.

47. Deze exhortatie over de heilige Theresia staat mij toe eraan te herinneren dat in een missionaire Kerk “de verkondiging zich concentreert op het wezenlijke, op datgene dat het mooist, het grootst, het aantrekkelijkst en tegelijkertijd het noodzakelijkst is. Het aanbod wordt eenvoudiger zonder hierdoor aan diepte en waarheid te verliezen en zo wordt het overtuigender en stralender”.¹³⁴ *De lichtende kern is “de schoonheid van de heilzame liefde van God, geopenbaard in Jezus Christus die is gestorven en verrezen”*.¹³⁵

48. Niet alles is even centraal, omdat er een orde of hiërarchie is tussen de waarheden van de Kerk en “dit geldt zowel voor de dogma’s van het geloof, als voor het geheel van het onderricht van de Kerk, daarbij inbegrepen het morele onderricht”.¹³⁶ Het middelpunt van de christelijke moraal is de liefde, die het antwoord is op de onvoorwaardelijke liefde van de Drie-eenheid, voor wie “de werken van liefde voor de naaste het meest volmaakte uitwendige blijk van de innerlijke genade van de Geest zijn”.¹³⁷ Uiteindelijk telt alleen maar de liefde.

49. De specifieke bijdrage die Theresia ons als heilige en kerklerares schenkt, is nu juist niet analytisch, zoals bijvoorbeeld die van de heilige Thomas van Aquino zou kunnen zijn. Haar bijdrage is veeleer synthetisch, omdat haar talent erin bestaat ons te brengen naar het middelpunt, naar hetgeen wezenlijk is, naar hetgeen onontbeerlijk is. Zij laat met haar woorden en haar persoonlijke weg zien dat, hoewel al het onderricht en de normen van de Kerk hun belang, hun waarden, hun licht hebben, enkele noodzakelijker en wezenlijker voor het christelijke leven zijn. Daar heeft Theresia haar blik en haar hart op gericht.

50. Als theologen, moraaltheologen, geleerden in de spiritualiteit, als herders en als gelovigen hebben wij, ieder op zijn eigen terrein, er nog steeds behoefte aan deze geniale intuïtie van Theresia te begrijpen en er de theoretische en praktische, leerstellige en pastorale en gemeenschappelijke consequenties

---

¹³⁴ Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* (24 november 2013), 35: AAS 105 (2013), 1034.

¹³⁵ *Ibid.*, 36: AAS 105 (2013), 1035.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ *Ibid.*, 37: AAS 105 (2013), 1035.

uit te trekken. Zij dienen de innerlijke durf en vrijheid om dat te doen.

51. Soms worden er van deze heilige alleen maar uitdrukkingen aangehaald die secundair zijn, of worden er thema's vermeld die zij gemeenschappelijk kan hebben met iedere andere heilige: het gebed, het offer, de eucharistische vroomheid en zoveel andere mooie getuigenissen, maar op deze wijze zouden wij ons kunnen beroven van hetgeen er het meest specifiek is in de gave die zij aan de Kerk heeft gedaan, daarbij vergetend dat "iedere heilige een zending is; het is een plan van de Vader om op een bepaald ogenblik in de geschiedenis een aspect van het Evangelie te weerspiegelen en gestalte te geven".¹³⁸ Daarom "om te herkennen wat het woord is dat de Heer door middel van een heilige wil zeggen, moeten wij niet stil blijven staan bij bijzonderheden [...]. Wat men in overweging moet nemen, is het geheel van zijn leven, zijn hele weg van heiliging, de gestalte die iets van Jezus Christus weerspiegelt en naar voren komt, wanneer men erin slaagt de betekenis van de totaliteit van zijn persoon te begrijpen".¹³⁹ Dat geldt des te meer voor de heilige Theresia, daar zij een "kerkklarares" van de synthese is.

52. Van de hemel tot de aarde blijft de actualiteit van de heilige Theresa van het Kind Jezus en het Heilig Gelaat in heel haar "kleine grootheid".

In een tijd die uitnodigt zich op te sluiten in eigen belangen, laat Theresia ons de schoonheid om van het leven een gave te maken, zien.

Op een ogenblik waarin oppervlakkigere behoeften overheersen, is zij getuige van evangelische radicaliteit.

In een tijd van individualisme doet zij ons de waarde van de liefde die voorspraak wordt, ontdekken.

Op een ogenblik waarop het menselijk wezen geobsedeerd is door grootheid en door nieuwe vormen van macht, wijst zij op de weg van de kleinheid.

In een tijd waarin zoveel menselijke wezens worden afgedankt, leert zij ons de schoonheid van de zorg, van de zorg voor de ander op zich nemen.

---

¹³⁸ Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate* (19 maart 2013), 19: AAS 110 (2018), 1117.

¹³⁹ *Ibid.*, 22: AAS 110 (2018), 1117.

Op een ogenblik van de complexiteit kan zij ons helpen de eenvoud weer te ontdekken, de absolute voorrang van de liefde, het vertrouwen en de overgave, waarbij wij een legalistische en ethiserende logica overwinnen die het christelijk leven vult met verplichtingen en voorschriften en de vreugde van het Evangelie beviest.

In een tijd van het zich terugtrekken en in zichzelf opsluiten nodigt Theresia ons uit tot een missionair erop uitgaan, veroverd als wij zijn door de aantrekkingskracht van Jezus Christus en het Evangelie.

53. Anderhalve eeuw na haar geboorte is Theresia levender dan ooit te midden van een Kerk op weg, in het hart van het Volk van God. Zij pelgrimeert met ons, terwijl zij het goede op aarde doet, zoals zij zozeer heeft gewenst. Het mooiste teken van haar spirituele vitaliteit zijn de ontelbare “rozen” die zij verspreidt, dat wil zeggen de genaden die God ons schenkt op haar voorspraak vol liefde om ons te steunen op de weg van ons leven.

Lieve heilige Theresia,
de Kerk moet de kleur, de geur,
de vreugde van het Evangelie
laten stralen.

Zend ons uw rozen!

Help ons altijd vertrouwen te hebben,

zoals jij hebt gedaan,

in de grote liefde die God voor ons heeft,

opdat wij elke dag jouw kleine weg van heiligheid

kunnen navolgen.

Amen.

Gegeven te Rome bij de Sint-Jan van Lateranen, 15 oktober, gedachtenis van de heilige Theresia van Avila, van het jaar 2023, het elfde van mijn pontificaat Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

PAUS FRANCISCUS ROEPT OP TOT DAG VAN GEBED EN VASTEN OP 27 OKTOBER VOOR VREDE IN HET HEILIG LAND 19 oktober 2023

Paus Franciscus roept op tot vrede in het Heilig Land en spreekt zijn bezorgdheid uit over de humanitaire situatie in Gaza. De paus roept alle partijen op om hun wapens neer te leggen en alle christenen om op vrijdag 27 oktober te bidden en te vasten voor vrede. De Nederlandse bisschoppenconferentie sluit zich bij deze oproep aan en vraagt om waar mogelijk mee te bidden en te vasten op die dag.

“Het aantal slachtoffers groeit en de situatie in Gaza is wanhopig.” Met deze woorden richtte paus Franciscus zijn gedachten tijdens zijn wekelijkse algemene audiëntie op woensdag 18 oktober op Palestina en Israël. Hij pleitte ervoor dat “al het mogelijke wordt gedaan om een humanitaire catastrofe te voorkomen” en vroeg aandacht voor de verontrustende mogelijkheid van uitbreiding van het conflict.

“De wereld is al getuige van zoveel open oorlogsfronten”, zei de paus. In het licht van deze omstandigheden smeekte hij: “Leg de wapens neer en luister naar de roep om vrede van de armen, het volk en de onschuldige kinderen. Oorlog lost geen problemen op. Het zaait alleen maar dood en verderf, vergroot de haat, vermenigvuldigt de wraak. Oorlog wist de toekomst uit, het wist de toekomst uit.”

De paus drong er vervolgens bij alle gelovigen op aan om slechts één kant te kiezen: die van de vrede. “Niet met woorden”, vervolgde hij, “maar met gebed en met totale toewijding.” De paus nodigt daarom iedereen uit voor een dag van gebed, vasten en boetedoening voor vrede. Hij moedigt mensen van verschillende christelijke denominaties, andere religies en iedereen die pleit voor vrede aan om daar aan deel te nemen op vrijdag 27 oktober.

Die dag begint om 18.00 uur op het Sint-Pietersplein een uur van gebed voor vrede. Alle lokale kerken zijn uitgenodigd tot soortgelijke initiatieven die het volk van God erbij betrekken, zo besloot paus Franciscus zijn oproep.

(Bron: vaticannews.va, vertaling rkkerk.nl)

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de 97ste Wereldmissiedag
Brandende harten, voeten op weg (vgl. Luc. 24, 13-35)
22 oktober 2023

Geliefde broeders en zusters!

Voor de Wereldmissiedag van dit jaar heb ik een thema gekozen dat uitgaat van het verhaal van de leerlingen van Emmaüs in het evangelie van Lucas (vgl. 24, 13-35): “Brandende harten, voeten op weg”. Die twee leerlingen waren verward en teleurgesteld, maar de ontmoeting met Christus in het Woord en het gebroken Brood ontstak in hen het enthousiasme om weer op weg te gaan naar Jeruzalem en te verkondigen dat de Heer waarlijk was verrezen. In het verhaal van het evangelie nemen wij de verandering van de leerlingen waar in enkele sprekende beelden: brandende harten voor de Schriften door Jezus uitgelegd, ogen die geopend zijn, wanneer ze Hem herkennen, en als hoogtepunt, voeten op weg. Door over deze drie aspecten na te denken, die een beeld geven van de weg van missionaire leerlingen, kunnen wij onze ijver voor de evangelisatie in de huidige wereld vernieuwen.

1. Harten die branden, “toen de Heer ons de Schriften ontsloot”. Het Woord van God verlicht en verandert het hart voor de missie. Op weg van Jeruzalem naar Emmaüs waren de harten van de twee leerlingen bedroefd - zoals bleek uit hun gelaatsuitdrukking - vanwege de dood van Jezus, in wie zij hadden geloofd (vgl. v. 17). Geconfronteerd met de mislukking van de gekruisigde Meester was hun hoop dat Hij de Messias was, ingestort (vgl. v. 21). En zie, “terwijl zij aan het praten waren en van gedachten wisselden, kwam Jezus zelf op hen toe en liep met hen mee” (v. 15). Zoals aan het begin van de roeping van de leerlingen, neemt de Heer, ook nu ze in verwarring verkeren, het initiatief tot de zijnen te naderen en naast hen te wandelen. In zijn grote barmhartigheid wordt Hij nooit moe bij ons te zijn ondanks onze gebreken, twijfels, zwakheden, ondanks dat droefheid en pessimisme ons ertoe brengen “onverstandig en traag van hart” (v. 25) te worden, mensen van weinig geloof.

Vandaag is de verrezen Heer, evenals toen, zijn missionaire leerlingen nabij en wandelt Hij naast hen, vooral wanneer zij zich verloren, moedeloos voelen, angstig ten overstaan van het mysterie van de onrechtvaardigheid

dat hen omgeeft en hen wil verstikken. Daarom, “laten wij ons de hoop niet ontnemen!” (apostolische exhortatie Evangelii gaudium, 86). De Heer is groter dan onze problemen, vooral wanneer wij die tegengomen bij het verkondigen van het evangelie aan de wereld, omdat deze zending uiteindelijk de zijne is en wij eenvoudigweg zijn nederige medewerkers, “onnutte knechten” (vgl. Luc. 17, 10).

In Christus ben ik alle missionarissen in de wereld nabij, in het bijzonder hen die een moeilijk ogenblik doormaken: de verrezen Heer is, mijn geliefde broeders en zusters, altijd bij u en ziet uw edelmoedigheid en uw offers voor de zending van evangelisatie in verre plaatsen. Niet alle dagen van uw leven zijn vol zonneshijn, maar laten wij altijd denken aan de woorden van de Heer Jezus tot zijn leerlingen vóór zijn lijden: “Weliswaar leeft gij in de wereld in verdrukking, maar hebt goede moed: Ik heb de wereld overwonnen!” (Joh. 16, 33).

Nadat Hij naar de twee leerlingen op weg naar Emmaüs heeft geluisterd, “verklaarde” de verrezen Jezus “hun beginnend met Mozes uit al de profeten wat in al de Schriften op Hem betrekking had” (Luc. 24, 27). En de harten van de leerlingen werden warm, zo vertrouwden zij uiteindelijk elkaar toe: “Brandde ons hart niet in ons, terwijl Hij onderweg met ons sprak en ons de Schriften ontsloot?” (v. 32). Jezus is immers het levende Woord, dat alleen het hart kan doen branden, verlichten en veranderen.

Zo begrijpen wij beter de woorden van de heilige Hiëronymus: “De Schriften niet kennen is Christus niet kennen” (Commentaar op Jesaja, Voorwoord). “Zonder de Heer die ons ontvankelijk maakt, is het onmogelijk de Heilige Schrift ten diepste te begrijpen, maar het tegendeel is ook waar: zonder de Heilige Schrift blijven de gebeurtenissen van de zending van Jezus en zijn Kerk in de wereld onbegrijpelijk” (Aperuit illis, 1). Daarom is kennis van de Schrift belangrijk voor het leven van een christen en nog meer voor de verkondiging van Christus en zijn evangelie. Wat geeft men anders door aan anderen dan eigen ideeën en eigen projecten? En zal een koud hart ooit dat van anderen kunnen doen branden?

Laten wij dus ontvankelijk zijn voor de begeleiding van de verrezen Heer, die ons de betekenis van de Schriften ontvouwt. Moge Hij ons hart laten

branden, moge Hij ons verlichten en ons veranderen, opdat wij aan de wereld zijn heilsmysterie kunnen verkondigen met de macht en de wijsheid die van zijn Geest komen.

2. Ogen die “opengingen en Hem herkenden” in het breken van het brood. Jezus in de Eucharistie is hoogtepunt en bron van de zending. Doordat het Woord van God hun harten liet branden vroegen de leerlingen van Emmaüs de mysterieuze Reiziger bij het vallen van de avond bij hen te blijven. En aan tafel gingen hun ogen open en zij herkenden Hem, toen Hij het brood brak. Het beslissende element dat de ogen van de leerlingen opent, is de opeenvolging van de handelingen die door Jezus worden verricht: het brood nemen, het zegenen, het breken en het aan hen geven. Het zijn de gewone gebaren van het hoofd van een joodse familie, maar ze worden door Jezus verricht met de genade van de Heilige Geest, ze vernieuwen voor de twee disgenoten het teken van de broodvermenigvuldiging en vooral dat van de Eucharistie, sacrament van het kruisoffer. Maar juist op het ogenblik waarop zij Jezus herkennen in Hem-die-het-brood-breekt, “verdween Hij uit hun gezicht” (Luc. 24, 31). Dit feit laat een wezenlijke werkelijkheid van ons geloof begrijpen: Christus die het brood breekt, wordt nu het gebroken Brood, gedeeld met de leerlingen en dus door hen genuttigd. Hij is onzichtbaar geworden, omdat Hij nu in de harten van de leerlingen is binnengetrepen om ze nog meer te doen branden en hen ertoe aan te zetten onverwijld opnieuw op weg te gaan om allen de unieke ervaring van de ontmoeting met de Verrezen mee te delen! Zo is de verrezen Christus Hij-die-het-brood-breekt en tegelijkertijd het Brood-gebroken-voor-ons. En dus is iedere missionaire leerling geroepen om, evenals Jezus en in Hem, en dankzij de werking van de Heilige Geest, voor de wereld te worden: hij-die-het-brood-breekt en hij-die-gebroken-brood is.

Wat dit betreft, is het noodzakelijk eraan te herinneren dat een eenvoudig breken van stoffelijk brood met de hongerigen in de naam van Christus al een christelijke missionaire daad is. En des te meer is het breken van het eucharistisch Brood dat Christus zelf is, een missionaire handeling bij uitstek, omdat de Eucharistie bron en hoogtepunt is van het leven en de zending van de Kerk. Hieraan heeft paus Benedictus XVI herinnerd: “Wij kunnen de liefde die wij in het sacrament [van de Eucharistie] vieren niet voor onszelf houden. Vanuit haar wezen wil zij aan allen doorgegeven worden. Wat de wereld nodig heeft, is de liefde van God, is Christus ontmoeten en in

Hem geloven. Daarom is de Eucharistie niet alleen bron en hoogtepunt van het leven van de Kerk, maar tegelijk ook haar zending: “Een authentieke, eucharistische Kerk is een missionaire Kerk” (apostolische exhortatie *Sacramentum caritatis*, 84).

Om vrucht te dragen moeten wij met Hem verenigd blijven (vgl. Joh. 15, 4-9). En deze vereniging komt tot stand door middel van het dagelijks gebed, in het bijzonder in de aanbidding, in het stil blijven in tegenwoordigheid van de Heer, die in de Eucharistie bij ons blijft. Door deze vereniging met Christus te cultiveren kan de missionaire leerling een mysticus in actie worden. Moge ons hart altijd vurig verlangen naar het gezelschap van Jezus en met de twee van Emmaüs verzuchten, vooral wanneer het avond wordt: “Blijf bij ons, Heer!” (vgl. Luc. 24, 29).

3. Voeten op weg, met de vreugde om over de verrezen Heer te vertellen. De eeuwige jeugd van een Kerk die er altijd op uit gaat. Nadat hun ogen geopend zijn bij het herkennen van Jezus in het “breken van het brood”, “vertrokken ze onmiddellijk en keerden naar Jeruzalem terug” (vgl. Luc. 24, 33). Dit haastig gaan om met anderen de vreugde van de ontmoeting met de Heer te delen laat zien dat “de vreugde van het evangelie het hart en het hele leven vervult van hen die Jezus ontmoeten. Zij die zich laten redden door Hem, worden bevrijd van de zonde, de treurigheid, de innerlijke leegte, het isolement. Met Jezus Christus wordt de vreugde altijd geboren en herboren” (apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*, 1).

Men kan de verrezen Jezus niet werkelijk ontmoeten zonder in vuur en vlam te raken door het verlangen het aan allen te vertellen. Daarom zijn de eerste en belangrijkste bron van de zending, zij die de verrezen Christus in de Schriften en de Eucharistie hebben herkend en die in hun hart en in hun blik zijn licht dragen. Zij kunnen getuigen van het leven dat nooit sterft, ook in de moeilijkste omstandigheden en op de donkerste ogenblikken.

Het beeld van de “voeten op weg” herinnert ons nogmaals aan de eeuwige geldigheid van de *missio ad gentes*, de zending die door de verrezen Heer aan de Kerk is gegeven om iedere persoon en ieder volk te evangeliseren tot aan het uiteinde der aarde. Vandaag heeft de mensheid, die gewond is door zoveel onrecht, verdeeldheid en oorlogen, meer dan ooit behoefte aan de Blijde Boodschap van vrede en heil in Christus. Daarom maak ik van deze

gelegenheid gebruik om te herhalen: “Allen hebben er recht op het evangelie te ontvangen. De christenen hebben de plicht het te verkondigen zonder iemand uit te sluiten. Niet als iemand die een nieuwe verplichting oplegt, maar als iemand die een vreugde deelt, wijst op een mooie horizon of een begereenswaardig gastmaal aanbiedt (ibid. 14). Missionaire bekering blijft het belangrijkste doel dat wij ons als individu en als gemeenschap moeten voornemen, omdat “de missieactiviteit het paradigma van ieder werk van de Kerk is” (ibid., 15).

Zoals de apostel Paulus zegt, de liefde van Christus boeit en drijft ons (vgl. 2 Kor. 5, 14). Het betreft hier een dubbele liefde: die van Christus voor ons, die ons oproept, inspireert en onze liefde voor Hem opwekt. En het is deze liefde die de Kerk die erop uitgaat, steeds jong maakt, met al haar leden die de zending hebben het Evangelie te verkondigen, overtuigd als zij zijn dat “Hij voor allen gestorven is, opdat zij die leven niet meer voor zichzelf zouden leven, maar voor Hem die ter wille van hen is gestorven en verrezen” (v. 15). Aan deze missionaire beweging kunnen allen bijdragen: met gebed en met daden, met financiële offers en met het offer van het lijden, met het eigen getuigenis. De Pauselijke Missiewerken zijn het bevoorrechte instrument om deze missionaire samenwerking op geestelijk en materieel gebied te bevorderen. Daarom is het bijeenbrengen van offergaven op Wereldmissiedag gewijd aan het Pauselijke Werk voor de Evangelisatie van de Volkeren.

De noodzaak van de missionaire actie van de Kerk brengt natuurlijk een steeds nauwere samenwerking met zich mee van al haar leden op ieder niveau. Dat is een wezenlijke doelstelling van het synodale traject dat de Kerk aflegt met als sleutelwoorden *gemeenschap*, *participatie*, *zending*. Dit traject is zeker niet een in zichzelf terugtrekken van de Kerk; het is geen referendum om, zoals in een parlement, te beslissen wat men moet geloven en wel of niet in praktijk moet brengen overeenkomstig de menselijke voorkeuren. Het is veeleer een zich op weg begeven zoals de leerlingen van Emmaüs door te luisteren naar de verrezen Heer, die altijd te midden van ons komt om ons de betekenis van de Schriften uit te leggen en het Brood voor ons te breken, opdat wij met de kracht van de Heilige Geest zijn zending in de wereld voort kunnen zetten.

Zoals die twee leerlingen aan de anderen vertelden wat er onderweg was

gebeurd (vgl. Luc. 24, 35), zo zal ook onze verkondiging een vreugdevol vertellen zijn van Christus onze Heer, zijn leven, zijn lijden, dood en verrijzenis, de wonderen die zijn liefde in ons leven heeft verricht.

Laten ook wij dus opnieuw vertrekken, verlicht door de ontmoeting met de Verrezene en bezield door zijn Geest. Laten wij opnieuw vertrekken met een brandend hart, open ogen, voeten op weg om andere harten te laten branden met het Woord van God, andere ogen te openen voor de Jezus van de Eucharistie en allen uit te nodigen samen de weg te gaan van vrede en heil die God in Christus aan de mensheid heeft gegeven. Heilige Maria van de weg, Moeder van de missionaire leerlingen en Koningin van de missies, bid voor ons!

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 6 januari 2023, Hoogfeest van de Verschijning van de Heer Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

van paus Franciscus voor de zevende Werelddag van de Armen 33ste zondag door het jaar

Keer geen enkele arme de rug toe (Tobit 4, 7)

19 november 2023

De Werelddag van de Armen, een vruchtbaar teken van de barmhartigheid van de Vader, wil voor de zevende keer het leven van onze gemeenschappen ondersteunen. Doordat deze dag meer en meer geworteld raakt in het pastorale leven van de Kerk, kunnen wij steeds meer het hart van het evangelie ontdekken.

Onze dagelijkse pogingen om de armen te verwelkomen zijn helaas niet voldoende. Een grote rivier van armoede stroomt door onze steden en wordt steeds groter tot het niveau van een overstroming. Die stroom lijkt ons mee te sleuren, zo groot zijn de noden van ons broeders en zusters die vragen om hulp, ondersteuning en solidariteit. Daarom ontmoeten wij elkaar, op de zondag die aan het feest van Christus Koning van het Heelal voorafgaat, rondom Zijn tafel om opnieuw van Hem de gave en de inzet te ontvangen om zelf de armoede te beleven en de armen te dienen.

“Keer geen enkele arme de rug toe” (Tobit 4, 7). Deze woorden helpen ons het wezen van ons getuigenis te begrijpen. Door stil te staan bij het boek Tobit, een weinig bekende tekst van het Oude Testament, maar tegelijk boeiend en rijk aan wijsheid, zal het ons mogelijk worden door te dringen tot de boodschap, die de gewijde schrijver wil overbrengen. Ons wordt een scene uit het leven van een gezin geschetst: een vader, Tobit, omarmt zijn zoon Tobias, die op het punt staat een lange reis te ondernemen. De oude Tobit vreest dat hij zijn zoon niet meer terug zal zien, en daarom laat hij hem zijn “geestelijk testament” na. Tobit is naar Ninive gedeporteerd en is nu blind, dus in dubbele zin arm. Tegelijk blijft hij altijd de zekerheid behouden die tot uitdrukking komt in de naam die hij draagt: “God is goed”. Deze man, die altijd op de Heer vertrouwd heeft, wil als een goede vader zijn zoon niet zozeer materiële rijkdom nalaten, maar het getuigenis van de juiste weg die in het leven gevolgd moet worden. Daarom zegt hij: “Wees steeds, mijn zoon, de Heer onze God indachtig en wacht je ervoor zijn geboden te overtreden. Beoefen heel je leven de gerechtigheid en bewandel niet de wegen van het onrecht” (4, 5).

2. Wij zien onmiddellijk dat de oude Tobit zijn zoon niet louter vraagt om aan God te denken of in gebed met Hem verbonden te zijn. Hij vraagt naar concrete daden, die bestaan uit het doen van goede werken en het leven in gerechtigheid. Deze aansporing wordt nog nader verhelderd: “Geef aalmoezen van wat je bezit en als je aalmoezen geeft, doe het dan zonder bedenken” (4, 7).

De woorden van deze oude wijze kunnen ons verbazen. Laten wij immers niet vergeten dat Tobit het zicht heeft verloren, juist nadat hij een daad van barmhartigheid heeft verricht. Zoals hij zelf vertelt, was zijn leven van jongs af aan gewijd aan werken van naastenliefde: “Ik heb veel aalmoezen gegeven aan mijn stam- en volksgenoten, die met mij naar Ninive in Assyrië getrokken waren. [...] Brood gaf ik aan de hongerigen en kleren aan de naakten; zag ik het lijk van een volksgenoot buiten de muren van Ninive liggen, dan begroef ik het” (1, 3.17).

Om deze daad van naastenliefde had de koning hem beroofd van al zijn goederen en hem volledig arm gemaakt. De Heer had hem echter nodig. Toen hij zijn baan weer had teruggekregen, was hij niet bang zijn levensstijl op te pakken. Laten wij naar zijn verhaal luisteren, dat ook vandaag nog tot ons spreekt: “Ter ere van mij werd op Pinksteren het wekenfeest, een feestmaal aangericht. Toen ik aan tafel ging en de vele gerechten zag, zei ik tot mijn zoon: ‘Ga eens kijken of je ergens een arme, godvrezende volksgenoot vindt. Breng hem dan mee; ik wacht op je’” (2, 1-2). Hoe veelbetekenend zou het zijn, als op de Werelddag van de Armen deze zorg van Tobit ook die van ons zou zijn! Iemand uitnodigen om de zondagse maaltijd samen te delen na de eucharistische maaltijd samen gedeeld te hebben. De gevierde Eucharistie zou zo werkelijk een teken van gemeenschap worden. Overigens, als wij rond het altaar van de Heer ons er bewust van zijn dat wij allen broeders en zusters zijn, hoe veel zichtbaarder zou deze broederschap dan worden door een feestmaal te delen met wie in nood zijn!

Tobias deed, zoals zijn vader hem gezegd had, maar hij keerde terug met de boodschap dat een arme was gedood en midden op het plein achtergelaten was. De oude Tobit stond zonder aarzelen van tafel op en ging die man begraven. Toen hij moe naar huis was teruggekeerd, viel hij op de binnenplaats in slaap; er viel vogeldrek op zijn ogen en hij werd blind (vgl. 2, 1-10). Ironie van het lot: je stelt een daad van naastenliefde en er overkomt je een ongeluk!

Die gedachte komt bij ons op; maar het geloof leert ons dieper te kijken. De blindheid van Tobit zal zijn kracht worden om nog beter de vele vormen van armoede te herkennen waardoor hij werd omringd. En de Heer zal er te zijner tijd voor zorgen dat de oude vader het zicht terugkrijgt en de vreugde om zijn zoon Tobias weer te zien. Toen die dag kwam, “viel Tobit hem om de hals en zei onder tranen: ‘Gezegend zijt Gij, God, en gezegend uw heilige naam tot in eeuwigheid en gezegend al uw heilige engelen. Gij hebt me gekweld, maar Gij schenkt me weer genade, nu ik mijn zoon Tobias aanschouw’” (11, 13-14).

3. Wij kunnen ons afvragen: waar haalt Tobit de moed en de innerlijke kracht vandaan die het hem mogelijk maken God te dienen te midden van een heidens volk en de naaste lief te hebben met gevaar voor zijn eigen leven? Wij horen een opmerkelijk verhaal: Tobit is een trouwe echtgenoot en een zorgzame vader; hij is ver van zijn land gedeporteerd en lijdt onterecht; hij wordt vervolgd door de koning en slecht behandeld door zijn de buren. Hoewel hij een heel goed mens is, wordt hij op de proef gesteld. Zoals de Heilige Schrift ons vaak leert, bespaart God degenen die het goede doen, de beproevingen niet. Hoe komt dat? Hij doet het niet om ons te vernederen, maar om ons geloof in Hem sterk te maken.

Op het ogenblik van de beproeving ontdekt Tobit zijn eigen armoede, die hem in staat stelt anderen die arm zijn te herkennen. Hij is trouw aan de Wet van God en neemt de geboden in acht, maar dat is voor hem niet genoeg. De daadwerkelijke aandacht voor de armen is voor hem mogelijk, omdat hij de armoede aan den lijve heeft ervaren. Daarom zijn de woorden die hij tot zijn zoon Tobias richt, zijn echte erfenis: “Keer geen enkele arme de rug toe” (4, 7).

Kortom, wanneer wij een arme ontmoeten, kunnen wij niet weggijken, omdat wij onszelf zouden verhinderen om het aangezicht van de Heer Jezus te ontmoeten. En laten wij goed letten op de uitdrukking “geen enkele arme”. Ieder is onze naaste. De huidskleur, de maatschappelijke positie, de herkomst is van geen belang. Als ik arm ben, kan ik herkennen wie werkelijk broeder of zuster is die mij nodig heeft. Wij zijn geroepen iedere arme en iedere soort armoede te ontmoeten en daarbij de onverschilligheid en het banale excuus los te laten waarmee wij ons wapenen voor een illusoir welzijn.

4. Wij leven in een tijd die weinig gevoelig is voor de noden van de arme. Terwijl de druk om een leven in overvloed te omarmen toeneemt, dreigt de stem van wie in armoede leeft steeds minder te worden gehoord. Wij neigen ertoe alles te negeren wat niet past binnen de levensstijl van de jongste generatie, die het kwetsbaarst is ten opzichte van de culturele verandering die aan de gang is. Alles wat onaangenaam is en lijden veroorzaakt, wordt buiten beschouwing gelaten, terwijl fysieke kwaliteiten worden verheven, als waren zij het belangrijkste doel van ons bestaan. De virtuele werkelijkheid krijgt de overhand op het werkelijke leven en beide werelden worden steeds gemakkelijker met elkaar verward. De armen worden een filmclip die voor een ogenblik kunnen ontroeren, maar wanneer men hen lijfelijk op straat tegenkomt, dan zijn wij geïrriteerd en kijken de andere kant uit. De haast, de dagelijkse begeleidster van het leven, verhindert halt te houden, te hulp te komen en zich te bekommeren om de ander. De parabel van de barmhartige Samaritaan (vgl. Luc. 10, 25-37) is geen verhaal uit het verleden, zij daagt ieder van ons in het heden uit. Het is gemakkelijk om caritas aan anderen te delegeren maar persoonlijk betrokkenheid, vormt de roeping van iedere christen.

5. Laten wij de Heer danken, omdat er zoveel mannen en vrouwen zijn die met toewijding op de armen en de uitgesloten zijn betrokken; mensen van iedere leeftijd en maatschappelijke positie die de zorg voor armen in praktijk brengen en zich inzetten voor hen die zijn gemarginaliseerd en lijden. Het zijn geen supermensen, maar “buren”, die wij iedere dag ontmoeten en die in stilte zich arm maken met de armen. Zij beperken zich er niet toe iets te geven: zij luisteren, voeren een dialoog, trachten moeilijke situaties en de oorzaken ervan te begrijpen. Zij letten niet alleen op de materiële en ook de geestelijke behoefte, op de integrale ondersteuning van de persoon. Het Rijk van God stelt zich tegenwoordig en wordt zichtbaar in deze edelmoedige dienst; het is werkelijk het zaad dat in de goede aarde is gevallen van het leven van deze mensen dat zijn vrucht draagt (vgl. Luc. 8, 4-15). De dankbaarheid ten opzichte van zoveel vrijwilligers vraagt erom te bidden dat hun getuigenis in toenemende mate vruchtbaar kan zijn.

6. Bij de 60ste verjaardag van de encycliek *Pacem in terris* is het dringend noodzakelijk de woorden van de heilige paus Johannes XXIII te hernemen, toen hij schreef: “Ieder mens heeft recht op het bestaan, op fysieke integriteit, op onontbeerlijke en voldoende middelen voor een waardige levenswijze,

vooral wat kleding, huisvesting, rust, medische zorg, maatschappelijke diensten betreft; en hij heeft derhalve recht op zekerheid in geval van ziekte, invaliditeit, verlies van een echtgenoot of echtgenote, ouderdom, werkeloosheid en ieder ander geval van het verlies van de bestaansmiddelen door omstandigheden waaraan hij niets kan doen” (nr. 6).

Hoeveel werk hebben wij nog te doen, willen deze woorden ook door middel van een serieuze inzet van politieke leiders en wetgevers werkelijkheid worden! Moge ondanks de beperkingen en soms het plichtsverzuim van de politiek bij het onderscheiden en het dienen van het gemeenschappelijk welzijn, de geest van solidariteit en subsidiariteit voortdurend groeien onder burgers die geloven in de waarde van de vrijwillige inzet voor de toewijding aan de armen. Zeker bestaat er een noodzaak om te stimuleren en druk uit te oefenen zodat de publieke instellingen hun taak goed uitoefenen; maar het heeft geen zin om passief te blijven wachten dat men alles “van boven” ontvangt. Zij die leven in armoede moeten ook worden betrokken en begeleid in een proces van verandering en verantwoordelijkheid.

7. Ter aanvulling moeten wij helaas nieuwe vormen van armoede vaststellen die komen bij die hiervoor al beschreven zijn. Ik denk in het bijzonder aan de volken die in oorlogsgebieden leven, vooral aan de kinderen die geen onbezorgdheden en waardige toekomst hebben. Niemand zal ooit aan deze situatie kunnen wennen; laten wij iedere poging blijven doen om de vrede te vestigen als gave van de verrezen Heer en vrucht van de inzet voor gerechtigheid en dialoog.

Noch kunnen wij de praktijk van speculatie in verschillende sectoren vergeten die heeft geleid tot een dramatische stijging van de prijzen, waardoor veel gezinnen zijn verarmd. Inkomsten zijn snel weer uitgegeven, leidend tot offers die een aanslag plegen op de waardigheid van iedere persoon. Als men in een gezin moet kiezen tussen voedsel om zich te voeden en medicijnen om zich te laten behandelen, dan moeten wij luisteren naar de stem van hen die in naam van de waardigheid van de menselijke persoon ons herinneren aan het recht op beide basisbehoeften.

Hoe kan men bovendien vergeten te wijzen op de ethische wanorde die de wereld van de arbeid kenmerkt? De onmenselijke behandeling die zoveel mannelijke en vrouwelijke werknemers moeten ondergaan: een

onrechtvaardige beloning, de plaag van baanonzekerheid; de vele slachtoffers van ongelukken, vaak ten gevolge van een mentaliteit die de voorkeur geeft aan onmiddellijk gewin in plaats van de creatie van een veilige arbeidsplaats. De woorden van de heilige Johannes Paulus II komen weer voor de geest: “Het eerste fundament van de waarde van het werk is de mens zelf. [...] De mens is bestemd en geroepen voor het werk, maar vóór alles is het werk er ‘voor de mens’, en de mens niet ‘voor het werk’” (encycliek *Laborem exercens*, 6).

8. Deze, op zich al dramatische, lijst wijst slechts gedeeltelijk op de situaties van armoede die deel uitmaken van ons dagelijks leven. Ik kan in het bijzonder niet een vorm van armoede negeren die iedere dag steeds duidelijker wordt en die de wereld van de jongeren raakt. Hoeveel gefrustreerde levens en zelfs zelfmoorden van jongeren, die teleurgesteld zijn door een cultuur die hen ertoe brengt zich “losers” en “mislukt” te voelen. Laten wij hen helpen te reageren ten opzichte van deze rampzalige beïnvloeding en een weg vinden om uit te groeien tot zelfverzekerde en edelmoedige mannen en vrouwen.

Wanneer men het over de armen heeft, kan men gemakkelijk tot goedkope retoriek vervallen. Het is ook een verraderlijke verleiding om armoede te herleiden tot statistieken en cijfers. De armen zijn personen, zij hebben een gezicht, een geschiedenis, een hart en een ziel. Het zijn broeders en zusters met, zoals allen, hun gaven en gebreken en het is belangrijk met ieder van hen een persoonlijke relatie aan te gaan.

Het boek Tobit leert ons realistisch en praktisch te handelen met en voor de armen. Het is een kwestie van gerechtigheid die ons allen verplicht elkaar te zoeken en te ontmoeten om de noodzakelijke harmonie te bevorderen, opdat wij ook echt een gemeenschap zijn. Zorg voor de armen is meer dan een haastige gift. Het vraagt om de juiste intermenselijke verhoudingen te herstellen die door de armoede zijn aangetast. Zo leidt “de arme niet de rug toekeren” ertoe om de voordelen te genieten van barmhartigheid en naastenliefde die aan het christelijke leven zin en waarde geven.

9. Moge onze aandacht voor de armen altijd gekenmerkt worden door het realisme van het evangelie. Het samen delen moet bepaald worden de concrete noden van de ander en niet door mijzelf te bevrijden van overtollige goederen. Ook hier is onderscheiding nodig onder de leiding van de Heilige

Geest om de ware behoeften van de broeders en zusters te herkennen en niet onze eigen hoop en aspiraties. Wat de armen zeker dringend nodig hebben, is onze menselijkheid, ons hart dat openstaat voor de liefde. Laten wij niet vergeten: “Wij zijn geroepen Christus in hen te ontdekken, hun onze stem te geven in hun aangelegenheden, maar ook hun vrienden te zijn, naar hen te luisteren, hen te begrijpen en de mysterieuze wijsheid aan te nemen die God ons door middel van hen wil meedelen” (Evangeliū vitae, 198). Het geloof leert ons dat iedere arme een zoon of dochter van God is en dat in hem Christus aanwezig is: “Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan” (Mat. 25, 40).

10. Dit jaar is het de 150ste verjaardag van de geboortedag van de heilige Teresia van het Kind Jezus. Op een bladzijde van haar Geschiedenis van een ziel schrijft ze als volgt: “Nu begrijp ik dat de volmaakte naastenliefde bestaat in het verdragen van de gebreken van anderen, zich absoluut niet verbazen over hun zwakheden, zich te laten stichten door ook de geringste daden van deugd die wij in praktijk zien brengen, maar ik heb vooral begrepen dat de naastenliefde niet opgesloten moet blijven in de diepte van het hart: ‘Niemand’, heeft Jezus gezegd, ‘steekt een lamp aan om ze onder de korenmaat te zetten, maar men plaatst ze op de standaard, zodat ze licht geeft voor allen die in huis zijn’. Het lijkt mij dat deze lamp de naastenliefde verbeeldt die niet alleen degenen die mij het dierbaarst zijn, maar allen die in huis zijn zonder iemand uit te zonderen verlicht, verheugt” (ms. C, 12ro: Opere complete, Rome 1997, 247).

In dit huis dat de wereld is, heeft iedereen het recht om het licht van de liefde te ervaren; niemand mag daarvan beroofd worden. Moge de standvastige liefde van de heilige Teresia op deze Werelddag onze harten inspireren, ons helpen “de arme niet de rug toe te keren”, en de blik altijd gericht te houden op het menselijk en goddelijk gezicht van Jezus Christus, onze Heer.

Rome, Sint-Jan van Lateranen, 13 juni 2023, Gedachtenis van de heilige Antonius van Padua, patroon van de armen
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

BOODSCHAP

**van paus Franciscus ter gelegenheid van de 38ste Wereldjongerendagen
Laat de hoop u blij maken
26 november 2023**

Zeer geliefde jongeren,

Afgelopen augustus heb ik honderdduizenden leeftijdsgenoten van jullie uit de hele wereld ontmoet die samenkwamen in Lissabon voor de Wereldjongerendagen. Ten tijde van de pandemie met al haar onzekerheden hadden we gehoopt dat dit grote moment van ontmoeting met Christus en met andere jongeren zou kunnen plaatsvinden. Onze hoop werd bewaarheid, en voor velen van ons die aanwezig waren - mijzelf inbegrepen - overtrof deze gebeurtenis ieders verwachting. Onze ontmoeting in Lissabon was prachtig, een echte ervaring van vernieuwing, een explosie van licht en vreugde!

Aan het einde van de slotmis op het “Veld van Genade” heb ik gewezen op de volgende etappe van onze intercontinentale pelgrimstocht: Seoul, Korea, in 2027. Maar eerst nodigde ik jullie uit om in 2025 naar Rome te komen voor het Jubileum van de Jongeren, waar ook jullie “Pelgrims van de Hoop” zullen zijn.

Als jongeren zijn jullie inderdaad de vreugdevolle hoop van de Kerk en van een mensheid die steeds onderweg is. Ik wil jullie graag bij de hand nemen en samen met jullie de weg van de hoop gaan. Ik zou met jullie willen spreken over onze vreugde en hoop, maar ook over ons verdriet en onze zorgen en over die van al onze broeders en zusters in de menselijke familie (vgl. *Gaudium et Spes*, 1). In deze twee jaar van voorbereiding op het Jubeljaar zullen we eerst mediteren over de woorden van de heilige Paulus: “Laat de hoop u blij maken” (Rom. 12, 12), en vervolgens over de woorden van de profeet Jesaja: “Zij die hopen op de Heer ... zij lopen en worden niet moe” (Jes. 40, 31).

Wat is de oorsprong van deze vreugde?

“Laat de hoop u blij maken” was de aansporing van de heilige Paulus aan de gemeenschap van Rome in een tijd van hevige vervolging. De “vreugde in de hoop” die de apostel verkondigt, is de vrucht van het paasmysterie

van Christus, uit de kracht van zijn verrijzenis. Ze is geen vrucht van onze menselijke inspanningen, plannen of vaardigheden, maar van de ontmoeting met Christus. Christelijke vreugde komt van God zelf, van het zich door Hem geliefd weten.

Paus Benedictus XVI, reflecterend op zijn ervaring van de Wereldjongerendag 2011 in Madrid, vroeg: “Waar komt vreugde vandaan? Hoe is het te verklaren? Zeker, er zijn veel factoren die een rol spelen. Maar de belangrijkste factor is de zekerheid die gebaseerd is op geloof: Ik word bemind. Ik heb een taak in de geschiedenis. Ik word geaccepteerd, ik word bemind.” Hij ging verder met te zeggen: “Uiteindelijk hebben wij de behoefte onvoorwaardelijk geaccepteerd te worden. Alleen als God mij aanvaardt en ik daarvan overtuigd raak, weet ik het zeker: het is goed dat ik er ben... Het is goed om mens te zijn, ook in moeilijke tijden. Geloof maakt gelukkig diep van binnen” (Toespraak tot de Romeinse Curie, 22 december 2011).

Waar is mijn hoop?

De jeugd is een tijd vol hoop en dromen, geroerd door de vele mooie dingen die ons leven verrijken: de pracht van Gods schepping, onze relaties met vrienden en geliefden, kunst en cultuur, wetenschap en technologie, onze inspanningen voor vrede, gerechtigheid en broederschap, en zoveel andere dingen. We leven echter in een tijd waarin hoop voor veel mensen, ook jongeren, afwezig lijkt. Helaas zijn veel van jullie leeftijdgenoten die oorlogen, gewelddadige conflicten, pesterijen en andere vormen van ontbering meemaken, in de greep van wanhoop, angst en depressie. Ze voelen zich alsof ze in een donkere gevangenis zitten, waar het licht van de zon niet te zien is. Een dramatische uiting hiervan is het hoge zelfmoordcijfer onder jongeren in verschillende landen. Hoe kunnen we in zulke omstandigheden de vreugde en hoop ervaren waarover Sint Paulus spreekt? Het risico bestaat dat we in plaats daarvan ten prooi vallen aan wanhoop en denken dat het zinloos is om goed te doen, omdat het door niemand gewaardeerd of erkend zou worden. We kunnen met Job tegen onszelf zeggen met Job: “Waar is dan nog hoop voor mij, wie zal het ontdekken?” (Job 17, 15).

Als we denken aan menselijke tragedies, vooral het lijden van onschuldigen, kunnen ook wij de psalmen herhalen en de Heer vragen: “Waarom?” Maar tegelijkertijd kunnen we ook deel uitmaken van Gods antwoord op het

probleem. Door Hem geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis, kunnen wij tekenen zijn van Zijn liefde, die vreugde en hoop geeft, zelfs in situaties die hopeloos lijken. Ik denk aan de film “La vita è bella” (“het leven is mooi”), waarin een jonge vader met grote gevoeligheid en creativiteit de harde werkelijkheid weet om te zetten in een soort avontuur en spel, en zo zijn zoontje in staat stelt om de dingen te zien met “ogen van hoop”. Zo beschermt hij hem tegen de verschrikkingen van het concentratiekamp, bewaart zijn onschuld en voorkomt dat menselijke kwaadaardigheid hem van een toekomst berooft. Verhalen als deze zijn niet alleen fictie! We zien ze in het leven van zoveel heiligen die getuigen waren van hoop, zelfs te midden van de meest afschuwelijke voorbeelden van menselijk kwaad. We kunnen denken aan de heilige Maximiliaan Maria Kolbe, de heilige Josephine Bakhita en de zalige Józef en Wiktoria Ulma en hun zeven kinderen.

Dit vermogen om hoop in mensenharten te wekken werd meesterlijk beschreven door de heilige Paulus VI: “Temidden van de gemeenschap van mensen tussen wie zij leven stralen zij op een eenvoudige en spontane manier uit dat zij geloven in enkele waarden die uitgaan boven de gangbare, en zij hopen op iets dat onzichtbaar is en waar zij zich geen voorstelling van zouden durven maken” (Evangeliï Nuntiandi, 21).

Hoop, de “kleine” deugd

De Franse schrijver Charles Péguy sprak aan het begin van zijn gedicht over hoop over de drie theologische deugden - geloof, hoop en liefde - als drie zussen die samen wandelen:

“De hoop, de kleine, wandelt praktisch ongezien naast haar twee oudere zussen. ...Toch sleept zij, de kleine, alles mee. Want geloof ziet slechts wat is. En liefde houdt alleen van wat er is. Maar hoop houdt van wat zal zijn... Zij is degene die ervoor zorgt dat de anderen blijven lopen; zij is degene die hen leidt, en zorgt dat ze allemaal samen lopen” (De galerij van het mysterie van de tweede deugd, Milaan 1978, 17-19).

Ook ik ben overtuigd dat hoop de nederige, “kleinere”, essentieel is. Denk even na. Hoe kunnen we leven zonder hoop? Hoe zouden onze dagen eruit zien? Hoop is het zout van ons dagelijks leven.

Hoop, een licht dat schijnt in de nacht

In de christelijke traditie van het Paastriduüm is Stille Zaterdag de dag van de hoop. Het ligt tussen Goede Vrijdag en Paaszondag en is een soort niemandsland tussen de wanhoop van de discipelen en hun vreugde op Paasmorgen. Het is de plaats waar hoop geboren wordt. Op Stille Zaterdag herdenkt de Kerk in stilte Christus' nederdaling ter helle. We zien dit uitgebeeld in de vele iconen die ons de Heer tonen, stralend van licht, die afdaalt naar de donkerste diepten en daar doorheen trekt. God kijkt niet gewoon met medelijden toe naar onze doodservaringen of roept ons van verre toe; Hij treedt binnen in onze momenten dat we door een hel gaan als een licht dat schijnt in de duisternis en deze overwint (vgl. Joh. 1,5). Dit wordt mooi verwoord in een gedicht in de Zuid-Afrikaanse taal Xhosa: "Zelfs als de hoop ten einde is, doet deze poëzie mijn hoop herleven. Mijn hoop ontwaakt, omdat mijn hoop de Heer is. Ik hoop dat we allemaal één zullen zijn! Blijf standvastig in de hoop, want de goede afloop is nabij."

Als we erover nadenken, was dat de hoop van de Maagd Maria, die standvastig bleef onder het kruis van Jezus, zeker dat de "goede afloop" nabij was. Maria is de vrouw van de hoop, de Moeder van de hoop. Op Golgotha, "heeft zij tegen alle hoop in gehoopt" (Rom. 4, 18), wankelde ze nooit in haar zekerheid van de verrijzenis die haar Zoon had verkondigd. Onze Lieve-Vrouw vulde de stilte van Stille Zaterdag met liefdevolle en hoopvolle verwachting en verschafte de leerlingen de zekerheid dat Jezus de dood zou overwinnen en dat het kwaad niet het laatste woord zou hebben.

Christelijke hoop is geen gemakkelijk optimisme, geen placebo voor lichtgelovigen: het is de in liefde en geloof gewortelde zekerheid dat God ons nooit in de steek laat en trouw blijft aan zijn belofte: "Al voert mijn weg door donkere dalen, ik vrees geen onheil waar Gij mij leidt" (Ps. 23, 4). Christelijke hoop is geen ontkenning van verdriet en dood; het is de viering van de liefde van de verrezen Christus, die altijd met ons is, ook als Hij ver van ons verwijderd lijkt. "Christus zelf is ons het grote licht van hoop en onze gids in de nacht, want Hij is 'de stralende morgenster'" (Christus Vivit, 33).

De hoop voeden

Nadat de vlam van hoop in ons is ontstoken, kunnen er momenten zijn waarop deze dreigt te doven door de zorgen, angsten en druk van het dagelijks leven. Een vlam heeft zuurstof nodig om te blijven branden en uit te groeien tot een groot vreugdevuur van hoop. De zachte bries van de Heilige Geest voedt onze hoop, en er zijn verschillende manieren waarop we hieraan meewerken.

Hoop wordt gevoed door gebed. Gebed bewaart en vernieuwt hoop. Het helpt de vonk van hoop aan te wakkeren tot een vlam. “Gebed is de eerste kracht van hoop. Je bidt en de hoop groeit en gaat vooruit” (Catechese, 20 mei 2020). Bidden is als het beklimmen van een bergtop: vanaf de grond kan de zon verborgen zijn door wolken, maar als we eenmaal tot boven de wolken klimmen, omringt de zon ons met haar licht en warmte. We zien opnieuw dat de zon er altijd is, zelfs als alles om ons heen donker en somber lijkt.

Geliefde jongeren, wanneer je je omringd voelt door de wolken van angst, twijfel en bezorgdheid en je de zon niet meer ziet, ga dan de weg van het gebed. Want “als niemand meer naar mij luistert, luistert God nog wel naar mij” (Benedictus XVI, *Spe Salvi*, 32). Laten we elke dag de tijd nemen om bij God te rusten, vooral wanneer we ons overweldigd voelen door onze problemen: “Bij God alleen kan ik rusten, van Hem komt al wat ik hoop” (Ps. 62, 5).

Hoop wordt gevoed door onze dagelijkse beslissingen. De uitnodiging van Paulus om zich te verheugen in hoop (vgl. Rom. 12, 12) vraagt om concrete keuzes in ons dagelijks leven. Ik roep jullie allemaal op om te kiezen voor een levensstijl die gegrond is in hoop. Laat me een voorbeeld geven. Op sociale media lijkt het altijd makkelijker om negatieve berichten te delen dan berichten die hoop geven. Dus mijn concrete suggestie is dit: probeer elke dag een woord van hoop met anderen te delen. Probeer zaadjes van hoop te zaaien in het leven van je vrienden en iedereen om je heen. Want “hoop is nederig, het is een deugd die dag na dag wordt opgebouwd... We moeten er elke dag aan denken dat we de eerste vruchten van de Geest bezitten, die in ons werkt door de kleine dingen” (Ochtendmeditatie, 29 oktober 2019).

Het licht van hoop ontsteken

Soms, als je 's avonds uitgaat met je vrienden, neem je je smartphone mee en gebruik je die als zaklamp. Bij grote concerten bewegen duizenden van jullie deze moderne lichtjes op het ritme van de muziek; het is een indrukwekkend gezicht. 's Nachts laat het licht ons de dingen op een nieuwe manier zien en zelfs in de duisternis straalt een bepaalde schoonheid. Zo is het ook met het licht van de hoop dat Christus is. Door Jezus, door zijn verrijzenis, wordt ons leven verlicht. Met Hem zien we alles in een nieuw licht.

Men zegt dat wanneer mensen naar Johannes Paulus II kwamen om met hem over een probleem te praten, de eerste vraag die hij stelde was: “Hoe zie je dit in het licht van het geloof?” Als we de dingen zien in het licht van de hoop, zien ze er anders uit. Ik moedig jou dan ook aan om de dingen op deze manier te gaan zien. Dankzij Gods geschenk van hoop zijn christenen vervuld van een nieuwe vreugde die van binnenuit komt. De uitdagingen en moeilijkheden zullen er altijd zijn, maar als we een hoop “vol geloof” bezitten, kunnen we ze het hoofd bieden in de wetenschap dat zij niet het laatste woord hebben. En we kunnen zelf een klein baken van hoop voor anderen worden.

Ieder van jullie kan zo'n baken zijn, voor zover je geloof concreet wordt, geworteld in de werkelijkheid en gevoelig voor de noden van onze broeders en zusters. Laten we denken aan de leerlingen van Jezus die Hem op een dag op een hoge berg van gedaante zagen veranderen, stralend van heerlijk licht. Als de leerlingen daar waren gebleven, zou het voor hen een prachtige ervaring zijn gebleven, maar de anderen zouden er niet van geweten hebben. Ze moesten van de berg afdalen. Zo is het ook met ons. We moeten de wereld niet ontvluchten, maar de tijd liefhebben waarin God ons heeft geplaatst, en niet zonder reden. We kunnen alleen geluk vinden door de genade die we hebben ontvangen te delen met de broeders en zusters die de Heer ons elke dag schenkt.

Beste jongeren, wees niet bang om de hoop en vreugde van de verrezen Christus met anderen te delen! Koester de vonk die in je is ontstoken, maar deel hem tegelijkertijd. Je zult merken dat het groeit door het weg te geven! We mogen de christelijke hoop niet als een warm gevoel voor onszelf houden, want het is bedoeld voor iedereen. Blijf in het bijzonder dicht bij je vrienden

die ogenschijnlijk glimlachen, maar van binnen huilen bij gebrek aan hoop. Laat je niet besmetten door onverschilligheid en individualisme. Blijf open, als kanalen waarin de hoop van Jezus kan stromen en zich kan verspreiden in de omgeving waar jullie wonen.

“Christus leeft! Hij is onze hoop, en op wonderbaarlijke wijze brengt Hij jeugd in onze wereld!” (Christus Vivit, 1). Deze woorden schreef ik bijna vijf jaar geleden aan jullie, na de Jongerensynode. Ik moedig jullie allen aan, vooral allen die betrokken zijn bij het jeugdpastoraat, om het slotdocument van 2018 en de apostolische exhortatie Christus Vivit te herlezen. De tijd is rijp om de balans op te maken en samen hoopvol te werken aan de volledige realisatie van die synode.

Laten we ons leven volledig toevertrouwen aan Maria, Moeder van Hoop. Zij leert ons hoe we Jezus, onze vreugde en hoop, in ons hart kunnen dragen en met anderen kunnen delen. Lieve vrienden, mogen jullie genieten van elke stap van de reis die jullie maken! Ik zegen jullie en begeleid jullie met mijn gebeden. En ik vraag jullie om ook voor mij te bidden.

Rome. Sint-Jan van Lateranen, 9 november 2023, Kerkwijdingsfeest van de Basiliek van Lateranen
Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Libreria Editrice Vaticana/SRKK

200 DEELNEMERS BIJ EUROPESE VERGADERING VOOR DE BISSCHOPPENSYNODE

2 februari 2023

Vanaf 5 tot en met 11 februari vindt in Praag de vergadering van Europese bisschoppenconferenties plaats (CCEE). Vanwege de bisschoppensynode over synodaliteit (“Voor een synodale Kerk: *communio, participatio, missio*”) is deze vergadering van de CCEE bedoeld als continentale fase voor de bisschoppensynode. De voorzitters van de Europese bisschoppenconferenties werden gevraagd met een delegatie te komen die meereist naar Praag en mensen die online deelnemen.

De CCEE vroeg om een delegatie van drie personen, naast de deelnemende bisschop. Vanuit de Nederlandse kerkprovincie zal de fysieke delegatie bestaan uit mgr. dr. J.H.J. van den Hende, mw. prof. dr. M.C.H. van Dijk - Groeneboer, mw. drs. L.H.A. van Oordt en pater dr. R.J.A. Steenvoorde OP.

Daarnaast werd gevraagd om maximaal tien mensen die online meedoen. De leden van de online delegatie zijn: mw. Sophie van de Boom (bisdom Breda, samen met dhr. Ben Hartmann), dhr. Benno van Croesdijk (bisdom Rotterdam), dhr. Dominicus Kamsma (bisdom Groningen-Leeuwarden), mw. Ellen Kleinpenning (bisdom Den Bosch), mw. Corine van der Loos (bisdom Haarlem-Amsterdam), de zeeerwaarde heer Martin Los pr. (aartsbisdom Utrecht), dhr. Rob Pauls (bisdom Roermond) en dhr. Bart van Dijk (Militair Ordinariaat).

In totaal zijn er 200 deelnemers aanwezig in Praag. De 39 bisschoppenconferenties in Europa hebben elk 4 delegatieleden. Daarnaast zijn er 44 gasten. Online zijn er in totaal bijna 400 deelnemers.

Tijdens de continentale vergadering in Praag zijn er de eerste dagen (6-9 februari) gesprekken met alle Europese delegaties. Het programma bestaat uit korte plenaire presentaties vanuit de landen en uit gesprekken in groepen over de drie vragen die het Secretariaat van de Bisschoppensynode voor de continenten aanreikt. Deze drie vragen gaan over welke ervaringen men herkent in het document voor de continentale fase, wat belangrijke vragen en kwesties zijn voor de Kerk in het eigen werelddeel, wat de belangrijke onderwerpen zouden zijn om te bespreken tijdens de Synodevergadering in

oktober 2023. Daarna volgen nog twee vergaderdagen voor de bisschoppen (10-11 februari).

Voorafgaand aan de continentale vergaderingen hebben kardinaal Grech en kardinaal Hollerich een brief geschreven aan bisschoppen wereldwijd. Kardinaal Grech is secretaris-generaal van de synode. Kardinaal Hollerich is algemeen relator. Zij schrijven over de rol van de bisschoppen als “het zichtbare beginsel en fundament van eenheid in hun particuliere Kerken” (Lumen Gentium, 23) in relatie tot het synodale proces.

In de brief bakenen zij het onderwerp van de synode af. “Het thema dat paus Franciscus heeft gekozen is helder: ‘Voor een synodale Kerk: *communio, participatio, missio*’”, schrijven zij. “Dit is daarom het enige thema dat we gevraagd zijn om te verkennen in elk van de fases in het proces. Er zijn veel en ook gevarieerde verwachtingen ten aanzien van de synode 2021-2024, maar het is niet de taak van de vergadering om alle issues die in de Kerk worden bediscussieerd te bespreken.” Dit gezegd hebbende, is de taak van de continentale vergadering om aan te geven wat “de prioriteiten, terugkerende thema’s en oproepen tot actie” zouden moeten zijn om over te spreken tijdens de synode in oktober 2023.

De bisschoppensynode werd ingesteld door paus Paulus VI in 1965, op verzoek van de bisschoppen die deelnamen aan het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Het Concilie vroeg om de oude praxis van de synodes te herstellen “om zo beter en doeltreffender te kunnen zorgen voor de bloei van het geloof en de instandhouding van het kerkelijke leven in de verschillende kerken, overeenkomstig de eisen van de tijd” (Christus Dominus, 36). In 2015 hield paus Franciscus een toespraak bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van de bisschoppensynode. Hij zei daarin: wat vraagt God van de Kerk in het derde millennium? Dat ze samen optrekt in geloof. De paus geeft aan: de wereld waarin wij leven en waarin wij geroepen zijn om lief te hebben en te dienen, die vraagt dat de Kerk samenwerking in alle aspecten van haar zending versterkt.

Op verzoek van paus Franciscus krijgt deze bisschoppensynode vorm als een proces. Dat proces begon met gesprekken in de bisdommen. Deze ‘diocesane fase’ startte op 17 oktober 2021, nadat de bisdommen hiervoor begin september de documenten hadden ontvangen. Per land werd teruggekoppeld

aan het Secretariaat van de Bisschoppensynode via een nationale synthese die uiterlijk 15 augustus 2022 moest zijn toegestuurd. Daarna maakte het Secretariaat een document voor de continentale fase. Dat verscheen op 24 oktober 2022 met als titel “Vergroot de ruimte van uw tent” (Jesaja 54, 2) en werd verstuurd aan bisschoppen wereldwijd om opnieuw met mensen over in gesprek te gaan met het oog op het continentale gesprek. Na de continentale fase volgen bijeenkomsten van bisschoppen in Rome in oktober 2023 en in oktober 2024.

NEDERLANDSE PRESENTATIE VOOR CONTINENTALE FASE BISSCHOPPENSYNODE 9 februari 2023

Op donderdag 9 februari is het eerste deel afgesloten van de Europese vergadering in Praag. Deze vergadering van de Europese bisschoppenconferenties (CCEE) werd gehouden als continentale fase voor de bisschoppensynode over synodaliteit. Tijdens deze continentale vergadering waren er van 6 tot en met 9 februari gesprekken, ontmoetingen en presentaties van alle delegaties.

Voorafgaand aan de continentale vergadering werden in alle landen reacties verzameld op het Werkdocument (“Vergroot de ruimte van uw tent”, Jesaja 54, 2). Daarbij stonden drie vragen centraal, die gingen over ervaringen die men herkende in het Werkdocument, wat belangrijke vragen en kwesties zijn voor de Kerk in het eigen werelddeel, wat de belangrijke onderwerpen zouden zijn om te bespreken tijdens de Synodevergadering in oktober 2023, met het oog op *communio*, *participatio* en *missio*.

Elke delegatie presenteerde hierover een bijdrage. Dit waren korte presentaties, waarvoor telkens zes minuten beschikbaar waren. De presentatie van de Nederlandse bijdrage vond plaats op dinsdag 7 februari. De delegatieleden stelden deze bijdrage gezamenlijk op en deden dat op basis van de vooraf verzamelde input uit de Nederlandse kerkprovincie. Mw. Monique van Dijk presenteerde de Nederlandse bijdrage.

Ze vertelde over de gesprekken die in Nederland zijn geweest: “Vanwege de aanstaande bisschoppensynode over synodaliteit zijn we samen op weg gegaan in geloof, biddend, luisterend, en onze hoop en onze zorgen met elkaar delend.” Ze karakteriseerde het synodale proces als “learning by doing” en gaf aan: “We moeten ons luisteren en spreken verder oefenen, 1. opdat meer mensen betrokken raken en 2. omdat er eensgezindheid was en ook tegenstelde geluiden, of slechts schijnbaar. Daarom is meer luisteren en spreken nodig om elkaar beter te verstaan.”

Op basis van alle presentaties en verslagen van gesprekken werd op donderdag 9 februari een concept versie van het Slotdocument gepresenteerd waarop vanuit de zaal gereageerd kon worden. Een commissie werkt verder

aan de tekst in het licht van de bemerkingen en de input van deze dagen. Op 10 en 11 februari zijn de verzamelde bisschoppen (voorzitters van de Europese bisschoppenconferenties) nog samen in Praag voor verder gesprek.

Vanuit de Nederlandse kerkprovincie bestond de delegatie uit mgr. dr. J.H.J. van den Hende, mw. prof. dr. M.C.H. van Dijk - Groeneboer, mw. drs. L.H.A. van Oordt en pater dr. R.J.A. Steenvoorde OP. Ook waren mensen gevraagd om online mee te doen.

AARDBEVING SYRIË EN TURKIJE: BISSCHOPPEN VRAGEN OM GEBED EN COLLECTE

10 februari 2023

De Nederlandse bisschoppen vragen de parochies om te bidden en te collecteren voor de vele slachtoffers van de aardbeving in Syrië en Turkije. In een brief aan de bisschoppen schrijft de Bisschoppelijke Vastenactie over noodhulp via deze organisatie voor slachtoffers van de aardbeving. Door een (deur)collecte te houden “kunnen we als Nederlandse katholieke gemeenschap de hand reiken aan mensen in nood in de getroffen landen”, schrijft directeur Marc Bollerman van Vastenactie.

Parochies in de bisdommen hebben een brief van Vastenactie met informatie ontvangen. De bisschoppelijke Vastenactie weet zich verbonden met katholieke zusterorganisaties in Turkije en Syrië en heeft rechtstreeks en via Europese partners contact met Caritas Turkije en Caritas Syrië. De donaties zullen ten goede komen aan hun noodhulpprogramma's. Vastenactie is blij met de brede steun die op gang komt op alle mogelijke manieren. “We vinden het geweldig dat ook verwante organisaties als Kerk in Nood (zelfstandig) en Cordaid (via giro 555) zich net als wij inzetten voor de slachtoffers van de ramp. Onze, uw bijdrage, via uw bisschoppelijke Vastenactie kan daar op bescheiden, maar tegelijk onderscheiden wijze aan bijdragen”, aldus de organisatie.

Naast financiële hulp komt de betrokkenheid en solidariteit tot uiting in gebed. Voor de parochies is een voorbede beschikbaar om in de vieringen te kunnen bidden voor het rampgebied.

Mgr. Woorts, hulpbisschop van Utrecht en bisschop referent voor de interreligieuze dialoog, heeft namens de Contactraad voor de Interreligieuze Dialoog medeleven betoond met de Islamitische Stichting Nederland. Hij wenst zo ook familie en bekenden in Nederland van de vele slachtoffers in Turkije en Syrië kracht en sterkte en laat weten verbonden te zijn in gebed.

Parochies die in het komende of het volgende weekend willen collecteren voor de slachtoffers van de aardbeving, kunnen hun bijdrage beschikbaar stellen via het gironummer van Vastenactie: NL21 INGB 0000 0058 50 t.n.v. Vastenactie, Den Haag, o.v.v. Noodhulp Aardbeving. Donaties kunnen ook worden gegeven via de website van Vastenactie.

AVG-NIEUWS: PERSOONSgegevens EN PAROCHIEWERKGROEPEN 23 februari 2023

In een parochie vinden activiteiten plaats die gecoördineerd worden door werkgroepen, die werken onder de verantwoordelijkheid van het parochiebestuur. Voor het organiseren van de activiteiten zijn vaak persoonsgegevens nodig. Bijvoorbeeld om bepaalde mensen uit te nodigen, te bezoeken of een attentie te sturen. Waar moeten een werkgroep en parochiebestuur op letten om hier AVG-proof mee om te kunnen gaan?

Persoonsgegevens uit de R.-K. Ledenadministratie worden dan gebruikt voor het initiatief van de parochie waar de werkgroep zorg voor draagt. De AVG stelt eisen aan het gebruik van persoonsgegevens voor de parochieactiviteiten. Het is daarom belangrijk om de bestaande werkwijzen bij tijd en wijle te toetsen en zo nodig aan te passen.

De parochie is in het bezit van persoonsgegevens onder andere om de R.-K. Ledenadministratie bij te houden en voor het organiseren van parochieactiviteiten. In het geval van een parochiewerkgroep wordt de activiteit georganiseerd door de parochie zelf en is gebruik van de persoonsgegevens uit de ledenadministratie dus toegestaan. Het is niet toegestaan om persoonsgegevens te verstrekken aan organisaties/instanties die geen onderdeel zijn van de parochie.

Als er persoonsgegevens worden gebruikt voor het organiseren van een parochieactiviteit dan mag dat binnen de zes basisregels (grondbeginselen) die de AVG voorschrijft in artikel 5. Twee van de grondbeginselen worden hieronder uitgewerkt: doelbinding en dataminimalisatie

Doelbinding betekent dat er een duidelijk verband moet zijn tussen het doel van de activiteit en de persoonsgegevens die daarvoor nodig zijn. Stel dat een lokale werkgroep elk jaar in de Goede Week aan honderd parochianen een presentje uitdeelt. In dat geval heeft de werkgroep persoonsgegevens nodig. Voor het bereiken van dit doel is een overzicht nodig met alleen de naam en het adres van degenen die de attentie zullen ontvangen. Zorg dus dat de persoonsgegevens die gebruikt worden in overeenstemming zijn met het doel van de actie.

Voor het bezorgen van de attentie is de naam en het adres nodig van de personen die de attentie zullen ontvangen. Dat betekent dat het verstrekken van meer persoonsgegevens, zoals de geboortedatum of een rekeningnummer overbodig is. Denk bij dataminimalisatie ook aan de aantallen. Als er bijvoorbeeld honderd attenties kunnen worden uitgedeeld, zijn er - los van enkele reserves - ook niet veel meer dan honderd personen op de lijst nodig. Laat dus alle persoonsgegevens die niet nodig zijn voor het organiseren van de actie buiten beschouwing.

BISSCHOPPEN IN EUROPA BIDDEN OPNIEUW OM EEN EINDE AAN DE OORLOG

28 februari 2023

Op vrijdag 17 maart wordt in alle Nederlandse bisdommen de mis opgedragen en gebeden voor de slachtoffers van de oorlog in Oekraïne en voor vrede. Dit is onderdeel van een gebedsestafette van de CCEE, de Europese bisschoppenconferenties. Deze estafette ging op 22 februari van start in Albanië.

De CCEE heeft aan alle 39 leden (bisschoppenconferenties) gevraagd om eucharistische aanbidding op minstens één plek en de Heilige Mis op te dragen voor de slachtoffers van de oorlog in Oekraïne en voor de vrede in dit land. Ook in 2022 werd deze gebedsestafette in de Veertigdagentijd gehouden vanwege de oorlog in Oekraïne. En daarna was er een internationale gebedsdag op 14 september 2022 (Feest van Kruisverheffing).

In het bisdom Rotterdam zal op 17 maart bisschop Van den Hende de eucharistie vieren in de Eendrachtskapel (HH. Laurentius en Ignatius, Eendrachtsstraat 95 te Rotterdam) om 12.45 uur. Daarvoor is er vanaf 12.00 uur aanbidding van het Heilig Sacrament.

Ook thuis en in de eigen parochie kan worden aangesloten bij het gebed. Daarvoor wordt het onderstaande gebed om vrede aangereikt van paus Benedictus XV.

Gebed om vrede

Tot U, Vredevorst, zenden wij ons gebed voor de vrede,
waarnaar wij zo vurig verlangen.

Uit uw goddelijk hart hebt Gij over de wereld de liefde doen uitstralen,
opdat alle tweedracht zou worden weggenomen
en onder de mensen alleen de liefde zou heersen.

Terwijl Gij op de aarde rondwandelde,
hebt Gij het tederste medelijden getoond met de ellende van de mensen.

[....]

Beziel regeerders en volkeren met zachtmoedige gevoelens,
maak een einde aan de verdeeldheid die de volkeren uiteenscheurt
en geef, dat de mensen elkaar de kus van de vrede schenken,
Gij die de mensen tot broeders gemaakt hebt met de prijs van uw Bloed.

En zoals U eens de oproep van de apostel Petrus: “Red ons, o Heer, want wij
vergaan!”
welwillend hebt beantwoord door de woeste zee te doen bedaren,
zo verhoor vandaag goedgunstig onze vertrouwvolle gebeden,
door het aanschijn van de wereld te vernieuwen
en haar in de rust en vrede te herstellen.

En U, allerheiligste Maagd,
help ons evenals in andere tijden van zware beproevingen,
bescherm ons, red ons.
Amen.

NUNTIUS PAUL TSCHANG IN-NAM TE GAST IN DE BISSCHOPPENCONFERENTIE

15 maart 2023

Op 14 maart was de nuntius, mgr. Paul Tschang In-Nam, te gast in de vergadering van de Nederlandse bisschoppenconferentie. De nuntius, zijn secretaris Mgr. Giancarlo Dellagiovanna, en de bisschoppenconferentie vierden samen de eucharistie met aandacht en gebed voor de afwezige, zieke bisschoppen Mgr. Smeets en Mgr. Liesen en voor het tienjarig pontificaat van paus Franciscus.

Ook de onlangs overleden pater Ton Peters o.f.m., die van 1992 tot 1999 adjunct secretaris-generaal van het Secretariaat van het Rooms-Katholiek Kerkgenootschap (SRKK) was, werd in het gebed herdacht.

Aan het einde van de eucharistie, waarin Mgr. Van den Hende als voorzitter van de bisschoppenconferentie de hoofdcelebrant was, sprak de nuntius de bisschoppen toe. Hij gaf zijn indruk van de situatie in de Nederlandse kerkprovincie tot nu toe en sprak zijn sympathie uit voor de Kerk in Nederland, in de huidige sterk gesecculariseerde context.

Op 13 maart 2023 was het precies tien jaar geleden dat paus Franciscus werd gekozen. De nuntius stond in dankbaarheid stil bij het tienjarig pontificaat van paus Franciscus en vroeg de bisschoppen voor de Heilige Vader te blijven bidden. Met een gezamenlijke maaltijd werd de samenkomst daarna afgesloten.

Mgr. Tschang In-Nam werd geboren in Seoul (Korea) in 1949 en tot priester gewijd in 1976. Hij behaalde zijn doctoraat in de theologie en begon in mei 1985 zijn loopbaan bij de diplomatieke dienst van de Heilige Stoel met functies in El Salvador, Ethiopië, Syrië, Frankrijk, Griekenland en België.

Hij werd benoemd tot nuntius van Bangladesh in 2002 waarna hij tot titulair bisschop van Amantia werd gewijd in 2003. Daarna werd hij in 2007 benoemd tot nuntius van Uganda, waarna hij in 2012 nuntius voor Thailand en Cambodja werd en apostolisch gedelegeerde voor Myanmar en Laos. In 2017 werd hij ook de nuntius van Myanmar. Mgr. Tschang In-Nam spreekt onder meer Italiaans, Engels, Frans en Spaans.

CONTACTPUNT VOOR AANVRAGEN GRATIS VOG'S DOOR PAROCHIES 24 maart 2023

Voor sommige groepen vrijwilligers in de parochies en de bisdommen is een Verklaring Omtrent het Verdrag (VOG) een verplichte voorwaarde om aan de slag te kunnen. Deze VOG's kunnen door de parochies veelal gratis worden aangevraagd. Dat kan eenvoudig via een speciale website. Mochten er vragen zijn over het aanvragen van de gratis VOG dan is er een contactadres van het interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) waar deze vragen gesteld kunnen worden.

Op de website rkkerk.nl is een bericht geplaatst met een toelichting, links en de gegevens van het contactpunt bij het CIO. Ook wordt antwoord gegeven op twee meest gestelde vragen: Waarom toch een VOG als mensen elkaar al kennen? Hoeveel tijd kost het om een gratis VOG aan te vragen?

De Regeling Gratis VOG is bestemd voor vrijwilligers die werken met kwetsbare mensen. Voorbeelden van kwetsbare mensen volgens de Regeling Gratis VOG zijn:

- Minderjarigen
- Ouderen
- Mensen met een verstandelijke beperking
- Mensen die zorg vragen of krijgen
- Mensen die gebruik maken van het aanbod van een welzijnsinstelling
- Mensen die een persoonsgebonden budget hebben
- Mensen die gebruik maken van de Wet maatschappelijk ondersteuning
- Andere mensen in kwetsbare positie zoals ex-gedetineerden, mensen met een niet-aangeboren hersenletsel, mensen met schulden, vluchtelingen, mensen met een visuele en/of lichamelijke beperking.

Concreet betekent dit dat een gratis VOG aangevraagd kan worden voor bijvoorbeeld: vrijwilligers van de kinderwoorddienst en/of crèche, kosters en acolieten die werken met minderjarige misdienaars, vrijwilligers die bezoekwerk doen bij ouderen, zieken. Binnen een parochie is er relatief vaak contact met kwetsbare mensen en is het dus belangrijk dat de betrokken vrijwilligers een VOG kunnen overleggen.

Bij het aanvragen van gratis VOG's wordt gevraagd naar het preventiebeleid op het gebied van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag. Er is een pagina op rkkerk.nl waarnaar kan worden verwezen met het preventiebeleid dat geldt voor gehele Rooms-Katholieke Kerk in Nederland. Parochies kunnen deze link doorgeven en die ook op hun eigen website plaatsen.

- Lees verder op rkkerk.nl: Contactpunt beschikbaar voor het aanvragen van gratis VOG's (bericht d.d. 22 maart 2023)
- Zie ook: Parochies kunnen linken naar landelijke pagina 'Preventiebeleid' (bericht d.d. 5 juli 2019)
- Link naar de landelijke pagina met het preventiebeleid: www.rkkerk.nl/preventiebeleid

HULP VANUIT DE KATHOLIEKE GEMEENSCHAP NA DE AARDBEVING IN TURKIJE EN SYRIË

14 april 2023

Op 6 februari zorgde een zware aardbeving, gevolgd door talloze naschokken, voor een onvoorstelbare ramp in het grensgebied tussen Turkije en Syrië. Razendsnel kwam de hulp voor de talloze slachtoffers op gang. Ook de Nederlandse katholieke gemeenschap schoot te hulp. In de kerken werd gebeden voor de slachtoffers en in alle bisdommen werd opgeroepen tot steun en werden collectes georganiseerd. Rkkerk.nl meldt dat zo in totaal 269 parochies en 9 congregaties en een groot aantal particuliere donateurs een bijdrage gaf van in totaal € 213.780.

Met de opgehaalde gelden is onder andere het werk van Pro Terra Sancta gesteund, die dat in samenwerking met de Franciscaanse broederschap uitvoert. In West-Aleppo worden families opgevangen die hun huis kwijtraakten, het gaat tot nu toe om ongeveer 2.500 mensen. Verder worden dekens en eerste hulp kits uitgedeeld in drie speciaal ingerichte centra in het oosten van Aleppo. Daar zijn tot nu toe 1.500 families mee bereikt. Er is ook een soepkeuken ingericht, waar zeven koks en twintig vrijwilligers drie keer per dag een warme maaltijd uitreiken. Tot nu toe zijn daarmee 3.000 mensen geholpen. In Latakia is een keuken geopend waar drie koks en vijftien vrijwilligers maaltijden verzorgen voor ouderen.

Er zijn nog meer initiatieven ondersteund, waaronder ook de katholieke parochie in Antakya (Antiochië). Zij vangen 340 families op in parochiecentra. Daarnaast hebben ze zich ontfermd over gezinnen die geen inkomen meer hebben, bijvoorbeeld door het wegvallen van de kostwinner of omdat het onmogelijk is geworden om het oude werk weer op te pakken. Ook het opvanghuis Beit el Nour in Beiroet ontving een bijdrage uit Nederland. Zij vangen sinds het uitbreken van de oorlog veel Syrische vluchtelingen op en zien na de aardbeving een enorme toename vluchtelingen.

AVG-NIEUWS: OVER HET STREAMEN VAN (UITVAART)VIERINGEN 17 april 2023

In een nieuwsbericht op rkkerk.nl wordt aandacht gevraagd voor enkele belangrijke zaken die spelen als (uitvaart)vieringen worden gestreamd en online gezet.

Zonder voorafgaande toestemming en medeweten van personen die herkenbaar in beeld komen, mogen video-opnames niet verspreid worden. Als een parochie een uitvaartdienst kan livestreamen, moet bij de voorbereiding met de nabestaanden worden besproken of zij willen dat de uitvaart online te volgen is, of de livestream openbaar is of voor een besloten groep met wie de link wordt gedeeld, en wat de bewaartermijn is.

Een bewaartermijn geeft de periode aan waarin de video online blijft staan voor het beoogde doel, namelijk het terugkijken van de uitvaart. De bewaartermijn is onderdeel van het MODEL Privacyverklaring R.-K. Parochie (paragraaf 5 “Streaming en online uitzending van kerkelijke vieringen”). De bewaartermijn wordt door het parochiebestuur vastgesteld. Als de bewaartermijn wordt vastgesteld op bijvoorbeeld een maand moet de video na die maand ook daadwerkelijk worden verwijderd.

Lees verder op rkkerk.nl:

- AVG-nieuws: over het streamen van uitvaartdiensten
- rkkerk.nl/avg

En lees ook:

- AVG-nieuws: Streamen van kerkelijke vieringen (bericht d.d. 1 november 2020 met de Praktische handleiding R.-K. Parochies: Uitzenden van audio/video materiaal)
- AVG-nieuws: Model privacyverklaring voor parochies per oktober 2021 (bericht d.d. 6 oktober 2021)

31 MEI: WERELDWIJD GEBED VOOR DE BISCHOPPENSYNODE 16 mei 2023

Op 31 mei zal wereldwijd worden gebeden voor de komende bisschoppensynode ‘Voor een synodale Kerk: *communio, participatio, missio*’. In Nederland wordt in meerdere Maria-heiligdommen gebeden. Op woensdag 31 mei viert de Rooms-Katholieke Kerk Maria Visitatie, de gedachtenis aan het bezoek dat Maria, toen zij zwanger was van Jezus, bracht aan haar nicht Elisabeth (Lucas 1, 9-56).

De Nederlandse bisschoppenconferentie maakt naast het eerder gepubliceerde synodegebed, nog een aantal andere gebeden beschikbaar die op 31 mei, tevens afsluiting van de Mariamaand, gebeden kunnen worden.

Op vraag van het synodese Secretariaat wordt er gebeden voor het synodeproces en de weg die de Kerk daarin volgt. Ook is gevraagd om het proces onder bescherming van de Heilige Maagd Maria te plaatsen en verder om gebed voor de betrokkenheid van alle geroepenen, zowel leken, priesters als religieuzen bij het proces.

Op rkkerk.nl is een overzicht geplaatst van de plekken waar in Nederland wordt gebeden. Iedereen is van harte welkom om op die tijden en plaatsen mee te komen bidden, maar thuis de gebeden meebidden kan ook.

Bisschop Van den Hende is op 31 mei in Zegge (bisdom Breda) voor de afsluiting van de meimaand in dit bedevaartsoord. De eucharistieviering daar begint om 19.30 uur.

PINKSTERBRIEF

**van de Nederlandse bisschoppen ter bemoediging van allen die vanuit parochies bezig zijn met caritas en diaconie: Caritas en diaconie in het hart van onze Kerk
24 mei 2023**

Broeders en zusters,

Caritas en diaconie maken het verschil in het leven van mensen. Waar het leven wordt bedreigd, waar mensen zorg nodig hebben, geven caritas en diaconie kracht. Caritas is het Latijnse woord voor ‘liefde’, naastenliefde. Het Griekse woord diaconie betekent ‘dienstbaarheid’. Diaconie vloeit voort uit caritas.

De samenleving staat onder druk. Door de ecologische en de sociale crisis raken mensen van elkaar verwijderd. Het Armoederapport van de Kerken in 2023 laat zien dat een miljoen Nederlanders in armoede leeft. De groeiende armoede, maar ook de komst van vluchtelingen en migranten roepen ons op om in actie te komen. Christus geeft ons het voorbeeld door oog te hebben voor mensen, juist voor hen die aan de rand van de samenleving staan. Christus zegt: “Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan” (Mattheus 25, 40). Hij laat ons zien hoe we het goede nieuws kunnen verspreiden, ook nu in onze tijd, door de straat op te gaan naar de plaatsen waar de mensen die onze zorg nodig hebben wonen, waar we onze broeders en zusters kunnen ontmoeten, hun verhalen kunnen horen en het gezicht van Christus kunnen zien.

Paus Franciscus herinnert er ons in zijn encycliek *Fratelli tutti* (2020) aan dat we broeders en zusters zijn, kinderen van één Vader. We zijn daarom allemaal gelijk in waardigheid. Anderen mogen rekenen op ons. Mensen met hun noden en zorgen zijn niet alleen doelgroep van onze zorg. Ze zijn gelijkwaardige partners. Eigenlijk gaan we met ‘lege handen’ naar anderen die onze hulp nodig hebben. Zij veranderen ons. Zij verdiepen ons geloof. Paus Benedictus XVI vroeg ons om ontmoetingen met armen en mensen in nood te zien als een ontmoeting met Christus die “het leven een nieuwe horizon en een beslissende richting geeft” (*Deus Caritas Est*, 1).

De opdracht tot christelijke naastenliefde is meer dan de oproep tot solidariteit en gerechtigheid. Paus Benedictus XVI laat in zijn encycliek *Deus Caritas*

Est (2005) zien dat solidariteit en gerechtigheid vanuit de liefde van Christus geworteld zijn in de liefde voor de naaste. Hij wijst naar het verhaal van de barmhartige Samaritaan (Lucas 10, 25-37), de uitgestoten vreemdeling, die ongevraagd iemand die hem minacht helpt. Niet de waan van de dag of een politieke ideologie bepalen de daadwerkelijke inzet voor armen en uitgestoten, maar het geloof in de liefde van God voor mensen. Het zichtbaar maken van die liefde is het hart van caritas en diaconie. Iedereen kan liefde geven. Iedereen mag liefde ontvangen.

Christus roept ons op om de samenleving te dienen vanuit caritas en diaconie. Daar zijn we allemaal door de doop toe geroepen. Paus Franciscus wijst daar telkens op. Hij vraagt ons om caritas en diaconie te bewaren in het hart van de Kerk, zodat de Kerk zelf een sterk instrument van barmhartigheid in de samenleving kan blijven. In die geest werken mensen vanuit parochies samen met bondgenoten waaronder SchuldHulpMaatje en de Voedselbanken, maar ook met de overheid die we vragen iedereen de mogelijkheden en kansen te geven om mee te kunnen doen.

Velen zetten zich vanuit parochies dagelijks in voor caritas en diaconie, georganiseerd in Parochiële Caritas Instellingen en in werkgroepen of ongeorganiseerd, vaak onzichtbaar. Ze ondersteunen zieken, ouderen en hen die met verlies te maken hebben. Kwetsbare mensen ontvangen hulp op materieel vlak. Ook ondersteunen parochies projecten in andere landen. Het Armoederapport 2023 toont aan dat de caritatieve en diaconale kracht vanuit de Kerk groot is.

Paus Franciscus pleit voor een ‘diaconaal geweten’, door vorming en gebed. Kunnen we caritas en diaconie versterken en waar afwezig terugbrengen in het hart van onze parochiegemeenschappen? Kunnen we de samenleving het gezicht van Christus laten zien door onze broeders en zusters die onze zorg vragen te ontmoeten van hart tot hart en tijd voor elkaar te nemen? Kunnen we Christus ontmoeten in de eenzame, in de rouwende, in de vluchteling en de migrant, in de dakloze en de verstotene?

Dan kunnen we met nieuwe ogen kijken en met nieuwe oren luisteren naar de verhalen van onze broeders en zusters die wij willen dienen. Hun verhalen veranderen ons hart, verdiepen ons geloof, vernieuwen onze parochiegemeenschap en verbeteren de samenleving zodat de contouren van

het Koninkrijk van God zichtbaar worden.

Wij wensen u veel zegen toe bij uw inzet voor caritas en diaconie. Moge de Heilige Geest ons blijven inspireren opdat caritas en diaconie in het hart van onze Kerk blijven.

De Rooms-Katholieke bisschoppen van Nederland
Utrecht, Pinksteren 2023

BIJNA DUIZEND NEDERLANDSE JONGEREN BIJ WJD 2023

13 juni 2023

Vanuit Nederland zullen in totaal bijna duizend jongeren afreizen naar Lissabon voor de Wereldjongerendagen (WJD). Dat meldt de nieuwsbrief van JongKatholiek. Jongeren uit het bisdom Rotterdam reizen samen met jongeren uit het aartsbisdom Utrecht en de bisdommen Breda en Roermond naar de WJD. Met deze “vier bisdommen reis” gaan 240 jongeren mee. Ruim 80 daarvan komen uit het bisdom Rotterdam.

De jongeren reizen via Parijs en Lourdes naar Burgos, waar ze een deel van de Camino lopen (de pelgrimsroute naar Santiago de Compostella). De “days in the diocese” zijn in het Portugese bisdom Guarda. Daarna gaat de reis verder naar Lissabon.

Deelnemers uit de bisdommen Breda en Rotterdam kwamen op zaterdag 3 juni al een keer samen in Voorschoten voor het WJD-tuinfeest. Ze vierden de eucharistie in de H. Laurentiuskerk. Daarna was er een programma om elkaar alvast goed te leren kennen.

De nieuwsbrief van JongKatholiek meldt ook dat bisschop Van den Hende op zondag 25 juni te gast zal zijn in het Geloofsgesprek op NPO2 en zal vertellen over de WJD. De bisschop zal zelf ook deelnemen aan de WJD en reist met de jongeren mee.

Op zaterdag 17 juni komen de begeleiders van de “vier bisdommen reis” samen in Oosterhout (bisdom Breda) voor de begeleidersdag. Ze vieren de eucharistie in de Basiliek Sint Jan de Doper. Daarna is er een programma met kennismaken en teambuilding, workshops over waar je medisch op moet letten als begeleider, over het begeleiden van een geloofsgesprek in de deelgroepen, en over groepsdynamiek.

Het kernteam van de WJD laat weten dat het aantal van bijna duizend Nederlandse deelnemers aan de WJD in Lissabon vergelijkbaar is met de vorige twee WJD's die in Europa plaatsvonden, Madrid (2011) en Krakau (2016). In 2013 en 2019 vonden de Wereldjongerendagen plaats in Brazilië en Panama. Toen waren er 300 en 130 Nederlandse deelnemers.

WERKDOCUMENT BISSCHOPPENSYNODE GEPUBLICEERD

22 juni 2023

Het Secretariaat de bisschoppensynode heeft op 20 juni het ‘Instrumentum laboris’ (Werkdocument) gepubliceerd voor de bisschoppensynode ‘Voor een synodale Kerk: communio, participatio, missio’. Deze wordt gehouden in twee delen: in oktober 2023 en in oktober 2024.

Het werkdocument bestaat uit zo’n zestig pagina’s, met daarin de ervaringen verwerkt uit de eerste twee fases van de synode, die plaatsvonden in de bisdommen en continentaal. Het document vormt de basis voor het werk van de deelnemers aan de bisschoppensynode. Het Instrumentum laboris is bedoeld als een hulpmiddel voor onderscheiding tijdens de synode, terwijl het tegelijkertijd dient als een middel ter voorbereiding van de deelnemers van de bijeenkomst.

Deel A belicht de ervaringen van de afgelopen twee jaar en schetst een route naar een steeds meer synodale Kerk. Deel B richt zich op de “drie prioritaire kwesties” van de synode: communio, participatio, missio.

VERKLARING

van de Nederlandse bisschoppen bij gelegenheid van de herdenking van de afschaffing van de slavernij: Slavernij is onverenigbaar met de menselijke waardigheid

1 juli 2023

Dit jaar herdenken we dat honderdvijftig jaar geleden de slavernij door Nederland helemaal werd afgeschaft. De herdenking duurt een jaar en begint op 1 juli. Ook katholieken hebben medemensen tot slaaf gemaakt, namen deel aan de slavenhandel of waren zelf tot slaaf gemaakt. Dat staat haaks op de christelijke boodschap. Mensen zijn broeders en zusters omdat ze allen geschapen zijn naar Gods beeld en gelijkenis. Daarom zijn alle mensen gelijk in waardigheid.

Slavernij bracht onvoorstelbaar leed. Wij luisteren ook naar de weinige andere stemmen uit die tijd, stemmen van protest en hoop, zoals die van pater Petrus Donders in Suriname die afwijzend sprak over slavernij, en van gelovigen die slaven kochten om ze vrij te laten.

We willen het slavernijverleden onder ogen zien. En we realiseren ons dat de voorsprong in economische ontwikkeling in het deel van de wereld waarin wij leven mede mogelijk werd door slavernij en kolonialisme. Als beperkte mensen bouwen wij voort op beperkte structuren. Wij zijn ons ervan bewust dat mensen die nu leven kunnen lijden onder deze zondige structuren uit het verleden.

Ook nu is er slavernij daar waar sprake is van politieke en economische onderdrukking. Het Tweede Vaticaans concilie sprak zich daar fel tegen uit (*Gaudium et spes*, 1965, nr. 29, vgl. 27). Slavernij heeft nieuwe vormen aangenomen waaronder uitbuiting, kinderarbeid, dwangarbeid, prostitutie en gedwongen huwelijken. Het aantal mensen dat nu slachtoffer is van deze ‘moderne’ slavernij bedraagt wereldwijd bijna vijftig miljoen volgens onderzoeken van internationale organisaties voor arbeid en migratie. De slachtoffers komen uit alle lagen van de bevolking, maar de meesten bevinden zich onder de armsten en meest kwetsbaren van onze broeders en zusters.

We zien het verleden van de slavernij onder ogen, het onrecht, de ontmenselijking. De veroordeling van elke vorm van slavernij is het erkennen

van de waardigheid van iedere mens. We benadrukken en blijven uitdragen dat structuren van moderne slavernij, die deze waardigheid ontkennen, niet stroken met de boodschap van het evangelie van Christus.

We herdenken het slavernijverleden om samen een toekomst van gerechtigheid, verzoening en vrede op te bouwen.

De rooms-katholieke bisschoppen van Nederland
Utrecht, 1 juli 2023

GEBEDEN VOOR DE BISSCHOPPENSYNODE

21 september 2023

Het Secretariaat van de Bisschoppensynode heeft gebeden beschikbaar gemaakt, zodat wereldwijd mee kan worden gebeden voor de synode ‘Voor een synodale Kerk: *communio, participatio, missio*’. “Zonder gebed geen synode”, heeft paus Franciscus gezegd en alle gelovigen zijn vanaf het begin gevraagd mee te bidden.

De gebeden die het secretariaat beschikbaar heeft gemaakt met het oog op de synodebijeenkomst die in oktober in Rome plaatsvindt, zijn beschikbaar in een Nederlandse vertaling.

Het gaat om gebeden voor verschillende momenten en gelegenheden. Zo zijn er gebedsintenties die door de week kunnen worden gebeden. Voorafgaand aan de opening van de synodale bijeenkomst zijn er voor de 25e zondag (24 september) en de 26e zondag (1 oktober) van het liturgisch Jaar (A) meerdere voorbeden. Voor de 26e zondag is er bovendien een plechtige slotzegen beschikbaar.

De gebeden worden via de bisdommen met de parochies gedeeld.

VERKLARING

van de Nederlandse bisschoppenconferentie en de Konferentie Nederlandse Religieuzen naar aanleiding van de VRT-uitzending over seksueel misbruik in de Katholieke Kerk in België 29 september 2023

De uitzending van de VRT over seksueel misbruik in de Katholieke Kerk in België heeft ook onder slachtoffers van seksueel misbruik door medewerkers van de Katholieke Kerk in Nederland heftige reacties opgeroepen. Wij vinden dit heel begrijpelijk. Seksueel misbruik slaat immers diepe wonden en laat psychische trauma's na waarmee mensen hun hele leven kunnen worstelen.

Wij als Nederlandse bisschoppen en hogere religieuze oversten betuigen daarover onze diepe spijt, zoals wij bij eerdere gelegenheden hebben gedaan en bieden nogmaals onze oprechte excuses aan voor het leed dat slachtoffers van seksueel misbruik door kerkelijke medewerkers is aangedaan. Seksueel misbruik van minderjarigen mag nergens voorkomen, maar zeker niet in de Kerk, die tot taak heeft het Evangelie van Christus te verkondigen. Zeker de Kerk moet voor iedereen en zeker voor minderjarigen een veilige plek zijn. Het spijt ons ten zeerste dat zij dat niet voor alle minderjarigen is geweest.

Bij de behandeling van klachten van seksueel misbruik gaan wij uit van drie principes:

1. Het welzijn van het slachtoffer staat centraal; het slachtoffer dient met respect te worden bejegend;
2. Het onderzoek van klachten van seksueel misbruik moet onafhankelijk van ons als bisschoppen en hogere oversten plaatsvinden;
3. Transparantie ten aanzien van seksueel misbruik.

Tussen 2011 en 1 mei 2015 vond het onafhankelijk onderzoek van klachten van seksueel misbruik plaats door de klachtencommissie van de Stichting Beheer & Toezicht inzake seksueel misbruik in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland. De Stichting had ook een compensatiecommissie die een advies gaf over de hoogte van de genoegdoening; de bisschoppen en de hogere oversten hebben deze adviezen steeds overgenomen. Tevens had de Stichting een Platform Hulpverlening. Ook klachten van verjaard seksueel misbruik en klachten tegen overleden daders werden in behandeling genomen. Omdat

het aantal klachten sterk is gedaald heeft de voorzieningenrechter voor deze regeling 1 mei 2015 als einddatum vastgesteld.

Sindsdien kunnen klachten van seksueel misbruik worden ingediend bij het Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag. Overigens bestaat er ook een afspraak waardoor een klacht van seksueel misbruik tegen een overledene of van verjaard seksueel misbruik in schrijnende gevallen nog steeds in behandeling kan worden genomen.

Op deze wijze willen wij slachtoffers van seksueel misbruik erkenning, genoegdoening en hulpverlening aanbieden. Wij beseffen dat we het leed door het seksueel misbruik daardoor niet ongedaan kunnen maken. Wel hebben wij in de loop der jaren ondervonden dat erkenning van het misbruik voor slachtoffers het belangrijkste is. Het geeft hun een gevoel van opluchting en bevrijding dat wij als bisschoppen en hogere religieuze oversten erkennen dat het seksueel misbruik heeft plaatsgevonden en daarmee ook het leed dat zij als gevolg daarvan ondervonden hebben.

Tevens hebben wij maatregelen genomen om seksueel misbruik te voorkomen. Tijdens de priesteropleiding en de opleiding van andere medewerkers wordt in speciale programma's aan seksueel misbruik aandacht besteed. Van nieuwe priesterkandidaten en anderen die aan een opleiding beginnen wordt een VOG gevraagd. Wanneer een kerkelijke medewerker van het ene bisdom overstapt naar het andere of van een orde of congregatie naar een bisdom, dan moet de bisschop of overste van de kandidaat een verklaring ondertekenen dat naar zijn weten de persoon in kwestie zich nooit aan seksueel misbruik schuldig heeft gemaakt.

Wij beloven dat we ook in de toekomst seksueel misbruik zoveel mogelijk zullen proberen te voorkomen en dat we slachtoffers met respect en zorg voor hun welzijn zullen blijven bejegenen.

BRIEF

voor het katholiek onderwijs: Hoopvol, solidair en vreedzaam

3 oktober 2023

“Welke waarden wil je overdragen? En hoe doe je dat? Het is belangrijk dat in het onderwijs hierover telkens weer het gesprek wordt gevoerd.” Recent verscheen de brief “Hoopvol, solidair en vreedzaam” voor iedereen die werkzaam is in het katholiek onderwijs: leerkrachten en docenten, bestuurders, conciërges en andere medewerkers zowel in het primair als het voortgezet onderwijs.

De brief “Hoopvol, solidair en vreedzaam” is de eerste in een kleine reeks, waarin actuele uitdagingen van het katholiek onderwijs centraal zullen staan. De brief bestaat uit korte hoofdstukken met gespreksvragen en bijbelteksten om te lezen. De inleiding zegt: “Onderwijsmensen zijn vaak zeer gedreven, of het nu gaat om bestuurders, schoolleiders, leerkrachten en docenten of ondersteunend personeel. Wat drijft hen? De vorming en de ontwikkeling van de leerlingen staan op de eerste plaats. Veel katholieke scholen vinden het belangrijk niet alleen goed taal- en rekenonderwijs te geven, maar ook aandacht te geven aan waarden die voortgekomen zijn uit de katholieke traditie, zoals samenwerking en respect voor de ander. Waarden-vol onderwijs is niet alleen een katholieke of religieuze zaak.”

Op veel scholen denken docenten, bestuurders en ouders na over de identiteit van de school. De serie brieven is bedoeld om het gesprek daarover te voeren en te begeleiden. De brieven gaan in op waarden die christelijk en tegelijk algemeen menselijk zijn. Op de eerste brief kwamen al positieve reacties uit scholen, meldt rkkerk.nl: “Te meer omdat de sociale leer van de Kerk, waarop meerdere thema’s in de brieven zijn gebaseerd, momenteel in de belangstelling staat, ook met het oog op de aanstaande verkiezingen.”

De brieven worden geschreven en verspreid door het Officium Educationis, een dienst die zich binnen de Katholieke Kerk bezighoudt met het onderwijs. Het Officium Educationis bestaat uit de bisschoppelijk gedelegeerden voor het katholiek onderwijs, de voorzitter van de Nederlandse Katholieke School Raad (NKSR) en de onderwijsreferent van de Nederlandse bisschoppen, bisschop Hendriks van het bisdom Haarlem-Amsterdam. Hij zegt: “Wij nodigen docenten, bestuurders en ouders van harte uit om verder met elkaar

in gesprek te gaan over de identiteit van hun school aan de hand van de brieven. Om het gesprek over identiteit te voeden zijn gespreksvragen bij de verschillende thema's in de brieven gevoegd. Er is een begeleider beschikbaar.”

- Download de brief “Hoopvol, solidair en vreedzaam” via nksr.nl
- Voor nadere informatie kunnen scholen contact opnemen met de bisschoppelijk gedelegeerde voor het katholiek onderwijs in hun regio via het Officium Educationis b.vanoers@rkk.nl

WOORD VAN BEMOEDIGING NEDERLANDSE BISSCHOPPEN AAN JOODSE GEMEENSCHAP IN NEDERLAND

12 oktober 2023

Afgelopen sjabbat, zaterdag 7 oktober, werd Israël opgeschrikt door een ongekende golf van geweld. Wat een dag van vreugde had moeten worden, Simchat Tora, werd een dag van terreur. De Nederlandse bisschoppen laten de Joodse gemeenschap in ons land weten geschokt te zijn door deze gebeurtenissen.

“Hierbij willen wij u als Joodse gemeenschap in Nederland een woord van bemoediging sturen, in het besef dat u in het bijzonder door dit alles zeer geraakt wordt. Zoals paus Franciscus, zijn ook wij met u in gebed verbonden en bidden voor allen die slachtoffer zijn van terreur en angst”, schrijven de bisschoppen aan de Joodse gemeenschap. “Moge God duurzame vrede schenken aan allen.”

OPROEP NEDERLANDSE BISSCHOPPEN
tot gebed tot God om vrede en veiligheid op voorspraak van Maria
13 oktober 2023

De Nederlandse bisschoppen sluiten zich van harte aan bij de recente oproepen van paus Franciscus om te bidden om vrede in de wereld en een einde aan oorlog en geweld, en voor allen die slachtoffer zijn van terreur en geweld.

Oktober is de maand waarin op veel plaatsen in de Katholieke Kerk de rozenkrans wordt gebeden. Laten wij nu dus, op voorspraak van Maria, Koningin van de rozenkrans en van de Vrede, van harte en intens dit gebed bidden tot God om de gave van duurzame vrede voor de inwoners van de vele landen die getekend worden door oorlog en conflicten, in en rond Israël, in Nagorno Karabach, Oekraïne, Zuid-Soedan, Nigeria en Jemen en andere conflictgebieden.

Laten we daarnaast ook vol vertrouwen bidden voor alle mensen die slachtoffer zijn van natuurgeweld, zoals van de aardbevingen in Turkije, Marokko en Afghanistan en van de overstromingen in Libië en India. Moge onze moeder Maria (Johannes 19, 26-27) hen allen bijstaan met haar voorspraak.

BRIEF NEDERLANDSE BISSCHOPPEN

**bij gelegenheid van de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 22 november 2023: Iedereen moet mee kunnen doen. ‘Menselijke waardigheid is de basis voor samenwerking’
2 november 2023**

Op 22 november kiezen we de leden van de Tweede Kamer. Samen met u willen we als gelovige burgers nadenken over het goede wat we voor de samenleving kunnen doen door onze stem te gebruiken. We staan voor grote uitdagingen en er ontwikkelen zich ingrijpende visies op het mens-zijn. Met het oog op de verkiezingen willen we daarbij samen met u stilstaan.

Wat goed is voor allen

Hoe we als gelovige burgers vanuit ons geloof en verantwoordelijkheid tegen het leven en het samenleven aankijken bepaalt hoe we Nederland willen inrichten. Dat we in een democratie leven betekent niet alleen dat we mogen stemmen, maar ook dat we dat doen met het oog op wat goed is voor allen en niet alleen met het oog op wat goed is voor onszelf. Paus Franciscus noemt dat “een beter soort politiek, een politiek die werkelijk ten dienste staat van het algemeen welzijn” (Fratelli tutti 2020, nr. 154).

Deze ‘betere’ politiek streeft het algemeen welzijn na door de waardigheid te erkennen van iedere mens en de solidariteit die we allemaal delen. Die erkenning helpt politici antwoorden te vinden op actuele uitdagingen en bij het inrichten van een samenleving waarin iedereen tot zijn recht komt. Daar is ook plaats voor hen die van elders komen, in nood verkeren en onze zorg vragen. Alle mensen zijn gelijk in waardigheid. Armoede, gebrek aan onderwijs en uitsluiting bedreigen die waardigheid. We hebben sociale regelingen nodig waardoor iedereen mee kan doen.

Menselijke waardigheid is de basis voor samenwerking en roept op tot het ontplooien van talenten in vrijheid, gelijkheid, creativiteit en solidariteit. Er zijn afspraken nodig die de economie nog duidelijker op het algemeen welzijn richten. In de huidige samenleving wordt de waarde van mensen te vaak vanuit een eenzijdig perspectief markteconomisch bepaald. Dat verzakelijkt de contacten tussen mensen. Onze samenleving is geïndividualiseerd. De eenzaamheid waarin steeds meer mensen leven betekent dat we een samenleving van vreemden aan het worden zijn. Een mens kan zich echter

pas goed ontwikkelen door en met andere mensen. Mens-zijn is altijd medemens-zijn.

Iedereen moet toegang hebben tot de voorzieningen. Bestaanszekerheid betekent niet alleen voldoende inkomen, maar ook ondersteuning van het gemeenschapsleven, ondersteuning van vrijwilligers en mantelzorgers, toegankelijke schuldhulpverlening, toegankelijk onderwijs, voldoende en betaalbare woningen en ondersteuning van gezinnen. Wetgeving en politiek beleid kunnen we beoordelen op hun uitwerking voor een samenleving waarin participatie, zorg en eerlijkheid beloofd worden.

Cultuur van het leven

Vanuit ons geloof kiezen we voor respect en gelijkwaardigheid. Daaraan ligt ten grondslag de onaantastbaarheid van het menselijk leven, ongeacht in welke staat of stadium het zich bevindt. Ons geloof in de waardigheid van iedere mens roept op tot het bevorderen en beschermen van een ‘cultuur van het leven’ waarin geen plaats is voor abortus, euthanasie en hulp bij zelfdoding. Iedere mens is door God gewild. Dat betekent dat de menselijke waardigheid niet afhangt van ziekte, gezondheid, levensverwachting of kwaliteit van het leven. Het idee dat geslacht niet aangeboren en niet onveranderlijk is wint terrein en wordt onderwezen op scholen als zelfbeschikking. Dit idee is onverenigbaar met de christelijke visie op het menselijk leven.

Gendertheorie

In alle sectoren van de samenleving wordt momenteel de meest vérgaande gendertheorie op grote schaal doorgevoerd. Deze gendertheorie veronderstelt dat de sociale rol van het man- of vrouw-zijn (het gender) volledig van het biologisch geslacht kan worden losgekoppeld. Het is duidelijk dat de genderrol onder invloed van sociale, economische en culturele factoren veranderingen kan ondergaan. Er zijn echter constante elementen in de genderrol die uit het biologische geslacht voortvloeien. Deze vloeien ook voort uit het wezen van de menselijke persoon, omdat het lichaam een essentiële dimensie van de mens is. Deze constante elementen zijn de wederzijdse door God gewilde complementariteit tussen man en vrouw, het huwelijk, dat alleen tussen een man en een vrouw mogelijk is, alsook het vaderschap en moederschap. Daarom is een totale ontkoppeling van de genderrol en het biologische geslacht niet mogelijk. Paus Franciscus zegt hierover: “Het is onloochenbaar dat het biologisch geslacht (sekse) en de maatschappelijke-culturele rol van

het geslacht (gender) wel valt te onderscheiden, maar niet te scheiden van elkaar” (Amoris Laetitia 2016, nr. 56).

Zorg voor de schepping

Menselijke waardigheid en de zorg voor het milieu gaan hand in hand. Het is urgent verder te werken aan het duurzamer opwekken en zuiniger verbruiken van energie om de aarde leefbaar te houden en nog ernstiger schade te voorkomen. Versnelde wereldwijde samenwerking is essentieel om de klimaatcrisis aan te pakken (Laudate Deum 2023, nr. 42). De aarde is een gave van God, een gave die we willen koesteren en beschermen. Wie de schepping schendt, schendt daarmee de Schepper (Laudate Deum 2023, nr. 62-73). De energietransitie waar wij voor staan, is niet eenvoudig. Korte termijn denken biedt geen oplossing voor de ecologische crisis. Het vraagt om bezieling, dialoog over nieuwe benaderingen, visie op de toekomst en concreet handelen.

Cultuur van ontmoeting

Wij zijn zeer bezorgd over groeiende tegenstellingen en toegenomen angst in ons land vanwege conflicten elders in de wereld, waar met name joden alsook moslims in onze samenleving ten onrechte op worden aangekeken en er negatieve gevolgen van ondervinden. Dat er landgenoten zijn die niet meer herkenbaar over straat durven gaan en van wie huizen en gebouwen van samenkomst moeten worden beveiligd, is onacceptabel.

Velen voelen zich niet gezien. Een toenemend aantal mensen raakt verwijderd van de politiek. Onverschilligheid, boosheid, intolerantie en polarisatie verlammen onze gezamenlijke inzet voor het algemeen welzijn. Herstel van het vertrouwen in politici en het politieke proces vereist een brede visie op de toekomst waarin iedereen meegenomen wordt. Paus Franciscus pleit voor een ‘cultuur van authentieke ontmoeting’. Dat betekent volgens hem ook om “elkaar te respecteren en naar elkaar te luisteren, inclusief degenen met wie we het misschien sterk oneens zijn” (paus Franciscus, toespraak wetgevers, 26 augustus 2023).

De Katholieke Kerk bekijkt de organisatie van de samenleving vanuit de ordening die God in de schepping heeft gelegd. Dat betekent ook dat we respecteren wat mensen zelf kunnen doen en inzetten op een sterk maatschappelijk middenveld. Van de overheid vragen we daarbij ondersteuning

en bescherming. Paus Franciscus: “Het algemeen welzijn vereist de inzet van allen. Als iedereen zijn deel doet, en als niemand uitgesloten wordt, kunnen we goede relaties weer doen groeien op gemeenschapsniveau en op nationaal en internationaal niveau, en ook in harmonie met de natuur” (Laudato si’, 2015 nr. 236). Algemeen welzijn wordt niet alleen bevorderd door het verbinden van mensen, maar ook door hen te verenigen in gezamenlijke projecten zoals Europa, dat begon als vredesproject door het opbouwen van vertrouwen en samenwerking.

Politici ontwikkelen beleid met concrete acties tot gevolg. Samen met hen en alle andere mensen willen we bouwen aan een samenleving gebaseerd op menselijke waardigheid, waar mensen omzien naar elkaar en waar iedereen mee kan doen. Verantwoordelijkheid, verbinding en solidariteit wortelen in geloof en worden gevoed door gebed. De taal van getuigenis en liefde verandert elke mens in een naaste. Iedereen verdient onze nabijheid. Samen met u staan we als gelovige burgers voor de principes van die boodschap van Christus in de samenleving. Vanuit onze opdracht het ‘zout der aarde’ te zijn maken we het verschil (Matteüs 5, 13).

Baarn, 2 november 2023

De rooms-katholieke bisschoppen van Nederland

KORTE VERKLARING NEDERLANDSE BISSCHOPPEN: LAAT DE WAPENS ZWIJGEN

17 november 2023

In een korte verklaring sluiten de Nederlandse bisschoppen zich aan bij de woorden van paus Franciscus over de situatie in het Heilig Land: “In Gods naam, laat de wapens zwijgen.” De hele verklaring, die op vrijdag 17 november werd gepubliceerd, luidt als volgt:

“Op 7 oktober werd Israël opgeschrikt door een omvangrijke aanslag. In enkele dagen werden 1.400 mensen gedood of zijn in gijzeling genomen. Wij zijn nu vijf weken verder en door de aanhoudende strijd zijn duizenden mensen gedood. In Gaza is een trieste situatie ontstaan. Deze cyclus maakt de harten hard. In het land waar God in Christus onze wereld heeft aangeraakt, heerst bij velen angst en verdriet.

Niet alleen in het Heilig Land leidt wapengeweld tot grote onderlinge spanningen. Wij maken ons zorgen over een oplaaierend antisemitisme en over een afkeer van moslims in ons eigen land. Laten wij beseffen dat ieder mens een schepsel van God is en daarom met respect moet worden behandeld. De bescherming van de menselijke waardigheid en onderlinge solidariteit zijn altijd en ook nu ontzettend belangrijk.

Wij onderschrijven de woorden van paus Franciscus: ‘Ik blijf denken aan de ernstige situatie in Palestina en Israël, waar zoveel mensen het leven hebben verloren. In Gods naam, laat de wapens zwijgen.’ Alleen door dialoog kan een uitweg voor de grote problemen worden gevonden. Als bisschoppen van Nederland roepen wij onze gelovigen op tot een aanhoudend gebed tot verzoening en gerechtigheid voor Palestijnen en voor Joden.”

17 november 2023

De rooms-katholieke bisschoppen van Nederland

HERUITGAVE CATECHISMUS VAN DE KATHOLIEKE KERK

21 november 2023

In november is de herdruk van de Catechismus van de Katholieke Kerk (CKK) verschenen. Dit werk biedt een heldere samenvatting van het katholieke geloof en geeft richting aan katholieken wereldwijd in de uitdrukking van het geloof in haar eredienst en dagelijks leven. Het betreft een heruitgave van de oorspronkelijke versie die in jaren '90 van de vorige eeuw werd uitgegeven.

De Catechismus (“onderrichting”) helpt inzicht te krijgen in het katholieke geloof en christelijk leven door er uitleg en achtergrond van te geven. De verschillende geloofspunten worden in het kort en toegankelijk beschreven. De geloofsbelijdenis, viering van de sacramenten, moraal en sociale leer en het gebed komen aan de orde.

Ook het bijhorende Compendium is opnieuw uitgegeven. Dit is een getrouwe samenvatting van de Catechismus van de Katholieke Kerk in een bondige vraag-en-antwoordvorm, en geeft in kort bestek een goed inzicht in het katholieke geloof.

- De Catechismus en het Compendium worden uitgegeven door Kokboekencentrum en zijn ook beschikbaar als e-book

**VERTALING SLOTTEKST ‘VOOR EEN SYNODALE KERK:
COMMUNIO, PARTICIPATIO, MISSIO’
28 november 2023**

De slottekst van de vergadering van de bisschoppensynode ‘Voor een synodale Kerk: communio, participatio, missio’ (oktober 2023) is nu beschikbaar in een Nederlandse vertaling. De vertaling wordt onder meer gebruikt bij het vervolgtraject van deze synode, in voorbereiding op de bisschoppenvergadering die in oktober 2024 in Rome over hetzelfde thema zal worden gehouden.

De tekst is opgebouwd in drie delen. Het eerste deel schetst “Het gezicht van de synodale Kerk” en presenteert de theologische beginselen die de synodaliteit belichten en een basis geven. Het tweede deel met de titel “Allen leerlingen, allen missionarissen” gaat over iedereen die betrokken is bij het leven en de zending van de Kerk en hun relaties. Het derde deel heeft als titel “Banden smeden, gemeenschap opbouwen”. Hier gaat het over processen en een netwerk die de uitwisseling tussen de Kerken en de dialoog met de wereld mogelijk maken.

In ieder hoofdstuk van deze drie delen worden punten van overeenstemming bij elkaar gezet, kwesties die behandeld moeten worden en voorstellen. De punten van overeenstemming vormen de vaste punten waarop de reflectie zich kan richten. De kwesties die besproken moeten worden, zijn de punten waarvan het noodzakelijk wordt geacht deze theologisch, pastoraal en canoniek uit te diepen. De voorstellen geven de sporen aan die gevolgd moeten worden: sommige worden gesuggereerd, andere aanbevolen, weer andere met meer kracht en vastberadenheid verlangd.

- Lees de Nederlandse vertaling van de slottekst via rkkerk.nl: Een synodale Kerk op zending

NIEUW: RKKERKCARITAS.NL

30 november 2023

Rkkerk.nl, de website van de Rooms-Katholieke Kerk, lanceert een nieuw online platform voor Caritas. De website brengt nieuws, verdieping en contactmogelijkheden op het gebied van caritas op één plek samen. Het webdeel voor caritas is rechtstreeks bereikbaar via rkkerkcaritas.nl.

“Caritas is een dienst van naastenliefde: concrete hulp bieden bij noden en behoeften en opkomen voor de rechten van mensen”, vermeldt de nieuwe site. De homepage verwijst naar de werken van barmhartigheid (Matteüs 25) en geeft aan: “Jezus vertelt hoe de zorg voor een kwetsbare medemens rechtstreeks een dienst aan Hem is.”

Rkkerkcaritas.nl geeft nieuws, informatie en concrete hulpmiddelen waarmee parochies en caritasinstellingen aan de slag kunnen. Verder zijn onder de knop ‘Verdieping’ pauselijke documenten te vinden en een korte uitleg over de sociale leer van de Kerk.

“De oproep aan christenen om op te komen voor alle kwetsbaren in de samenleving wordt uitgewerkt in de katholieke sociale leer. Dit is een verzameling principes en richtlijnen die de Kerk heeft ontwikkeld om te helpen bij het vormen van een rechtvaardige en liefdevolle samenleving. De katholieke sociale leer benadrukt de waardigheid van ieder mens als beeld van God en onderstreept de noodzaak van het bevorderen van het algemeen welzijn”, aldus de site die daarbij ook verwijst naar docat.nl.

“Caritas is er op meerdere niveaus”, legt de website uit. “In elke parochie is er een Parochiële Caritas Instelling: PCI genaamd. Bisdommen hebben een Diocesane Caritas Instelling (DCI) en/of een dienstverlener voor de caritas. Landelijk is er een caritas overleg, namelijk Officium Caritatis (OC). Caritas Internationalis werkt in vele landen van de wereld.”

De site is een initiatief van het Officium Caritatis, het landelijke adviesorgaan van de Nederlandse bisschoppenconferentie waar alle bisdommen in vertegenwoordigd zijn.

OUD-BISSCHOP HARRIE SMEETS VAN ROERMOND OVERLEDEN **20 december 2023**

Oud-bisschop Harrie Smeets van Roermond is woensdagmiddag 20 december in zijn woonplaats Roermond overleden. De oud-bisschop was al geruime tijd ernstig ziek. Hij leed aan een hersentumor. Mgr. Smeets is 63 jaar geworden. Bisschop Van den Hende reageert als voorzitter van de Nederlandse Bisschoppenconferentie met de volgende woorden:

“Vandaag op 20 december bereikte ons het droeve bericht dat Mgr. Harrie Smeets in de middag van 20 december is overleden. Sinds 8 december 2018 maakte Mgr. Harrie Smeets als bisschop deel uit van onze Nederlandse bisschoppenconferentie. Door zijn hartelijke betrokkenheid bij het reilen en zeilen van de kerkprovincie en de bisschoppenconferentie maakte hij duidelijk dat je als bisschop naast de verantwoordelijkheid voor het eigen bisdom tevens in gezamenlijkheid de zorg hebt te dragen voor het grotere geheel van de Kerk.

Juist in deze maand december was Harrie Smeets vijf jaar bisschop. Vanaf 2021 werd zijn dienstwerk en werd zijn leven echter steeds meer bepaald door de ernstige ziekte kanker. Zijn levensmoed en geloofsgetuigenis waren uitermate krachtig. Het staat op mijn netvlies hoe bisschop Smeets in 2022 met volle overtuiging deelnam aan het Ad Limina bezoek in Rome, samen met de andere bisschoppen. Uiteindelijk moest hij dit jaar als bisschop terugtreden. Gedragen door het gebed van velen heeft bisschop Harrie Smeets zijn ziek-zijn tot het einde toe met vertrouwen gedragen. Samen met vele gelovigen zullen wij als bisschoppen voor onze overleden collega Harrie Smeets bidden. Ons gebed geldt ook zijn familie en heel de Kerk van het bisdom Roermond.”

Bisschop Smeets werd op 29 mei 2021 plotseling ziek. Aanvankelijk werd gedacht aan een herseninfarct, maar al snel werd duidelijk dat er iets anders aan de hand moest zijn. In de weken daarna bleek de bisschop te lijden aan een hersentumor. Een operatie was niet mogelijk. Daarom werd hij vanaf september 2021 behandeld met chemokuren en bestralingen. Deze leken enigszins te helpen, maar in december 2022 werd bij Mgr. Smeets een kleinere tweede tumor ontdekt. Deze was niet zonder risico behandelbaar.

Begin januari 2023 bleek dat er op academisch niveau geen behandelmogelijkheden meer waren. De bisschop heeft toen in overleg met zijn artsen besloten om de alle behandelingen stop te zetten. Zijn situatie ging daarna langzaam achteruit. In verband met zijn verslechterde gezondheid kreeg Mgr. Smeets op 10 augustus 2023 eervol ontslag van paus Franciscus als bisschop van Roermond.

In een eerste reactie zegt diocesaan-administrator van het bisdom Roermond, Mgr. René Maessen: “Toen Mgr. Smeets vijf jaar geleden tot bisschop werd gewijd, heeft hij de uitoefening van zijn ambt enthousiast en energiek opgepakt. Dit heeft hij tweeënehalf jaar kunnen doen. Daarna werd hij onverwacht zeer ernstig ziek. Vanaf dat moment heeft hij zijn lijden moedig gedragen, waarmee hij voor zijn naasten en voor velen in en buiten het bisdom een weg van geloofsgetuigenis heeft afgelegd. We zijn ervan overtuigd dat hij nu mag rusten bij zijn Schepper. We zijn de vele mensen dankbaar die tijdens de ziekteperiode van de bisschop hebben meegeleefd en voor hem hebben gebeden.”

Mgr. Smeets werd op 22 oktober 1960 in Heerlen geboren. Hij groeide op in Born in een gezin met een oudere en een jongere zus. Na een studie Nederlandse letteren in Utrecht begon hij in 1985 aan de priesteropleiding aan het grootseminarie Rolduc in Kerkrade. Op 13 juni 1992 werd hij in de Sint-Christoffelkathedraal in Roermond tot priester gewijd. Daarna was hij onder meer kapelaan in Weert-Boshoven (1991-1994), Thorn en Wessum (1994-1997), pastoor in Maastricht-West (1997-2003) en pastoor-deken van Venray (2004-2018). Op 10 oktober 2018 werd Mgr. Smeets benoemd tot de 24e bisschop van Roermond. Op 8 december 2018 ontving hij in de kathedraal in Roermond de bisschopswijding.

Alle parochies in Limburg zijn gevraagd om donderdag 21 december om 11.00 uur de dodenklok te luiden. De uitvaart van Mgr. Smeets vindt plaats op zaterdag 6 januari.

Bron: Rkkerk.nl & Bisdom-roermond.nl

ENERGIE VOOR KERKEN EN DUURZAAMHEID KERKGEBOUWEN 15 maart 2023

Op donderdag 9 maart vond een landelijke bijeenkomst plaats van Energie voor kerken. Bij het gezamenlijke inkoopcollectief voor kerken zijn ook veel katholieke parochies aangesloten. Ook uit het bisdom Rotterdam. Karien van Velsen, hoofd bisschoppelijk adviesbureau bouwzaken, nam deel aan de bijeenkomst die plaatsvond in Hoevelaken, met 100 mensen in de zaal en nog eens 400 mensen die de bijeenkomst online volgden via Teams. “Energie voor kerken is een initiatief van CIO-K. De K staat voor kerkgebouwen en CIO is het contact in overheidszaken. Daarbij zijn 28 christelijke kerken en twee Joodse gemeenschappen aangesloten”, vertelt ze.

“De commissie kerkelijke gebouwen van het CIO heeft op een gegeven moment het initiatief gestart om gezamenlijk energie te gaan inkopen. De uitvoering van dit project is in handen van energieadviesbureau Hellemans Consultancy. Die zet een vraag naar energie uit en zoekt daar een goede leverancier bij uit. CIO-kerken en kloosters kunnen via het collectief samen door het grotere inkoopvolume goedkoper energie inkopen. Samen sta je sterker in onderhandelingen en de gezamenlijke inkoop ontzorgt parochies ook.”

“Energie voor kerken is een manier om kwalitatief hoogwaardig centrale inkoop te regelen. Nee, dat wil niet zeggen dat het gas van een betere kwaliteit is. Het gaat om de manier van inkopen en de zorgvuldigheid waarmee dat gebeurt. De afgelopen jaren heeft Energie voor kerken een overeenkomst met Greenchoice, mede omdat zij 100% groene energie leveren. Er zijn verschillende aspecten waarop wordt gelet bij de inkoop. Duurzaamheid dus, maar natuurlijk ook een goede prijs en daarnaast zekerheid voor de langere termijn. Die zekerheid wordt bijvoorbeeld deels verkregen door zogeheten ‘futures’, waarbij je het recht zeker stelt om een bepaald percentage energie geleverd te krijgen in een toekomstig moment tegen een bepaalde prijs. Greenchoiche kan zo de prijzen ‘vastklikken’ op het meest gunstige moment.”

“Tijdens de bijeenkomst op 9 maart is bijgepraat over de roerige tijden op de energiemarkt”, vertelt Karien van Velsen. “Er leven vragen naar de betaalbaarheid van het verwarmen van de kerkgebouwen. Er is al veel moeite om de touwtjes aan elkaar te knopen. Parochies stellen de afdeling bouwzaken

daarom veel vragen over energie en duurzaamheid. Duurzaamheid op zich is belangrijk, omdat we zorgvuldig om moeten gaan met de schepping en de natuurlijke hulpbronnen niet moeten verspillen. Daarnaast hangt duurzaamheid ook samen met betaalbaarheid. Die duurzaamheid is ook de betaalbaarheid.”

“Tegenwoordig wordt er bij nieuwe gebouwen gelet op de mate waarin ze energiezuinig zijn. Als je stookt, blijft de warmte in het gebouw. Bij de meeste kerkgebouwen werkt dat zo niet. De warmte gaat er gewoon heel gemakkelijk uit. En dat kost geld. Als je een kerkgebouw duurzaam wil maken, kan er heel veel in de bouwtechniek, maar bij kerkelijke gebouwen en zeker bij monumenten zijn er beperkingen en is het moeilijker om duurzaamheidsmaatregelen te treffen. Maar ook dan zijn er een aantal kleinschalige maatregelen die relatief eenvoudig te nemen zijn. Je kunt bijvoorbeeld leidingen isoleren, nadenken over je ventilatie en over kierdichting, zodat mensen minder op de tocht zitten en minder kou ervaren.”

HOLOCAUST-HERDENKING IN ROTTERDAM

4 mei 2023

Op 30 april zijn vanaf 's morgens 4.00 uur tot 19.00 uur in Rotterdam de namen genoemd van 7.000 vermoorde Rotterdamse Joodse burgers. Bij deze Sjoa-gedenkdienst was bisschoppelijk vicaris Henri Egging namens het bisdom Rotterdam aanwezig en hij las ook namen voor. “Het gedenken van de namen was indrukwekkend. Je hoort grote aantallen namen uit dezelfde familie, namen van mensen met heel verschillende leeftijden, van bejaarde personen tot baby's van slechts enkele maanden oud. Door het noemen van de namen wordt het onvoorstelbare tastbaar en heel concreet. Heel indrukwekkend was ook dat een Holocaust overlevende, een hoogbejaarde Joodse man, zelf ook zeventig namen gelezen heeft.”

De Holocaust-herdenking vindt elk jaar plaats. In 1951 besloot het Israëliësch parlement om jaarlijks de zes miljoen slachtoffers te gedenken die het Naziregime onder de Joden in Europa en Afrika had gemaakt. In 1983 riep rabbijn Awraham Soetendorp in Nederland christenen op tot mede gedenken. In Rotterdam werd in 1984 de eerste gedenkbijeenkomst gehouden, in de Laurenskerk. Ook dit jaar was de Sjoa-gedenkdienst in deze kerk. Het noemen van de namen gebeurde op het Stadspodium tegenover de Laurenskerk.

Vicaris Egging: “Christenen van verschillende denominaties herdenken samen met de liberale Joodse gemeente. Een belangrijk moment was de toespraak van Job Cohen die het verhaal vertelde van zijn familie, zijn ouders en grootouders, die een vooraanstaande positie hadden in de stad Rotterdam en over de dilemma's waar zij mee te maken kregen. Hij schetste ook prangende vragen in onze tijd, waarin het toch weer voorkomt dat mensen vervallen in groepsdenken en personen tegenover elkaar komen te staan. Het herdenken van de Sjoa betekent dus ook een waarschuwing voor de huidige tijd.”

“Een ander bijzonder moment was het ontsteken van de kaarsen”, vervolgt hij. “Elk jaar worden bij het gedenken zeven kaarsen ontstoken door kinderen en jongeren. Dit jaar waren dit vier tieners uit Rotterdamse parochies, jongeren van verschillende nationaliteiten. Daarmee werd de verbondenheid van de rooms-katholieke parochies met deze herdenking heel concreet.”

Bisschop Van den Hende was vanwege een verblijf in het buitenland tot zijn spijt niet in staat om aanwezig te zijn bij de bijeenkomst. In een brief aan de leden van het Sjoa Beraad Rotterdam schreef de bisschop: “De afschuwelijke gebeurtenis van de Sjoa, de bewuste vernietiging van miljoenen Joden, vraagt om blijvende herdenking teneinde steeds indachtig te zijn hoe immens groot en ingrijpend dit kwaad is en hoe onvergelijklijk. De slachtoffers moeten uitdrukkelijk met aandacht en met name herinnerd worden, in de overtuiging dat ieder slachtoffer van de Holocaust een onvervreembare waardigheid blijft houden en de slachtoffers onvervangbare personen zijn met een naam en een gezicht. Moge hun gedachtenis tot zegen zijn.”

- Meer informatie over het Sjoa Beraad Rotterdam: sjoaberaadrotterdam.nl

WAT VRAAGT GOD VAN MIJ? - EERSTE 'KOM EN ZIE-JAAR'

AFGEROND

25 mei 2023

Op maandag 22 mei sloten vier deelnemers hun 'Kom en zie-jaar' af. Dat gebeurde tijdens een bijeenkomst op Vronesteyn. 'Kom en zie' is het jaar van onderscheiding rond vragen: Waartoe ben ik geroepen? Waar kan ik mij aan geven? Wat vraagt God van mij? Het werd in 2022-2023 voor het eerst gehouden, van september tot en met mei.

Kom en zie is een verkenningjaar voor mannen (18-45 jaar) die tijd willen nemen om na te denken over hun toekomst. "Telkens weer gaan mensen samen met God op zoek naar hun toekomst", vertelt spiritueel pastoor Jeroen Smith. Samen met rector Broeders begeleidt hij het programma. "Christus brengt mensen bijeen in zijn Kerk. Daar helpen we elkaar om samen de weg te gaan die Hij ons wijst. Het zoeken naar je roeping hoef je dus niet alleen te doen. Het is zelfs beter om dat samen met anderen te doen en je daarbij te laten begeleiden door de ervaring van mensen uit de Kerk."

Dat wordt beaamd in het gesprek deze avond. "Er is zoveel kennis beschikbaar rond roeping en het begeleiden van mensen. Dus goed dat dit programma er is. Ik ben blij dat dit jaar georganiseerd is", zegt een van de deelnemers bij de terugblik op het programma. Een ander vult aan: "Het was fijn om van gedachten te kunnen wisselen met elkaar, met mensen die met dezelfde vragen rondlopen."

De drie vaste onderdelen van het 'Kom en zie-jaar' zijn de maandelijkse ontmoetingen op Vronesteyn, thuis of in een kerk een wekelijks uur van gebed aan de hand van teksten en vragen, en persoonlijke begeleiding door een priester, diaken of pastoraal werker van het bisdom Rotterdam, die als tochtgenoot met de deelnemer meeloopt.

Elke bijeenkomst op Vronesteyn bestond uit gebed, een gezamenlijke maaltijd en een gesprek over een specifiek onderwerp, zoals: Hoe roept Christus ons? Hoe hebben anderen en heiligen geantwoord? Wat betekent het om priester of diaken te zijn in deze tijd? Wat betekent het om gehuwd te leven, om ongehuwd te leven, wat betekent het celibaat? Ook werd stilgestaan bij Kerstmis en Pasen met concrete vragen in relatie tot roeping:

Christus geeft zich helemaal. Wat geven wij?

“Het samen eten was heel goed”, zegt een deelnemer. “Het gesprek kwam dan makkelijk op gang. Dat gebeurde ook op de momenten dat we samen bijbelteksten lazen. Het samen bidden was mooi en de begeleiding was prettig.” Een andere deelnemer vertelt: “Het traject heeft mij structuur gebracht. En rust om te ontdekken wat God van mij wil. Ik had een concrete vraag en heb in dit jaar een antwoord gekregen. Ik wilde mijn leven anders gaan inrichten wat betreft mijn werk. Ik heb in dit jaar keuzes gemaakt en nu een andere baan.”

“Ik had juist geen heldere vraag”, zegt een ander. “Ik liep rond met een onduidelijk gevoel en vage vragen. Dit jaar heeft me geholpen om te komen tot een concrete vraag. En als je een concrete vraag hebt, kun je ook een antwoord vinden. Het programma gaf structuur aan mijn gebedstijden: bidden op vaste tijden en het dan laten rusten. Het jaar gaf me een rode draad en zorgde er zo voor dat ik niet meer in cirkeltjes bleef ronddraaien. Omdat ik zelf geen duidelijke vraag had, zou ik nooit hebben gegoogeld op bijvoorbeeld de vraag: priester of diaken worden? Maar ik heb daar dit jaar wel serieus over nagedacht.”

Het ‘Kom en zie-jaar’ wordt aangeboden door het bisdom Rotterdam samen met de priester- en diakenopleiding Vronesteyn.

BISDOM VERWELKOMT TWEE NIEUWE RELIGIEUZE COMMUNITEITEN

31 mei 2023

In het bisdom Rotterdam worden twee nieuwe religieuze gemeenschappen gevestigd. Dat schrijft bisschop Van den Hende in een brief die voor Pinksteren is verstuurd aan religieuzen in het bisdom. “In verbondenheid met de wereldwijde Kerk neemt het religieuze leven ook in het bisdom Rotterdam een onderscheiden plaats in als onmisbaar charisma binnen het geheel van de diocesane Kerk als gemeenschap van geroepenen”, schrijft de bisschop.

De bisschop is dankbaar voor de twee nieuwe religieuze gemeenschappen die zich in het bisdom vestigen. In de stad Leiden start een kleine gemeenschap van Indonesische zusters van de congregatie SJMJ (voorheen JMJ: zusters van Jezus, Maria en Jozef). In de regio Den Haag zullen na de zomer pater Assumptionisten komen wonen uit België en Congo.

De congregatie van de zusters SJMJ heeft haar oorsprong in 1822 in Amersfoort. In 1857 werd het eigen moederhuis gevestigd in Den Bosch. Sinds 1898 zijn de zusters ook werkzaam in Indonesië. Inmiddels is het generalaat daar gevestigd. “Er is een uitgebreide voorbereiding geweest in goede samenwerking met zuster Theresia Supryati, de huidige generaal-overste, met wie ik sinds mijn studie in Rome contact heb onderhouden”, schrijft de bisschop in zijn brief.

De pas gearriveerde zusters verblijven nu in Nederland op basis van een tijdelijk visum. Bisschop Van den Hende: “Op termijn zullen zij de gelegenheid hebben om te studeren met het oog op het apostolaat van de congregatie in Indonesië. Ook in de parochie HH. Petrus en Paulus van Leiden e.o. zullen zij betrokken zijn. Tevens biedt de vertrouwdheid van de zusters met een cultuur van interreligieuze uitwisseling mogelijkheden tot dialoog.”

De congregatie van de pater Assumptionisten die in de regio Den Haag zullen komen wonen, werd in 1850 gesticht in het Franse Nîmes. De pater zullen als kleine gemeenschap allereerst zorg dragen voor het pastoraat in de Franstalige parochie Tous les Saints, waar in de afgelopen jaren pater

Pierrot Mazono SVD met vrucht werkzaam is geweest als pastoor. Naar een geschikte woonplek voor de gemeenschap van de Assumptionisten wordt nog gezocht.

“Door de komst van deze nieuwe gemeenschappen in het bisdom Rotterdam zal de aanwezigheid van het charisma van het religieuze leven in ons midden worden versterkt”, schrijft de bisschop. Hij hoopt dat de reeds aanwezige religieuzen in het bisdom de start van de nieuwe religieuzen met hun gebed willen begeleiden en spreekt zijn dank uit voor hun aanwezigheid en inzet in de Kerk van Rotterdam. “Met Pinksteren mogen we als Kerk opnieuw beseffen hoezeer wij de geestesgaven van de Heilige Geest nodig hebben. We mogen de Heilige Geest tezeldertijd bidden om eenheid en om verscheidenheid (1 Korintiërs 12).”

Op tweede Pinksterdag bezocht de bisschop de zusters SJMJ in Leiden.

NIEUW: NA DE DOCAT IS ER NU OOK HET DOCAT WERKBOEK

16 juni 2023

In november 2022 is de Nederlandse vertaling van de DOCAT gepresenteerd tijdens een bijeenkomst van de diakenkring van het bisdom. Nu is voor parochies en PCI'en in het bisdom ook het Werkboek bij de DOCAT gereed. Pastorale teams in het bisdom Rotterdam ontvingen een exemplaar van bisschop Van den Hende. Dit werd per post aan de parochiesecretariaten gestuurd.

“De sociale leer van de Kerk gaat over de vraag hoe we als gelovigen persoonlijk en samen met anderen kunnen bouwen aan een beschaving van liefde. De DOCAT en het Werkboek willen helpen bij het vinden van een concreet en praktisch antwoord op die vraag”, schrijft de bisschop in de aanbiedingsbrief.

De DOCAT is een van oorsprong Duitse uitgave waarin voor jongeren de sociale leer van de Kerk op een toegankelijke manier uiteen wordt gezet. Toen de DOCAT werd gepresenteerd bij de Wereldjongerendagen in Krakau (2016) riep paus Franciscus jongeren op om geen ‘bankhangers’ te zijn, maar in beweging te komen vanwege hun geloof.

Bisschop Van den Hende: “Bij de komende Wereldjongerendagen zal die oproep opnieuw nadrukkelijk klinken rond het thema van de WJD: ‘Maria stond op en ging met spoed’ (Lucas 1, 39). Paus Franciscus geeft de jongeren Maria als voorbeeld: zij stond op en ging erop uit, met de zekerheid dat het plan van God het beste plan was voor haar leven.”

“Ik ben blij dat we de DOCAT in het Nederlands hebben kunnen vertalen en uitgeven en dat daarbij nu ook dit Werkboek is verschenen”, schrijft de bisschop. Hij spreekt de hoop uit dat het Werkboek de pastorale teams helpt bij het samen lezen van de DOCAT en het bestuderen van de sociale leer van de Kerk in de parochies.

- De DOCAT verscheen als samenwerking van het bisdom Rotterdam en uitgeverij Adveniat. Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel en voor parochies en PCI'en in het bisdom Rotterdam verkrijgbaar bij het bisdom

- Het Werkboek is een uitgave in eigen beheer en alleen via het bisdom verkrijgbaar (€ 5,00). Het Werkboek is ook online beschikbaar op docat.nl. Daar kunnen de verschillende hoofdstukken worden gedownload en zo eenvoudig geprint
- Parochies en PCI'en kunnen voor de DOCAT en het Werkboek contact opnemen met bureau@bisdomrotterdam.nl

Het DOCAT Werkboek

Het Werkboek is op dezelfde manier als de DOCAT ingedeeld met twaalf delen, die de twaalf belangrijke onderdelen van de katholieke sociale leer weerspiegelen. De twaalf hoofdstukken leggen uit wat de Kerk leert over de waardigheid van de menselijke persoon, wat deze waardigheid betekent voor alle gebieden van het menselijke leven (vanaf het gezin tot de internationale gemeenschap) en wat de consequenties ervan zijn voor het economische, politieke en ecologische leven.

Elk hoofdstuk van het Werkboek bestaat uit drie thema's voor studie, gesprek, reflectie en de toepassing in je eigen dagelijkse leven. Ieder thema heeft dezelfde opbouw. Allereerst is er een korte inleiding op het thema met nummers uit de DOCAT om te lezen en vragen om te beantwoorden (Wat zegt de DOCAT?). Daarnaast worden er bijbelcitataten gegeven met vragen voor reflectie en ter overweging (Wat zegt de Bijbel?).

Ook zijn er telkens enkele vragen om alleen of in een groep over na te denken Doen: reflectie, gespreksvragen voor kleine of grote groepen. Doen: gesprek. En enkele opdrachten om in de volgende week te doen om toe te passen wat je hebt geleerd Doen: actie.

SAMENWERKING VRONESTEYN EN THEOLOGISCH INSTITUUT ROLDUC 28 juni 2023

De priester- en diakenopleiding in het bisdom Rotterdam gaat samenwerken met het Theologisch Instituut Rolduc (bisdom Roermond). Priester- en diakenstudenten voor het bisdom Rotterdam kunnen via Vronesteyn een opleiding in deeltijd volgen aan het Theologisch Instituut Rolduc en de eerste jaren van hun studie zo combineren met werk.

In het najaar 2022 werd bekend dat de opleiding voor late roepingen Bovendonk voorlopig stopt. Een diakenstudent voor het bisdom Rotterdam die aan Bovendonk studeerde zal zijn studie nu voortzetten aan het Theologisch Instituut Rolduc. Ook nieuwe priester- en diakenstudenten die werk en studie met elkaar combineren, kunnen de weekendopleiding aan het Theologisch Instituut Rolduc gaan volgen.

“De priesteropleiding van het bisdom Rotterdam is altijd een opleiding geweest van samenwerking”, zei bisschop Van den Hende in december 2022 over de priesteropleiding in het bisdom. “Een opleiding als Vronesteyn is in zekere zin een ‘instroom locatie’, want mensen uit ons bisdom melden zich bij de rector om na te denken over de vraag van priester of diaken worden. Vervolgens wordt gekeken: waar ga je dan die studie doen? Er zijn mensen die studeren aan Bovendonk, mensen die gestudeerd hebben op De Tiltenberg, mensen die via de universitaire opleiding van Tilburg en Utrecht (FKT) studeren en het Ariënsinstituut.” Daar komt nu de mogelijkheid van een studie aan het Theologisch Instituut Rolduc bij.

De opleiding die aan het Theologisch Instituut Rolduc gevolgd kan worden, vertoont grote gelijkenissen met de opleiding zoals studenten die op Bovendonk kregen. “Dat is natuurlijk niet verrassend”, vertelt studietoelichting Liesbeth Stalmeier van Vronesteyn. “Opleidingen zijn gebaseerd op de eisen die de Kerk stelt. Het programma zoals dat wordt aangeboden op Rolduc is, net zoals het programma op Bovendonk, gebaseerd op de vier pijlers van de opleiding: de persoonsvorming, spirituele vorming, intellectuele vorming en pastorale vorming. De vier pijlers worden gezien als één geheel. Gebed, studie en gemeenschap zijn belangrijke aspecten van de opleiding tot priester en diaken.”

Er zijn ook verschillen met Bovendonk. “Het studieweekend is korter. Op Rolduc gaat het om de vrijdag en de zaterdag, terwijl op Bovendonk ook de zondag werd ingevuld. Op Rolduc zijn dan weer meer weekenden waarop les wordt gegeven”, vertelt ze. “Het Theologisch Instituut Rolduc is een brede opleiding waar priesters en diakens worden opgeleid en ook bijvoorbeeld pastoraal medewerkers, catechisten en docenten godsdienst/levensbeschouwing. De studenten uit het bisdom Rotterdam sluiten aan bij de opleiding voor priesters en diakens.”

Liesbeth Stalmeier: “De studieduur op Rolduc is vergelijkbaar met wat studenten gewend zijn van Bovendonk. Daar was zes jaar gebruikelijk. Ook vergelijkbaar is dat er een stap wordt gezet in de tweede helft van de opleiding van een studie in deeltijd naar een studie in voltijd. Op Bovendonk was het zo dat studenten na vier jaar weekendopleiding hun baan opzegden en de laatste twee jaren voltijds hun pastorale stage deden in een parochie. Overigens volgen diakenstudenten voor het bisdom Rotterdam een studie op hetzelfde niveau als priesterstudenten. Ook dat blijft mogelijk via het Theologisch Instituut Rolduc.”

“We zijn als Vronesteyn blij dat we deze samenwerking met Rolduc aan kunnen gaan en een vergelijkbare en goede route kunnen aanbieden voor studenten die zich op latere leeftijd bij Vronesteyn melden”, zegt rector Walter Broeders van Vronesteyn. “Met Bovendonk was er een goede opleiding. De studenten brachten de studieweekenden samen door met als belangrijke momenten het gezamenlijk gebed en ook de gezamenlijke maaltijden. Het is belangrijk dat studenten worden gedragen door gemeenschap en gebed. We zien dat ook bij het Theologisch Instituut Rolduc. Er is van twee kanten veel vertrouwen in de samenwerking. Je merkt dat iedereen zich inzet om studenten echt een goede opleiding en vorming te geven.”

BRIEF
herinnering dat vrijwaring en VOG verplicht zijn
28 augustus 2023

Aan de pastoor,
aan het bestuur van de parochie en
aan het bestuur van de geloofsgemeenschappen

Betreft: herinnering dat vrijwaring en VOG verplicht zijn

Rotterdam, 28 augustus 2023

Zeereerwaarde heer,
Geacht bestuur,

In de nasleep van de eindrapportage van de commissie Deetman ter zake seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Rooms-Katholieke Kerk is 10 jaar geleden door de Nederlandse Bisschoppenconferentie besloten dat geen enkele priester of andere pastorale beroepskracht enige pastorale of sacramentele activiteit kan uitoefenen zonder dat daarvoor het ‘Formulier navraag antecedenten op het gebied van seksueel misbruik’ door de eigen bisschop of hogere overste is ingevuld. Deze voorwaarde geldt onder alle omstandigheden en voor alle priesters en pastorale beroepskrachten assisterend in territoriale parochies, personele parochies en instellingen van categoriale zorg.

In de afgelopen jaren hebben velen tijdig en correct aan deze verplichting voldaan. Veel dank daarvoor.

Bij reguliere benoemingen mag dit voor het diocesaan pastoraal personeelskader als getoetst worden beschouwd; voor iedere benoeming of assistentie door iemand buiten het diocesaan pastoraal personeelskader, zal dit per gelegenheid moeten worden getoetst. In voorkomende gevallen is het ingevulde formulier voorafgaande aan de betreffende pastorale inzet aan de bisschop van Rotterdam te zenden ter attentie van het hoofd personeelszaken.

Daarnaast is, in hetzelfde kader, aangegeven dat elke benoeming van iedere pastorale beroepskracht alleen dan wordt afgegeven als daartoe de

vereiste Verklaring Omtrent Gedrag wordt aangereikt. Het aanvragen van een VOG verloopt langs gedigitaliseerde weg en wordt begeleid door de personeelsafdeling.

Transparantie en zorgvuldigheid zijn en blijven in alle opzichten geboden. Daarom breng ik u deze maatregelen in herinnering. Ik doe dat ook omdat de afgelopen tijd is gebleken dat met name rond de vrijwaringsverklaring niet altijd de verklaring is aangevraagd. Dan zijn priester-assistenten van buiten ons bisdom gevraagd voor werkzaamheden zonder de vrijwaring te hebben verkregen. Dat is tegen het zorgvuldigheidsbeleid van het bisdom, druist in tegen landelijke afspraken en kan daarom niet onweersproken blijven.

In de levende pastoraal van het bisdom Rotterdam heeft uw gemeenschap of instelling een eigen en gewaardeerde plaats en doet mogelijk een beroep op priester-assistenten of andere pastorale beroepskrachten buiten de eigen reguliere pastorale voorziening en buiten de directe diocesane kring (i.e. een ander bisdom of een Orde of Congregatie). Uiteraard blijft deze ondersteuning een welkome aanvulling op uw eigen inzet. Naast het onafhankelijk Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag, de Gedragscode Pastoraat zijn ook het ‘Formulier navraag antecedenten op het gebied van seksueel misbruik’ en de ‘Verklaring Omtrent Gedrag’ daarbij onmisbare pijlers voor een veilige pastoraal in ons bisdom.

In de hoop u voor het moment voldoende te hebben geïnformeerd.

Met een vriendelijke groet,

R. Peeters
hoofd personeelszaken

AVG-NIEUWS: VIER STAPPEN BIJ VERZOEKEN INZAKE PERSOONSGEGEVENS

13 september 2023

Op rkkerk.nl is een bericht geplaatst voor parochies met tips voor degenen die zich bezighouden met verzoeken tot het aanpassen van gegevens. Het artikel bevat gerichte tips om dit zo zorgvuldig en correct mogelijk te doen. Parochies worden gevraagd de informatie uit het nieuwsbericht te delen met de vrijwilligers en medewerkers die de verzoeken ontvangen en verwerken.

De Katholieke Kerk in Nederland hecht groot belang aan de bescherming van persoonsgegevens en de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Een zorgvuldige behandeling van verzoeken tot het aanpassen van gegevens is daarom belangrijk.

Het recht van betrokkenen bij de kerk om informatie op te vragen bij een parochie over de verwerking van hun persoonsgegevens, deze in te zien, te (laten) verwijderen of te laten corrigeren is een van de rechten die de AVG aan iedereen toekent. Het is belangrijk dat parochies en andere kerkelijke instellingen deze verzoeken met aandacht faciliteren en daarbij zorg dragen voor heldere informatie en communicatie over wat er wel of niet kan bij de behandeling van een verzoek.

Vier stappen in de behandeling van verzoeken:

Ontvangst van een verzoek: Wanneer een betrokkene een verzoek indient met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens, stuurt de parochie een ontvangstbevestiging. Deze bevestiging geeft de betrokkene de zekerheid dat het verzoek in behandeling is genomen of is doorgestuurd aan de juiste persoon binnen de parochie. Vaak zal een verzoek per e-mail binnenkomen. Op het secretariaat van de parochie moet duidelijk zijn wie de mailboxen beheert en welke vervolgstappen hij of zij neemt na de ontvangst van een AVG-verzoek.

Zorgvuldige verwerking: Lees goed welke vraag/verzoek door de betrokkene wordt gedaan. Soms worden er meerdere verzoeken gedaan. Stel eventueel vragen ter verduidelijking aan de betrokkene en vraag bij deze persoon alle informatie op die nodig is om het verzoek inhoudelijk te verwerken. Maak

hierbij gebruik van de interne procedures die er zijn voor in- en uitschrijving.

Duidelijke communicatie: Goede communicatie is essentieel. Houd de betrokkene op de hoogte van de voortgang van het verzoek. Parochies en andere kerkelijke organisaties zijn afhankelijk van de inzet van vrijwilligers en hebben soms beperkte bezetting. Als de behandeling van een verzoek naar verwachting langer dan vier weken duurt, meld dan aan de betrokkene hoe lang het nog gaat duren en waarom de vertraging is ontstaan. Wees in alle communicatie, meest via e-mail, vriendelijk en tegelijk beknopt en duidelijk.

Afhandeling en bevestiging: Na voltooiing van de verwerking stuurt de parochie de betrokkene een bericht met daarin een korte uitleg van de genomen stappen en het resultaat van het verzoek. Dit helpt om eventuele vragen of zorgen die de betrokkene mogelijk heeft, weg te nemen.

Meer informatie leest u op rkkerk.nl/avg. Hier vindt u ook het ‘Handboek voor het parochiesecretariaat’ met informatie en praktische hulpmiddelen over dit onderwerp.

- Als parochiebestuurders of betrokkenen vragen hebben over de wijze waarop een verzoek is behandeld of moet worden behandeld, kan men contact op nemen met de AVG-contactpersoon van het bisdom via avg@bisdomrotterdam.nl of de Functionaris voor Gegevensbescherming (FG) fgledenadministratie@rkk.nl

BISSCHOP: KATHOLIEK ONDERWIJS HELPT DE SAMENLEVING VAN NU EN STRAKS OPBOUWEN

4 oktober 2023

De Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs (RVKO, 67 basisscholen) bestaat 150 jaar. Op donderdag 28 september kwamen de ongeveer 2.400 medewerkers bij elkaar om dit te vieren. Bij het openingsprogramma in de Laurenskerk was bisschop Van den Hende uitgenodigd. De bisschop hield een korte toespraak en feliciteerde de RVKO met het 150-jarig jubileum. Bij het jubileum werd stilgestaan bij de wortels en geschiedenis en ook vooruit gekeken naar de toekomst. Het slotakkoord van het afwisselende programma met muziek, toespraken en video's was aan de kinderen zelf. Zij zongen het laatste lied.

Bisschop Van den Hende noemt het katholiek onderwijs in zijn korte toespraak “een dienst aan de samenleving”. “Met jullie vak en inzet helpen jullie de samenleving van nu en straks opbouwen in concrete personen met een hart en een verstand.”

De bisschop is gevraagd in te gaan op moeilijkheden die onze tijd kenmerken, zoals klimaatverandering, armoede en een oorlog op Europees grondgebied. “Er speelt veel”, zegt de bisschop. “De wereld lijkt wel verdeeld te zijn in rijk en arm, ver weg en dichtbij. Paus Franciscus is een optimist. Als je in de wereld rondkijkt, zo zegt hij, zie je verdeeldheid en er zijn heel veel problemen waar we zelf misschien niet altijd direct mee te maken hebben. Maar de wereld, de schepping is wel ons gemeenschappelijk huis. Samen zijn we geroepen om daarin te wonen en daarin te leven.”

“Als je het besef dat je de wereld als een gemeenschappelijk huis bewoont en verantwoordelijkheid draagt, ook aan nieuwe generaties wil meegeven, raakt dat aan het onderwijs. De lange katholieke traditie vraagt dat we van jongs af aan vertrouwd zijn met die verantwoordelijkheid en met die opdracht”, aldus de bisschop.

Hij vertaalt de Latijnse woorden *communio*, *participatio* en *missio* naar de scholengemeenschap. “Als RVKO vorm je een gemeenschap waarin je met elkaar samenwerkt. Die gemeenschap is geen toevaligheid en niet enkel noodzaak omdat je nu eenmaal niet alle kinderen zelf les kunt geven en er

toch ook iemand moet zijn die de computer klaarzet of die de boel zwabbert als iedereen weer weg is. Nee, die gemeenschap is niet een noodzakelijk kwaad, maar geeft ons de kracht om dingen samen op een vruchtbare manier te doen. Je draagt er aan bij als je participeert met je gaven en talenten en je ook kunt verheugen over de gaven en talenten van anderen.”

“Je missie vraagt wat je opbouwt met elkaar in het katholieke onderwijs in de wereld van vandaag, waarin kinderen steeds opnieuw hun talenten mogen leren kennen en zich mogen ontplooiën. Als gemeenschap, participatie en missie een plek hebben in het hart van de komende generaties, kun je bouwen aan de wereld die ook werkelijk in de geleefde praktijk ons gemeenschappelijk huis is. Waar je niet de problemen bij een ander laat. En waar je niet slechts elkaars burens bent, omdat je via internet aardbevingen en overstromingen van dichtbij kunt volgen, maar ook elkaars broeders en zusters wilt zijn.”

“Zo zal RVKO ook voor de komende tijd in het onderwijs dienstbaar kunnen zijn aan de opbouw van de wereld als ons gemeenschappelijk huis”, zegt de bisschop tot slot. “De heilige Augustinus zegt: wij zijn de tijden. Dat wil zeggen: wij geven invulling aan de tijden, omdat wij die voor een aanzienlijk deel zelf maken, opbouwen en verder brengen. En ik geloof dat God in jullie hart de kracht en de inspiratie geeft en de lange adem voor jullie belangrijke dienst aan de huidige en toekomstige samenleving. Met vreugde, gemeenschapszin, jullie participatie en met een geweldige missie.”

ADVENTSBOODSCHAP BISSCHOP VAN DEN HENDE

2 december 2023

“Zonder dat we onze moeilijkheden en die van de wereld kunnen vergeten, wil de Advent - op weg naar Kerstmis - een ander licht laten schijnen op de realiteit van ons leven en onze wereld. Niet feestverlichting en ook geen schijnwerpers, maar een licht in ons hart dat nooit meer dooft, ook niet als ons leven donker is of zonder perspectief lijkt.” Dit schrijft bisschop Van den Hende in zijn adventsboodschap.

De Advent begint op zondag 3 december. In acht trefwoorden schrijft de bisschop over de Advent als tijd van voorbereiding en bezinning. De adventsboodschap is een uitnodiging van de bisschop om als leerlingen van de Heer de periode van de Advent bewust en met vrucht te beleven.

- Lees de adventsboodschap van de bisschop hieronder

Advent: tijd van voorbereiding en bezinning

In de maand december gaan we op weg naar Kerstmis, het feest van de geboorte van Christus. Deze tijd wordt Advent genoemd. Het woord Advent komt van het Latijnse woord: Adventus. Dat betekent: komst.

Drievoudige komst

De Advent gaat niet alleen over de komst van Gods Zoon, de geboorte van Jezus. Het gaat ook over de beloofde wederkomst van de Heer aan het einde van de tijd. En er is de vraag: zijn wij als christenen echt ontvankelijk voor de komst van de Heer in ons hart, staan wij open voor zijn komst?

Paars

De periode van de Advent is dus een tijd van voorbereiding én een tijd van bezinning. In de liturgie gebruiken we de kleur paars. Niet de kleur wit van Kerstmis, maar paars dat eerder uitnodigt tot bezinning. In plaats van de stralende kleur wit die als het ware het licht weerkaatst, wijst de liturgische kleur paars eerder naar onze binnenkant.

Donker

Veel mensen -dichtbij en verder weg- hebben te maken met geweld en oorlog,

met armoede en onzekerheid, met angst en depressie. December is dan geen vrolijke tijd en de donkere dagen lijken dat extra te onderstrepen. De Advent roept ons op om met de ogen van het geloof toch ook verder te kijken.

Tekens van hoop

Een teken van hoop in de liturgie is: de dennentakken van de adventskrans die groen blijven terwijl de bladeren van de bomen vallen. Een ander teken van hoop: de vier kaarsen die op de adventskrans in de loop van de vier zondagen één voor één worden aangestoken, waardoor het licht toeneemt terwijl de dagen korter worden. Dankzij de Heer blijft er leven en heeft de dood niet het laatste woord en is er licht in de duisternis.

Licht

Met de menswording van God is dit licht in onze wereld gekomen. Hebben we oog voor de persoon van Jezus die het licht van de wereld is, en durven we in ons leven op Hem te vertrouwen? Zijn we in staat om eerlijk naar onszelf te kijken wanneer wij het licht van de Heer bij tijd en wijle niet hebben verspreid of doorgegeven? Grijpen we echt de kans om dat licht opnieuw in ons leven toe te laten, juist wanneer we het waren vergeten of voor onmogelijk hielden?

Perspectief

Zonder dat we onze moeilijkheden en die van de wereld kunnen vergeten, wil de Advent -op weg naar Kerstmis- een ander licht laten schijnen op de realiteit van ons leven en onze wereld. Niet feestverlichting en ook geen schijnwerpers, maar een licht in ons hart dat nooit meer dooft, ook niet als ons leven donker is of zonder perspectief lijkt.

Bekering

De voorbereidingstijd van de Advent biedt naast bezinning ook de mogelijkheid tot omkeer. Om het licht van God opnieuw ruimte te geven in ons leven, roept de Advent op om niet alleen gericht te blijven op moeilijkheden en teleurstellingen. Maar dat we oog mogen hebben voor de nabijheid van de Heer in ons leven. Hij is immers voor ons mensgeworden en heeft ons leven willen delen. Ook roept de Advent op om onze zonden te belijden waardoor we vaak eerder duisternis dan licht verspreiden. Vergeving van zonden. Daarom is de Advent ook een tijd van bekering.

Nieuw leven

Dit jaar is de periode van Advent kort. Op de vierde adventszondag is 's avonds al de nachtmis van Kerst. Ook dit jaar mogen we vieren dat God is mens geworden. Zijn licht dooft nooit. Maar voordat we als Kerk de menswording van God met heel ons hart kunnen vieren, is het nodig dat ieder van ons zich voorbereidt door bezinning en bekering. Dan pas kan Christus heel ons hart bereiken. Dan pas betekent zijn komst in ons leven een nieuw begin.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij de requiemmis voor emeritus paus Benedictus XVI, HH. Laurentius en Elisabeth kathedraal Rotterdam, 4 januari 2023

1 Johannes 3, 7-10; Johannes 1, 35-42

Broeders en zusters, op deze doordeweekse dag op een tijd dat we hier in de kathedraal altijd eucharistie vieren, gedenken wij in alle bescheidenheid onze paus Benedictus. Paus Benedictus, die de gezegende leeftijd bereikte van maar liefst 95 jaar. Lange tijd heeft hij de Kerk gediend. Eerst als priester en theoloog, hij was ook bij het Tweede Vaticaans Concilie als adviseur aanwezig, later als professor en als bisschop. En ook was hij als kardinaal prefect werkzaam, bijna 25 jaar, in de curie te Rome in de Congregatie voor de Geloofsleer, waar hij zijn grote theologische kennis, zijn geloof ter beschikking stelde van het dienstwerk van de Kerk. Dan ben je 78 jaar en dan word je geroepen om paus te worden. Wellicht had hij naar Beieren willen terugkeren, zeggen wel eens mensen in de wandelgangen, om een paar jaar in alle rust te bidden en te studeren. Maar toen hij in 2005 paus werd gekozen, heeft hij deze taak op zich genomen en het wereldwijde ambt van de opvolger van Petrus, de plaatsbekleder van Christus op aarde, vervuld.

Vandaag, broeders en zusters, horen wij schriftlezingen die bij deze dag horen, nog steeds in de kersttijd. We horen in het evangelie hoe leerlingen bij Jezus worden gebracht. En Jezus vraagt hen heel nadrukkelijk: wat verlangt gij? (Johannes 1, 38) Ze gaan met Hem mee. Ook Petrus wordt daarna bij Jezus gebracht. En Petrus wordt gevraagd om zijn geloof ter beschikking te stellen als de “rots” (Johannes 1, 42). Dat lukt Petrus niet zo goed in het begin, al belijdt hij vol vuur zijn geloof door te zeggen: “Heer, naar wie zouden wij anders gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven” (Johannes 6, 68). Als Jezus sterft aan het kruis, is Petrus degene die Jezus verloochent door te zeggen: ik ken Hem niet (Johannes 18, 25). Maar uiteindelijk is het die Petrus die het geloof, in kracht van de Geest, hervindt en zo leiding geeft aan de Kerk van de Heer.

Broeders en zusters, ook paus Benedictus mocht Jezus Christus leren kennen. Niet als een tijdgenoot, want wij leven veel later dan de woorden van het evangelie. Maar hij heeft Hem leren kennen al vanaf zijn jongste jaren. Want

de Heer die gekruisigd en verrezen is, is de levende Heer. Ook in onze tijd kunnen wij Hem leren kennen en met Hem verbonden zijn. Paus Benedictus heeft van huis uit het geloof in Christus leren kennen. Hij was intens dankbaar dat hij zo op het spoor was gezet van Jezus, de Zoon van God.

In zijn priesterlijk leven en zijn theologische arbeid heeft hij die band met de Heer steeds meer verdiept: een geloof dat hij niet alleen voor zichzelf heeft gehouden, maar ook in colleges, in boeken, in preken, in allerlei uiteenzettingen beschikbaar stelde voor alle mensen die Jezus wilden leren kennen. Heel prominent zijn de drie boeken die hij schreef over Jezus, zijn trilogie 'Jezus van Nazareth' (2006-2012). Hij heeft de boeken geschreven in de tijd dat hij nog kardinaal in de curie was en hij heeft zijn schrijfwerk voortgezet in de tijd dat hij al het pausambt bekleedde. Zijn boeken over Jezus zijn drie boeken waarin hij het evangelie op de voet volgt om Jezus beter te leren kennen. Waarin hij het evangelie doordenkt en als het ware zin voor zin overweegt. En dan uiteenzet wie de Heer voor ons is: Gods Zoon, die is mensgeworden, die ons leven heeft gedeeld. En wat is het een grote vreugde, een grote rijkdom als je die Heer Jezus mag leren kennen in je leven. Dat je de band met de Heer mag versterken. Dat je de band met de Heer mag beleven als het fundament van je bestaan.

Voor paus Benedictus was het geloof in Christus, was het volgen van de Heer verbonden met de gemeenschap van de Kerk. Immers, hij heeft in de kleine gemeenschap van zijn familie de Heer leren kennen. In de gemeenschap van de Kerk waren zij thuis en is hij opgegroeid. En hij heeft er steeds opnieuw mensen ontmoet die hem de weg wezen van het evangelie en van de persoon van Jezus Christus. Zijn drie boeken over Jezus, die op de voet het evangelie volgen, zijn voor veel mensen een grote inspiratie geweest. Niet alleen voor katholieken, maar ook voor protestantse christenen. Niet alleen voor mensen die al geloven, maar ook voor mensen die de Heer willen leren kennen die zoeken naar de persoon van Jezus Christus.

Jezus Christus, het geloof in de Heer is wat paus Benedictus altijd centraal heeft gesteld in zijn leven. Niet als een verdienste, maar als een gave en opdracht. Steeds wist hij de woorden van de Heer te verkondigen in woord en daad. Broeders en zusters, in zijn pontificaat begon hij steeds opnieuw bij de persoon van Christus. Zo sprak hij in zijn encycliek 'Spe Salvi' (2008) over de hoop die niet los is van de Heer die ons verlost heeft en ons vasthoudt.

Zo heeft hij gesproken over de liefde in zijn encycliek ‘Deus Caritas Est’ (2005): dat God liefde is en dat dit zo zichtbaar wordt in de persoon van Christus die zijn leven heeft gegeven aan het kruis. En in de encycliek ‘Lumen Fidei’ (2013), die hij eigenlijk samen met paus Franciscus heeft geschreven, gaat het over het geloof: het geloof dat een licht is in je hart en in je leven. Het geloof dat een licht is en dat steeds meer mag groeien en tot waarachtige liefde mag leiden. Een geloof dat mag groeien en de hoop in ons levend houdt. Geloof, hoop en liefde, verbonden met de persoon van Jezus Christus in de gemeenschap van de Kerk. Daarvan heeft paus Benedictus getuigd.

Als je sterft als beroemde paus, zijn er veel commentaren en veel beschouwingen over je leven te maken. Voor ons geldt dat hij op de eerste plaats een getuige was van Jezus Christus en zich op vele manieren naar beste vermogen ingezet heeft om het geloof, de hoop en de liefde uit te dragen en voor te leven. Ook pausen zijn niet volmaakt. De paus wist dat maar al te goed. Hij heeft zijn leven toevertrouwd aan de barmhartigheid van God. Daarvan getuigt zijn secretaris Mgr. Georg Gänswein in een recent interview naar aanleiding van het overlijden van paus Benedictus. Hoe groot zijn theologische kennis ook was, hoe groot zijn vroomheid en liefde voor Christus ook was, hij maakte zich klein en voelde zich afhankelijk van de barmhartigheid van God.

Mogen wij in die continuïteit van het geloof, de hoop en de liefde die in Christus te vinden is, ook onze levensweg voortzetten. In verbondenheid met de Kerk. Naar het voorbeeld van paus Benedictus. En steeds met het geloof als gave van de Heer in ons hart. Mogen we die continuïteit van ons geloof niet alleen voor onszelf beleven, maar ook uitdragen in onze eigen omgeving, in onze samenleving van nu. Ook vanuit deze bescheiden eucharistieviering ontvangen wij opnieuw het Woord van God. In deze bescheiden viering vieren wij opnieuw het sacrament van de eucharistie. De Heer is zo dicht bij ons, dat niets ons van Hem kan scheiden (Romeinen 8, 35; cf. Prefatie eucharistisch gebed VII). Mogen wij die Christus uitdragen in woord en daad. Ook nu zullen veel mensen verlangens hebben en verwachtingen. Ook nu is het belangrijk dat velen bij Christus worden gebracht, in kracht van de Geest. Moge dat onze opdracht blijven. En zo eren we al doende ook alle verkondiging, het dienstwerk en alle inzet van paus Benedictus.

Bisschop: Heer, geef hem de eeuwige rust.
Allen: En het eeuwige licht verlichte hem.
Bisschop: Dat hij moge rusten in vrede.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende tijdens de Avond van de Martelaren van Kerk in Nood, St. Nicolaasbasiliek Amsterdam, 31 maart 2023

Jeremia 20, 10-13; Johannes 10, 31-42

Broeders en zusters, we mogen samen zijn in deze hele bijzondere eucharistieviering. Op weg naar Pasen staan we heel indringend stil bij het lijden en sterven van martelaren in onze tijd. Waarom doen we dat? Omdat we geloven dat de weg die Jezus gegaan is, zijn lijden en kruisdood uiteindelijk de overwinning van de dood betekent, en omdat de martelaren die gestorven zijn in verbondenheid met de Heer in diezelfde overwinning mogen delen. Dat we hier vanavond zijn, is ook nu al in deze Veertigdagentijd een getuigenis van ons geloof in de verrijzenis. Waarom zou je de martelaren van onze tijd bij name noemen en gedenken als ze in de dood zouden zijn gebleven? Waarom zou je stilstaan bij hun lijden en sterven als we het niet verbinden met de Heer die gestorven en verrezen is.

Vanavond hier zijn is dus een getuigenis dat wij het lijden serieus nemen, maar niet verheerlijken. Dat we geloven in de verrijzenis, dat de Heer de overwinning schenkt op de dood. De Heer heeft de dood overwonnen, wordt er op Pasen gezegd, halleluja. Maar dat betekent geen triomftocht van hoogmoed. Geen overwinning ten koste van anderen. Het is de weg van de Heer die uniek is. En de Heer heeft zelf ervaren wat het betekent om vernederd te worden, wat het betekent om uitgejouwd en weggestuurd te worden. Wat het betekent om bespuugd en bespot te worden en uit het leven weggejaagd: aan het kruis met Hem, weg met Hem.

Voortdurend is in het leven van Christus die tegenstelling aanwezig. Mensen die Hem werkelijk halverwege komen met hun discussies en met hun twistgesprekken en die plannen hebben om Hem te doden. En aan de andere kant degenen die zijn woord horen en het bewaren. Die geloof hechten aan de Heer en de tekens die Hij stelt. Het Johannesevangelie dat wij vandaag gelezen hebben, beschrijft heel vaak die ontmoeting met de Heer die tot geloof leidt. De tekenen van de Heer die gezien worden en verstaan. En dat er gezegd wordt in het evangelie van Johannes: en zij geloofden in Hem. Het evangelie van Johannes heeft ook die bedoeling dat wij over de Heer horen, zijn wonderen, zijn goede daden zien en er geloof aan hechten. Ik

heb ze opgeschreven, zegt Johannes, opdat ook gij zult geloven dat Jezus de Christus is, de Zoon van God (cf. Johannes 20, 31).

Maar broeders en zusters, de weg van de Heer is geen triomftocht, is geen overmoed en geen rode loper van dag tot dag. Ook vandaag in het evangelie horen wij een grote tegenstelling. Aan de ene kant zijn er velen die klaarstaan om Hem te stenigen. Ze hebben de stenen al opgeraapt om naar Hem toe te gooien. En aan de andere kant sluit het evangelie van vandaag af met de woorden: en velen begonnen daar in Hem te geloven. Broeders en zusters, het is steeds op de weg van de Heer zo geweest. Het Johannesevangelie begint al op die manier in de proloog. Gods Zoon komt in de wereld, het Woord dat is vlees geworden. Hij komt in de wereld, maar de wereld neemt Hem niet aan. Hij komt in het zijne, naar de zijnen erkennen Hem niet (Johannes 1, 10-11).

Broeders en zusters, een tegenstelling dus, die ook heel scherp in het Lucasevangelie wordt verwoord als het kleine kind Jezus in de tempel wordt opgedragen door Maria en Jozef. Hij zal iemand zijn tot val en opstanding van velen, zo wordt er gezegd in de tempel. En heel indringend wordt tegen Maria gezegd: uw hart zal door een zwaard worden doorboord (Lucas 2, 34-35). Tegenstelling dus tussen mensen die stenen rapen en willen doden en mensen die het leven in Christus herkennen en in Hem beginnen te geloven.

Onwillekeurig denken wij misschien wel: het is toch wat dat zoveel mensen Hem naar het leven staan, maar gelukkig dat wij in Hem geloven, dat wij Hem volgen, dat wij christenen zijn. Maar zo eenvoudig is die indeling en die spanning niet te maken. Wij gooien misschien dan geen stenen voor ons gevoel. Maar het is niet altijd zo dat wij zo trouw zijn aan ons geloof. Wij gooien misschien stenen door onze zonden. We gooien misschien stenen om de Heer steeds uit het centrum van ons leven te verjagen. Wij gooien stenen als ons eigen ik nader is dan Gods wil. En daarom is het goed dat we deze lezing horen op de Avond van de Martelaren. We denken aan hen, omdat we geloven dat de weg van de Heer een weg ten leven is. Maar het is ook goed om naar onszelf te kijken. Zijn wij nog steeds in de groei waar het gaat om ons geloof, onze gehechtheid aan de Heer? Zijn wij nog steeds in de groei waar het gaat om ons geloof in de liefde van God, de Heer die gekomen is om te dienen in plaats van gediend te worden (Matteus 20, 28)?

Als we vanavond hier zijn en allerlei martelaren van deze tijd voorbij horen komen, en wanneer wij ons in gebed met hen verbonden weten en kaarsjes opsteken, dan kan het niet zo zijn dat wij alleen maar toeschouwers blijven: het is toch wat dat in zoveel delen van de wereld onvrijheid heerst en geweld, maar goed dat wij zo'n vrijheid van godsdienst kennen en dat we gewoon de deur van de kerk open kunnen laten zonder dat er iets gebeurt. Maar wat doen wij met die vrijheid? Veel mensen in onze tijd kunnen die vrijheid niet aan en jagen toch andere dingen na dan het evangelie. Velen kunnen die vrijheid toch niet aan en laten zich onder druk zetten om vooral hun geloof los te laten, want ja de moderne mens is autonoom en moet zich niet veel aan een God gelegen laten liggen.

Broeders en zusters, als wij vandaag hier zijn is het goed om te onderscheiden waar we in ons leven stenen rapen en gooien en waar we in ons leven groeien in geloof, geloof hechten aan de Heer. En als we dan de martelaren van deze eeuw gedenken, mogen we weten dat ook zij mensen zijn zoals wij. Als je deze martelaren zou hebben gevraagd aan het begin van hun leven bij hun vormsel, aan het begin van hun religieuze leven of bij de priesterwijding: word jij martelaar? Dan zal menigeen hebben gezegd: dat is niet aan mij. En zullen we vasthouden aan de woorden van de Heer (cf. Matteus 28, 20b), dat wat Hij in ons begonnen is, dat Hij dat zal voltooien (cf. Filippenzen 1, 6).

Vandaag gedenken wij de martelaren die de liefde van Christus hebben verkondigd, maar net zoals de Heer tegenstand en boosheid en geweld ontmoetten. Mensen die hun hart laten spreken om het evangelie in onze wereld te verkondigen in woord en daad. Ze worden monddood gemaakt en afgesneden. Broeders en zusters, het is een getuigenis van ons paasgeloof dat wij de martelaren eren die de Heer in de dood zijn gevolgd. Maar het is ook goed om te bidden: Heer, help ons om sterk te staan, niet door overmoed maar door vertrouwen, niet door op de voorgrond te treden maar door vasthoudend uw leerling te zijn in het voetspoor van het evangelie. Mogen we zo op weg naar Pasen ons vastklampen aan de Heer die gestorven en verrezen is. En mogen wij aan de martelaren vragen om met ons te bidden tot God, dat wij mogen volbrengen waartoe Hij ons roept. Dat onze liefde sterk mag zijn. Dat we getuigen van de Heer in woord en daad. Dat we de stenen laten vallen en ons hart van steen een hart van vlees mag worden (cf. Ezechiël 36, 26). En dat wij met de kracht van de Geest op onze tijd,

op onze manier en wanneer Hij ons roept evenzeer mogen getuigen van de Heer die in ons leeft. Zo zijn we geen toeschouwers maar navolgers, geen pottenkijkers maar leerlingen die elke dag opnieuw bekering nodig hebben. Gelukkig komt het paasfeest. De Heer is barmhartig en zijn genade onbeperkt (cf. psalm 130). Moge Hij ons helpen, dat we zijn genade niet tevergeefs ontvangen (2 Korintiërs 6, 1). Amen.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, chrismamis, HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal, Rotterdam, 5 april 2023

Jesaja 61, 1-3a, 6a, 8b-9; Apokalyps 1, 5-8; Lucas 4, 16-21

Broeders en zusters in Christus, we hebben het grote evangelieboek hier op een voorname plaats neergelegd. Want we zijn verzameld rond de Heer die het levende Woord is. We hebben naar Hem geluisterd. Hoe Hij in de synagoge spreekt en woorden van bevrijding spreekt. En zegt: Het is in vervulling gegaan, wat Jesaja heeft aangekondigd. “Het Schriftwoord dat jij zojuist gehoord hebt, is thans in vervulling gegaan.” In het evangelie van vandaag staat de Heer in het centrum van het synagoge. De Heer staat altijd in het centrum van onze Kerk. Met het woord van God, van Hem die het levende woord is.

Veel in deze kerk wijst direct naar de persoon van Christus. Het feit dat we rond het altaar verzameld zijn, is niet toevallig door de architect bedacht. Het is het teken dat Christus de hoeksteen is waarop wij kunnen bouwen, de hoeksteen waar wij als Kerk samen op mogen steunen en op mogen rekenen. Niet voor niets dat bij binnenkomst het altaar wordt gekust. Het symbool voor Christus wordt op die manier begroet. Niet voor niets dat we zo een centrale plaats toekennen aan de Heer en zijn woord. De Heer die aanwezig is in het woord van de Schrift. De Heer die aanwezig is in de viering van de eucharistie. En we mogen ook naar Hem verwijzen wanneer wij de andere sacramenten vieren.

Vanavond zullen wij voor die sacramenten, althans voor de meeste ervan, de olie zegenen en wijden. Grote vaten met chrisma, met ziekenolie en met de olie voor de doopleerlingen. Wanneer deze oliën worden gebruikt voor de viering van de sacramenten is het Jezus zelf die in ons leven mag komen met zijn kracht en met zijn liefde. Die in ons leven mag komen met zijn genade en nabijheid. Eén keer per jaar mogen wij ons dan rond die Heer heel bijzonder in onze kathedraal verzamelen bij de chrismamis. Ik ben blij dat u met velen gekomen bent om deze eucharistie te vieren rond het levende Woord, rond de Heer die zich geeft in de eucharistie. Die met ons is in de sacramenten.

Broeders en zusters, heel bijzonder wordt in het evangelie duidelijk gemaakt dat Jezus, de Zoon van God, vervuld is van de Heilige Geest. Hij is vol van de Heilige Geest. En die Heilige Geest is te proeven, te horen en te merken wanneer Hij spreekt (Lucas 4, 22), wanneer Hij zijn wonderen en tekenen verricht, wanneer Hij mensen samenbrengt rond het evangelie. Die Heilige Geest, broeders en zusters, heeft de Heer niet alleen voor zichzelf gehouden. Hij heeft ook ons laten delen in de kracht van de Heilige Geest. Als het Pasen is geweest en het Pinksteren wordt, mogen de apostelen en vele anderen bezielde worden door de Heilige Geest die de Trooster en de Helper is (Handelingen 2, 1-13; Johannes 20, 22). En ook wij hier samen in de kerk mogen ons verheugen over de kracht van die Heilige Geest (1 Korintiërs 12).

Er zijn onder ons mensen die met Pasen worden gedoopt en gevormd. Ook zij zullen zich dan mogen verheugen over de gaven van de Geest in hun leven. En er zijn ook mensen die al eerder gedoopt zijn, maar die nu zich voorbereid hebben op het sacrament van het vormsel en die op die manier het sacrament van de doop mogen bevestigen: we krijgen de Geest van de Heer, wij zijn zijn leerlingen en we horen bij Hem. Het is niet vanzelfsprekend, broeders en zusters, dat we hier samen zijn met zovelen. Op vele plaatsen in de wereld bestaat die mogelijkheid niet, omdat kerken kapot zijn geschoten, of omdat je je niet met je geloof op straat mag vertonen. Hier in ons land mag dat wel. En dat is buitengewoon dat wij hier samen met zovelen rond Christus verzameld mogen zijn en deel hebben aan zijn Geest.

We zijn geen toeschouwers die horen hoe Jezus spreekt en hoe Hij handelt, maar we mogen ook zelf deelnemers worden aan de verkondiging van zijn blijde boodschap. En dat doen we op drie manieren. Op de eerste plaats door samen te vieren met de Heer in ons midden. Dat doen we door ons geloof te belijden en het door te geven in catechese en getuigenis, het Woord van de Heer. En dat doen we ook door in zijn naam onze naaste lief te hebben en andere mensen van dienst te zijn. Vieren, leren en verkondigen, en dienen in liefde. Daar hebben we de kracht van de Geest voor nodig. Reken maar niet dat je dat allemaal op eigen kracht kunt volhouden. Want als je viert en als je getuigt en de ander wil dienen, kun je ook tegenslagen tegenkomen die je misschien doen twijfelen. Of die je misschien het gevoel geven geen vruchten te zien. Of die je misschien het gevoel geven: we

worden een kleine minderheid, een exotische kleine groep in een moderne samenleving. Broeders en zusters, dan hebben we de Geest nodig, om de lange adem van de Geest die Jezus zo eigen is ook in ons eigen leven te vragen en te ontvangen (cf. Johannes 14, 25-27; 16, 13-15; Galaten 5, 22).

De eenheid van de Kerk, broeders en zusters, is ook zo iets dat niet vanzelfsprekend is. We leven in een tijd, zeker in West-Europa, waarin mensen nogal individueel zijn ingesteld. Waar mensen niet zoveel rekening met elkaar houden. Soms omdat ze dat niet willen. Maar vaak ook wel omdat ze er geen oog meer voor hebben dat je samen op moet trekken, dat je elkaars tochtgenoten bent en elkaars bondgenoten. De eenheid, broeders en zusters, is ook een gave van de Geest. En we mogen daar zuinig op zijn. Niet krampachtig, maar met vertrouwen. En dat is iets wat we ook in deze viering van de Heer mogen horen. Hij die zegt dat Hij de vervulling is van de woorden van Jesaja, Hij die vol is van de Heilige Geest, laat ons delen in die geestkracht om ook op onze beurt te werken aan de verspreiding van zijn blijde boodschap: vieren, verkondigen, dienen. Maar ook waar het gaat om in eenheid te vieren en in eenheid te verkondigen en in eenheid anderen van dienst te zijn. Want de Heer leert dat Hij juist bijeen wil brengen in plaats van mensen tegen elkaar uit wil spelen (cf. Lucas 11, 23). Dat laatste is iets van de duivel. Dat is iets van de kwade machten. De Heer is juist vol van de Heilige Geest om die scheiding, om die partijdigheid, om die verdeeldheid tegen te gaan. Zoals gezegd, onze samenleving is niet automatisch één. Toch mogen we hier in de kerk vragen om de eenheid van de Kerk die we nodig hebben om werkelijk met vrucht te kunnen vieren, met vrucht te kunnen verkondigen en met vrucht ook te kunnen dienen in Jezus' naam.

Wat is er voor die eenheid nodig? Het Tweede Vaticaans Concilie spreekt daar in het document over de Kerk heel uitgebreid over en ook heel hoopvol. Die eenheid is niet een onmogelijkheid. Die eenheid is niet iets waar we steeds op stuk lopen. Maar het is een uitdaging en de opdracht van de Heer zelf. En op de eerste plaats, zegt het Concilie, hebben we daar de Geest voor nodig (Lumen Gentium 14: "Spiritus Christi habentes"). Dat je naar elkaar luistert en met elkaar spreekt. Dat je samen op weg gaat. Maar dat je tegelijkertijd ook je eenheid vindt in het samen vieren van de sacramenten, de liturgie van de Kerk trouw bewaart en die met elkaar ook beleeft als ontmoeting met Christus. Dat je ook de eenheid betracht in de leer en de verkondiging van het evangelie. Niet ieder voor zich, en steeds wat anders, maar met de

betrouwbare leer van de Kerk die door de eeuwen heen vanaf de apostelen is verkondigd en is doorgegeven in kracht van de Geest (cf. de tekst van de hernieuwing van de priester geloften: “betrouwbare beheerders van Gods geheimen”). En ten derde de eenheid met de paus en de bisschoppen. Een drievoudige eenheid van de liturgie, de leer en de gemeenschap. In kracht van de Geest, want die hebben we daarvoor nodig om met elkaar te vieren en elkaar te bemoedigen op de weg van de eenheid.

Heel bijzonder vandaag mogen wij die eenheid beleven. En kunnen we ook opnieuw ons afvragen: draag ik voldoende bij om die eenheid van de Kerk samen ook waar te maken? Dragen we voldoende bij om in eenheid te vieren en te verkondigen en te dienen? Want dan wordt Christus zichtbaar in ons vieren, in ons getuigenis en ook in onze dienst aan elkaar.

Mogen we zo op weg naar Pasen vertrouwen hebben in de toekomst met God en elkaar vasthouden ook als er verdeeldheid dreigt, elkaar bemoedigen als er somberheid is of teleurstelling en elkaar herinneren aan Christus die de volheid van de Geest bezit en die ons wil laten delen in die kracht van de Helper en de Trooster, die de Geest van de Waarheid is (Johannes 14, 15-17). Opdat wij ook in deze tijd als Kerk in woord en daad kunnen getuigen van de eindeloze liefde van God (cf. Johannes 3, 16-17). Amen.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, diakenwijding Arno Aardoom (bisdom Rotterdam) en Mick Huybrechts (bisdom Antwerpen), H. Willibrorduskerk, Teteringen, 21 mei 2023

Handelingen 1, 12-14; 1 Petrus 4, 13-16; Johannes 17, 1-11a

Broeders en zusters in Christus. We mogen deze bijzondere viering vandaag op een hele stralende dag in deze kerk vieren. De paaskaars brandt nog. Dat is niet om het feest van de diakenwijding vandaag voor te bereiden, maar vanaf het begin van de paastijd het teken van de verrijzenis van de Heer. De Heer die gekruisigd is, die stierf door mensenhanden, is verrezen uit de dood. Hij is naar zijn leerlingen toegekomen en heeft gezegd: vrede zij u. Het is een unieke gebeurtenis, de Heer die opstaat uit de dood. Uniek dat God na zoveel kwaad van mensenhanden ons toch zijn vrede wenst in Christus (Johannes 20, 20-21). Het is goed dat we daar een aantal weken over doen om van die verrijzenis te kunnen gaan getuigen.

De eerste leerlingen konden dat ook niet meteen. Ze hadden nog de beelden in het hoofd van de Heer die aan het kruis hing tot bloedens toe, die werd uitgeweid en uiteindelijk stierf. En ook de leerlingen hadden zo iets: nu is het voorbij. En ze reddden hun vege lijf door zich te verbergen uit angst (Johannes 20, 19). Broeders en zusters, het is de Heer die ze helpt om over die schok heen te komen. Allereerst door op te staan uit de dood, maar ook heeft Hij nog vele dagen met zijn leerlingen gesproken. Hij is aan hen verschenen en heeft met hen gegeten. Ze hebben de wonden in zijn handen en voeten herkend (Johannes 20, 20.27). De Heer was na zijn verrijzenis ook de tochtgenoot van de Emmausgangers (Lucas 24, 13-31). En Maria Magdalena heeft Hem herkend vlakbij het graf. Degene die haar bij haar naam riep, was niet de tuinman, maar bleek de levende Heer te zijn (Johannes 20, 16).

Broeders en zusters, het is goed dat de leerlingen de tijd krijgen om het grote nieuws van de verrijzenis tot zich te nemen. Om in hun hart opnieuw ruimte te krijgen om ook de vrede van de Heer toe te laten. Hun hart dat zo gevuld was met angst en met teleurstelling, misschien ook wel met woede en wroeging dat ze Hem vlak voor zijn dood hadden verlaten en ontkend (cf. Johannes 18, 17-27).

De paaskaars brandt en dat blijft zo totdat het Pinksteren wordt, maar dan gaat hij ook echt uit. Het is dan de bedoeling dat het licht van die kaars, het licht van het geloof, in ons hart verder brandt. En dat hoeven we niet op eigen kracht. Dat mogen we doen met de kracht van de Heilige Geest. Met een kaars rondlopen, zei een kind tegen mij, dat kan ook helemaal niet met zoveel wind en regen in ons land. Inderdaad, de vlam van het geloof in je hart is veel meer beschermd. Maar ook het hart kan een plaats zijn waar het vuur dooft. Ons hart kan ook een plek zijn waar het geloof langzamerhand verdwijnt. En daarom hebben we de Heilige Geest voortdurend nodig. En vandaag ontvangen onze wijdelingen Arno en Mick bijzondere gaven van de Heilige Geest, herkenbaar aan de handoplegging en het gebed. Om zo in de geschiedenis van Gods heil te gaan staan. Leerlingen zijn met de leerlingen van het eerste uur. Leerlingen zijn met de apostelen en de vrouwen die Jezus volgden vanaf het begin.

Vandaag mogen we jullie diakenwijding vieren, Arno en Mick. Op de voorkant van het liturgieboekje staat heel prominent afgebeeld de Heer die door zijn knieën gaat en de voeten wast. Dat is heel mooi als verwijzing naar het diaconaat. Want het is op de eerste plaats een ambt om dienstbaar te zijn. Dienst aan het woord van God. Dienst aan de eucharistie. En vandaaruit ook dienst aan armen en mensen in nood.

Die voetwassing is het begin van een aantal hoofdstukken uit het evangelie van Johannes waaruit ook vandaag een gedeelte klinkt. Waar de Heer vandaag zijn ogen ten hemel slaat en bidt, is dat na die hele lange passage van het avondmaal en de gesprekken met de leerlingen. Zijn uur was gekomen. Ook in het begin van die hoofdstukken, in Johannes 13, was de Heer zich ervan bewust dat zijn uur gekomen was. En Hij wast zijn leerlingen de voeten. Tot grote verbazing van de leerlingen en Petrus protesteert (Johannes 13, 8). Maar de Heer leert hen dat het de weg van dienstbaarheid is die bij zijn liefde hoort. En wanneer de Meester door zijn knieën gaat, wil dat zeggen dat ook leerlingen die niet boven hun Meester staan (cf. Johannes 15, 20) in hun leven ook door de knieën moeten gaan omwille van het evangelie. Ik heb jullie dit laten zien, opdat gij evenzo zult doen, zegt de Heer (Johannes 13, 15). Een indrukwekkende passage, waarin zelfs Petrus zich gewonnen geeft en zich de voeten laat wassen door de Heer en zelfs zo enthousiast wordt dat Hij ook nog wel zijn handen en zijn hoofd zou mogen wassen, maar de voeten is genoeg, want jullie zijn rein. En dan als die voetwassing geweest

is, broeders en zusters, begint een lang gesprek met de Heer. Als we die hoofdstukken allemaal zouden lezen, zouden we allerlei passages herkennen die we door het jaar in het evangelie horen klinken. Blijf in mijn liefde, zegt Jezus. En Hij zegt: Ik ben de wijnstok, gij zijt de ranken, zonder Mij kunt gij niets (Johannes 15, 5). En uiteindelijk richt de Heer zich in gebed tot de Vader en Hij vraagt om er steeds voor te zorgen dat zijn leerlingen hun weg van het evangelie kunnen gaan.

Als je bidt, noem je vaak de dingen die voor jou belangrijk zijn. Ik heb nog nooit iemand horen bidden voor dingen die hem of haar totaal niks kunnen schelen. Soms zijn het dingen die heel dichtbij zijn, als je bidt voor gezondheid. We hebben veel meegebeden met onze bisschop Liesen om herstel en gezondheid. We bidden in allerlei omstandigheden, die moeilijk zijn en die misschien dreigend op ons afkomen. We bidden voor de wereldvrede. We bidden om nieuwe roepingen. We bidden om de voortgang van het geloof ook in onze dagen. En al die intenties doen ertoe. Omdat ze verbonden zijn met de Heer. En wat Jezus vandaag in het evangelie bidt, geeft ons ook een inkijkje in waar Hij zijn focus op richt. Het gaat erom dat de liefde van God bekend wordt, want zozeer heeft God de wereld liefgehad dat Hij zijn Zoon gegeven heeft (cf. Johannes 3, 16), tot op het kruis. En voordat het zover is, bidt Jezus in evangelie van vandaag. Hij bidt dat zijn leerlingen de weg van het evangelie trouw mogen blijven.

Het was voor de leerlingen een grote verandering. Ze hebben eerst met de Heer rondgetrokken. Ze hebben zijn woorden gehoord en zijn daden gezien. En toen werd het Hemelvaart en ging Hij weg. De Heer niet zien en toch van Hem getuigen. De Heer niet zien en toch de kracht van de Heilige Geest van Hem verwachten elke dag opnieuw. Dat mogen ook wij vanaf Pinksteren. Net zoals de eerste leerlingen met hun roeping om het evangelie te verspreiden. Eerst waren ze nog bang en verstopten ze zich, na Pinksteren werden ze moedige verkondigers van het evangelie en dat is iets anders dan overmoedig. Ze zullen zich nog vaak klein gevoeld hebben en benauwd. Als ze er weer een hele massa mensen vroegen om hun woord (cf. Handelingen 3, 37-38), of als er overheden kwamen om nogmaals te verbieden over die Jezus te vertellen. En wat zegt Petrus, die eerst de Heer verloochend heeft? Hij zegt: het is onmogelijk om niet te spreken over hetgeen we gezien en gehoord hebben (Handelingen 4, 20).

Beste Mick en Arno, als jullie het diaconaat ontvangen, mag je in het voetspoor treden van de eerste leerlingen. Dan mag je in het voetspoor treden van de vele generaties voor ons die met de Heer verbonden zijn en zijn woord verspreidden zonder Hem ooit gezien te hebben. Die getuigden van zijn liefde zonder Hem ooit aangeraakt te hebben. Maar we weten, en dat blijkt uit het getuigenis van de rector zojuist, dat jullie zijn aangeraakt door de Heer die het initiatief heeft genomen in jullie leven. Soms al heel lang terug. Als je achterom kijkt, dan zie je de sporen en de momenten waarop je misschien nu kunt zeggen: ja, het was er steeds al.

En vandaag mogen jullie die stap zetten. Jullie worden naar voren geroepen. Jullie hebben al gezegd: hier ben ik. En ik weet zeker dat jullie dat ‘hier ben ik’ nog vaak zullen moeten herhalen. Niet alleen als je priester gewijd wordt en het weer in het liturgieboekje staat, maar ook op evenzovele andere momenten, wanneer parochies, wanneer parochianen en anderen een beroep op jullie doen. In momenten van vreugde en ook in momenten van verdriet, op momenten dat men zoekt naar God of een antwoord wil of verlangt naar de vrede van de Heer. Wat zou het goed zijn dat jullie ook dan zeggen: hier ben ik. Dat hoeven niet diezelfde woorden te zijn. Net zomin dat je meteen een tobbe mee moet nemen om altijd en overal de voeten te wassen. Er zijn heel veel manieren om dat ‘hier ben ik’ te vertalen naar de mensen die een beroep op je doen. En ook de voetwassing, door de knieën gaan omwille van je naaste, moet je op heel veel manieren steeds weer vertalen. Als je je oor leent en je hart om te luisteren, als je je handen uitstrekt om hulp te bieden en als je belooft te bidden, wanneer je voorgaat op de weg van het geloof en de liefde, wanneer je ook anderen in de Kerk herinnert aan de weg van de liefde van Christus die gediend wil worden. En die ook ons vraagt om op onze beurt niet meteen op zijn dienst te wachten, maar allereerst Hem te dienen.

Er staat op de voorkant van het liturgieboekje: wees niet op uzelf gericht, maar op de ander. Dat is erg vrij vertaald uit de Korinthe brief (1 Korintiërs 10, 24). Feitelijk staat er dat je niet moet zoeken naar je eigen voordeel, maar dat van je naaste. Je eigen voordelen zoeken, zal misschien meer een associatie oproepen met beursberichten of andere resultaten. Het gaat erom dat je de voordelen zoekt voor de anderen in het licht van het evangelie met het oog op het heil van God. Wat is de nood die de ander heeft? Wat is de vraag die de ander stelt? Hoe is het hart van de ander? En dan is het goed dat je niet met jezelf bezig bent, maar gezonden door de Heer bezig bent met de

persoon die je ontmoet. En weet dat je dan niet alleen je eigen woorden tot je beschikking hebt, niet alleen je eigen antwoorden, maar ook die van de Heer in kracht van de Geest (Johannes 14, 26b) en die van de Kerk. Voordat jullie gewijd zijn tot diaken heb je ook de geloofsbelijdenis afgelegd en de eed van trouw. Want we zijn niet zomaar mensen die voor onszelf beginnen. Nee, we laten ons voegen in het bouwwerk van de levende stenen (1 Petrus 2, 4-5). Dat betekent ook dat je het geloof en de leer van de Kerk aanneemt, de moraal en ethiek, en dat je het niet nalaat om de Heer te dienen in concrete daden van liefde. Mogen jullie zo beschikbaar zijn voor de voortgang van de Kerk, die niet los te verkrijgen is van de voortgang van het evangelie. En moge de Heer in jullie uitwerken waartoe Hij jullie roept. Amen.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, eucharistieviering op Ketikoti, Emmauskerk Den Haag, parochie De Vier Evangelisten, 1 juli 2023

2 Koningen 4,8-11.14-16a; Galaten 5, 1-6; Matteüs 10, 37-42

Broeders en zusters in Christus, we mogen vandaag hier samen de eucharistie vieren. Vandaag is een heel bijzondere dag, een heel bijzondere gelegenheid. Toen vanuit uw parochie werd gevraagd om juist vandaag met u samen de eucharistie te vieren op deze dag van Ketikoti, heb ik daar van harte ja op gezegd. Op veel plaatsen wordt vandaag herinnerd en wordt vooruit gekeken naar de toekomst. Op de eerste plaats wordt gekeken naar wat achter ons ligt. De lange periode van slavernij, die zoveel mensen gedurende zoveel generaties is aangedaan.

Vandaag staat als afbeelding op de voorkant van het boekje iemand die zijn ketenen los voelt gaan, iemand die bevrijd wordt van een lange tijd van onderdrukking. Bevrijd van een niet menswaardige manier van leven, waarin je als mens tot slaaf gemaakt eerder een ding werd dan een mens die met waardigheid en met eerbied tegemoet werd getreden.

Vele eeuwen heeft slavernij ook vanuit ons land plaatsgevonden. Vele generaties hebben te maken gehad met tot slaaf gemaakte mensen en hebben mensen tot slaaf gemaakt. Als we vandaag stilstaan bij de afschaffing van de slavernij, 150 jaar geleden in ons land, dan betekent dat niet alleen maar dankbaarheid, niet alleen maar vreugde. Het betekent ook schaamte en verlegenheid.

In de tweede lezing wordt gesproken over vrijheid. Vrijheid inderdaad in Christus. Vrijheid hoort bij ieder mens die naar Gods beeld en gelijkenis geschapen is. Maar vrijheid is vaak ontkend. Juist in het leven van tot slaafgemaakte mensen was die vrijheid er niet. Mensen werden weggevoerd van hun oorspronkelijke plaats en cultuur. Ze werden weggevoerd alsof ze koopwaar waren en machines om hard te werken.

Vele generaties van tot slaaf gemaakte mensen werden volstrekt in hun vrijheid beperkt. Bij velen van hen is de vrijheid wel in hun hart blijven bestaan. Want als je over getuigenissen hoort van tot slaaf gemaakte mensen

en van degenen die tot hun familie behoren tot nu toe, is er in hun hart op bewonderenswaardige wijze steeds vrijheid gebleven. Met oog voor de eigen talenten en gaven. Oog voor wat werkelijke rechtvaardigheid en vrede betekenen. En ook oog voor de eigen waardigheid en geschiedenis. En steeds opnieuw in die vrijheid van het hart, was er ook het verlangen om echt vrij te kunnen zijn. Om te gaan waar je wilt. Om te doen waartoe je geroepen bent. In plaats van geketend en vastgebonden te worden en gekoeioneerd, genegeerd en gekwetst.

Als we nadenken over de lange periode van slavernij, vind je ook in ons land misschien op de eerste plaats een soort afkeer. Moeten we het daarover hebben? Het is al zo lang geleden... En veel witte mensen zullen dan zeggen: ik was er niet bij en ik heb daar part noch deel aan. En er zijn zwarte mensen die zeggen: laat dat maar rusten, het heeft al pijn genoeg gedaan en erover praten en vragen beantwoorden gaat heel moeilijk. Maar als we er vandaag bij stilstaan, niet alleen hier maar op veel plaatsen, dat de ketenen zijn losgemaakt en uiteindelijk 150 jaar geleden ook vanuit ons land mensen niet meer tot slaaf werden gemaakt of mensen als slavenhandelaars en meesters anderen konden overheersen, dan geldt nog steeds dat dat gesprek op gang moet komen. Dat het gesprek stapje voor stapje gaat. En soms ook met teleurstelling en onbegrip gaat.

Als Paulus in de tweede lezing over vrijheid spreekt, gaat het over de vrijheid van ieder mens, zoals God het bedoelt. Dan gaat het over de vrijheid die te maken heeft met het feit dat iedere persoon gemaakt is naar Gods beeld en gelijkenis. Er is geen sprake van eerste en tweede en derde klas personen. God heeft ons gemaakt naar zijn beeld en gelijkenis (cf. Vaticanum II, *Gaudium et Spes* nr. 29). Alle mensen, zonder uitzondering, zijn geroepen tot vrijheid om hun hart te laten spreken en hun handen uit te strekken en te gaan op de weg van de vrede (cf. Lucas 1, 79).

We weten dat dat moeilijk is in de geschiedenis. En zelfs op de dag van vandaag, al is slavernij officieel afgeschaft, zitten nog steeds veel mensen in moderne slavernij vast. Door allerlei vormen van industrie, dichtbij en verder weg. In verschillende vormen van mensenhandel, die zowel volwassenen als kinderen raken (cf. *Gaudium et Spes* nr. 27). En daarom, broeders en zusters, is er als wij vandaag gedenken en vieren niet alleen maar vreugde, maar kijken we ook terug met schaamte en verbazing. En kijken we vooruit met

het verlangen om uiteindelijk te komen tot een wereld waarin ieder mens naar waarde wordt geschat. Waarin ieder mens de plaats heeft die God hem of haar toekent.

Broeders en zusters, het is de Heer die ons vrij maakt. Paulus zegt: ieder van ons is op een bepaalde manier ook slaaf van zijn eigen zonde. Ieder mens heeft ermee te maken dat je vast kunt zitten aan je zonden, aan onhebbelijkheden, egoïsme en een gebrek aan empathie om elkaar tegemoet te treden en om uiteindelijk God tegemoet te treden. Als iemand dit juk van slavernij van de zonde heeft willen doorbreken, dan is het Jezus Christus zelf, Gods Zoon. En als vandaag de liturgische kleur groen is, de kleur van de hoop, betekent dit ook dat wij bij al onze verlangens, bij al ons terugkijken en vooruitzien, onze hoop baseren niet alleen op ons eigen kunnen en op onze eigen mogelijkheden, maar in kracht van ons doopsel vooral ook op de mogelijkheden die de gekruisigde en verrezen Heer ons geeft. Door zijn barmhartigheid, door zijn volgehouden liefde en door zijn voorgaan op de weg van ware dienstbaarheid aan de naaste maakt Hij verlossing mogelijk.

Als wij christenen zijn, zegt de apostel Paulus, dan zijn wij met de doop voor altijd met de Heer en zijn nieuwe leven verbonden. We worden geroepen niet opnieuw het slavenjuk aan te nemen van zonde en geweld, van kwaad tot erger, maar elkaar krachtens ons doopsel te bemoedigen op de weg van het evangelie in de overtuiging dat ieder mens de waardigheid heeft die God geschonken heeft en dat die waardigheid op geen enkele manier kan worden weggenomen.

Lange tijd, het betreft vele generaties van tot slaaf gemaakte mensen, leek het wel alsof menselijke waardigheid kon worden weggenomen. Zo hebben velen, die tot slaaf gemaakte mensen hebben verhandeld en onderdrukt, tevens hun eigen waardigheid als mens ontkend. Want hoe kun je een mens zijn, geschapen naar Gods beeld en gelijkenis, als je een andere persoon kleineert en zijn of haar waardigheid ontnemt? En hoe kun je als tot slaaf gemaakte mens je waardigheid ten volle beleven, wanneer andere mensen je kleineren en tot hun bezit hebben gemaakt?

Vandaag, broeders en zusters, staan wij stil bij het einde van de slavernij in ons land. Maar dat wil niet zeggen dat daarmee de kous af is. Wij moeten ons bewust blijven van de geschiedenis die achter ons ligt maar die doorwerkt in

vele levens, en van de toekomst die voor ons ligt met de hoop van de Heer in ons hart. Onze omgang als mensen met elkaar baseren op de waardigheid van iedere menselijke persoon. Onze samenleving moet zo worden ingericht, met de liefde van Christus. Met zijn dienstbaarheid voor ogen. Met de opdracht om elkaar te dienen en respecteren.

Broeders en zusters, er is veel verdriet als het gaat om al die generaties van mensen die hun leven in slavernij hebben doorgebracht. Er is ook veel verdriet als je kijkt hoe witte mensen het lang gewoon hebben gevonden. Maar waar de apostel Paulus in Jezus' Naam duidelijk maakt dat ieder mens tot vrijheid geroepen is, mogen we naast verdriet en schaamte ons ook vastklampen aan de Heer die zegt: Ik maak alles nieuw (cf. Openbaring 21, 5). Ik maak alles anders en jullie mogen mijn leerlingen zijn om dat stap voor stap te leren, niet alleen van het evangelie, maar door het geloof dat werkzaam is door de liefde (Galaten 5, 6). Niet alleen door de kracht van de Geest, maar ook door onze gaven van de Geest in te zetten voor de opbouw van Gods Koninkrijk. En als onze wereld steeds meer een beschaving van liefde kan worden, waarin ook moderne slavernij verdwijnt, kan onze samenleving, dichtbij en ver weg, steeds meer de contouren aannemen van het rijk van God.

Broeders en zusters, geweldig dat we vandaag samen deze eucharistie mogen vieren, in verbondenheid met heel veel mensen die van Christus willen leren wat het betekent om echt vrij te zijn. Om zelf vrij te zijn en anderen vrijheid te gunnen. Om zelf je vrijheid op een positieve manier in te zetten en ook anderen in die vrijheid te laten delen.

Het is de Heer die tot het uiterste ging door te sterven aan het kruis. Wat heeft de mensheid Hem vernederd en geslagen. Zelfs Gods Zoon kon niet rekenen op eerbied en respect. Mogen wij leren dat Jezus, gekruisigd en gestorven en verzezen, ons voorgaat op de weg naar nieuw leven. En als we in dat nieuwe leven geloven, hoort daarbij dat we ook steeds meer ons hart omvormen, dat we steeds meer bereid zijn tot bekering. Om mee te bouwen aan het rijk van God in plaats van af te breken.

En mag zo steeds meer in ons leven die van de Heer ontvangen vrijheid tot bloei komen. Dat alle generaties en alle volken hun talenten en gaven mogen inzetten. Als de Heer in het evangelie zegt dat je je niet moet vastklampen aan je vader en je moeder maar allereerst de Heer lief moet hebben (Matteüs

10, 37), wil dat zeggen dat onze familie niet beperkt is tot ons eigen gezin, onze eigen afkomst, onze eigen taal of cultuur. Maar dat we als familie van de Heer ons steeds opnieuw in liefde en solidariteit mogen openstellen voor elkaar. Want waar de Heer een weg gaat met ieder van ons, daar mogen ook wij in vrijheid zijn weg gaan met elkaar. Amen.

HOMILIE

van Mr. Dr. J.H.J. van den Hende, Nationale Bedevaart Brielle, Bedevaartkerk HH. Martelaren van Gorcum, Brielle, 8 juli 2023

Genesis 22, 1-18; II Korintiërs 4, 7-25; Matteüs 10, 17-22

Broeders en zusters, ook vandaag, ondanks de uitzonderlijke warmte, bent u met velen gekomen. Met bussen en met eigen vervoer. U bent hier gekomen om samen deze dag te vieren. Een dag waarop we denken aan het levensoffer van de Martelaren van Gorcum. Vorig jaar vierden we het 450-jarig jubileum. Dit jaar komt er slechts één jaartje bij. Maar het geloofsgetuigenis van Martelaren van Gorcum blijft ons bijeen brengen. Een gruwelijke dood is het geweest. Als we ons indenken hoe ze eerst vernederd zijn, door de straten zijn gejaagd, bespot en bespuwd en uiteindelijk opgehangen in de turfschuur. En ze zijn zo opgehangen dat het met een speciale truc met een touw nog langer zou duren voordat ze de verstikkingsdood zouden ondergaan. Het is afschuwelijk.

En dan voegen we er vandaag ook nog een eerste lezing aan toe uit het boek Genesis, waarin we lezen dat Abraham zijn zoon moet gaan offeren. Nog meer geweld, nog meer dood en verderf. We leven al heel gauw mee met Abraham. Hij was al op hoge leeftijd. Hij had een grote kudde, dienaren en zelfs een waterput. Op een warme dag als vandaag denk je al gauw: ik zou niet zonder water kunnen. Maar in de droge streken van Abraham was een waterput de zekerheid dat je altijd opnieuw water voor iedereen beschikbaar had. Maar Abraham die alles had, had geen zoon. Hij had geen nageslacht. Maar God beloofde dat hij nageslacht zou hebben en Hij vroeg Abraham om als pelgrim in geloof op weg te gaan (Genesis 12, 1-2).

Wij leven al gauw met Abraham mee als we denken: op zo'n hoge leeftijd en eindelijk een zoon, maar dan moet hij meegebracht worden om bovenop de berg te worden geofferd. We kunnen bewondering hebben voor Abraham die zo gehoorzaam is aan de Heer, maar we kunnen ook medelijden hebben. Maar misschien zouden we toch moeten kijken naar wat er verder in die lezing gebeurt. God vraagt geen mensenoffers. God vraagt niet dat Abraham zijn zoon de keel doorhaalt. God vraagt geen mensenoffers, omdat God het leven wil behoeden. In vroeger tijden aanbaden mensen meerdere goden. En veel van die goden hadden ook wrede trekjes. Namelijk dat mensenoffers

wel eens de goden gunstig zouden kunnen stemmen, de geschiedenis zou kunnen vernieuwen, en dat mensenoffers een eer waren aan de goden. Maar, broeders en zusters, de God van Israël die onze enige God is, laat zien dat Hij niet een God van mensenoffers is, maar de God die het leven behoedt. Die niet vraagt dat Abraham zijn zoon ombrengt, maar die Abraham en zijn nageslacht wil leiden en hoeden.

Misschien zijn we gerustgesteld. God vraagt geen mensenoffers. Maar als we kijken hoe het met onze Heer Jezus gegaan is; toen Hij stierf aan het kruis werd Hij zelf door het kwaad van mensen ten offer gebracht. Maar zelfs aan het kruis bleef Hij de liefde van God zijn Vader trouw. Zelfs aan het kruis kwamen er woorden over zijn lippen van vergeving en verzoening (Lucas 23, 34; 43). In die God, broeders en zusters, hebben de Martelaren van Gorcum geloofd. In die God hebben zij hun kracht gevonden om ook in de moeilijkste tijd, hier op deze plaats, vast te houden aan de liefde van de Heer. En te weten dat door God de dood niet het einde is, maar dat door Christus de dood is overwonnen en er nieuw leven is.

We zijn misschien gerustgesteld, omdat God geen mensenoffers vraagt. En we zien in Jezus dat eerder het tegendeel gebeurt, dat God zelf het offer wordt. En door wie dan? Door die vraag zouden we wel weer wat meer onrustig kunnen worden. Waar God geen mensen offert, daar staan mensen elkaar wel naar het leven. Waar God geen bloed eist van mensen, daar eisen mensen wel bloed van elkaar. Lang geleden, de hele geschiedenis door, de martelaren van de eerste eeuw en ook de Martelaren van Gorcum en de martelaren van de 20e eeuw, zoals Titus Brandsma die pas is heilig verklaard. En wat denkt u van de vele oorlogen die woeden, ook nu? De mensen vanuit Oekraïne die hier vandaag zijn weten maar al te goed wat oorlog en strijd betekent, wanneer je leven niet meer veilig is, als je zomaar kunt worden gedood bijna uit willekeur. Nee, daar waar God geen mensenlevens eist, daar eisen mensen wel elkaars leven op. Als ze in strijd verwickeld zijn en haat, baas boven baas.

Vandaag, broeders en zusters, mogen we dat onder ogen zien. Dat betekent niet dat u dat rustige idee hoeft los te laten dat God ons leven behoedt. Integendeel, dat vertrouwen mag u en moet u bewaren. Maar het kan niet zo zijn dat wij rustig achterover kunnen gaan zitten, dat wij indutten als we bedenken hoeveel mensen in deze wereld het slachtoffer zijn van andere mensen. Hoeveel mensen

in deze wereld te lijden hebben van haat en geweld. En dat mensen worden omgebracht alsof ze geen waarde en geen betekenis hebben.

Aan de ene kant mag dus de liefde van God en zijn leven dat Hij ons geeft en dat Hij wil behoeden, gerust stellen en vertrouwen schenken. Zoals ook de Martelaren van Gorcum vertrouwen bleven houden tot het uiterste. Aan de andere kant mogen we ook onrustig zijn en komt er een onvrede in ons hart als we beseffen hoe mensen elkaar naar het leven staan en doden. Maar misschien maken we onwillekeurig de gedachte: nou, daar horen wij dan niet bij, want we zitten hier braaf in de kerk en ik zal nooit de hand slaan aan mijn medemens. Gelukkig maar. Er echter is méér nodig dan alleen maar je handen in bedwang houden en je mes thuis laten en niet vloeken en tieren en je tanden op elkaar houden. Want wat leren we van Jezus? Niet dat Hij zich aan het kruis heeft ingehouden, zijn woede heeft onderdrukt, maar dat Hij juist vanuit de liefde van zijn hart heeft gedaan wat Hij deed.

Broeders en zusters, ook wij zijn geroepen om die liefde van Christus in ons hart een plaats te geven. Als de Heer zozeer van ons houdt dat Hij zijn Zoon gezonden heeft (Johannes 3, 16), mogen we weten dat die liefde die Hij ons schenkt niet voor onszelf alleen bestemd is, maar voor alle mensen die hun leven aan God te danken hebben. Dat die liefde niet alleen voor ons bestemd is persoonlijk, maar ook voor de hele schepping die door de Heer is gemaakt en gewild.

Maar we zijn maar broze vaten, zo zegt de tweede lezing. Broze potten waar gauw een barst in komt, waar gauw een gat in zit. En inderdaad, soms verliezen we toch weer de liefde uit het oog. Soms is ons hart toch weer eerder vervuld van wrok en wraak en allerlei zure gedachten dan van het evangelie, de blijde boodschap.

Als we vandaag hier zijn, broeders en zusters, vraagt de Heer niet dat we perfect zijn. Maar vraagt Hij wel dat we willen leren van zijn liefde. Dat we willen leren van zijn volgehouden houding van liefde tot op het kruis. En dat wij ons ook willen aansluiten bij het getuigenis van de apostelen en van de Martelaren van Gorcum en de martelaren van deze tijd.

Broeders en zusters, leerlingen zijn daar ben je nooit te oud voor en daar kun je ook nooit te vroeg mee beginnen. Zeker niet als het ons christelijke

leven betreft. Het is belangrijk dat het woord van God, waarin zijn liefde zo duidelijk naar voren komt, een plaats heeft in ons hart. Zoals Abraham zijn zoon mag behouden en God het leven van Isaak behoedt. Zoals God zijn volk uit de slavernij van Egypte brengt naar een veilige plaats (cf. Exodus 3, 7-8). Zoals onze Heer Jezus zijn leven geeft aan het kruis en wanneer Hij opstaat uit de dood tegen zijn leerlingen zegt: vrede zij u (Johannes 20, 20.21.26).

Die liefde van de Heer, broeders en zusters, is geen zwaktebod. Die liefde van de Heer is niet een nooduitgang, omdat Hij met de rug tegen de muur staat. De liefde van God is zijn drijfveer voor heel de schepping, voor de verlossing en voor zijn verbond met ons. Dat is waar de Martelaren van Gorcum op vertrouwd hebben. Ook zij bleven leerling tot op het laatst, want je weet nooit van jezelf hoe je zult reageren op zoveel dreiging en kwaad, op zoveel vernedering en moeilijke vragen.

De Martelaren van Gorcum hebben geleerd dat de liefde van God in je hart kan blijven, ook al ben je broos en kwetsbaar, wanneer je je aan de Heer vasthoudt (Johannes 14, 6) en Hem vraagt om hulp (cf. Marcus 9, 24). Ook de martelaren waren leerlingen en niet volleerd. Broeders en zusters, mogen wij trouw blijven aan het woord van Gods liefde, zo zichtbaar in Jezus Christus (cf. Johannes 8, 31-32). Mogen wij trouw blijven aan het woord van God, zo werkzaam in de martelaren. En moge dat woord van liefde de rijkdom zijn in ons leven, om van dag tot dag te leren hoe wij die weg van de Heer kunnen gaan (Johannes 15, 1-15). Niet in ons eentje, maar samen met allen die ons in geloof in de dood zijn voorgegaan. En ook samen met allen met wie wij de Kerk van nu mogen vormen. Mogen wij een instrument van liefde zijn met heel ons hart (1 Korintiërs 12, 31- 13, 7; 1 Johannes 1, 3-11). Op voorspraak van de Martelaren van Gorcum. Amen.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, diakenwijding broeder Francis Amponsah o.p. en broeder Augustinus Aerssens o.p., Sint Dominicuskerk (Het Steiger) Rotterdam, 2 september 2023

Efeziërs 3, 2-12; Johannes 17, 20-26

Broeders en zusters, ik ben dankbaar dat we hier samen mogen zijn om in deze eucharistieviering een diaken en een priester te wijden. Broeder Francis en broeder Augustinus. Het is de dynamiek van de Wereldkerk en van een wereldwijde orde als die van de dominicanen dat je zo Akkra (Ghana) en Assen (Nederland) bij elkaar brengt. Het is een belangrijk kenmerk van de orde van de dominicanen om het evangelie in woord en daad te verkondigen. En dat is geworteld in de dienst van de Kerk die geroepen is om Christus steeds opnieuw te verspreiden in woord en daad.

Francis diaken wijden en Augustinus priester wijden, het is van grote waarde dat we dat hier in de eucharistie mogen vieren. Want een diaken en een priester zijn niet los van de gemeenschap van de Kerk. En hun dienstwerk is niet hun eigen initiatief, maar het initiatief van de Heer, die de roepstem van de Heer ook hoorbaar maakt in onze tijd. De wijdingen vinden in één viering plaats. We mogen weten dat beide wijdingen bij elkaar horen. Zoals een priester en diaken niet los zijn van de gemeenschap van de Kerk, zijn ook het dienstwerk van een diaken en het dienstwerk van een priester met elkaar verbonden. Want het is dezelfde Heer die roept tot dienstbaarheid. Het is daarom ook dat je in de liturgie samen kunt bidden dat beide bedienaren krachtige en zachtmoedige verkondigers mogen zijn en dat ze waardige bedienaren zullen zijn van het altaar.

Broeders en zusters, het is een groot geschenk. Niet alleen dat de Heer het geloof in ons hart legt. Niet alleen dat Hij roept en de Kerk ook in onze tijd steeds weer vitaal houdt. Maar ook dat er antwoord komt op de roepstem van de Heer. Beste Francis en Augustinus, eerst zijn jullie geroepen om het religieuze leven te aanvaarden. Dat hebben jullie gedaan, niet van de ene dag op de andere. Je wordt voorbereid en je weet uiteindelijk met heel je hart: dit is de weg die de Heer van mij vraagt. En als je dan vandaag diaken of priester gewijd wordt, is dat in de orde van de dominicanen.

Het is een zware taak, zo werd in de openingszin gezegd. Maar geen zware taak die alleen op jullie schouders rust. Het is een taak die de Heer met jullie volbrengt. Want de diaken bij uitstek is Christus zelf. En de priester die zijn handen en hoofd mag lenen voor het werk van de eucharistie, is verbonden met Christus zelf die zich gegeven heeft. Het is een dienstwerk dat je in alle bescheidenheid mag volbrengen. Niet voor niets dat we uit de Efeziërs brief hebben gelezen, waarin gesproken wordt in de stijl van Paulus over het dienstwerk van de verkondiging: het is aan ons bekend gemaakt dat God ons nabij is gekomen in Jezus Christus, het is aan ons bekend gemaakt dat God ons zozeer heeft liefgehad dat Hij zijn Zoon gegeven heeft.

Dat op onze beurt bekendmaken van Christus blijft onze grote opdracht. Maar dat kan niet als diaken en priester als je niet zelf eerst dat geloof, die openbaring, die wetenschap hebt ontvangen. We worden 'mede-erfgenamen' genoemd in de eerste lezing van vandaag. En dat woord vraagt wel enige verduidelijking. Het spreken over erfenissen is vaak een reden tot ruzie en soms jarenlange kloven in familieverband. Maar wanneer het hier gaat om de erfenis, als het hier gaat om het erfgenaam zijn van de blijde boodschap van het evangelie, dan nemen we niet een stukje mee, maar het geheel van de verkondiging wordt aan ons toevertrouwd. Daarom staat er ook: mede-erfgenaam. Want de boodschap van het evangelie blijft intact en als geheel de boodschap waaruit we leven die we verkondigen en mogen doorgeven. Erfgenaam zijn in de Kerk betekent dus niet dat je alsnog voor jezelf gaat beginnen. Maar dat je het geheel dat God ons heeft toevertrouwd, aan de apostelen en ook aan Paulus die de minste van de apostelen wordt genoemd, als erfenis mag ontvangen en mag doorgeven. Het wordt nooit je eigen bezit. Het blijft altijd datgene wat je is toevertrouwd. En dat je ook door moet geven, omdat het daarvoor bedoeld is. Net zoals het ambt van priester en diaken daarop zijn gericht.

Broeders en zusters, het is vandaag een bijzondere dag, want als het gaat om de zending van de Kerk, het evangelie verspreiden, als het gaat om onze gemeenschap waarin we samen de erfenis van het evangelie mogen dragen en doorgeven, mogen we vandaag twee bedienaren toevoegen aan de grote kring van diakens en priesters, hier en wereldwijd. Om ook op hun beurt het evangelie te verkondigen met heel hun hart. En broeders en zusters, ze nemen daar niet een stukje uit mee om in hun verkondiging de nadruk op te leggen. Maar de hele Christus in zijn Kerk.

Broeders en zusters, aan de ene kant is er in de Kerk sprake van eenheid. En tegelijkertijd is er ook verscheidenheid. Want diakens en priesters doen nu eenmaal niet hetzelfde werk. Waar de priester de bedienaar is in de eucharistieviering, assisteert de diaken. En waar het gaat om de verkondiging van de diaken is enerzijds de verkondiging van het woord, maar is het ook de verkondiging in de liefde, om ook aan de tafel van de armen beschikbaar te zijn als dienaar van de Heer. En als je priester wordt en de eucharistie mag vieren en in Christus' naam ook werkelijk in de gemeenschap de eucharistie mag leiden dan is dat niet alleen voor de viering zelf, maar ook voor de opbouw van de gemeenschap van de Kerk en om het evangelie ook buiten dit kerkgebouw in ons dagelijks leven verder te brengen in woord en daad.

We hebben gelezen uit het evangelie van Johannes. Het evangelie dat een hele bijzondere passage over het bidden van de Heer laat horen. De Heer heeft eerst met zijn leerlingen samen gezeten. Het is namelijk aan de vooravond van zijn lijden. Hij heeft zijn leerlingen de voeten gewassen en gezegd: dit moeten jullie ook doen. Hij heeft de eucharistie ingesteld en Hij stelt ook het dienstwerk van de liefde in. En zo is de Heer met zijn leerlingen samen en Hij blijft met hen in gesprek over eenheid en verscheidenheid. Hij spreekt over de onderlinge liefde. Hij spreekt over de band van de wijnstok en de ranken. En Hij spreekt erover om die liefde te beleven en door te geven. We horen vandaag een klein gedeelte aan het einde van dat lange samenzijn van de leerlingen en de Heer. Het eindigt met dit grote gebed: het slotakkoord van het gebed aan het einde van Jezus' openbare leven. Hierna volgt zijn overgave aan het kruis, zijn sterven en verrijzen. Jezus bidt niet alleen voor zijn leerlingen hier, maar ook voor hen die door hun woord tot geloof zullen komen. En Hij vraagt om eenheid. Niet één keer, maar meerdere keren. Zoals de Vader en de Zoon één zijn, zo mogen ook de Heer en zijn leerlingen één blijven. Hij spreekt niet alleen over bidden. In het tweede gedeelte zegt Hij: Ik wil dat ze zijn waar Ik ben. De Heer gaat nog een stap verder. Het is zijn hartsverlangen dat wij met Hem verbonden blijven in de verkondiging van het evangelie. Dat wij met Hem verbonden blijven waar het gaat om de viering van de eucharistie. Dat wij met Hem verbonden blijven elke dag van ons leven.

Broeders en zusters, aan de ene kant kunnen we zeggen dat we één gezamenlijke erfenis hebben ontvangen en dat we als Kerk die eenheid en die zending ook samen mogen volbrengen. Maar daarbinnen is ook verscheidenheid,

wanneer een priester de Heer verkondigt, wanneer je als diaken de Heer mag dienen, wanneer je als religieus getuigt van de verbondenheid en de eenheid en de gemeenschapszin als charisma van de orde. En ook als alle gedoopten durven spreken over de liefde van Christus. En als je erover spreekt, broeders en zusters, kan het niet alleen maar in woorden zijn. Dan zal het ook in dienstbaarheid tot uiting moeten komen. Want de heilige Antonius van Padua zegt: we preken op twee manieren, we preken met ons getuigenis door wat we zeggen, maar we preken ook met ons leven door wat we doen.

Vandaag, broeders en zusters, mogen we weten dat de Heer heel bijzonder Francis en Augustinus op weg zet als diaken en priester. Het is dezelfde Heer die verbonden is met de eerste leerlingen van toen en met ons vandaag. Het werk dat Francis en Augustinus mogen verrichten kan alleen met de kracht van de Geest van de Heer. Waar onze eenheid tekortschiet, daar blijft de Heer trouw met ons verbonden. En wanneer we niet onze onderscheiden roeping en taak voor ogen houden, dan zal de Heer ons herinneren aan onze specifieke talenten en gaven.

Ik ben dankbaar dat we deze eucharistie mogen vieren en dat hier in de stad de dominicanen ook in de komende jaren getuigenis zullen afleggen van de Heer, in verbondenheid met de wereldwijde orde van de predikheren, met de zusters en de derde orde en met alle gelovigen die door doopsel en vormsel leden zijn van de Kerk van Rotterdam. Mogen wij de Heer vragen dat wij volharden in gebed. Opdat wij niet alleen de Heer horen zeggen: Ik wil dat zij zijn waar Ik ben. Maar dat het ook ons hartsverlangen is om zoveel mogelijk mensen in contact te brengen met de Heer, de vreugde van het evangelie te leren kennen en de bekroning van hun leven door Christus mogelijk te maken. Amen.

HOMILIE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, priesterwijding Arno Aardoom, HH. Laurentius en Elisabeth kathedraal, Rotterdam, 18 november 2023

Sefanja 3, 14-18a; Handelingen 28, 11-16.30-31; Matteüs 14, 22-33

Broeders en zusters, we werden even opgeschrikt door een brandalarm. Er was niets aan de hand. Eerst hield u de adem in. En toen begon u toch weer met elkaar te praten. Het was niet voorzien, zo vlak na het evangelie. En voor onze gasten hier: het geluid en kabaal maken doorgaans geen deel uit van onze liturgie. Op een of andere manier is het ook wel weer een bijzonder teken dat we vooral toch waakzaam moeten blijven. U die hier naartoe bent gekomen om samen de priesterwijding van Arno Aardoom te vieren. Je zou bij jezelf kunnen denken: het komt vaker voor dat wij een priester voor ons bisdom wijden. Maar tegelijkertijd wordt het nooit gewoon. Dus mocht bij u op weg hier naartoe en in de eerste momenten van de viering de gedachte zijn opgekomen: zo doen wij dat in Rotterdam, een priester wijden. Of: we hebben priesters nodig en het is dus heel gewoon dat we die ook steeds weer krijgen. Dan kan dit alarm u misschien van die gedachte afbrengen. Omdat we waakzaam moeten blijven. Omdat geen enkele wijding gewoon is. Omdat de priesterwijding een gave van God is. Wat wij ook organiseren, hoe hard we ook studeren en doneren, uiteindelijk is het God zelf die de roeping in ons hart wekt en laat groeien. Ik zeg dit tegen u maar ik weet zeker dat ik dat niet tegen Arno hoeft te zeggen, want als iemand weet dat je de roeping niet uit jezelf knutselt en je je roeping niet kunt zien als de bekroning van al je eigen inzet, dan is het Arno zelf wel, die de tijd genomen heeft in alle bedachtzaamheid, om uiteindelijk te weten: ja, het is echt dat de Heer mij vraagt om priester te worden. Dus het alarm was niet voor iedereen bedoeld. Maar wie de schoen past, trekke hem aan.

Het is duidelijk dat Arno geworteld is in de karmelitaanse traditie. Een traditie van kloosterlingen en van spiritualiteit die een oorsprong heeft in de profeet Elia die zich terugtrok in de stilte, ook als hij het moeilijk had. Die zich terugtrok om te bidden om opnieuw van God de kracht te krijgen (1 Koningen 19, 9-13). En zo weet Arno van binnenuit dat niet het alarm onze wereld bepaalt, maar de zachte bries van de Heer. Zoals Elia die ervaren heeft. ‘Zachte bries’ wil niet zeggen een slappe aanwezigheid. Wil niet zeggen dat het er ook niet had kunnen zijn. Maar het is weten dat de Heer

dichtbij ons is zonder zich op te dringen. Weten dat God in onze geschiedenis steeds aanwezig is, zonder met de vuist op tafel te slaan.

Arno, ik ben heel blij dat we jou vandaag mogen wijden. Niet uit trots. Niet uit een gewoonterecht. En zeker niet omdat we zo'n geweldig bisdom zijn. Maar omdat de Heer roept en de Heer van de Kerk ook ons opnieuw laat zien dat we Hem nodig hebben, opdat jij 'ja' kunt zeggen en wij jou mogen wijden.

De wijding is eigenlijk een hele bijbelse gebeurtenis. We mogen jou in stilte de handen opleggen. Niet alleen ik als bisschop, maar ook de aanwezige priesters. En vanouds is het teken van de handoplegging een teken dat wij in vertrouwen Gods Heilige Geest doorgeven (cf. Handelingen 6, 6). Heb je de Geest ontvangen met je doopsel door het chrisma op je kruin, heb je de Geest ontvangen met het vormsel met chrisma op je voorhoofd, vandaag mogen we jou heel bijzonder de geestkracht schenken namens de Heer voor het dienstwerk van het priesterschap. En met datzelfde chrisma dat bij je doopsel en je vormsel is gebruikt, worden nu je handen gezalfd. Opdat je je handen in die van de Heer legt en zijn dienstwerk met heel je hart wil volbrengen.

De Kerk is in onze streken kleiner aan het worden. En het lijkt weleens als je statistieken in de krant leest dat dat steeds weer nieuws is. Soms heb ik het gevoel dat ook mensen afwachten tot het helemaal bij nul eindigt; zo, dat hebben we gehad, geloof is verleden tijd, Christus is verleden tijd. Maar we weten dat dat niet zo is. Want de Heer laat ons niet in de steek. Hij gaat niet met de rug naar ons toe staan. Wij mogen Hem ontmoeten elke keer weer in Jezus Christus die het gezicht is van Gods barmhartigheid. Mogen wij ons opnieuw laten raken door de woorden van de eerste lezing, waar de profeet Sefanja zegt dat God ons nabij is. En dat Hij het is die met zijn liefde ons vernieuwen kan. Hij kan onze wereld vernieuwen. Hij kan onze Kerk vernieuwen. En ook jou Arno op je weg als priester steeds weer nieuw maken.

Als Kerk zijn we aan de ene kant een menselijke instelling. Maar aan de andere kant ook zeker en op de eerste plaats een initiatief van God zelf (cf. Vaticanum II, Lumen Gentium n. 8). En dat betekent dat wij ingedeukt kunnen raken, grote fouten kunnen maken, teleurstellingen of angst kunnen hebben, maar dat we steeds bij diezelfde Heer te rade mogen gaan en zeggen:

U bent het goede werk met ons begonnen, wil het ook in ons voltooien (cf. Filippienzen 1, 6).

Zo zal het ook in jouw leven gaan. Je hebt al veel ervaring opgedaan in je leven. Je menselijke talenten heb ik al vaker mogen zien. Ook in de tijd dat je actief was als vrijwilliger in de parochie en betrokken was bij de sluiting van een van de locaties. Met jouw geduld, met jouw aandacht en met jouw liefde heb je mensen geholpen om een nieuwe stap te zetten. En waar God met zijn liefde ons vernieuwt en ook parochies vernieuwt waar veranderingen gebeuren, heb jij met jouw liefde daarbij aangesloten en het sterker gemaakt. Dat geldt ook in je werk, in jouw baan die je lang hebt uitgeoefend. Met zorg was je op mensen betrokken. Sociale verzekeringen blijken altijd weer ook maatwerk te moeten zijn en het gaat om concrete mensen die proberen zo goed mogelijk in het leven te staan. Ook daar heb je leidinggeven vertaald met de geestkracht die je eigen is, die je ontvangen hebt, en met de liefde die steeds de rode draad mag zijn in je leven.

En dan nu het priesterschap. Dat wil niet zeggen: geheel iets anders. Dat zou wel bij deze tijd passen. Ik was deze week bij de kapper en zei: wat heeft u een mooi vak dat u zo steeds mensen blij maakt als ze weer naar buiten lopen. Maar toen zei die mevrouw: ik heb er zo'n hekel aan gekregen, ik hoop over vijf jaar echt iets anders te doen. Ik denk, Arno, dat jij geen hekel had aan je werk. Je had geen hekel aan het leven dat je tot nu toe hebt geleid. Maar je hebt gevoeld dat je een nieuwe stap wil zetten, die voortbouwt op datgene wat je hebt meegemaakt, waar je ervaring in hebt opgedaan en op grond van jouw talenten en gaven.

In die zin is een priester wijden niet beginnen bij nul. Maar beginnen bij jou als persoon, door God gewild, door God gemaakt en, we geloven, met zijn gaven verrijkt, niet alleen in je doopsel en je vormsel, maar ook met je talenten die zijn gegroeid en met je gezindheid die je steeds weer laat zien. De rector zei het al: eenvoud maar ook vastberaden, geen grote gebaren, maar wel met heel je hart. En zo mogen we jou vandaag wijden.

Waar het priesterschap niet bij nul begint, begint de Kerk vandaag ook niet bij nul. In ons liturgisch jaar hebben we vandaag ook een bijzondere gedachtenis in de Wereldkerk. We gedenken de wijding van de basilieken in Rome die zijn toegewijd aan Petrus en Paulus. Het gaat mij nu niet om die

basilieken van steen, niet om die oude kerken alleen, maar het gaat om die twee bijzondere mannen van geloof: Paulus en Petrus, die vandaag bijzonder herdacht worden en die ook in de tweede lezing en de evangelielezing naar voren komen.

Het is Paulus die we op weg naar Rome meemaken in de tweede lezing. Het was een andere tijd. Je pakte geen vliegtuig om in twee uur ter plaatse te zijn. Het was een lange, taaie reis over zee. Van plaats naar plaats, met de nodige deining en golven. Op die lange, zware reis behoudt Paulus zijn geloof dat de Heer dichtbij is. En hij ontmoet broeders en zusters in geloof die op al die plaatsen wonen, werken en bidden. En zo maakt Paulus niet alleen werk van de verkondiging van het geloof in de Heer, maar maakt hij ook kennis met het geloof dat al die mensen in zich dragen die zich tot Christus hebben bekeerd. Een netwerk van liefde zou ik nu willen zeggen, waardoor Paulus gedragen werd ook toen hij naar Rome ging. Die reis naar Rome was om voor de keizer te verschijnen en daar zijn pleidooi te houden. En uiteindelijk - zo zegt de traditie - wordt hij daar onthoofd. Hij was een Romeins staatsburger, dus hij werd niet gekruisigd, niet opgehangen, maar had de twijfelachtige eer met het zwaard te worden omgebracht. Die Paulus gaat jou voor, Arno, op de weg van het evangelie. En ik weet ook dat jij, in je thuisparochie en op de plekken waar je stage hebt gelopen en de nieuwe parochie waar je straks werkzaam zult zijn, net als Paulus broeders en zusters in geloof mag aantreffen die met jou willen leven, met jou willen werken en met jou willen bidden. Dus we beginnen niet bij nul vandaag. We bouwen voort op wat er is, dat altijd nieuw blijft door de liefde van de Heer.

En in de evangelielezing komt die andere grote 'geloofsheld' mag je wel zeggen naar voren: de apostel Petrus. Hij zou zichzelf niet zo noemen, als hij bedenkt hoe hij Jezus heeft verloochend toen Hij veroordeeld werd om aan het kruis te sterven (cf. Johannes 18, 25-27). Maar het is wel die Petrus waarover wij in het evangelie horen met groot vertrouwen op de Heer. De Heer komt over het water naar hen toe. En wat zegt Petrus? Als U het wil, kom ik naar U toe. En hij stapt uit de boot. Een paar stappen. Dan begint hij te zinken. Hij had al geen grond onder de voeten op dat moment en het water begon hem te verzwelgen. Maar het is dan de Heer die zijn hand uitsteekt. En Petrus pakt die hand van harte. Hij is iemand die ons in dat geloof in de Heer is voorgegaan. En ik hoop en bid van harte, dat wanneer jij als priester stappen zet in ons bisdom, weloverwogen en werkelijk met heel je hart en in

alle nederigheid, je ook dan de kracht voelt van de Heer die met je meegaat. En als de golven van het priesterlijk werk, of van de omgeving waarin je bent, of twijfel of teleurstelling je dag lijken te bepalen, dat je ook dan het vertrouwen hebt om te zeggen: Heer, U bent het werk begonnen, U hebt beloofd dichtbij ons te zijn en ik wil net als Petrus op U vertrouwen, die mijn verlosser en redder bent.

Vandaag, broeders en zusters, mogen wij als Kerk een bijzondere stap zetten. Dus niet uit een soort hoogmoed: we hebben priesters nodig en kijk we hebben er weer één bij elkaar gebeden. Nee, de Heer roept. En Hij heeft ons biddend roepen gehoord. Het is de Heer die het zoekende hart van Arno heeft vervuld met zijn aanwezigheid. En die hem de morele zekerheid heeft gegeven om te zeggen: ja, de Heer is niet ver weg, Hij is in mijn hart, Hij is geen idee maar een persoon die mij vasthoudt, alle dagen van mijn leven.

Broeders en zusters, we hebben niet voor niets in deze eucharistieviering eerst drie Schriftlezingen gehoord. Het is het woord van God dat ons wekt tot geloof. Het is het woord van God dat ons uitnodigt om vertrouwen te hebben. En het is de liefde voor dat woord, Arno, die je van jongs af aan in het gezin waarin je bent opgegroeid hebt meegekregen. Dat blijft altijd een rijkdom. Want elke keer zul je ook vanuit je hart moeten geven wat je van het woord hebt ontvangen, vanuit je hart mogen zeggen wat het woord van God jou heeft aangereikt, en met al je krachten en mogelijkheden aanbieden waar het woord van God je leidt en wegwijs maakt.

Broeders en zusters, het is een grote dag die we niet aan onszelf te danken hebben, maar aan de Heer. Mogen wij deze dag vieren met vreugde (cf. Psalm 118, 24). We zijn hier binnengekomen onder het zingen van Psalm 122 van de bedevaart: we trekken op naar het huis van de Heer. En ik zou willen vragen: doe dat elke dag opnieuw wanneer je naar de kerk gaat en ook wanneer je een moment van gebed uitkiest. Wanneer je uit de Schrift leest, of elkaar in liefde dient en helpt. Ook, dan gaat u op naar de Heer. En moge Hij u dan begeleiden al uw dagen. En moge Arno met zijn getuigenis, met zijn dienstwerk daar een vruchtbare rol in vervullen. Hij heeft het geloof ook maar gekregen, maar wel aanvaard. Hij heeft de liefde leren kennen en zich tot instrument daarvan gemaakt. Arno, het is duidelijk dat we jou van harte in ons midden opnemen met alle priesters die hier zijn, en dat we voor je blijven bidden. Want we bidden niet alleen om nieuwe roepingen, maar we bidden

ook dat degenen die geroepen worden en gewijd zijn het vol mogen houden in de kracht van de Heer. Amen.

INLEIDING

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij het diocesaan startmoment Kerkbalans, H. Maria Magdalenakerk in Maasland, 14 januari 2023

Ik mag het woord tot u richten. In een moderne tijd moet dat niet al te lang duren, dus ik hou het kort. Als je in deze kerk binnenkomt, zie je meteen de drie grote ramen in het priesterkoor. Het meest linkse raam laat zien dat God bij ons wil zijn. De engel Gabriël vertelt aan Maria dat ze de moeder van Jezus mag worden. En zij zegt: mij geschiede naar uw woord. In het midden zie je Jezus, die is gestorven aan het kruis, maar opgestaan uit de dood. Op dat raam ontmoet Hij Maria Magdalena, de patrones van deze kerk. Zij die als eerste de Heer ziet na zijn verrijzenis en het graf leeg vindt. Ze gaat meteen naar de anderen om te vertellen wat ze gezien heeft en het geloof te delen: Jezus leeft. En dan het meest rechtse raam. We zien daar het feest van Pinksteren. Met het vuur en de kracht van de Heilige Geest die alle aanwezigen bezielt met geloof en liefde en hoop.

Kerkbalans is volgens mij niet denkbaar zonder deze drie gebeurtenissen: dat God van ons houdt en mens wordt, dat Maria Magdalena haar geloof in de verrijzenis deelt met de andere apostelen, en dat de kracht van de Geest aan ons gegeven wordt. Ook vandaag is het niet vanzelfsprekend dat we Kerk zijn. Hoeveel instituties zijn er al niet in de loop van de geschiedenis gekomen en verdwenen, ontstaan en weer onzichtbaar geworden? Als Kerk mogen we er nog steeds zijn wereldwijd, omdat de kracht van de Geest ons gegeven wordt, waardoor we steeds weer op alle plaatsen inspiratie en de kracht ontvangen om de weg van het evangelie te gaan. Ik beschouw het ook als een teken van de werking van de Geest, dat op dit moment veel mensen nog steeds enthousiast zijn. Dat mogen dan in onze Kerk momenteel voornamelijk ouderen zijn, maar je ontmoet ook veel jongeren. Over twee weken bijvoorbeeld weer op de landelijke bijeenkomst voor jongeren, de WJD@Home op Ameland en de komende zomer in Portugal met honderdduizenden jongeren uit de hele wereld. We moeten misschien ook wel wat groter denken om werkelijk te zien dat Gods Geest niet alleen voor ons bisdom is, niet alleen voor West-Europa, maar voor de hele Kerk wereldwijd.

Ik ben blij dat we ook dit jaar de actie Kerkbalans houden. Het is een teken dat we verder willen gaan met de Kerk van morgen die vandaag leeft en al lang geleden begonnen is op initiatief van de Heer. Ik weet dat veel vrijwilligers

zich inzetten om de actie Kerkbalans mogelijk te maken. Er is wel enige moed voor nodig. En dan bedoel ik niet zozeer het vouwen van enveloppen en het tellen van de folders, hoewel ook dat natuurlijk motivatie en energie vraagt. Maar dat je naar mensen toe gaat, dat je misschien zelfs aanbelt of mensen ontmoet en zegt: zou u iets willen geven voor de Kerk van morgen? Dan komt het er vaak op aan dat we ons eigen gelovig enthousiasme met elkaar delen, zoals Maria Magdalena haar geloof deelde met de apostelen, in de kracht van de Geest die daarvoor nodig is.

Ik wil graag alle vrijwilligers die op weg gaan voor de actie Kerkbalans enorm bedanken, maar ze ook bemoedigen en zeggen: je doet het niet alleen uit eigen kracht, maar allereerst met de kracht van de Heilige Geest die ons gegeven is, steeds opnieuw. Ook binnenkort als we hier weer het vormsel mogen vieren in deze kerk. Ook dan weten we dat heel direct Gods Geest voor de jonge generatie beschikbaar is als gave en als enthousiasmerende kracht.

We kunnen niet alleen lokaal denken, al begint het wel lokaal, want als je het alleen maar aan het grote geheel overlaat, komt er niks tot stand. Maar als je alleen in je kleine parochiekern blijft, zijn de visie en de focus ook te gering. Het is een wisselwerking. Dat wordt met Kerkbalans ook zichtbaar. Je gaat op pad in je eigen parochiekern, je gaat op pad met het enthousiaste van de Geest, en je weet dat op andere plaatsen ook mensen met diezelfde Geest weer aan de slag gaan voor de actie Kerkbalans. Balans betekent: ter plaatse in ons bisdom en in het grote geheel van de Kerk. Het betekent: ter plaatse en in het geheel van de parochie. Als we dat vergeten, zijn we vaak al bezig met de krimp te accepteren.

Ik dank nu alvast alle vrijwilligers. En ik zal de komende weken bidden dat het enthousiasme dat we krijgen van elkaar en van de Heilige Geest werkelijk mag meehelpen om de actie Kerkbalans dit jaar weer op alle plaatsen zichtbaar te maken. Alleen al in ons bisdom gebeurt dat in meer dan 160 locaties. Daarbij moeten we ook elkaar in de gaten houden. Het gaat niet alleen om de stand en het resultaat ter plaatse, maar ook wat je daarmee met elkaar kunt realiseren in de Kerk wereldwijd.

Mogen wij de actie Kerkbalans zien als een actie vanuit ons geloof, met de kracht van de Heilige Geest om te delen wat we ontvangen hebben. En

met het vertrouwen dat heel veel mensen er baat bij hebben om ook in die rijkdom te delen. Ik dank u hier aanwezig en in u dank ik alle mensen die op veel plaatsen weer de moed hebben om op weg te gaan, om bijdrages te vragen en zo als parochies ook in dit opzicht in balans te blijven of misschien wel opnieuw te komen.

INLEIDING

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij de landelijke persconferentie Kerkbalans, Perscentrum Nieuwpoort, Den Haag, 18 januari 2023

Bij deze landelijke presentatie mogen we stilstaan bij de actie Kerkbalans. Vanmorgen al hoorde ik het radiospotje: Geef vandaag voor de Kerk van morgen. Het mooie is dat we niet alleen bij de Kerk van gisteren aansluiten. Dat we niet alleen bij de Kerk van vandaag stilstaan. Maar dat we ook met vertrouwen kijken naar de Kerk die een toekomst heeft.

Het onderzoek maakt duidelijk dat veel mensen betrokken willen zijn op de Kerk: als leden die met de Kerk verbonden zijn door het doopsel en vormsel en mensen die bij die Kerk langskomen, daar aandacht ondervinden en ook belangstelling wordt gewekt. Het onderzoek laat zien dat de Kerk ook verbonden wordt met crisismomenten, niet omdat je bij een crisis uit beeld bent als Kerk en je terugtrekt op jezelf, maar omdat de Kerk in crisismomenten een rol kan vervullen die voor veel mensen een belangrijke bijdrage is aan hun leven. Het Griekse woord 'krinein', we vinden het ook in de Schrift, heeft te maken met je een oordeel vormen en een keuze maken. 'Krinein', je zou kunnen zeggen in tijd van crisis, kijken en zien en formuleren waar het op aankomt. En waar komt het dan op aan voor de Kerk? Op de eerste plaats gaat het erom de liefde van God te verkondigen en verbinding tot stand te brengen in gemeenschap. In die zin zijn God en mens geen concurrenten, maar bondgenoten. Het onderzoek laat zien dat veel mensen juist ook van de Kerk in crisistijd een fundament verwachten, waar ze kunnen aansluiten, waar ze kunnen meewerken en waar duidelijk sprake is van een opbouw in tijd van chaos. Niet alleen het opbouwen van gemeenschappen als zodanig, maar ook het opbouwen van mensen die als persoon gekwetst zijn of in de marge de nodige moeilijkheden te verduren hebben.

Crises zijn er steeds opnieuw en de crisis van corona staat ons nog heel sterk op het netvlies. We zien nog steeds de uitwerking daarvan. Ook kerken waren een tijdje dicht en veel mensen konden niet spontaan bij elkaar komen voor de viering van de liturgie. Terwijl het onderzoek laat zien dat veel mensen het juist waarderen om de sacramenten te vieren en zo de Heer en elkaar te ontmoeten. In die tijd van corona heb ik gemerkt dat als de kerk open was voor mensen voor stilte en gebed er ook vaak wat mee werd genomen voor de Voedselbank. Je zag de brandende kaarsjes kleiner

worden bij het sacrament dat was uitgesteld en het aantal voedselproducten voor de Voedselbank groeien. Dat was een mooie ‘balans’, met aan de ene kant eer brengen aan God en van daaruit de liefde voor de mens echt gestalte geven. Omdat de kerk open was en er ook ruimte was om met elkaar te spreken, vanwege de coronamaatregelen niet in groepen maar wel individueel, kwam je als Kerk op het spoor wat mensen allemaal bezighield en waar ze tegenaan liepen.

Een crisis is daarom ook nooit een anoniem begrip, zoals ‘de crisis van de corona’, ‘de crisis van de armoede’. Het gaat altijd om concrete mensen die in die omstandigheden te maken hebben met moeilijkheden. Een ander belangrijk voorbeeld vond ik in de tijd van de coronacrisis dat er bij Voedselbanken extra hulp kwam. In sommige binnenstadsparochies is het een grote gewoonte om wekelijks gastvrij de Voedselbank te ontvangen en mensen die daar hun producten komen ophalen. Maar in de coronatijd moest je afstand bewaren en zijn vooral de ouderen kwetsbaar. Toen kwamen er jongeren helpen, die op dat moment niet voor hun studie naar de universiteit konden. Zij waren als het ware bij die Voedselbank de schakel. De ouderen wisten precies wat in die pakketten moest zitten en voor wie het was en de jongeren reikten het de mensen aan om het persoonlijk te kunnen geven. Want waar wij werken voor elkaar, is er ook altijd sprake van ontmoeting. Een voedselpakket voor de deur zetten is niet zo vruchtbaar als het aanreiken, waarbij je elkaar kunt zien en elkaar kunt spreken. Want de mens is een sociaal wezen. We zijn geschapen naar het beeld van God, zo zegt onze Schrift. En dat betekent ook dat we als gemeenschap op de Heer mogen lijken, namelijk dat we oog hebben voor de ander, hart hebben voor elkaar.

Dat gebeurt op veel manieren. Bijna elke parochie heeft wel een zelfstandige caritas instelling. Die hebben vaak een beleid om te zorgen dat er vanuit de Kerk aandacht is voor armoede, voor eenzaamheid en voor mensen die hier zonder dak en zonder veiligheid zijn gekomen als vluchteling. Het is belangrijk dat de Kerk ook zo gezien wordt, als het instrument van liefde in de wereld van vandaag. Paus Paulus VI, een grote paus in de tijd van het Tweede Vaticaans Concilie, sprak over de opdracht van de Kerk om een beschaving van liefde op te bouwen. De beschaving van liefde gaat over de waardigheid van de mens, gaat over zorgvuldig het welzijn van iedereen bevorderen en gaat ook om aandacht voor de schepping. Waar mensen

elkaars buren zijn, ook in deze geglobaliseerde wereld, zijn ze lang nog niet altijd elkaars broeders en zusters, zei paus Benedictus.

Ik ben blij dat we met de actie Kerkbalans in dit onderzoek zien dat de Kerk herkend wordt als een instrument dat bijdraagt aan die beschaving van liefde. Dat is iets wat heel belangrijk is, in het groot en in het klein. Zoals gezegd, gaat het bij crisis niet alleen om algemene trends. Het gaat om concrete mensen, met een naam en een gezicht. Als Kerk zijn we steeds weer in staat, en we proberen dat ook steeds beter te doen, om mensen te bereiken en met elkaar te verbinden. De Kerk heeft vanouds een drievoudige opdracht van onze Heer gekregen. Op de eerste plaats is dat om samen te komen in gebed om de sacramenten te vieren en zo onze band met Hem te versterken en ook steeds meer als een innerlijke werkelijkheid te beleven. Daarnaast moeten we ook getuigen en mogen we ons geloof met elkaar delen. Hoe mooi is het als mensen met elkaar in gesprek komen en hun concrete leven ook verbonden wordt met hun bezieling vanuit het geloof. Soms ook als het gaat om ethische kwesties en belangrijke morele dilemma's. Ook dan is het belangrijk dat je in gesprek kunt gaan vanuit de liefde voor God en de mensen. Verder is er de caritas en diaconie als opdracht. Daar is in dit onderzoek van actie Kerkbalans veel aandacht voor. Gevoed door het Woord van God en de sacramenten mag je je ook gesterkt weten om er voor anderen te zijn, die ook beeld van God zijn. En dan gaat het niet alleen om de mensen die je al kent in de Kerk, maar ook om de mensen die je ontmoet, die misschien door een open deur naar binnen komen of die zich op andere momenten laten kennen.

De actie Kerkbalans is een belangrijke ondersteuning van de Kerk. Dat blijkt elk jaar weer. Het is inmiddels, en daar ben ik blij om, een hele bekende actie geworden. De Kerk heeft geld nodig, niet als een niet nader te definiëren doel, maar met een reden. Dat is juist die drievoudige zending van de Kerk: vieren en God eren, van Hem getuigen en leren, en in diaconie en caritas laten zien dat de Heer ook in ons aan het werk is, in kracht van de Heilige Geest.

Er is een prachtig boek gemaakt voor jongeren, dat heet de DOCAT: wat moet ik doen? Daarin komen allerlei dingen aan de orde die van belang zijn als het gaat om het uitdragen van de liefde van God, als het gaat om het nabij zijn aan mensen die in armoede leven, die in crisis verkeren. Ik hoop dat we met dit boek en met deze actie Kerkbalans en dit persmoment vandaag

opnieuw zien waar het op aankomt: God bekend maken met zijn liefde en ook zijn liefde voelbaar maken in daden in concrete omstandigheden en elkaar vasthouden, omdat de boodschap van het evangelie zo groot is en bedoeld is om alle mensen in te sluiten en te omvatten.

Vanaf deze plaats wil ik dan ook alle mensen die aan Kerkbalans meedoen een tijd toewensen met enthousiasme en inspiratie. En ik weet zeker dat de belangrijke redenen die genoemd zijn in het onderzoek een extra stimulans zijn om weer aan de slag te gaan om samen de Kerk te laten voortleven: als de Kerk van morgen, gesticht door de Heer en die ons als levende stenen nodig heeft. Zo mogen we samen bouwen aan een beschaving van liefde en hebben we mensen nodig en hebben mensen elkaar nodig.

Afgelopen zaterdag, bij de start van de actie Kerkbalans in een parochie in het bisdom Rotterdam, werd gezegd: ik geef aan de Kerk, omdat de Kerk mij veel geeft. En zo is het ook. De Kerk geeft veel aan ons, om betrokken te zijn en als mens ook te laten zien dat de liefde van God in ons leeft. Ik denk aan de zusters van Moeder Teresa, die in Rotterdam vaak bezocht worden door mensen in nood. En ook aan allerlei mensen die zeggen: ik heb geld, ik heb brood, en dat brengen we naar de zusters om hen te ondersteunen in hun werk. Je ziet het ook hier in Den Haag bij de blauwe zusters die vaak van winkels overgebleven producten ontvangen, zodat zij de kans hebben deze aan anderen te geven die in nood verkeren. Het is belangrijk dat zo op hele eenvoudige, bijna onzichtbare wijze de liefde van God zijn weg vindt in concrete daden. Denk ook aan de kloosters die mensen opnemen als vluchteling en een thuis bieden ver van huis en hen laten delen in het geloof in de liefde van God.

Mogen we deze actie Kerkbalans ook dit jaar weer als een succesformule ontvangen. Ik zeg bewust ‘ontvangen’, want we doen het niet alleen, het is ook met de zegen van God. En mogen we zo met deze actie, op naar de 50e keer, een goede traditie voortzetten.

INLEIDING

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende pastoraatgroependag: Van generatie op generatie, 13 mei 2023

Elke generatie is van belang voor de voortgang van het evangelie. Het was al in de tijd van de Heer Jezus dat het Joodse volk zich bewust was van het overdragen van het geloof in God. Een prachtige passage die daarbij hoort, is uit het boek Deuteronomium: “Luister, Israël, de Heer is onze God, de Heer alleen! Gij moet de Heer uw God beminnen met heel uw hart, met heel uw ziel en met al uw krachten. De geboden die ik u heden voorschrijf, moet ge in uw hart prenten. Ge moet er met uw kinderen telkens opnieuw over spreken, wanneer ge thuis zijt en onderweg, als ge slapen gaat en opstaat” (Deuteronomium 6, 4-7).

De Heer is onze God en je moet Hem beminnen met heel je hart, heel je ziel en al je krachten. Tegelijkertijd staat er dat je die bezieling, dat gebod van de Heer, moet doorgeven. Je moet er met elkaar over spreken, wanneer je thuis bent en onderweg, als je slapen gaat en opstaat. Deze tekst uit Deuteronomium vinden we terug in het evangelie van Matteüs waar Jezus in gesprek is en wordt gevraagd: wat is het allerbelangrijkste gebod? De Heer antwoordt met woorden uit Deuteronomium: “Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel en geheel uw verstand. Dit is het voornaamste en eerste gebod. Het tweede, daarmee gelijkwaardig: Gij zult uw naaste beminnen als uzelf” (Matteüs 22, 37-39).

Als het gaat over de verschillende generaties kunnen we ook denken aan het Magnificat, waarin Maria in haar lofzang zegt: “Van heden af prijst elk geslacht mij zalig” (Lucas 1, 46-56). Ook daar is sprake van de gave van het geloof niet voor één generatie, maar Gods heil van geslacht op geslacht. En ook wij vormen in die verschillende generaties een schakel.

Met enige regelmaat verschijnen er artikelen in de krant over een verdere afname van de kerkelijke betrokkenheid. Dat kan ons ontmoedigen: Waar blijft het geloof? Waar gaan we naartoe? Maar de Heer zegt aan het eind van het Matteüs evangelie: “Ik ben met u tot het einde van de tijd.” Dat mogen ook ervaren als we samen de eucharistie vieren en de Heer in ons midden is. Met het oog op de voortgang van het evangelie zijn ónze zorgen ook zijn zorgen, is onze vreugde zijn vreugde (cf. Handelingen 14, 27).

Er is in de generaties een verschillende deelname aan het kerkelijk leven. Maar die tendens moeten we niet voor de Kerk alleen reserveren. We zien het namelijk ook in onze Europese samenleving als zodanig. We hebben te maken met een discontinuïteit van de generaties, met veel ouderen en minder jongeren. Als het gaat om de vraag hoe we toch die continuïteit met elkaar kunnen stimuleren, ben ik echter bang dat we toch nog te vaak zeggen: hoe krijgen we de jongeren in de Kerk? Want we moeten niet alleen jongeren maar alle generaties bij de Kerk betrekken. ‘Van geslacht op geslacht’ betekent van generatie op generatie. Dat betekent dat er in alle generaties iets te doen is om de verbondenheid met de parochie een kans te geven, omdat God blijft roepen.

Als we dit als leden van pastoraatgroepen tot ons door laten dringen, gaat het om de drievoudige zending van de Kerk, waar we van generatie op generatie mee bezig mogen zijn. Het gaat om ons bidden en vieren, het leren en getuigen van ons geloof en om dienstbaar zijn in caritas en diaconie. Hoe blijven wij in onze parochies de liturgie vieren en wie zijn daarbij betrokken? Hoe kunnen wij het geloof doorgeven in catechese en in geloofsgesprek? Hoe kunnen wij de liefde van Christus verspreiden in caritas en diaconie?

Hoe kunnen we die verbinding van de generaties bevorderen? Enkele voorbeelden geven te denken. Soms duikt namelijk discontinuïteit op als een niet makkelijk te nemen hindernis. Een voorbeeld rond het vieren: in een groep vormelingen zaten twee jongeren die heel goed konden lezen, maar ze werden niet uitgenodigd om lector te worden, omdat er voor de reeds actieve, oudere lectoren al minder vieringen waren waarin zij lector waren. Ook een voorstel om één lector de eerste lezing en een andere lector de tweede lezing te laten lezen haalde het niet, omdat dit te onrustig zou worden op het priesterkoor. Je merkt dat het in de praktijk niet vanzelfsprekend is om ruimte te maken voor de participatie van jongere generaties. Terwijl de generaties komen en gaan.

Een voorbeeld op het terrein van het dienen: een MOV-groep in een parochie werd steeds kleiner en het was een hele klus om alle acties in de loop van het jaar te organiseren, maar toen een moeder zei dat ze wel mee wilde werken aan de Vastenactie in de periode dat haar kind zich voorbereidde op de eerste communie, zei de MOV-groep dat het niet hoefde als zij niet voor het hele jaar beschikbaar kon zijn.

De continuïteit van het evangelie vraagt dat verschillende generaties aansluiten. Je ziet soms dat mensen die in een andere fase van hun leven komen meer tijd krijgen en meer commitment kunnen geven dan daarvoor. Ook daar moeten we niet denken dat iemand het niet zou willen en die persoon dus maar niet vragen. Als je het wel vraagt, kun je soms bijzonder goede ontmoetingen in geloof hebben en als het ware een herintreder krijgen.

Hoe brengen wij verschillende generaties bij Jezus Christus? Hoe kunnen we meerdere generaties betrekken bij het voortgaande werk van de parochie en de locaties? Het ene geslacht komt en het andere gaat. Maar de rode draad is Christus zelf, die zijn Kerk niet loslaat, die zijn Geest niet intrekt, en die ons vraagt om in deze tijd die continuïteit op te bouwen en waar mogelijk te stimuleren. Daarbij is het belangrijk om niet alleen de eigen locatie of eigen parochie voor ogen te hebben, maar ook te beseffen: samen met andere parochies en locaties vormen we de plaatselijke Kerk van Rotterdam. Naar katholiek inzicht is de plaatselijke Kerk niet de parochie of de parochiekern, maar het bisdom, het diocees rond de bisschop, in eenheid met de Wereldkerk. De continuïteit van de Kerk met het oog op het evangelie is een opdracht. De continuïteit van de Kerk is ons aller zorg en als het op onze eigen locatie niet lukt, moeten we kijken hoe continuïteit versterkt kan worden door ons bij een andere locatie aan te sluiten. Dat hoort ook bij de voortgang.

Ik heb voorbeelden genoemd waarin het niet goed ging. Natuurlijk zijn er ook voorbeelden waar het wel goed gaat. Maar we moeten niet te gauw zeggen dat het goed gaat. Want waar hebben we nog wat te winnen? Waar kunnen we verbindingen leggen niet alleen tussen jong en oud, maar ook met de tussengeneraties? Waar schieten we als gemeenschap tekort in geloof? Waar breekt het af? Waar gaat die continuïteit van het evangelie moeizaam en waar worden kansen gemist om het met elkaar te bespreken? Daarom wil ik graag eindigen met de vraag: Hoe kunt u van de continuïteit van generaties een apart aandachtspunt maken? Wat zou u eraan kunnen doen?

CATECHESE

van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende over sociale vriendschap, bij de Wereldjongerendagen Lissabon, kerk van São João de Brito, Lissabon, 3 augustus 2023

Ik mag jullie een korte catechese geven over het thema dat paus Franciscus heeft uitgekozen voor deze tweede dag: sociale vriendschap. Maar eerst zullen we een stukje lezen uit het evangelie van Johannes (Johannes 2, 1-5): “Op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galilea, waarbij de moeder van Jezus aanwezig was. Jezus en zijn leerlingen waren eveneens op die bruiloft uitgenodigd. Toen de wijn opraaakte, zei de moeder van Jezus tot Hem: ‘Ze hebben geen wijn meer.’ Jezus zei tot haar: ‘Vrouw, is dat soms uw zaak? Nog is mijn uur niet gekomen.’ Zijn moeder sprak tot de bedienden: ‘Doet maar wat Hij u zeggen zal.’”

Deze woorden uit het evangelie zijn woorden die de paus heeft gekozen om deze catechese mee te beginnen. Woorden uit het evangelie van Johannes, waarin Jezus op een bruiloft is uitgenodigd en waar Hij zijn eerste wonder doet. Hij verandert water in wijn. Het evangelie van Johannes spreekt altijd over “tekenen” als het om wonderen gaat, want Jezus doet geen wonderen omdat Hij populair wil zijn. Hij doet deze dingen, water in wijn veranderen en ook genezingen, als een teken dat Hij de Zoon van God is. En als een teken om in Hem te kunnen geloven (cf. Johannes 2, 11). En dat zegt het Johannesevangelie ook aan het einde: ‘deze dingen zijn opgetekend, opdat jullie zullen geloven en door te geloven dat Jezus de Zoon van God is, mag je eeuwig leven hebben’ (cf. Johannes 20, 30-31). Dus een wonder is niet zomaar één of andere stunt om de lachers of de publieke opinie op je hand te krijgen. Maar het is om te verwijzen naar God. En zo doet Jezus dit teken, dit wonder van water in wijn veranderen.

Maria speelt een belangrijke rol in dit kleine gedeelte van het evangelie. De paus zegt: we hebben ons verzameld met honderdduizenden jongeren niet alleen om elkaar te ontmoeten, maar vooral om samen te zijn rond Christus, de Zoon van God die is mensgeworden om ons leven te delen. En om bij Maria te zijn, de moeder van de Zoon van God. Zij is de moeder die als eerste gelooft en zegt: mij geschiede naar uw woord (Lucas 1, 38). In het evangelie dat we zojuist hebben gelezen geeft zij een belangrijke aanwijzing: ‘doe maar wat Hij u zeggen zal’. Dat betekent dat we wat Jezus tegen zijn

leerlingen zegt, de woorden die Hij spreekt voor zijn leerlingen en die ook voor ons bedoeld zijn, mogen volgen.

Doe maar wat Jezus zegt. Doe maar wat de Heer je vraagt te doen. Het is belangrijk dat we ook bij deze tweede catechese, over sociale vriendschap, beginnen bij Christus en beginnen bij moeder Maria. Christus naar wie wij mogen luisteren, omdat zijn woorden voor ons bedoeld zijn en omdat wij mogen doen wat Hij vraagt. Maria zegt als eerste: “ja, ik geloof” “doe maar wat Hij u zeggen zal”. Dat is voor ons een hele belangrijke aansporing. Met Maria naar Jezus toe gaan en van Jezus leren wat nodig is om de weg van het evangelie te kunnen volgen.

Wat zegt de Heer tegen zijn leerlingen? Als je het hele evangelie doorleest, dat doen we nu niet want dan heb je meer tijd nodig dan een kwartier dat voor deze catechese is ingeruimd, alleen al aan het Johannesevangelie zou je ruim de tijd kunnen besteden.

Ik heb er drie teksten uitgepakt. Die teksten zijn:

- Johannes 13, 14-15
- Johannes 13, 34-35
- Johannes 15, 9-14

Op de eerste plaats Johannes 13, 14-15. Daarin is Jezus met zijn leerlingen samen. Het is een dreigend moment, want zijn arrestatie komt dichterbij. Hij wast de voeten van zijn leerlingen. De leerlingen zijn verbaasd: hoe kan dat nou dat de meester zulk slavenwerk doet? Maar Jezus is onverstoord en legt zijn bovenkleed af en wast zijn leerlingen de voeten. En Hij zegt: dit heb Ik gedaan om jullie een voorbeeld te geven en opdat jullie dit ook zullen doen. De voetwassing is een teken van dienstbaarheid. De voetwassing betekent dat je door je knieën gaat om de nood van je medemens te kunnen lenigen. “Doe maar wat Hij u zeggen zal.” Deze tekst zou je vandaag in je hart kunnen bewaren. Waar kan ik de voeten wassen op momenten dat het nodig is en mijn medemens erom vraagt?

De tweede tekst, Johannes 13, 34-35, is wat verderop in het dertiende hoofdstuk. Er staat: ‘een nieuw gebod geef Ik jullie, jullie moeten elkaar liefhebben zoals Ik jullie heb liefgehad en hieruit zullen allen kunnen opmaken dat jullie mijn leerlingen zijn als jullie de liefde onder elkaar bewaren.’ Dit is

een belangrijk tweede aspect. Maria gaat ons voor op de weg van het geloof met haar “doe maar wat Hij u zegt”. Als wij naar de Heer luisteren en op weg gaan zoals Hij vraagt, dan is dat op de eerste plaats de liefde bewaren en dan kunnen anderen zien dat wij zijn leerlingen zijn. Kort gezegd: als wij Jezus niet volgen en niet doen wat Hij zegt dan zijn we ook niet herkenbaar als zijn leerlingen. Als we elkaar hier de tent uitvechten en elkaar onderuit halen, zijn we niet zichtbaar als vrienden van de Heer en niet zichtbaar als mensen die het evangelie hun hart sluiten, die doen wat de Heer zegt.

De derde evangelietekst is Johannes 15, 9-14. Dit is nog steeds uit dezelfde toespraak als waarin Jezus spreekt van de voetwassing. Daar staat: geen grotere liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden en jullie zijn mijn vrienden als jullie doen wat Ik jullie gebiedt, Ik noem jullie geen dienaars meer maar vrienden, want Ik heb jullie alles meegedeeld wat Ik van mijn Vader heb gehoord. Wat is dat “alles”? Dat is alles wat met de liefde van God te maken heeft. Dat is alles wat met de dienstbaarheid van het koninkrijk van God te maken heeft. Dat is alles waarbij we de Heer kunnen volgen en zo eeuwig leven ontvangen. “Vrienden van de Heer” is geen eretitel die je op je vestje speldt, van dat heb ik binnen en nou ga ik gewoon weer mijn eigen gang. Vriend van de Heer zijn, betekent dat de Heer jou heeft gezien. Dat Hij ieder van jullie heeft gezien en je kent bij je naam. En of je nu spreekt of alleen maar denkt, of je dingen doet of dingen nalaat, de Heer volgt je. Niet met het oog van de detective, maar met de broederlijke aandacht van de liefde van God. Vrienden van de Heer dus. En niet zomaar, van: dan zijn wij alvast binnen en op een goede plek. Nee, juist: dan moeten wij ook getuigen van die liefde die de Heer ons gegeven heeft. Die vriendschap mag blijken in hoe wij spreken, hoe wij dienen, hoe wij denken en handelen.

De paus wil graag dat wij spreken over sociale vriendschap. Dan denk je misschien: sociale vriendschap is een beetje dubbelop, want vriendschappen zijn altijd sociaal. Maar was dat maar zo. Als we spreken over “vriendjespolitiek” is dat een aantal mensen elkaar de hand boven het hoofd houden, maar toch ten koste van veel anderen. En denk aan mensen die vrienden maken om er zelf beter van te worden, uit eigenbelang. De Duitsers hebben daar zelfs een woord voor: “Zweckfreundschaft.” Een vriendschap aangaan, omdat je een heimelijk doel hebt dat je daarmee kunt bereiken. Dat is niet de vriendschap die Christus bedoelt. Je hoort mensen ook wel eens

zeggen: met sommige vrienden heb je geen vijanden meer nodig. Ik hoop dat jullie dat nooit tegen elkaar hoeven te zeggen. Dus niet alle vriendschap is sociaal.

De sociale vriendschap die de paus benadrukt, heeft een lange traditie in onze Kerk. Het is de vriendschap die je vanuit Christus aan anderen mag laten zien, de vriendschap die je vanuit Christus mag omzetten naar solidariteit voor de mensen die je ontmoet. En dan niet alleen de kleine kring hier in deze grote zaal, maar ook wereldwijd. Het was paus Benedictus XVI die zei: je bent heel gauw elkaars burens en met internet kun je overal kijken waar overstromingen zijn, waar honger is en waar mensen op de vlucht zijn. Maar als je elkaars burens bent, ben je nog niet automatisch elkaars broeders en zusters. Daar is een sociale vriendschap voor nodig.

Vriendschap met de Heer en vanuit de Heer komen tot sociale vriendschappen heeft een lange lijn in de sociale leer van de Kerk. De sociale leer gaat over: Hoe ga je vanuit je geloof in onze samenleving te werk? Hoe ga je vanuit de vriendschap met de Heer werken en bouwen aan zijn Rijk?

Een klein stukje geschiedenis aan de hand van de volgende pausen:

- Leo XIII vriendschap (1878 - 1903)
- Pius XI sociale liefde (1922 - 1939)
- Paulus VI beschaving van liefde (1963 - 1978)
- Johannes Paulus II liefde en waarheid (1978 - 2005)
- Benedictus XVI: van burens naar broeders en zusters (2005 - 2013)
- Franciscus: dialoog en vriendschap als broeders en zusters (2013)

Paus Leo XII leefde in de 19e eeuw. Het was een tijd dat veel mensen het platteland verlieten om in de grote stad een nieuwe toekomst op te bouwen. Er waren grote fabrieken en de arbeiders die daar werkten zaten in het nauw. Ze hadden kleine huisjes of helemaal geen huis. Er waren grote gezinnen, geen onderwijs, geen fatsoenlijk loon en vaak ook geen rechten die je als mens vanuit je waardigheid zou mogen stellen. De grote encycliciek van paus Leo XIII is 'Rerum Novarum' (1891). Daarin schrijft hij dat de menselijke waardigheid een geschenk van God is voor ieder mens en dat die waardigheid moet worden gediend. En dat de rijken en de groten der aarde de kleinen en de kwetsbaren moeten helpen om die waardigheid ook te kunnen beleven. Hij spreekt over het woord "vriendschap" als je met elkaar als arbeiders kunt

optrekken, dat je elkaar steunt. Vriendschap als er onderwijs is en goede zorg, vriendschap als je kunt wonen en leven als familie.

Veertig jaar later is Pius XI paus in de jaren '30. Er is crisis in Europa, economische neergang en armoede. Paus Pius XI spreekt over “sociale liefde”. Niet zomaar liefde omdat je elkaar aardig vindt, maar vanuit de sociale overtuiging dat je geroepen bent om vanuit je waardigheid ook anderen hun waardigheid te gunnen. Solidariteit vanuit de liefde van God.

Vriendschap en sociale vriendschap kan heel dichtbij zijn, zo van: ik moet je wel kunnen zien anders kan ik die vriendschap niet in praktijk brengen. Paulus VI zegt: het is ook wereldwijd. Ook hier kun je iets doen uit vriendschap voor mensen ver weg. Ook hier kun je iets doen uit vriendschap voor mensen elders die het moeilijk hebben. In de catechese gisteren zei Mgr. Hendriks, toen het ging over integrale ecologie, dat achter de grote structuren van onze wereld ook mensen zitten. De paus zegt: ook economie is niet bedoeld om er alleen maar met winst ervandoor te gaan, of dat sommigen veel verdienen, ten koste van anderen. Nee, als het gaat om sociale vriendschap, wordt ook economie gedragswetenschap. Hoe moet je de economie inrichten? Hoe moet je deze laten werken zodat er voor alle mensen welzijn is bijvoorbeeld?

Johannes Paulus II heeft die term “beschaving van liefde” graag overgenomen (cf. encycliek ‘Centesimus Annus’ n. 10). Hij zegt: liefde en waarheid want daardoor kan de samenleving dichtbij en ver weg de contouren aannemen van het rijk van God. Vanuit de vriendschap met Christus komen we tot solidariteit en vriendschap met velen.

En zoals gezegd, paus Benedictus XVI zei: de globale structuur van de wereld brengt mensen dichtbij, ze worden je burens, maar ze moeten ook je vrienden worden, je broeders en zusters. Laat je raken door wat de ander nodig heeft en laat je aansporen om daarin te voorzien.

En dan onze huidige paus Franciscus. Hij zet dit thema graag op de kaart bij deze Wereldjongerendagen. In zijn encycliek ‘Fratelli Tutti’ zegt hij dat mensen, waar ook ter wereld, leven in deze gemeenschappelijke wereld die aan ons is gegeven door de Heer. Het is ons gemeenschappelijk huis. Daarin is het nodig dat we steeds elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek raken. Zo verbindt de paus aan sociale vriendschap ook het belang van ontmoeting

en dialoog, van solidariteit en elkaar zien staan als broeders en zusters. Vanuit de vriendschap met Christus betekent dat dus dat je hart open moet gaan, ook naar mensen die je niet kent en mensen die misschien niet meteen je eerste aandacht zouden krijgen. Het gaat niet om vriendschap die anderen buitensluit: ik heb twee goede vrienden en de rest kan me gestolen worden, en dan ook met een onderscheid, van dat zijn mijn “besties” en “ex-besties” en voor de rest van de wereld is vriendschap heel beperkt. Nee, zegt de paus. Vanuit de vriendschap met Christus komt het aan op getuigenis, om die liefde en vriendschap te laten zien waar je leeft, waar je werkt, waar je woont, waar je studeert, om zo te bouwen aan de wereld waarin de contouren van het rijk van God zichtbaar worden.

Sociale vriendschap heeft dus te maken met dienstbaarheid en verantwoordelijkheid voor de samenleving en voor je medemens vanuit je geloof, vanuit je vriendschap met Christus. Er zijn drie vragen die ik jullie mee wil geven voor het gesprek in de deelgroepen:

- Waar ben jij goed in als het gaat om sociale vriendschap? Kun je je verheugen over waar anderen goed in zijn?
- Sociale vriendschap vanuit je verbondenheid met Christus vraagt om gebed. Maak je er werk van om (dagelijks) te bidden?
- Jezus zegt tegen zijn leerlingen: “jullie zijn geen dienaren meer maar vrienden” (Johannes 15, 15). Wat betekent de vriendschap van Christus voor jou?

Die eerste vraag “waar ben jij goed in?” gaat bijvoorbeeld over: misschien kun je goed luisteren, misschien durf je naar voren te springen als er onrecht is, misschien ben je heel praktisch ingesteld en loop je al met water te sjouwen voordat mensen dorst krijgen. Waar ben jij goed in? En kun je je ook verheugen over waar anderen goed in zijn? Het gaat er dus niet om te zeggen: ik ben heel goed in sociale vriendschap, ik ken zes talen, ik deel mijn eten met anderen en ik loop altijd voorop. Misschien kun je ook anderen, die dingen goed kunnen, zien als je bondgenoten op de weg van de sociale vriendschap. En je daarover verheugen en dus niet alleen trots zijn op wat jij zelf goed kunt, maar ook blij kunnen zijn met de gaven die anderen van God gekregen hebben en die ook van groot belang zijn in het project van de Heer van vriendschap vanuit de liefde van God.

De tweede vraag gaat over sociale vriendschap en gebed. Sociale vriendschap komt vanuit een verbondenheid met Christus en dat vraagt om gebed. Dat we regelmatig naar de Heer terugkeren, ons hart voor Hem openen, aan Hem voorleggen wat ons bezighoudt en ook aan Hem vragen om de nodige kracht en inspiratie en misschien ook wel de lange adem, omdat soms sociale vriendschap met onuitstaanbare mensen je ook wel tot radeloosheid kan brengen. Geduld is een schone zaak, zeggen we vaak, maar dat klinkt heel klinisch en of het allemaal vanuit je eigen kracht moet komen. Maar alleen vanuit Christus kan die sociale vriendschap de lange adem hebben die God vraagt en daar is gebed voor nodig. Maak je werk van dat gebed dagelijks? Durf je daar over in gesprek te gaan met de Heer?

De derde vraag is: Jezus zegt tegen zijn leerlingen dat ze geen dienaren zijn maar vrienden. Dat is als je doet wat Hij zegt, als je op de weg van de liefde volhardt en daar trouw aan blijft. Wat betekent die vriendschap van Christus voor jou? Heb je die vriendschap ervaren? Zou je die vriendschap misschien nog meer mogen vragen? Of zou je die vriendschap misschien op de eerste plaats kunnen zetten, zodanig dat het soms ook wel je vrienden kost, omdat de Heer op de eerste plaats steeds weer de rode draad van de liefde in je leven wil zien en steeds weer de toetssteen heeft: wat je aan de minste der Mijnen hebt gedaan, heb je aan Mij gedaan (cf. Matteüs 25, 31-46) heb de ander lief zoals Ik jullie heb liefgehad (Johannes 13, 34). De Heer was zelfs bereid om zijn leven te geven voor zijn vrienden. Niet voor niets staat het kruis hier opgesteld in deze zaal. Het is het kruis van de Heer die uit liefde zijn leven gaf, maar die ook laat zien met het kruis dat de liefde sterker is dan wat en wie dan ook.

Maria geloofde daarin. Ze zei: ‘mij geschiede naar uw woord’. En ze stond onder het kruis (Johannes 19, 25-27) en wist: die liefde van God is het grootste dat we hebben ontvangen. En als we dan kunnen komen tot sociale vriendschap vanuit de opdracht om te doen wat Hij zegt dan hebben we een prachtige weg te gaan elke dag opnieuw. Niet alleen op deze WJD, niet alleen als je terugreist, maar ook als grote opdracht als je straks weer gewoon de draad oppakt en dat blijft verbinden met de draad van de liefde van God. Sociale vriendschap vanuit de vriendschap met de Heer. Ik hoop dat we dat met de kracht van God steeds beter kunnen en laten zien als een getuigenis dat Hij leeft in ons.

INLEIDING

van vicaris-generaal A.J. van Deelen, online symposium ‘Opdat de ruimte meeviert’

8 november 2023

In de uitnodiging voor dit symposium staat dat ik een inleiding zal houden over de randvoorwaarden voor een eventuele herinrichting van een kerk. Om dat wat in te kaderen wil ik een paar stappen door de geschiedenis maken.

Geschiedenis

De kerk begint na Jezus' hemelvaart. Het Boek Handelingen vertelt o.a.: de gelovigen bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en het gebed. [...] Ze braken het brood in een of ander huis (Hand. 2, 42; 46b). Zo begint de christelijke eredienst, in een of ander huis. Later, ten tijde van de vervolgingen in het Romeinse rijk komt men ook bij elkaar in catacomben. Pas in de 4e eeuw wordt de eerste christelijke kerk gebouwd, de Sint Jan van Lateranen in Rome.

De eerste kerk in ons land - boven de grote rivieren - is een kerkje gebouwd door de heilige Willibrord in Utrecht, waar nu de Dom staat. Dat is in de 8e eeuw. Willibrord wordt vaak afgebeeld met een kerk op zijn hand.

In de Middeleeuwen verschijnen overal kerken, het zijn de centrale plaatsen in dorp of stad.

Als in de 16e eeuw de Reformatie in Nederland zijn beslag krijgt, gaan de bestaande kerken over naar het Protestantisme. Mensen die katholiek willen blijven worden verbannen naar schuilkerken, ergens op een zolder (Amsterdam) of in een schuur achter een huis.

Napoleon brengt godsdienstvrijheid. Er kunnen weer katholieke kerken worden gebouwd, maar onder strikt toezicht van de Nederlandse overheid: de ingenieurs van Waterstaat voeren het gezag over ontwerp en bouw. Die kerken, gebouwd tussen ongeveer 1810 en 1850 worden “Waterstaatskerken” genoemd.

Als er in 1848 echt vrijheid van godsdienst komt en de paus in 1853 weer bisdommen in Nederland mag oprichten en vervolgens bisschoppen

benoemt, begint er een enorme bouwwoede. Echte, eigen Rooms-katholieke kerken mogen weer, en dat zullen we laten zien ook. Overal verschijnen grote, machtige kerken, meestal neogotisch. Tot in de jaren '60 van de vorige eeuw wordt er veel gebouwd.

Kerkgebouw - de ruimte die de muren van het gebouw omsluit

Kerkgebouwen zijn door de hele christelijke traditie belangrijk geweest. Natuurlijk gaat het in de kerk niet allereerst om de gebouwen zelf, maar om de gelovigen, de - zegt de Schrift - gemeenschap van levende stenen. En die gemeenschap komt vanaf het allereerste begin bij elkaar, in een of ander huis, of in grote rijk versierde kerken. Om de Schrift te lezen, te bidden en het brood te breken, om eucharistie te vieren. Om God te loven en te danken.

De ruimte die de muren van een kerk omsluit is dus van belang. Het is het huis van God, maar ook het huis van de gelovigen. In de loop van de geschiedenis heeft die ruimte veel verschillende vormen en inrichting gekend, van de eerste huiskamers, via de grote kathedralen van de Middeleeuwen en onze neogotische kerken, naar de sobere kerk van de jaren '60. En die ruimte is niet neutraal, die viert mee. Daar gaat dit symposium over.

Die kerkgebouwen van ons roepen ook vragen op. Het zijn kostbare gebouwen, ze zijn meestal groot, vaak nog ingericht op een massaal toestromend aantal mensen. En de geloofsgemeenschap krimpt, al jaren, en daarmee ook de financiële ruimte. Tegelijk is er verlangen naar de missionaire parochie, naar nieuw elan.

Randvoorwaarden

Op veel plekken wordt nagedacht: hoe verder? Ons bisdom heeft een praktisch werkinstrument ontwikkeld dat u helpt om daarover gestructureerd na te denken: de vitaliteitstoets. Het is een hulpmiddel, om allereerst inzichtelijk te maken waar geloofsgemeenschappen staan, de zogenaamde "selfie". Dat is de basis voor de volgende vraag: waar willen en kunnen wij heen?

De kerkgebouwen zijn daarbij niet zelden een belangrijk aandachtspunt. Er

worden soms plannen gemaakt voor een ingrijpende verbouwing, die nogal eens heel veel geld kost, en soms vragen oproept rondom het gebruik van het gebouw: wat kan en mag?

Ik wil twee overwegingen noemen die daarbij van belang zijn, randvoorwaarden.

Ten eerste deze: het idee wordt nogal eens geopperd of ‘een deel van de kerkruimte aangewend kan worden voor alternatief gebruik’. Daarbij valt vaak het woord “multifunctioneel”. Dat kan niet, een kerk is immers een gewijde ruimte bestemd voor de eredienst. Als er al een deel van een kerkruimte afgescheiden kan worden, dan kan zo’n ruimte alleen gebruikt worden voor passende nevenfunctionele activiteiten. Maar wat precies wel en niet luistert nauw.

Ten tweede: de grote parochies of federaties van vandaag beschikken doorgaans over meerdere kerkgebouwen. Nadenken over hoe je verder gaat met deze gebouwen in de toekomst vraagt om een integrale visie op wat je als parochie of federatie in de toekomst voor je ziet, en welk gebouw of welke gebouwen je daarvoor nodig hebt. ‘Stippen op de horizon’, zogezegd. Plannen rondom gebouwen moeten in dit kader worden gezien. Verbouwingsplannen, investeringen kunnen alleen passen en beoordeeld worden binnen een integrale pastorale visie en bestuurlijk beleid. M.a.w. binnen het grote geheel van de parochie of federatie, en de samenhang daarin.

Bij het beoordelen van een aanvraag voor een bisschoppelijke machtiging, die u nodig hebt, worden deze aspecten nadrukkelijk bekeken en mee gewogen. Hoe dan ook vraagt het om tijdig en nauw overleg met het bisdom en de bisschop.

Dit gezegd hebbend wens ik u een mooi en inspirerend symposium toe.

**DECREET
TOT SAMENVOEGING VAN DE PCI VAN DE PAROCHIE
H. JOHANNES, H. MARIA (H. LAMBERTUS) EN H. BERNADETTE
EN OPRICHTING VAN DE PAROCHIËLE CARITASINSTELLING
H. ELISABETH**

Aan de betrokken gelovigen

Gezien

het verzoek tot samenvoeging, zoals dat op 10 januari 2023 is gedaan door de PCI van de parochies H. Johannes, H. Maria (H. Lambertus) en H. Bernadette te Rotterdam, samen met de parochie HH. Laurentius en Elisabeth verenigd in de federatie Rotterdam Rechter Maasoever.

Gelet

op de noodzaak om in navolging van de federatieve samenwerking te komen tot één Caritasinstelling voor het totale gebied.

Bepaal

ik op grond van mijn bevoegdheid en in het licht van canon 121 van de Codex Iuris Canonici (CIC) het volgende:

Met terugwerkende kracht met ingang van 1 januari 2023 voeg ik samen de PCI van de parochie H. Johannes, H. Maria (H. Lambertus) en H. Bernadette en richt ik één nieuwe op, welke hierbij de naam Parochiële Caritasinstelling H. Elisabeth krijgt.

Overeenkomstig canon 121 CIC verkrijgt de nieuwe parochiële caritasinstelling (PCI) met terugwerkende kracht met ingang van 1 januari 2023 alle zaken en vermogensrechten eigen aan de vroegere parochiële caritasinstellingen, en neemt zij alle verplichtingen op zich, welke op dezen rustten. Hieronder zijn begrepen alle rechten en plichten, schulden en bezittingen, overeenkomsten, fundaties, hypotheken, geldleningen e.d., zoals deze overeenkomstig canon 1283 CIC zijn vastgelegd in een inventarisatie en overigens ook die welke daarbij niet zijn genoemd doch geacht moeten worden hier eveneens onder te vallen.

Voor de nieuwe PCI geldt als statuut het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochiële caritasinstelling in de RK Kerk in Nederland, zoals opnieuw vastgesteld op 28 februari 2002 en in werking getreden op 1 april 2002.

Met terugwerkende kracht met ingang van 1 januari 2023 benoem ik voor een eerste termijn van vier jaar het nieuwe PCI-bestuur dat bestaat uit vijf personen, te weten de heer A.H.M. Vredenburg (voorzitter en lid), de heer L.L.J. de Prez (vicevoorzitter en lid), mevrouw C.F.A. van Wesenbeeck (secretaris en lid), de heer H.C.M. Kok (penningmeester en lid) en de eerwaarde heer G.E.J. Doe (lid).

Het nieuwe PCI-bestuur draag ik op ervoor zorg te dragen, dat alle nodige regelingen voortkomend uit dit besluit naar kerkelijk en naar Nederlands recht worden nageleefd en tevens dat hiervan blijkt uit een notariële dan wel onderhandse akte.

Tevens verleen ik onder dankzegging eervol ontslag aan:

- De heer A.H.M. Vredenburg, als lid van het bestuur van de PCI H. Lambertus;
- De heer L.L.J. de Prez als lid van het bestuur van de PCI H. Johannes;
- Mevr. C.F.A. van Wesenbeeck als lid van het bestuur van de PCI H. Lambertus en H. Bernadette;
- De heer H.C.M. Kok, als lid van het bestuur van de PCI H. Johannes;
- De eerwaarde heer G.E.J. Doe als lid van het bestuur van de PCI H. Lambertus;
- De heer R.R.J. Brouwer als lid van het bestuur van de PCI H. Lambertus en H. Bernadette.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734 CIC aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum van betekening van dit decreet bepaal ik 24 mei 2023.

Dit besluit wordt op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt.

Rotterdam, 24 mei 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET TOT SLUITING VAN DE KERK SINT-JORIS TE RIDDERKERK

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke Parochie St.-Joris te Ridderkerk d.d. 12 april 2023 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk Sint-Joris, gelegen aan de Hovystraat 64 te Ridderkerk, te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat de St.-Joriskerk in Ridderkerk, gebouwd in de jaren zestig van de vorige eeuw, dringend aan onderhoud toe is;

dat dit onderhoud wordt veroorzaakt door enerzijds de leeftijd van het gebouw en anderzijds vertraagd door voornemens die de gemeente Ridderkerk had op de locatie waar de kerk is gebouwd;

dat duidelijk is geworden dat de plannen van de gemeente Ridderkerk, waaronder een tramtracé dwars door het kerkgebouw, geen concreet resultaat hebben gekregen of zullen krijgen;

dat de gemeente Ridderkerk nu voornemens is om de kerk tot gemeentelijk monument te verklaren, terwijl de geloofsgemeenschap de onderhoudslasten van het kerkgebouw niet meer kan betalen;

dat het bestuur van de Rooms-Katholieke Parochie St.-Joris met het oog op de herontwikkeling van de locatie Hovystraat 62-64 al eerder een omgevingsvergunning heeft aangevraagd om de kerk en pastorie te slopen;

dat deze omgevingsvergunning geldig is tot 1 juli 2023;

dat er zijdens een projectontwikkelaar een nieuw voornemen ligt om de locatie Hovystraat 62-64 te herontwikkelen, binnen welk voornemen ook een kleinere kerkruimte kan worden gerealiseerd;

dat de Rooms-Katholieke Parochie St.-Joris de mogelijkheid heeft om in de periode tussen sloop en het realiseren van de mogelijke nieuwe kerkzaal de

liturgievieringen en andere kerkelijke activiteiten voort te zetten in de H. Theresiakapel te Ridderkerk-Bolnes;

dat over dit voornemen is gesproken met de parochianen op zondag 16 april 2023;

dat het bestuur van de federatie Maria Magdalena, waartoe de St.-Jorisparochie behoort, op de hoogte is van het voorgenomen besluit en positief adviseert;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal, de regiovicaris en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de Sint-Joriskerk te Ridderkerk op 8 mei 2023;

dat op voornoemde hoorzitting veel parochianen aanwezig waren.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam schriftelijk zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de kerk Sint-Joris te Ridderkerk te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 12 april 2023;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel schriftelijk zijn gehoord over het voorgenomen besluit de kerk Sint-Joris te Ridderkerk te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 12 april 2023;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de Sint-Joriskerk te Ridderkerk;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de kerk Sint-Joris te Ridderkerk zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. kerk Sint-Joris, gelegen aan de Hovystraat 64 te Ridderkerk, met ingang van 1 juli 2023 wordt gesloten en aan de goddelijke eredienst onttrokken;

dat daartoe op 25 juni 2023 met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie is gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. Parochie St.-Joris te Ridderkerk er zorg voor dragen dat de in de kerk Sint-Joris te Ridderkerk aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie St.-Joris te Ridderkerk in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw Sint-Joris te Ridderkerk worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de kerk Sint-Joris te Ridderkerk aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke Parochie St.-Joris te Ridderkerk.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 14 juli 2023.

Rotterdam, 14 juli 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET GEDRAGSPROTOCOL EN DE GEDRAGSREGELS WJD LISSABON 2023

Gezien

de noodzaak om voor de jongerenreis van het bisdom Rotterdam naar de Wereld Jongeren Dagen 2023 (in samenwerking met Breda, Utrecht en Roermond) over een duidelijk gedragsprotocol en gedragsregels te beschikken;

het feit dat Jong Katholiek daartoe een specifiek gedragsprotocol en gedragsregels voor begeleiders heeft opgesteld (versie d.d. 12 juni 2023);

Het Huis voor de Pelgrim dit specifieke gedragsprotocol en gedragsregels heeft aangereikt.

Indachtig

de positieve bespreking en aanbeveling in de plenaire vergadering van de Bisschoppenconferentie d.d. 13 juni 2023 in Den Bosch;

de instemming met het gedragsprotocol en de gedragsregels in de stafvergadering d.d. 6 juli 2023 van het bisdom Rotterdam.

Verklaart

dat het gedragsprotocol en de gedragsregels WJD Lissabon 2023 van toepassing zijn voor de diocesane jongerenreis naar de WJD van het bisdom Rotterdam.

Rotterdam, 14 juli 2023

+ J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

mw. drs. A.M.C.B. de Jong
ambtelijk secretaris bisdomstaf

DECREET TOT SLUITING VAN DE KERK H. PETRUS TE PUTTERSHOEK

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke parochie H. Familie te Achthuizen, Middelharnis, Oud Beijerland, Oude Tonge en Puttershoek d.d. 8 februari 2023 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk H. Petrus, gelegen aan de Nassaulaan 44, te Puttershoek te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat de parochie H. Familie in 2010 is ontstaan door fusie van de parochies O.L. Vrouw Hemelvaart te Achthuizen, O.L. Vrouw Hemelvaart te Middelharnis, O.L. Vrouw Hemelvaart te Oude Tonge en Christus Dienaar te Oud Beijerland/Puttershoek;

dat in 2017 een kwantitatief onderzoek is gedaan naar de vitaliteit van de parochie H. Familie, hetgeen een weerslag heeft gekregen in een rapportage d.d. 10 oktober 2017;

dat in 2019 een gespreksnotitie is opgesteld d.d. 5 februari 2019 ter zake de kerkgebouwen van de parochie H. Familie;

dat beide notities onder de aandacht zijn gebracht van de bisdomstaf en door de bisdomstaf zijn besproken;

dat het parochiebestuur zich de vraag heeft gesteld wat de ontwikkelingen in kerk en samenleving betekenen voor de parochies en kerklocaties in de verdere toekomst;

dat bij schrijven d.d. 9 oktober 2022 de parochianen zijn geïnformeerd over noodzakelijke wijzigingen in het liturgisch rooster;

dat het parochiebestuur in samenspraak met het bisdombestuur vaststelt dat vijf kerken voor de parochie naar de toekomst toe niet haalbaar zijn;

dat het parochiebestuur zich vervolgens gebogen heeft over de vraag waar we in de toekomst vitaal present willen en kunnen zijn in het territorium van

de parochie, op basis van aantallen kerkgangers, vrijwilligers en priesters, gekoppeld aan lokale toekomstverwachtingen;

dat het parochiebestuur tot de conclusie is gekomen dat op het eiland Hoeksche Waard één kerkgelegenheid gehandhaafd kan blijven waar het evangelie in volle breedte verkondigd kan worden in liturgie, diaconie, catechese en gemeenschapsopbouw;

dat de ene kerk het beste kan blijven in de centrumplaatsen van de eilanden, waar ook de centrale voorzieningen voor de bewoners zijn;

dat voor de Hoeksche Waard om redenen de centrumplaats Oud Beijerland is;

dat de parochianen steeds en over alle stappen zijn geïnformeerd, in het bijzonder met een voorleesbrief d.d. 12 februari 2023 en bij gelegenheid van een bijeenkomst d.d. 26 maart 2023;

dat het bestuur van de parochie H. Familie daarom aan de bisschop formeel heeft verzocht om de kerk H. Petrus te Puttershoek aan de eredienst te onttrekken;

dat het bisdombestuur in de persoon van de regiovicaris, de algemeen econoom en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie H. Petrus te Puttershoek op 12 juni 2023;

dat er op 23 augustus 2023 een constructief overleg heeft plaatsgevonden “Hoe verder met Puttershoek” van een delegatie van het parochiebestuur, het pastoraal team en de parochianen, waarin gesproken is over de datum en andere aspecten van de voorgenomen onttrekking aan de eredienst.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 26 september zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de kerk H. Petrus te Puttershoek te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 8 februari 2023;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 10 oktober 2023 schriftelijk zijn gehoord over het voorgenomen besluit de kerk H. Petrus te Puttershoek te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 8 februari 2023;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie H. Petrus te Puttershoek;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de kerk H. Petrus te Puttershoek zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. kerk H. Petrus, gelegen aan de Nassaulaan 44 te Puttershoek, met ingang van 7 januari 2024 wordt gesloten en aan de goddelijke eredienst onttrokken;

dat daartoe op 7 januari 2024 met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie zal worden gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. parochie H. Familie te Achthuizen, Middelharnis, Oud Beijerland, Oude Tonge en Puttershoek er zorg voor dragen dat de in de kerk H. Petrus te Puttershoek aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie H. Familie te Achthuizen, Middelharnis, Oud Beijerland, Oude Tonge en Puttershoek in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw H. Petrus te Puttershoek worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de kerk H. Petrus te Puttershoek aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke parochie H. Familie, locatie H. Petrus te Puttershoek.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 20 december 2023.

Rotterdam, 18 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET TOT SLUITING VAN DE KERK GENESARETH TE ZOETERMEER

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke parochie H. Nicolaas te Zoetermeer d.d. 18 oktober 2022 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk Genesareth, gelegen aan de Monnikenbos 10, te Zoetermeer te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat het parochiebestuur en het pastoraal team d.d. 4 januari 2015 een businessplan van de parochie H. Nicolaas hebben gepubliceerd voor de periode 2015-2017;

dat op 31 maart 2018 een extra uitgave is gepubliceerd van NicolaasNu met als titel “Samen-werken aan onze toekomst”;

dat daartoe een projectgroep in het leven is geroepen die uiterlijk eind 2018 tot een resultaat moet komen;

dat deze projectgroep adviseert om niet nu al te adviseren ter zake kerksluiting doch voor de zomer 2019 een gesprek met de parochianen te houden als ook een gesprek met andere kerken en maatschappelijke organisaties, ter voorbereiding op een definitief advies aan het parochiebestuur;

dat dit advies gepubliceerd is d.d. 6 juli 2019;

dat het parochiebestuur reageert d.d. 8 september 2019;

dat er op 21 november 2019 een beleidsstuk wordt gepubliceerd “Geroepen om met Jezus op tocht te gaan. De H. Nicolaasparochie op weg naar 2025”;

dat pastoraal team en parochiebestuur gesproken hebben met de bisschop van Rotterdam en de vicaris-generaal d.d. 16 januari 2020;

dat hiervan verslag is gedaan aan de parochianen d.d. 22 januari 2020;

dat daarna de gesprekken met de vicariaten zijn opgestart, hetgeen zijn weerslag krijgt in een verslag d.d. 10 november 2020;

dat de vicariaten opnieuw bijeen zijn geweest op 24 februari 2021;

dat een en ander heeft geleid tot het besluit om vanaf 23 mei 2021 (Eerste Pinksterdag) op zondag samen te vieren in de H. Nicolaaskerk, gelegen aan de Dorpsstraat 24 te Zoetermeer;

dat de vieringen op zondag in de vicariaatkerken ophouden te bestaan;

dat er op 3 oktober 2022 met de parochianen wordt gesproken over de toekomst van de (wijk)kerkgebouwen in de parochie;

dat op 18 oktober 2022 is gesproken over de toekomstige bestemming van de Genesarethkerk te Zoetermeer, te weten een diaconaal centrum;

dat de parochianen steeds en over alle stappen zijn geïnformeerd;

dat het bestuur van de parochie H. Nicolaas daarom aan de bisschop formeel heeft verzocht om de Genesarethkerk te Zoetermeer aan de eredienst te onttrekken;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie Genesareth te Zoetermeer op 20 maart 2023.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 27 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de Genesarethkerk te Zoetermeer te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 18 oktober 2022;

dat de Priesterraad d.d. 26 september 2023 nogmaals is gehoord over het voorgenomen besluit nu de samenwerking met de protestantse kerk is

beëindigd en de parochie zelfstandig met de Voedselbank tot een diaconaal centrum wil komen in de Genesarethkerk;

dat de Priesterraad heeft laten weten de instemming te handhaven;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 23 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit de Genesarethkerk te Zoetermeer te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 18 oktober 2022;

dat het Kathedraal Kapittel d.d. 10 oktober nogmaals en schriftelijk is gehoord over het voorgenomen besluit nu de samenwerking met de protestantse kerk is beëindigd en de parochie zelfstandig met de Voedselbank tot een diaconaal centrum wil komen in de Genesarethkerk;

dat het Kathedraal Kapittel heeft laten weten de instemming te handhaven;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie Genesareth te Zoetermeer;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de Genesarethkerk te Zoetermeer zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. Genesarethkerk, gelegen aan de Monnikenbos 10 te Zoetermeer, met ingang van 21 januari 2024 aan de goddelijke eredienst wordt onttrokken;

dat daartoe op 21 januari 2024 met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie zal worden gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. parochie H. Nicolaas te Zoetermeer er zorg voor dragen dat de in de Genesarethkerk te Zoetermeer aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie H. Nicolaas te Zoetermeer in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw Genesareth te Zoetermeer worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de Genesarethkerk te Zoetermeer aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke parochie H. Nicolaas, locatie Genesareth te Zoetermeer.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 20 december 2023.

Rotterdam, 18 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET TOT SLUITING VAN DE KERK H. ANTONIUS VAN PADUA TE LEIDEN

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke Parochie HH. Petrus en Paulus te Leiden, Stompwijk/Leidschendam, Zoeterwoude-Dorp en Zoeterwoude-Rijndijk d.d. 26 september 2022 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk H. Antonius van Padua, gelegen aan de Boshuizerlaan 13 te Leiden te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat de parochiekern Lam Gods in 2002 is ontstaan door fusie van de Leidse parochies H. Leonardus a Portu Mauritio, H. Antonius van Padua en Maria Middelaars van alle Genaden;

dat na sluiting van het kerkgebouw H. Leonardus a Portu Mauritio in 2004 de gemeenschappen van H. Antonius van Padua en Maria Middelaars van alle Genaden steeds verder naar elkaar zijn toegegroeid;

dat deze verdergaande samenwerking resulteerde in om-en-om vieren, waarbij op zondag slechts een van beide kerken geopend was, en in een fusie van de koren;

dat de parochie HH. Petrus en Paulus te Leiden, Stompwijk/Leidschendam, Zoeterwoude-Dorp en Zoeterwoude-Rijndijk in 2012 is opgericht door fusie van de parochies De Goede Herder (Zoeterwoude Rijndijk/Leiderdorp), St. Jans' Onthoofding (Zoeterwoude Dorp), Lam Gods (Leiden), St. Laurentius (Stompwijk), H. Lodewijk (Leiden), O.L.V. Hemelvaart en St. Joseph (Leiden), Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangen (Leiden) en St. Petrus (Leiden);

dat het parochiebestuur van de parochie HH. Petrus en Paulus zich heeft gebogen over het aantal kerkgebouwen op basis van aantallen kerkgangers, vrijwilligers en priesters, gekoppeld aan lokale toekomstverwachtingen;

dat kijkend naar de vitaliteit ter plaatse, de spreiding van de kerkgebouwen

over de stad Leiden en de monumentale status van de meeste Leidse R.-K. Kerken het kerkgebouw H. Antonius van Padua het meest in aanmerking komt voor sluiting;

dat de geloofsgemeenschappen van de parochiekern Lam Gods ook na sluiting nog een eigen kerkgebouw kunnen behouden, te weten het kerkgebouw Maria Middelaars van alle Genaden, hetgeen voor de andere parochiekernen niet het geval zou zijn;

dat de gemeente Leiden op de grond van het kerkgebouw H. Antonius van Padua kansen ziet om de stad verder te ontwikkelen;

dat de kerk Maria Middelaars van alle Genaden na verbouwing de beste kansen biedt om een open, gastvrije en zichtbare kerk te zijn;

dat deze verbouwing nodig is om alle gewenste voorzieningen binnen de bestaande kerkmuren een plaats te geven;

dat er goede contacten zijn met scholen en de wijk;

dat de parochianen steeds en over alle stappen zijn geïnformeerd, in het bijzonder op 19 februari 2022;

dat het bestuur van de parochie HH. Petrus en Paulus daarom aan de bisschop formeel heeft verzocht om de kerk H. Antonius van Padua te Leiden aan de eredienst te onttrekken;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie H. Antonius van Padua te Leiden op 18 april 2023;

dat bij die gelegenheid door het parochiebestuur een presentatie is verzorgd over de herinrichting van het kerkgebouw Maria Middelaars van alle Genaden;

dat deze verbouwing is voltooid en geresulteerd heeft in het strikt afbakenen van een gedeelte voor de goddelijke eredienst en een deel voor gemeenschapsofbouw, en dat de wijding van een nieuw altaar en het gedeelte voor de goddelijke eredienst op 29 oktober 2023 heeft plaatsgevonden.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 27 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de kerk H. Antonius van Padua te Leiden te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 26 september 2022;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 23 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit de kerk H. Antonius van Padua te Leiden te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 26 september 2022;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie H. Antonius van Padua te Leiden;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de kerk H. Antonius van Padua te Leiden zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. kerk H. Antonius van Padua, gelegen aan de Boshuizerlaan 13 te Leiden, met ingang van 29 oktober 2023 wordt gesloten en aan de goddelijke eredienst onttrokken;

dat daartoe op 22 oktober 2023 met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie is gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. parochie HH. Petrus

en Paulus te Leiden, Stompwijk/Leidschendam. Zoeterwoude-Dorp en Zoeterwoude-Rijndijk er zorg voor dragen dat de in de kerk H. Antonius van Padua te Leiden aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie HH. Petrus en Paulus te Leiden, Stompwijk/Leidschendam, Zoeterwoude-Dorp en Zoeterwoude-Rijndijk in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw H. Antonius van Padua te Leiden worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de kerk H. Antonius van Padua te Leiden aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke parochie HH. Petrus en Paulus, locatie H. Antonius van Padua, te Leiden.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 20 december 2023.

Rotterdam, 18 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET

TOT SAMENVOEGING VAN DE PAROCHIES H. BONIFATIUS TE RIJSWIJK, SINT MAARTEN TE VOORBURG EN TRINITAS TE LEIDSCHENDAM EN DE OPRICHTING VAN DE PAROCHIE “HH. MARIA EN JOZEF” TE RIJSWIJK, VOORBURG EN LEIDSCHENDAM

In het kader van de clustervorming praten de parochies H. Bonifatius te Rijswijk, Sint Maarten te Voorburg en Trinitas te Leidschendam met elkaar over verdergaande vormen van samenwerking. Aldus geven zij gehoor aan het diocesane beleid, zoals verwoord in de beleidsnota Samenwerking Geboden 2 en onderschrijven zij aanleiding en doelstelling van dit proces van krachten bundelen. Inmiddels is het moment aangebroken waarop de fusie tussen voornoemde parochies daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Bij dit alles zijn de parochianen steeds betrokken geweest.

Overeenkomstig en op grond van mijn bevoegdheid daartoe, zoals bepaald in Canon 515 van de Codex Iuris Canonici (C.I.C.) en met inachtneming en van toepassing-verklaring van Canon 121 (C.I.C.) heb ik, na de Priesterraad, in vergadering bijeen d.d. 21 november 2023, en het Kathedraal Kapittel, in vergadering bijeen d.d. 15 december 2023, gehoord te hebben, besloten uw parochies samen te voegen, zodat hieruit één nieuwe parochie ontstaat in de zin van Canon 515 (C.I.C.). Met ingang van 1 januari 2024 voeg ik samen de parochies H. Bonifatius te Rijswijk, Sint Maarten te Voorburg en Trinitas te Leidschendam en richt ik in hetzelfde territorium één nieuwe parochie op die hierbij de naam of de titel “HH. Maria en Jozef” krijgt. Als parochiekerk wijs ik aan de kerk H. Bonifatius te Rijswijk.

Overeenkomstig Canon 121 (C.I.C.) verkrijgt de nieuwe parochie met ingang van 1 januari 2024 alle zaken- en vermogensrechten eigen aan de drie fuserende parochies, en neemt zij alle verplichtingen op zich, die op dezen rusten. Hieronder zijn begrepen alle rechten en plichten, schulden en bezittingen, overeenkomsten en fundaties, hypotheke, geldleningen e.d., zoals deze overeenkomstig Canon 1283 (C.I.C.) zijn vastgesteld op een inventarislijst, en overigens ook die daarbij niet genoemd zijn doch geacht moeten worden hier eveneens onder te vallen.

Het bestuur van de parochie draag ik op ervoor te zorgen dat alle nodige regelingen voortkomend uit dit besluit naar canoniek en naar Nederlands

recht worden nageleefd en tevens dat een en ander zal worden vastgelegd in een notariële akte.

Met ingang van 1 januari 2024 benoem ik de zeereerwaarde heer W.P.J. Bakker tot moderator/pastoor, de weleerwaarde heer D.S. Huntjens tot parochievicaris en de eerwaarde heer P.R. Tolsma tot diaken. Aan hen vertrouw ik de pastorale zorg toe in de nieuwe parochie “HH. Maria en Jozef”.

Eveneens met ingang van 1 januari 2024 benoem ik tot leden van het bestuur van de parochie “HH. Maria en Jozef” de heer R.A.M. Houben in de functie van vicevoorzitter, de heer Th.W.J. Tetteroo in de functie van secretaris, de heer E.F.J. Duijsens in de functie van penningmeester, mevr. E.M.H. de Groot-de Groot, de heer R.K. van der Brugge en de heer G. Marangoni. Hun benoeming is conform het “Algemeen Reglement voor het Bestuur van een Parochie”, voor een eerste termijn van vier jaar, eindigend op 1 juni 2028. Het bestuur zal zelf voor een rooster van aftreden zorg dragen. De benoeming van de heer Duijsens eindigt om redenen van leeftijd op 1 juni 2025.

Allen die tot 1 januari 2024 behoren tot de parochies H. Bonifatius te Rijswijk, Sint Maarten te Voorburg en Trinitas te Leidschendam, verklaar ik vanaf die datum te behoren tot de nieuwe parochie “HH. Maria en Jozef”. De grenzen van de parochie zullen in een later stadium worden vastgesteld, doch komen overeen met de buitenste begrenzing van de oude parochies.

Dit besluit dient op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt te worden. Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig Canon 1734 C.I.C. aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden. Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 20 december 2023.

De clustervorming heeft vooral ten doel om krachten vrij te maken voor de eigenlijke en wezenlijke opdracht van elke geloofsgemeenschap om de Kerk present te stellen door de verkondiging van het evangelie in de samenleving van vandaag. Bij het realiseren van deze uitdaging wens ik u van harte Gods zegen toe.

Met vriendelijke groet en zegenwens,

In Christo,

Rotterdam, 18 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET TOT SLUITING VAN DE KERK H. BERNARDUS TE HAZERSWOUDE RIJNDIJK

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke parochie H. Thomas te Alphen a/d Rijn, Hazerswoude-Rijndijk en Hazerswoude Dorp d.d. 12 april 2021 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk H. Bernardus, gelegen aan de Rijndijk 106, te Hazerswoude Rijndijk te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat reeds twee decennia geleden de paters ongeschoeide karmelieten kenbaar hadden gemaakt hun verblijf in Hazerswoude-Rijndijk te beëindigen, waarna het kerkgebouw zou worden gesloten en verkocht;

dat de parochie H. Thomas in 2011 is ontstaan door fusie van de parochies HH. Michaël en Bernardus te Hazerswoude-Rijndijk, De Emmaüsgangers te Alphen a/d Rijn en HH. Engelbewaardersparochie te Hazerswoude Dorp;

dat het parochiebestuur van de nieuwe parochie H. Thomas de toekomst van het kerkgebouw H. Bernardus opnieuw op de agenda heeft gezet;

dat er in 2013 interesse was voor het klooster en de tuin, waardoor het kerkgebouw bij de parochie zou kunnen blijven;

dat de gemeenteraad van de gemeente Alphen a/d Rijn in 2017 besloot tot ondeelbaarheid van het ensemble vanwege de specifieke monumentale waarde;

dat vervolgens een werkgroep - Werkgroep Ensemble Rijndijk - in het leven is geroepen, bestaande uit het parochiebestuur, het pastoraal team, het bisdom Rotterdam en een vertegenwoordiger van diverse belangengroeperingen in Hazerswoude-Rijndijk;

dat de commissie van beheer van de parochiekern Michaël en Bernardus om advies is gevraagd;

dat er geen andere mogelijkheid bleek dan het ensemble als één geheel te verkopen;

dat er geen toestemming is verleend om het kerkgebouw te vervreemden met behoud van de functie om vooralsnog erediensten te verzorgen zolang er sprake zou zijn van een vitale kern, vanwege het risico op niet passend gebruik van het gebouw naast de eredienst;

dat de parochianen steeds en over alle stappen zijn geïnformeerd;

dat het bestuur van de parochie H. Thomas daarom aan de bisschop formeel heeft verzocht om de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk aan de eredienst te onttrekken;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie HH. Michaël en Bernardus te Hazerswoude-Rijndijk op 12 september 2023.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 21 november 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 12 april 2021;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 15 december 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 12 april 2021;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie H. Bernardus te

Hazerswoude-Rijndijk;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. H. Bernarduskerk, gelegen aan de Rijndijk 106 te Hazerswoude-Rijndijk aan de goddelijke eredienst wordt onttrokken;

dat daartoe op nader te bepalen datum met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie zal worden gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. parochie H. Thomas te Alphen a/d Rijn, Hazerswoude-Rijndijk en Hazerswoude Dorp er zorg voor dragen dat de in de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie H. Thomas te Alphen a/d Rijn, Hazerswoude-Rijndijk en Hazerswoude Dorp in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw H. Bernardus te Hazerswoude-Rijndijk worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de H. Bernarduskerk te Hazerswoude-Rijndijk aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke parochie H. Thomas, locatie H. Bernardus, te Hazerswoude-Rijndijk.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 21 december 2023.

Rotterdam, 19 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET

TOT SLUITING VAN DE KERK H. LUCAS TE VLAARDINGEN

Gezien

het feit dat het bestuur van de Rooms-Katholieke parochie De Goede Herder te Schiedam, Vlaardingen en Maassluis d.d. 9 juni 2023 een met redenen omkleed verzoek heeft voorgelegd om de Rooms-Katholieke kerk H. Lucas, gelegen aan de Hoogstraat 26/A te Vlaardingen te sluiten en aan de goddelijke eredienst te onttrekken.

Overwegende

dat in 2011 de parochie De Goede Herder is ontstaan door fusie van de parochies St. Liduina en O.L.V. Rozenkrans te Schiedam, H. Hart van Jezus te Schiedam, HH. Jacobus en Martinus te Schiedam, St. Jan de Doper/O.L.V. Visitatie te Schiedam, HH. Andreas, Petrus en Paulus te Maassluis en H. Willibrord te Vlaardingen;

dat in het gebied van de parochie De Goede Herder al lange tijd wordt nagedacht over de presentie van de Rooms-Katholieke Kerk in Schiedam, Vlaardingen en Maassluis;

dat in opdracht van het parochiebestuur en het pastoraal team in 2017 een onderzoek werd uitgevoerd met de vraag “Hoe staan we er voor na vijf jaar?”;

dat het rapport tot de conclusie kwam dat niets doen zou betekenen dat in alle drie de deelgemeenschappen ‘het licht uit zou gaan’;

dat daarom het beleidsvoornemen is geformuleerd en als ‘Stip op de horizon’ gezet dat in iedere stad één geloofsgemeenschap wordt gevormd en dat in iedere geloofsgemeenschap één centrum voor vieren, leren en dienen komt’;

dat voor Schiedam deze situatie vooralsnog niet aan de orde is;

dat Maassluis al één kerkgelegenheid heeft;

dat voornoemd beleidsvoornemen is afgestemd met de bisdomstaf, de vrijwilligers en de parochianen;

dat voor wat betreft Vlaardingen geldt dat beide geloofsgemeenschappen, zowel H. Lucas als Pax Christi, kwetsbaar zijn geworden;

dat voor beide kerkgebouwen, zowel Pax Christi als H. Lucas, zicht is op een reële herbestemming;

dat de locatie Pax Christi door de aanwezigheid van meerdere generaties als meer kansrijk wordt ingeschat dan in de locatie H. Lucas;

dat het niet mogelijk is gebleken deze (beperkte) vitaliteit van de locatie Pax Christi over te brengen naar de locatie H. Lucas;

dat op grond van deze en andere overwegingen parochiebestuur en pastoraal team van de parochie De Goede Herder de bisschop hebben verzocht om de H. Lucaskerk te Vlaardingen aan de eredienst te onttrekken;

dat de parochianen steeds en over alle stappen zijn geïnformeerd;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie H. Lucas te Vlaardingen op 20 september 2021;

dat door de parochianen van de locatie H. Lucas een “witboek” aan de bisschop is overhandigd met als titel “Een vitaal gebouw voor een vitale geloofsgemeenschap”;

dat het bisdombestuur in de persoon van de vicaris-generaal en de ambtelijk secretaris van de bisdomstaf gesproken heeft met de parochianen van de locatie Pax Christi te Vlaardingen op 14 februari 2022.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 27 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de H. Lucaskerk te Vlaardingen te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 9 juni 2023;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 23 juni 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit de H. Lucaskerk te Vlaardingen te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem heeft geadviseerd in te gaan op het verzoek van het bestuur d.d. 9 juni 2023;

dat de pastoor en de andere leden van het pastoraal team en het parochiebestuur al het nodige doen en zullen blijven doen ten behoeve van de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie H. Lucas te Vlaardingen;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de H. Lucaskerk te Vlaardingen zal worden gesloten en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.K. H. Lucaskerk, gelegen aan de Hoogstraat 26/A te Vlaardingen wordt gesloten en aan de goddelijke eredienst onttrokken;

dat daartoe met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie zal worden gevierd.

En vraagt

dat de pastoor en de leden van het bestuur van de R.K. parochie De Goede Herder te Schiedam, Vlaardingen en Maassluis er zorg voor dragen dat de in de H. Lucaskerk te Vlaardingen aanwezige kerkinventaris die eigendom is van de parochie De Goede Herder te Vlaardingen in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw H. Lucas te Vlaardingen worden verwijderd;

dat de herbesteding van de nog in de H. Lucaskerk te Vlaardingen aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel

53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland;

dat het besluit van dit decreet ter kennis wordt gebracht van de parochianen van de Rooms-Katholieke parochie De Goede Herder, locatie H. Lucas, te Vlaardingen.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 22 december 2023.

Rotterdam, 20 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

DECREET

TOT SLUITING VAN DE KERK H. WILLIBRORDUS TE ROTTERDAM

Gezien

het feit dat het kerkgebouw van de H. Willibrordusparochie te Rotterdam West, Beukelsdijk 179 te Rotterdam, reeds in 1995 buiten gebruik is gesteld als reguliere R.-K. parochiekerk;

dat territorium en parochianen werden toevertrouwd aan de kathedrale HH. Laurentius en Elisabethparochie;

dat het kerkgebouw H. Willibrordus eigendom werd van het bisdom Rotterdam.

Overwegende

dat het kerkgebouw H. Willibrordus daarna in gebruik werd genomen door de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee;

dat het kerkgebouw H. Willibrordus een intensieve restauratie moet ondergaan;

dat noch het bisdom Rotterdam noch de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee hiervoor de financiële middelen heeft;

dat voor de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee een andere kerk beschikbaar is, te weten de kerk HH. Michaël en Clemens te Rotterdam, gelegen aan de Dorpsweg 80 te Rotterdam;

dat de geloofsgemeenschap HH. Michaël en Clemens te klein geworden is om de verantwoordelijkheid voor parochie en kerkgebouw nog langer te dragen;

dat over de voorgenomen verhuizing overleg heeft plaatsgevonden met het parochiebestuur, de parochiepriesters, de vrijwilligers en de parochianen van zowel de parochie HH. Michaël en Clemens als de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee;

dat met beide overeenstemming is over de voorgenomen verhuizing;

dat het territorium en de parochianen van de parochie HH. Michaël en Clemens zullen worden toevertrouwd aan de parochie O.L. Vrouw van Lourdes te Rotterdam-Zuid;

dat daardoor het kerkgebouw HH. Michaël en Clemens beschikbaar komt voor de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee;

dat de Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs bereid is de kerk H. Willibrordus en bijbehorende pastorie aan te kopen om aldaar een school te realiseren voor vaktechnisch onderwijs;

dat daarmee in het licht van de katholieke sociale leer een passende herbestemming wordt gerealiseerd.

In aanmerking nemende

dat, conform canon 1222, paragraaf 2, de leden van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam d.d. 21 november 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit om de H. Willibrorduskerk te Rotterdam te onttrekken aan de eredienst;

dat de Priesterraad unaniem positief heeft geadviseerd;

dat de leden van het Kathedraal Kapittel d.d. 15 december 2023 zijn gehoord over het voorgenomen besluit de H. Willibrorduskerk te Rotterdam te onttrekken aan de eredienst;

dat het Kathedraal Kapittel unaniem positief heeft geadviseerd;

dat, gelet op bovenstaande, voorzien is in de pastorale zorg aan de parochianen van de locatie HH. Michaël en Clemens te Rotterdam en de parochianen de mogelijkheid hebben om elders voorkeursparochiaan te worden;

dat de voorbereiding van het decreet blijkens bovenstaande overwegingen is geschied in overeenstemming met canon 1222 paragraaf 2 en canon 50 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983;

dat, gelet op het bovenstaande, sprake is van een ernstige reden die het raadzaam maakt dat de H. Willibrorduskerk te Rotterdam zal worden gesloten

en niet langer voor de goddelijke eredienst zal worden gebruikt.

Besluit

dat de R.-K. H. Willibrorduskerk, gelegen aan de Beukelsdijk 179 te Rotterdam, met ingang van 1 januari 2024 wordt gesloten en aan de goddelijke eredienst onttrokken;

dat de Poolse parochie O.L. Vrouw Sterre der Zee daartoe in december 2023 met parochianen voor de laatste keer de heilige eucharistie heeft gevierd.

En vraagt

dat het bisdombestuur, als eigenaar van het kerkgebouw, er zorg voor draagt dat de in de H. Willibrorduskerk te Rotterdam aanwezige kerkinventaris die eigendom is van het bisdom Rotterdam in goede afstemming met betrokkenen veilig wordt gesteld;

dat het altaar, de ambo en het tabernakel op de juiste wijze uit het kerkgebouw H. Willibrordus te Rotterdam worden verwijderd;

dat de herbestemming van de nog in de H. Willibrorduskerk te Rotterdam aanwezige kerkinventaris zal plaatsvinden met inachtneming van artikel 53 van het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland.

Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig canon 1734, paragraaf 1 en 2 van het Wetboek van Canoniek Recht 1983 aan ondergetekende een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden.

Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 22 december 2023.

Rotterdam, 21 december 2023

+ J.H.J. van den Hende
bisschop van Rotterdam

dr. F.J. Vermeulen
kanselier

JAAROVERZICHT

Pastorale personeelsmutaties 2023

Wijdingen

Er was één wijding tot priester:

A.D. Aardoom (18-11-2023) (diakenwijding 21-11-2023)

Eerste benoemingen en aanstellingen

Priester/regulier:

A.D. Aardoom

M. Leroy a.a.

V.E. Tomic. o.f.m.

Pastoraal werkers m/v:

Mw. drs. J.M. Kodden

R. Omtzigt

Mw. drs. M.C.Th. Went

Mw. B. Bouzic-Eduard MA

Drs. P. Thomassen

Incardinatie

Er waren twee incardinaties tot bisdompriester:

Y. Konchenko

S. Trypuc

Emeritaat en pensioen

Priester (emeritaat):

Drs. M.J.A.J. van Zaal

Pastoraal werkers (pensioen):

Mw. drs. J.M. den Blanken

Mw. drs. J.C.H.M. Hermans

Drs. J.H.S. Evers

Overleden

Bisdompriesters:

Petrus Joannes Leonardus van Reisen (3 januari 2023)

Paulus Martinus Vismans (16 februari 2023)

Gijsberthus Thomas Johannes Lansbergen (18 februari 2023)
Leopoldus Petrus Peeters (Bisdom Breda) (1 oktober 2023)
Louis Alfons Marie Banning (29 november 2023)

BENOEMINGEN EN ONTSLAGEN

Benoeming

H.E.J. Grottaers, tijdelijke benoeming tot parochievicaris van de parochie Christus Koning te Berkel en Rodenrijs, Bleiswijk, Pijnacker, en Nootdorp tot 15 april 2023, 01-01-2023

E.C. Inam c.s.sp., verlenging benoeming tot lid van het pastoraal team (parochievicaris) van de Federatie H. Maria Magdalena te Rotterdam (tot 17-01-2028), met terugwerkende kracht per 17-01-2023

Nevin Mathew Eyyalil, benoemd tot cappellanus ten dienste van de gelovigen van de Syro-Malabaarse ritus in het bisdom Rotterdam, 01-02-2023

M.K. Kremer c.s.j., benoeming tot lid van het pastoraal team van de parochie O.L. Vrouw van Sion te Den Hoorn, Maasland en Schipluiden en de parochie Sint Ursula te Delft (0,5 fte) voor onbepaalde tijd, 01-03-2023

T. Yakob Ketema, benoemd tot cappellanus ten dienste van de Katholieke Eritrese Gemeenschap van de Ge'ez ritus in het bisdom Rotterdam voor twee jaar, 01-03-2023

A.D. Aardoom, (diakenwijding) benoemd tot diaken in de Federatie HH. Clara en Franciscus te Ter Aar e.o. voor de duur ter voorbereiding op het priesterschap (fulltime), 21-05-2023

M.W.C.C.A. Magielse o.p., benoemd tot lid van het pastoraal team van de diocesane studentenparochie H. Catharina van Alexandrië, locatie Rotterdam voor 0.3 fte en onbepaalde tijd, 01-06-2023

I.M. Kwee, benoeming tot lid van het pastoraal team (parochievicaris) van de parochie Christus Koning te Berkel en Rodenrijs e.o., 01-08-2023

M. Leroy a.a., benoeming tot pastoor van de parochie Tous les Saints te Den Haag, 01-09-2023

J.E.M. van der Mee, benoeming tot rector van het R.K.-zorgcentrum Roomburgh te Leiden voor (0,5 fte), 01-09-2023

Drs. M.J.A.J. van Zaal, benoeming tot priester-assistent in de parochies De Heilige Familie te Oud-Beijerland e.o. en HH. Nicolaas Pieck en Gezellen te Spijkenisse e.o., 01-10-2023

R.L.M. Visser, verlenging benoeming tot pastoor van de parochie H. Thomas te Alphen aan de Rijn (tot 01-01-2024), 02-10-2023

Drs. Ch.E.M. Duynstee, benoeming tot lid van het pastoraal team van de Federatie St. Franciscus, tussen duin en tuin te Honselersdijk e.o. (voor twee jaar tot 01-10-2025), 01-10-2023

Drs. H.M.W. Egging, tijdelijke benoeming tot waarnemend pastoor van de parochie De Goede Herder te Schiedam e.o. (tot 01-01-2024), 01-10-2023
A.D. Aardoom (priesterwijding), benoeming tot parochievicaris en lid van het pastoraal team van de Federatie HH. Clara en Franciscus te Ter Aar e.o., 18-11-2023

V.E. Tomic o.f.m., benoeming tot pastoor van de Kroatische parochie HH. Nikola Tavelic en Antonius van Padua te Bergschenhoek, 15-12-2023

Goedkeuring en zending

Mw. drs. J.M. Kodden, goedkeuring en kerkelijke zending als pastoraal werker voor het R.K. Dovenpastoraat binnen de grenzen van het bisdom Rotterdam (parttime), 01-01-2023

Mw. drs. W.E.M. Hoogendoorn, verlenging goedkeuring en kerkelijke zending als pastoraal werker van het vicariaat Merenwijk te Leiden (tot 01-03-2024), 01-03-2023

T.J.N van Driel, goedkeuring en zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Haaglanden, locatie Scheveningen te Den Haag (tot 01-09-2023), 01-05-2023

R.J.J. van Breemen, goedkeuring en zending als pastoraal werker in de parochie Sint Christoffel te Capelle aan den IJssel (parttime) voor onbepaalde tijd, 01-07-2023

Mw. C. Niwemuhoza, pastorale zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting te Krimpen aan den IJssel, 01-07-2023

R. Omtzigt, pastorale zending als geestelijk verzorger in de Rijks Justitiële Jeugdinstelling De Hartelborg te Spijkenisse, 01-07-2023

Mw. M. Went, pastorale zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Alphen aan den Rijn, locatie Maatschapslaan te Alphen aan den Rijn, 01-07-2023

Mw. K. Bos, pastorale zending als geestelijk verzorger bij Aafje, locatie Hof van Kralingen te Rotterdam, 01-07-2023

Mw. dr. A.M.G. de Jong-van Campen, goedkeuring en zending als pastoraal werker van de parochie Pax Christi te Woerden e.o. voor 16 uren per week en onbepaalde tijd, 01-08-2023

Mw. B. Bouzic-Eduard MA, pastorale zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Dordrecht te Dordrecht, 15-08-2023

Mw. drs. G.I.M. Hafkemeijer, pastorale zending als geestelijk verzorger verbonden aan de Penitentiare Inrichting Haaglanden, locatie Scheveningen, 01-09-2023

Drs. P.J.R.M. Thomassen, pastorale zending als geestelijk verzorger verbonden aan de Penitentiare Inrichting Rijnmond, locatie De Schie te Rotterdam, 01-09-2023

Ontslag/ontheffing kerkelijke zending

L.A.J. Bos c.p., eervol ontslag als pastor van het werkgebied H. Gabriël van de bedroefde Maagd te Haastrecht, 01-01-2023

Mw. drs. A.L. de Krijger, eervol ontheffing van de kerkelijke zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Haaglanden, locatie Scheveningen te Den Haag, met terugwerkende kracht per 01-01-2023

C. Stok, eervol ontslag van de pastorale opdracht van de samenwerkende parochies Sint Ursula te Delft en O.L. Vrouw van Sion te Den Hoorn, Maasland en Schipluiden, 26-03-2023

T.J.N. van Driel, eervol ontheffing van de kerkelijke zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Haaglanden, locatie Scheveningen te Den Haag, 01-04-2023

H.E.J. Grotaers, eervol ontslag als pastor ten behoeve van de parochie Christus Koning te Berkel en Rodenrijs, Bergschenhoek, Bleiswijk, Pijnacker en Nootdorp, 15-04-2023

M. Kurstjens MA, eervol ontheffing van de kerkelijke zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Alphen aan de Rijn, 15-05-2023

Drs. P.A.M. ten Hacken, eervol ontheffing van de kerkelijke zending als geestelijk verzorger in de Penitentiare Inrichting Rijnmond, locatie De Schie te Rotterdam, 15-05-2023

Mw. C. Niwemuhoza, eervol ontheffing van de pastorale zending als geestelijk verzorger in de Rijks Justitiële Jeugdinrichting De Hartelborgt te Spijkenisse, 01-07-2023

K.K. Hayon s.v.d., eervol ontslag als pastor van de parochie De Vier Evangelisten te Den Haag, 01-07-2023

Mw. drs. J.M. den Blanken, eervol ontheffing van de pastorale zending als geestelijk verzorger in het Erasmus MC te Rotterdam (vervroegd met pensioen), 01-07-2023

E.H. Boleij, eervol ontslag als bisschoppelijk gedelegeerde voor de afdeling pastorale dienstverlening van het bisdom Rotterdam, 01-07-2023

Mw. drs. E.M. Stalmeier, eervol ontheffing van de kerkelijke zending als bisschoppelijk gedelegeerde voor het Katholiek Onderwijs en als studiebegeleider van het Centrum voor Priester- en Diakenopleiding Vronesteyn te Voorburg, 01-08-2023

E.M. Stalmeier, eervol ontslag als bisschoppelijk gedelegeerde voor het katholiek onderwijs, 01-08-2023

I.M. Kwee, eervol ontslag als lid van het pastoraal team (parochievicaris) van de Federatie St. Franciscus tussen duin en tuin te Honselersdijk e.o., 01-08-2023

P.K.B. Mazono s.v.d., eervol ontslag als pastoor van de parochie Tous les Saints te Den Haag, 01-09-2023

Drs. M.J.A.J. van Zaal, eervol ontslag als parochievicaris van de parochie Pax Christi te Woerden e.o. (met emeritaat), 01-09-2023

Mw. drs. G.I.M. Hafkemeijer, eervol ontheffing van de pastorale zending als geestelijk verzorger verbonden aan de Penitentiare Inrichting Dordrecht, 01-09-2023

Mw. drs. J.C.H.M. Hermans, eervol ontheffing van de pastorale zending als geestelijk verzorger in de Zonnehuisgroep te Vlaardingen (met pensioen), 06-09-2023

T.J.N. van Driel, eervol ontheffing van de pastorale zending als geestelijk verzorger verbonden aan de Penitentiare Inrichting Haaglanden, locatie Scheveningen te Den Haag, 01-09-2023

Drs. Ch.E.M. Duynstee, eervol ontslag als pastoor van de parochie De Goede Herder te Schiedam e.o., 01-10-2023

Dr. A. Kunnekkadan Devassy s.v.d., eervol ontslag als lid van het pastoraal team van de diocesane studentenparochie H. Catharina van Alexandrië (locatie International Student Chaplaincy te Delft), 01-10-2023

Dr. J.A.J. Eijken, eervol ontslag als coördinator van de Portugeestalige gemeenschap in Den Haag, 01-11-2023

M.J.J. Reneerkens, eervol ontheffing van de pastorale zending als rector ten behoeve van de Stichting Ipse de Bruggen, locatie Landgoed Ursula te Nieuwveen, 01-11-2023

U.K. Kithuka c.s.sp., eervol ontslag als lid van het pastoraal team van de Federatie H. Maria Magdalena te Rotterdam, 15-11-2023

M. Sirovina o.f.m., eervol ontslag als pastoor van de Kroatische parochie HH. Nikola Tavelic en Antonius van Padua te Bergschenhoek, 15-12-2023

Overig

A.A. van Well, eervol ontslag als voorzitter Diocesane Bezoekgroep Emeriti, 23-12-2022

Drs. Ir. H.J. Berbee, benoemd tot voorzitter Diocesane Bezoekgroep Emeriti, 23-12-2022

L.A.J. de Vos, benoemd tot lid bestuur Kerkelijke Instelling Kamphuis Ahoy voor een tweede periode, 01-01-2022

Drs. J.A.A. Krol, benoemd tot lid bestuur Kerkelijke Instelling Kamphuis Ahoy voor een tweede periode, 01-01-2022

J.P. Brand, benoemd voor een eerste periode tot lid Raad voor Economische Aangelegenheden, 01-01-2023

Drs. A.A.J.J. van Wersch, benoemd voor een extra periode van twee jaar tot lid en penningmeester bestuur Stichting Sint Clara, 01-01-2023

R.H. Dits, benoemd tot lid en secretaris van het bestuur van Pro Nobis et Posteris. Deze benoeming is niet aan een termijn gebonden, 01-01-2023

G.Th.J. Lansbergen, eervol ontslag als lid van het bestuur van Pro Nobis et Posteris, 01-01-2023

Drs. A.A.M. Brok, eervol ontslag als lid van de Raad voor Economische Aangelegenheden, 01-01-2023

Drs. Ir P.J.A.T. Loyson, eervol ontslag als lid van de Raad voor Economische Aangelegenheden, 01-01-2023

I.P.J. Osseweijer, benoemd voor een derde periode van vier jaar, lid van de Bisschoppelijke Brielse Commissie, 25-01-2023

Drs. A.M.C.B. de Jong, benoemd voor een eerste periode van vier jaar, lid en secretaris van de Bisschoppelijke Brielse Commissie, 24-05-2023

M.J. Koster-de Graaf, benoemd als lid/secretaris van de Diocesane Instelling voor liturgische muziek in het bisdom Rotterdam Sint-Gregorius (DISG), 01-05-2023

Mw. H.A.J. Baardman, benoemd tot lid bestuur Stichting RK Begraafplaats Gouda voor een eerste periode van drie jaar, 01-01-2023

Mr. J.C.G.M. Bakker, benoemd tot voorzitter en lid bestuur Stichting Sint Clara voor een vierde termijn van vier jaar, 24-01-2023

Mw. J.L.M. van Benthem-den Bakker, benoemd tot secretaris en lid bestuur Stichting Sint Clara voor een vierde termijn van vier jaar, 24-01-2023

M.J.H.M. ter Meulen, eervol ontslag als lid bestuur Stichting RK Begraafplaats Gouda, 18-03-2023

H. van der Wereld, eervol ontslag als secretaris en lid bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer, 06-08-2023

Mw. C.A.M. van der Voorn-v.d. Zon, benoemd tot lid bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een tweede termijn (tot 06-08-2024), 06-08-2023

A.M. van Aarle, benoemd tot lid bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar

Kevelaer voor een tweede termijn (tot 06-08-2024), 06-08-2023
B.S. Bosma, benoemd tot lid bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een tweede termijn (tot 06-08-2026), 06-08-2023
Mw. E.W.E. Huigsloot-Bakker, benoemd tot lid en penningmeester bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een eerste periode van vier jaar, 06-08-2023
W.J.L. Barning ofs, benoemd tot lid en vicevoorzitter bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een tweede termijn van vier jaar, 06-08-2023
Mw. A. van Berkel-Haestregt, benoemd tot lid en secretaris bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een tweede termijn (tot 06-08-2025), 06-08-2023
J.P.F. Glas, benoemd tot voorzitter en lid bestuur Bedevaart van het Groene Hart naar Kevelaer voor een tweede termijn (tot 06-08-2025), 06-08-2023
Drs. A.A.J.J. van Wersch, eervol ontslag als penningmeester bestuur Stichting Sint Clara (blijft bestuurslid), 12-06-2023
G.A.L.M. Nijenstein, benoemd tot lid en penningmeester bestuur Stichting Sint Clara voor een eerste termijn van vier jaar, 12-06-2023
Drs G. Brink, benoemd tot lid diocesane bezoegroep voor de emeriti van het bisdom Rotterdam, 25-08-2023
H.M. Kuipers, eervol ontslag als lid diocesane bezoegroep voor de emeriti van het bisdom Rotterdam, 25-08-2023
J.A.M. van Eldijk, benoemd tot lid en penningmeester bestuur Stichting RK Begraafplaats Dordrecht voor een eerste periode van vier jaar, 25-08-2023
F.X.M.A. Baggen, benoemd in de termijn van de eerdere benoeming tot bestuurslid tot secretaris bestuur Stichting RK Begraafplaats Dordrecht, 25-08-2023
J.P.H.M. van Adrichem, benoemd tot voorzitter en lid bestuur Diocesane Caritasinstelling voor een tweede termijn van vier jaar, 01-10-2023
J.N.L.M. Aartman, benoemd tot lid bestuur Diocesane Caritasinstelling voor een tweede termijn van vier jaar, 01-10-2023
Mw. C.W.E. Heemskerk - de Boer, benoemd tot lid bestuur Diocesane Caritasinstelling voor een tweede termijn van vier jaar, 01-10-2023
F.H.G. Verwater, benoemd tot lid Bisschoppelijke Brielse Commissie voor een tweede termijn van vier jaar, 01-11-2023
W.M. Hettinga, eervol ontslag als lid van het bestuur van de RK begraafplaats Zijlpoort te Leiden, met terugwerkende kracht per 31-12-2022

M.W.C.A.A. Magielse OP, benoemd voor een eerste periode van vier jaar tot lid van de Bisschoppelijke Brielse Commissie, 01-12-2023

J. Oude Vrielink ofm, benoemd voor een eerste periode van vier jaar tot lid van de Bisschoppelijke Brielse Commissie, 06-12-2023

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD van het bisdom Rotterdam, 28 maart 2023 (2023-1)

Inhoudelijk gesprek: Werkdocument voor de Continentale Fase van het synodaal proces

Vicaris-generaal Van Deelen opent de vergadering met woorden van welkom en met gebed. Mgr. Van den Hende brengt een bezoek aan Mgr. Smeets die ongeneeslijk ziek is. Vanwege de afwezigheid van de bisschop kan geen terugkoppeling plaatsvinden van de bijeenkomst te Praag (5-9 februari 2023; continentale fase van het synodale proces). Een van de leden van de Priesterraad maakt melding van de tekst van de Nederlandse delegatie en de concepttekst (“Final Remarks”) van de verzamelde bisschoppen. Hij noemt het document positief en leest ter illustratie passages voor. Er zijn verschillende visies en er komt uit de onderscheiding daarom niet één geluid voort. Er is sprake van een weergave van de verschillende posities en van een naar elkaar luisteren en verdiepen.

Opgemerkt wordt dat een missionaire en synodale Kerk niet hetzelfde is als een democratie. Het gaat om luisteren, om dialoog, om solidariteit. Maar als je daaraan wilt werken, waar begin je dan? Bij jezelf. In dit geval: beginnen bij ons als pastorale beroepskrachten. Wat betekent dan luisteren, dialoog, solidariteit? Waar begint de missionaire en synodale Kerk? Op zaterdag 25 maart was de landelijke bijeenkomst van de missionaire parochie. Het gaat om goede communicatie in groot vertrouwen en met respect en met nut. We willen met een gezamenlijk doel op weg gaan, wetend waar de piketpaaltjes staan. Vertrouwen op verschillende niveaus en in verschillende dimensies. Collegialiteit is alleen mogelijk op basis van wederzijds vertrouwen. Het aantal pastorale beroepskrachten neemt af. We moeten elkaar opvangen en dragen. Dat begint met vertrouwen. Het is belangrijk om in een team te werken, zodat niemand een eigen weg zoekt. Opgemerkt wordt dat het belangrijk is om ook aan de niet-clerici vertrouwen te geven. Dat is een belangrijk element dat klonk op de missionaire bijeenkomst. De verantwoordelijkheid voor de Kerk kan gedeeld worden met alle gedoopten die dat willen.

In het gesprek klinken verschillende thema's: ‘werken in een team’ (waar het gaat om luisteren naar elkaar en bruggen bouwen naar elkaar) en ‘naar buiten vreugde uitstralen’. Deze thema's hebben met elkaar te maken. Een enthousiast pastoraal team kan inspirerend werken naar buiten toe. Het is

een continu proces om bewust aan teamvorming te werken. Er zijn nu geen dekenaten meer, maar vicariaten en pastorale eenheden met pastorale teams. Daarop kunnen we verder bouwen. Vicaris-generaal Van Deelen benadrukt dat werken in teams geen vanzelfsprekende zaak is. Dat is overigens in elke organisatie het geval. Vicaris-generaal Van Deelen geeft aan dat we op diocesaan niveau elkaar versterken door ontmoeting bij gelegenheid van vicariaatsbijeenkomsten, de nieuwjaarsbijeenkomst, de chrismamis, kerktoetredersviering, enzovoort. Ook in parochies wordt de gemeenschap versterkt door het organiseren van ontmoetingen rond het geloof (zoals Sycamore-filmpjes).

Het is belangrijk, wordt gezegd, om te leren spreken over het geloof en dat naar elkaar zichtbaar maken. Daar moet in eerste instantie een poging worden ondernomen om elkaar op te zoeken en uit te wisselen. Want wat is het perspectief, zoals de missionaire parochie een perspectief kan zijn? We moeten elkaar niet alleen versterken om het vol te houden. We moeten aandacht hebben voor de stip op de horizon, want alleen dan kun je keuzes maken. Juist vanwege de krimp is meer geloof en spiritualiteit nodig. We moeten elkaar treffen in geloof, luisteren naar elkaars drive, geloof en verhaal.

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD

van het bisdom Rotterdam, 27 juni 2023 (2023-2)

Inhoudelijk gesprek: hoe nemen we elkaar en onze parochianen mee naar een diocesane Kerk? (1)

Mgr. Van den Hende opent de vergadering met woorden van welkom en met gebed. De bisschop leidt het agendapunt in, aangevuld door Th. van Klaveren vanuit de agendacommissie van de Priesterraad. Parochies zijn geen eilanden. We zijn op zoek naar verbinding. Wat kan het synodale proces voor ons bisdom betekenen? Wat is er nodig om een diocesane Kerk op te bouwen? In het daaropvolgende gesprek wordt een Diocesane Pastorale Raad genoemd als mogelijkheid. Ook worden vier vormen van verbondenheid benoemd. Op de eerste plaats de groep pastorale beroepskrachten en de deelname aan de vicariaatsbijeenkomsten. Vervolgens de groep vrijwilligers en de deelname aan impulsdagen. Ten derde de groep kerkgangers en de deelname aan vieringen die raken aan het diocesane karakter, zoals vormselvieringen, de nationale bedevaart Brielle, de chrismamis en dergelijke. En tenslotte de groep die af en toe contact heeft en de verbondenheid door nieuws dat enthousiast maakt, zoals nieuws over de Wereldjongerendagen. Brengen deze het verband dat we zoeken en nodig hebben? Mgr. Van den Hende vat het gesprek samen. Er staan twee dingen centraal: de collegiale ontmoeting en het betrekken van de Heer daarbij.

Bijeenkomsten die echt iets extra's betekenen, kunnen helpen om tot een diocesane verbondenheid te komen. Wat verwachten we van het bisdom, zodat we diocesane Kerk kunnen zijn? Mgr. Van den Hende draait de vraag om: het gaat erom wat de Kerk nodig heeft en niet om wat wij nodig hebben. We moeten kijken naar het grotere geheel. Het pastorale team zou ter plekke over dat grotere geheel kunnen vertellen. Als een pastoraal team dat niet doet, dan draait het in feite de kraan dicht die open moet zijn, wil de Kerk een organisch geheel zijn. Het stromen van ons gezamenlijk geloof mag niet stoppen bij de grenzen van de parochie. Er is een grotere wisselwerking noodzakelijk tussen het parochiële en het diocesane niveau, die elkaar nodig hebben. Opgemerkt wordt dat de chrismamis een bijzondere ervaring van de diocesane Kerk is, zoals ook de Vuurdoop voor vormelingen. En andersom wordt gezegd: wat kunnen wij naar het bisdom brengen, kunnen we jongeren meenemen naar de Tour of Faith? Als je zelf ook gaat, dan laat je zien dat je dat belangrijk vindt. Vrijwilligers voor de

zomerkampen komen uit het hele bisdom. En wat doen we voor het “Kom en zie-jaar” van Vronesteyn?

De diocesane Kerk kenmerkt zich door *stabilitas loci*. Anders dan de religieuzen kan een bisdom niet wegtrekken en elders hergroeperen. Mgr. Van den Hende constateert dat de noodzaak van diocesane samenhang bij iedereen prioriteit heeft. Dat is een goede en belangrijke conclusie.

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD

van het bisdom Rotterdam, 26 september 2023 (2023-3)

Inhoudelijk gesprek: hoe nemen we elkaar en onze parochianen mee naar een diocesane Kerk? (2)

Mgr. Van den Hende leidt het agendapunt in. Hoe kunnen we verbondenheid als deel van de Wereldkerk zichtbaar maken in de parochies? Hoe nemen we elkaar en onze parochianen mee naar een diocesane Kerk? De Priesterraad spreekt over concrete activiteiten om dit gestalte te kunnen geven. Genoemd worden onder meer de chrismamis, wijdingsplechtigheden, de nationale bedevaart in Brielle. Geopperd wordt dat de patroonheilige van het bisdom, de heilige diaken Laurentius de ‘onderlegger’ kan zijn van de gezamenlijke agenda. Er is behoefte aan gezamenlijkheid. Mogelijkheden om je op jezelf terug te trekken zijn er genoeg, terwijl je juist expliciet contact kunt leggen met de buurparochies. Een pastoraal team had de collega’s bijvoorbeeld uitgenodigd voor een gezamenlijke lunch op Witte Donderdag. Ook wordt er al veel georganiseerd voor pastorale beroepskrachten en vrijwilligers, waar je wanneer je goed plant, gebruik van kunt maken. Ook kun je diocesane activiteiten op de agenda van het pastoraal team plaatsen en bespreken. Diocesane activiteiten zijn een middel, het gaat om de diocesane spiritualiteit. Zo werd ergens een gezamenlijke preekvoorbereiding tot een ervaring van samen Kerk zijn. Spiritualiteit is daarmee de rode draad om tot gezamenlijkheid te komen. Ook bij uitwisseling rond thema’s, zoals bijvoorbeeld de missionaire parochie, kunnen we leren van elkaar. Mgr. Van den Hende noemt de bijeenkomsten op Vronesteyn. In 2024 zijn drie inleidingen voorzien, waarvan de eerste over de Zondag van het Woord van God. Samenvattend noemt Mgr. Van den Hende enkele opties: uitwisseling rond thema’s over en weer, thematische bijeenkomsten, informele samenkomsten en spiritualiteit (bijvoorbeeld rond de H. Laurentius).

Wat gebedsverbondenheid betreft, is het een complicerende factor dat teksten vaak laat worden toegestuurd. Uiteindelijk begint alles met gebed. In de ene parochie vindt het gebedsinitiatief ‘24 uur voor de Heer’ geen weerklank, in een andere parochie is de ervaring dat de aandacht voor aanbidding juist groeiende is. Mensen uit de ene parochie ondersteunen daarin ook mensen uit een andere parochie.

In een eventuele volgende bespreking zou het onderwerp kunnen worden

verbreed. Het gaat om meer dan de pastorale beroepskrachten. Zo zou een volgende keer kunnen worden gesproken over diocesane spiritualiteit en vrijwilligers en diocesane spiritualiteit en andere parochianen. Mgr. Van den Hende stelt dat de rol van de pastoor daarin belangrijk is. Hij is de deur naar de parochies en naar het bisdom en kan vertellen over diocesane activiteiten en diocesaan beleid, zodat mensen warmte en liefde kunnen opvatten voor de diocesane spiritualiteit.

VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD van het bisdom Rotterdam, 21 november 2023 (2023-4)

Inhoudelijk gesprek: Synthesis Report Synode 2023

Mgr. Van den Hende leidt het agendapunt in en geeft een toelichting op de synode en de totstandkoming van het document. Het aan de Priesterraad meegezonden document voor deze vergadering en ontmoeting betreft een werkvertaling. Binnenkort wordt de definitieve vertaling publiek. Er komt een landelijke werkgroep die een samenvatting zal maken met punten ter bespreking. Er is nog geen stappenplan aangegeven, maar de verwachting voor de terugkoppeling naar het synodese Secretariaat is dat dit rond mei 2024 zal zijn. Materiaal moet dan in het eerste kwartaal van 2024 worden verspreid om op tijd te kunnen zijn. De bespreking van vandaag - de Priesterraad is een synodaal gremium - kan meegenomen worden. Reacties vanuit de Priesterraad op de werkvertaling zijn dat het een uitgebreide tekst is met een heldere opbouw. Erin vallen op het missionaire karakter en het toegankelijk maken van de onderscheiding voor alle geledingen van de Kerk. Kunnen we eraan werken dat mensen daartoe worden toegerust? Opvallende punten zijn verder onder meer het aanbevelen van permanente vorming, de digitale missionarissen en de armen in brede zin. Ook wordt gesproken over de multiculturele pastorale en interculturaliteit. Voorts spreekt de Priesterraad over het onderwerp van de diakenwijding van vrouwen. Een diakenwijding voor vrouwen kan theologisch niet wanneer het wijdingssacrament als één geheel wordt gezien, in drie graden. Wekt een studie geen verwachtingen die niet kunnen worden waargemaakt? Opgemerkt wordt dat dit ook voor andere punten geldt, en dat het mogelijk bij het proces hoort van gesprek en onderscheiding.

De Priesterraad spreekt over de mogelijkheid van een pastorale raad. Mgr. Van den Hende merkt op dat dit aan de orde is gekomen in de internationale Theologische Commissie. De pastorale raad is in een bisdom het hoogste orgaan van synodaliteit voor de geledingen van het Godsvolk. De Priesterraad is een verplicht en synodaal gremium, dat in het bisdom Rotterdam bovendien is uitgebreid met toehoorders. Een diocesane pastorale raad is nu niet verplicht, maar kan dit later wel worden.

Mgr. Van den Hende vertelt dat in de Bisschoppenconferentie met name over het eerste hoofdstuk is gesproken: over het wezen van de Kerk en de

betekenis van ons doopsel voor de participatie. Hij zou daar graag aandacht aan willen besteden. Er is meer aandacht nodig voor het kerkelijk leven en de werking van de H. Geest en de sacramenten. Opgemerkt wordt dat de initiatiesacramenten voorwaarde zijn voor participatie. Mgr. Van den Hende gaat in op de rol van de bisschop. Een bisschop moet luisteren, maar ook onderscheiden (decision making en decision taking). Een bisschop wordt daarbij gecontroleerd, bijvoorbeeld door een raad van economische aangelegenheden bij het vaststellen van de jaarrekening. Een bisschop moet dat alles verbinden met alle geledingen van de Kerk, dat wil zeggen alle gedoopten.

NECROLOGIE DIOCESANE PRIESTERS EN DIAKENS

Petrus Joannes Leonardus van Reisen

Op dinsdagochtend 3 januari is, gesterkt door het H. Sacrament der Zieken, op 100-jarige leeftijd overleden, de zeereerwaarde heer Petrus Joannes Leonardus (Piet) van Reisen, priester van het bisdom Rotterdam, lid in de Orde van Oranje-Nassau, geboren op 20 juli 1922 te Voorhout en priester gewijd op 22 mei 1948.

Piet van Reisen werd na zijn wijding achtereenvolgens tot kapelaan benoemd in de parochies H. Engelbewaarders te Lisse (1948), H. Laurentius te Voorschoten (1950), H. Martinus te Voorburg (1955) en H. Joseph te Rotterdam (1960). Met ingang van 27 juli 1965 werd hij benoemd tot moderator/godsdienstleraar aan het St. Montfortcollege te Rotterdam en tevens tot priester-assistent van de parochie H. Joseph te Rotterdam. Op 15 juli 1982 werd hem eervol ontslag verleend als priester-assistent en bleef hij werkzaam als moderator/godsdienstleraar aan het Montfortcollege te Rotterdam. Met ingang van 1 augustus 1985 werd hem op eigen verzoek uit deze functie eervol ontslag verleend en tevens ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam en ging hij vervroegd met emeritaat. Na zijn emeritaat bleef hij veelvuldig voorgaan in vieringen in parochies. Dat is hij tot op hoge leeftijd blijven doen.

Piet van Reisen heeft zich bijna vijfenzeventig jaar ingezet, eerst als priester van het bisdom Haarlem-Amsterdam en vanaf 1956 als priester van het nieuwe bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en betrokkenheid is het bisdom hem dankbaar. Piet van Reisen was een belezen en nieuwsgierig man, die gefascineerd raakte door de stad Rotterdam. Hij was sterk geïnteresseerd in de joodse wortels van het christendom en had zorg voor de liturgie.

Paulus Martinus Vismans

Op donderdagmiddag 16 februari is gesterkt door het H. Sacrament der Zieken, overleden de hoogerwaarde heer Paulus Martinus Vismans, priester van het bisdom Rotterdam, Erekapelaan van Zijne Heiligheid de Paus, Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, Drager van de Aleida-penning van

de stad Schiedam, geboren op 18 september 1934 te Rotterdam en priester gewijd op 20 mei 1967.

Paul Vismans werd na zijn priesterwijding benoemd tot kapelaan van de parochie H. Martha te Den Haag, waarna vanaf 1972 zijn pastoorsbenoeming voor deze parochie volgde. Met ingang van 1 maart 1981 werd hij benoemd tot pastoor van de parochies H. Liduina en O.L. Vrouw van de Rozenkrans te Schiedam. Toen in juni 1990 de kerk O.L. Vrouw van de Rozenkrans door paus Johannes Paulus II tot basiliek werd verheven, werd Paul Vismans de eerste rector van de basiliek. Naast deze benoeming werd hij vanaf 14 juni 1991 benoemd tot praeses van de broederschap van de H. Liduina te Schiedam. Op 1 maart 2011, de dag waarop hij 30 jaar pastoor was in Schiedam, werd hem eervol ontslag verleend en tevens ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam.

Mgr. Vismans heeft zich bijna zesenvijftig jaar als priester ingezet voor het geloofsleven in het bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en betrokkenheid is het bisdom hem dankbaar. Hij was een man met een grote liefde voor de Kerk en met een uitgesproken karakter en werkkraft. Van de restauratie van de basiliek was hij de motor. De liturgie van de Kerk was een rode draad in zijn leven. Als priester ging hij velen voor op de weg van het geloof.

Gijsberthus Thomas Johannes Lansbergen

Op zaterdagochtend 18 februari is, gesterkt door het H. Sacrament der Zieken, overleden de weleerwaarde heer Gijsberthus (Berry) Thomas Johannes Lansbergen, priester van het bisdom Rotterdam, geboren op 16 juli 1949 te Schiedam en priester gewijd op 12 december 1998.

Berry Lansbergen werd bij gelegenheid van zijn priesterwijding op 12 december 1998 benoemd tot parochievicaris en lid van het pastoraal team voor de stad Gouda. Per 1 augustus 2002 volgde zijn benoeming tot pastoor van de parochies St. Willibrord te Bergschenhoek en O.L. Vrouw Visitatie te Bleiswijk, die toentertijd deel uit maakten van de parochiefederatie 3B-Hoek. Op 1 juni 2004 volgde zijn benoeming tot moderator van de parochiefederatie 3B-Hoek. Met ingang van 1 januari 2010 werd hij benoemd tot pastor en lid van het pastoraal team van de nieuw opgerichte parochie H. Willibrordus

te Lisse, Hillegom en De Zilk. Op 1 september 2013 werd hij benoemd tot pastor en lid van het pastoraal team van de parochie H. Augustinus te Katwijk, Oegstgeest, Voorschoten en Wassenaar. Per 1 december 2016 werd hij (parttime) benoemd tot lid van het pastoraal team van de parochiefederatie St. Franciscus tussen duin en tuin te Honselersdijk e.o. Met ingang van 1 december 2018 werd hem op eigen verzoek uit deze functie eervol ontslag verleend en tevens ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam. Na zijn emeritaat bleef hij assistenties verlenen in deze parochiefederatie.

Naast deze functies was hij van 2017 tot 2022 lid van Pro Nobis et Posteris en lid van de Diocesane Bezoekersgroep Emeriti van het bisdom Rotterdam. Pastor Berry Lansbergen heeft zich bijna vijftientig jaar als priester ingezet voor het geloofsleven in het bisdom Rotterdam. Voor zijn inzet en betrokkenheid is het bisdom hem dankbaar. Berry Lansbergen was een bescheiden, voorzichtige man. Zorgzaam en sociaal van karakter. Een man die priester werd om herder van mensen te kunnen zijn en hen te begeleiden op hun geloofsweg.

Leopoldus Petrus (Leo) Peeters

Op zondag 1 oktober is in Alphen aan den Rijn overleden de zeereerwaarde heer Leopoldus Petrus (Leo) Peeters, geboren op 20 augustus 1939 te Kwadendamme en priester gewijd op 9 juni 1968.

Pastor Leo Peeters was priester van het bisdom Breda en werd op 1 januari 1992, met instemming van Mgr. H.C.A. Ernst, bisschop van bisdom Breda, benoemd tot pastor in het centrum voor verstandelijk gehandicapten “Huize Ursula” te Nieuwveen. Op 1 augustus 1993 werd hij tevens benoemd tot deken van het dekenaat Alphen aan den Rijn. Op 1 maart 1994 werd hij naast zijn overige functies benoemd tot administrator paroecialis van de parochie H. Johannes’ Geboorte te Zevenhoven. Met ingang van 1 mei 1994 volgde zijn benoeming tot pastoor van de parochies H. Nicolaas te Nieuwveen en H. Johannes’ Geboorte te Zevenhoven. In het kader van de Dekenale Herindeling werd hij op 1 september 1998, naast zijn pastoorfunctie tevens benoemd tot deken van het nieuwe dekenaat Het Groene Hart. Op 1 juli 1999 werd hij tevens benoemd tot administrator van de parochies H. Pius X,

De Heilige Geest en H. Bonifacius te Alphen aan den Rijn.

Met ingang van 1 augustus 2000 werd hij benoemd tot moderator van de parochiefederatie De Regenboog te Aarlanderveen e.o. Op 1 januari 2002 werd hij naast de overige functies tevens benoemd tot administrator paroecialis van de parochie H. Joseph te Nieuwerkerk aan den IJssel. Op 1 januari 2003 werd hem ontslag verleend als moderator van de parochiefederatie De Regenboog te Aarlanderveen en werd hij per diezelfde datum benoemd tot pastoor van de parochie H. Joseph te Nieuwerkerk aan den IJssel. Op 1 september 2004 werd zijn functie als deken van het dekenaat Het Groene Hart voor 1 jaar verlengd. Met ingang van 1 september 2005 werd hem uit deze functies eervol ontslag verleend en ging hij met emeritaat. Na zijn emeritaat was hij in diverse parochies actief als administrator en was hij vaste priester-assistent in de parochie H. Thomas te Alphen aan den Rijn.

Leo Peeters heeft met hart en ziel in samenwerking met teamleden, bestuursleden, vrijwilligers en andere betrokkenen bij parochie, dekenaat of instelling gestalte gegeven aan de taken die hem werden toevertrouwd. Tot op het laatst van zijn leven was hij beschikbaar om als priester te assisteren in parochies voor de viering van de eucharistie. Leo Peeters had oog voor de pastorale noden van mensen voor wie hij pastor mocht zijn, in het bijzonder hen die voor hun zorgen afhankelijk waren van een zorginstelling. Voor zijn inzet is het bisdom hem veel dank verschuldigd.

Louis Alfons Marie Banning

Op woensdagavond 29 november is, gesterkt door het H. Sacrament der Zieken, op 86-jarige leeftijd in Voorhout overleden de hoogerwaarde heer Louis Alfons Marie Banning, priester van het bisdom Rotterdam, oblaat van de Sint Willibrordabdij, erekapelaan van Lourdes, geboren op 29 oktober 1937 te Weerselo en priester gewijd op 8 juni 1963.

Pastor Louis Banning werd na zijn priesterwijding achtereenvolgens benoemd tot kapelaan in de parochies H. Nicolaas te Zoetermeer (1963), H. Hart van Jezus te Rotterdam en tevens moderator godsdienstleraar van het Sint Laurenscollege te Rotterdam (1966) en H. Willibrordus te Vlaardingingen (1967). Op 16 oktober 1970 werd hij benoemd tot assistent van de deken van

het dekenaat Schiedam en tevens tot kapelaan van de parochie HH. Petrus en Paulus te Maassluis. Op 1 september 1973 werd hij benoemd tot dekenaal-assistent van het dekenaat Delft en tevens tot kapelaan van de parochie H. Joseph te Delft. Op 7 december 1974 werd hij tevens benoemd tot pastor van de parochie Allerheiligst Sacrament te Delft. Met ingang van 1 januari 1978 volgde zijn benoeming tot pastor-deservitor van de parochie Maria van Jesse te Delft en vanaf 1 januari 1981 tot pastoor van dezelfde parochie.

Met ingang van 1 december 1986 werd hij benoemd tot judex bij de Kerkelijke Rechtbank van het bisdom Rotterdam en tevens werd hij per diezelfde datum gekozen tot lid van de Priesterraad van het bisdom Rotterdam. Per 1 september 1987 werd hij tevens benoemd tot spiritueel van het Centrum voor Priesteropleiding Vronesteyn van het bisdom Rotterdam. Met ingang van 1 september 1988 volgde zijn benoeming tot deken van het dekenaat Leiden en tevens vanaf oktober 1988 tot assistent van de parochies De Goede Herder en H. Willibrordus te Wassenaar. Per 1 oktober 1989 werd hij benoemd tot rechter van de Kerkelijke Rechtbank voor onbepaalde tijd. Op 1 mei 1990 werd hem ontslag verleend als assistent van de parochies te Wassenaar en werd hij naast zijn andere functies tevens parttime benoemd tot pastoor van de parochie H. Antonius van Padua te Leiden. Per 1 september 1991 werd hij tevens benoemd tot lid van het bestuur van het Diocesaan Pastoraal Centrum (D.P.C.) van het bisdom Rotterdam. Met ingang van 1 april 1992 werd hem ontslag verleend als deken van het dekenaat Leiden en werd hij naast de andere functies per diezelfde datum tevens benoemd tot deken van het dekenaat 's-Gravenhage. Met ingang van 1 april 1994 werd hij opnieuw benoemd tot judex bij de Kerkelijke Rechtbank van het bisdom Rotterdam. Op 1 januari 1997 werd hij naast zijn functie als deken van 's-Gravenhage tevens benoemd tot pastoor van de parochie Christus Koning/Onbevlekt Hart van Maria te 's-Gravenhage.

Naast zijn reguliere taken was hij in de loop der jaren in heel veel parochies in het bisdom actief als administrator. Met ingang van 1 maart 2003 werd hem op eigen verzoek eervol ontslag verleend uit deze functies en tevens ontslag uit de gewone ambtsbediening van het bisdom Rotterdam en ging hij met emeritaat.

Als afgeleide van deze benoemingen heeft Louis Banning vele functies op diocesaan niveau bekleed zoals lid van de Dekensvergadering, lid

van de Diocesane Commissie Roepingenpastoraal, lid van de Diocesane Beleidscommissie Jongerenpastoraat, lid van de Diocesane Pastorale Raad, lid van de Diocesane Bezoekersgroep Emeriti. Pastor Louis Banning heeft zich zestig jaar als priester ingezet voor het geloofsleven in het bisdom Rotterdam. Hij deed zijn werk met inzet en enthousiasme. In de diverse functies heeft hij als priester veel mensen geholpen door gesprekken, medeleven en prediking in woord en daad. Voor zijn inzet en betrokkenheid zijn wij hem dankbaar. Hijzelf gaf bij zijn emeritaat aan dat hij dankbaar was voor alles wat hij voor Kerk en wereld heeft mogen doen in het bisdom Rotterdam en daarbuiten.

INHOUDSOPGAVE

Jaargang 68 januari-december 2023

Wereldkerk

BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 56ste Wereldvrede­dag, Niemand kan zich alleen redden. Opnieuw vertrekken vanaf Covid-19 om samen paden van vrede aan te leggen, 1 januari 2023	1
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 31ste Wereldziekendag “Zorg voor hem.” Medelijden als synodale beoefening van genezing, 11 februari 2023	6
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de Veertigdagentijd, De boetedoening van de Veertigdagentijd en de synodale weg, 22 februari 2023	10
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 60e Wereldgebeds­dag voor roepingen, Roeping: genade en zending, 30 april 2023	14
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 57ste Wereldcommunicatiedag, Tot het hart spreken. “Laten wij de waarheid spreken in liefde” (Ef. 4, 15), 21 mei 2023	20
BOODSCHAP van paus Franciscus ter gelegenheid van de derde Wereld­dag van de Grootouders en de Ouderen, Barmhartig is Hij van geslacht op geslacht (Luc. 1, 50), 23 juli 2023	27
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de Wereldgebeds­dag voor de zorg voor de schepping, 1 september	30
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 109e Wereld­dag voor Migranten en Vluchtelingen, Vrij om te kiezen voor migreren of blijven, 24 september 2023	36
APOSTOLISCHE EXHORTATIE LAUDATE DEUM van paus Franciscus aan alle mensen van goede wil over de klimaat­crisis, 4 oktober 2023	40
APOSTOLISCHE EXHORTATIE C’EST LA CONFIANCE van paus Franciscus, over het vertrouwen in de barmhartige liefde van God, ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van de geboorte van de heilige Theresia van het Kind Jezus en het heilig Gelaat, 15 oktober 2023	63
PAUS FRANCISCUS ROEPT OP TOT DAG VAN GEBED EN VASTEN OP 27 OKTOBER VOOR VREDE IN HET HEILIG LAND, 19 oktober 2023	83

BOODSCHAP van paus Franciscus voor de 97ste Wereldmissiedag, Brandende harten, voeten op weg (vgl. Luc. 24, 13-35), 22 oktober 2023	84
BOODSCHAP van paus Franciscus voor de zevende Werelddag van de Armen 33ste zondag door het jaar, Keer geen enkele arme de rug toe (Tobit 4, 7), 19 november 2023.....	90
BOODSCHAP van paus Franciscus ter gelegenheid van de 38ste Wereldjongerendagen, Laat de hoop u blij maken, 26 november 2023.....	97

Kerkprovincie

200 DEELNEMERS BIJ EUROPESE VERGADERING VOOR DE BISSCHOPPENSYNODE, 2 februari 2023	104
NEDERLANDSE PRESENTATIE VOOR CONTINENTALE FASE BISSCHOPPENSYNODE, 9 februari 2023	107
AARDBEVING SYRIË EN TURKIJE: BISSCHOPPEN VRAGEN OM GEBED EN COLLECTE, 10 februari 2023	109
AVG-NIEUWS: PERSOONSgegevens EN PAROCHIEWERK GROEPEN, 23 februari 2023	110
BISSCHOPPEN IN EUROPA BIDDEN OPNIEUW OM EEN EINDE AAN DE OORLOG, 28 februari 2023	112
NUNTIUS PAUL TSCHANG IN-NAM TE GAST IN DE BISSCHOPPENCONFERENTIE, 15 maart 2023	114
CONTACTPUNT VOOR AANVRAGEN GRATIS VOG'S DOOR PAROCHIES, 24 maart 2023.....	115
HULP VANUIT DE KATHOLIEKE GEMEENSCHAP NA DE AARDBEVING IN TURKIJE EN SYRIË, 14 april 2023.....	117
AVG-NIEUWS: OVER HET STREAMEN VAN (UITVAART) VIERINGEN, 17 april 2023	118
31 MEI: WERELDWIJD GEBED VOOR DE BISSCHOPPENSYNODE, 16 mei 2023.....	119
PINKSTERBRIEF van de Nederlandse bisschoppen ter bemoediging van allen die vanuit parochies bezig zijn met caritas en diaconie: Caritas en diaconie in het hart van onze Kerk, 24 mei 2023	120
BIJNA DUIZEND NEDERLANDSE JONGEREN BIJ WJD 2023, 13 juni 2023	123
WERKDOCUMENT BISSCHOPPENSYNODE GEPUBLICEERD, 22 juni 2023	124

VERKLARING van de Nederlandse bisschoppen bij gelegenheid van de herdenking van de afschaffing van de slavernij: Slavernij is onverenigbaar met de menselijke waardigheid, 1 juli 2023	125
GEBEDEN VOOR DE BISSCHOPPENSYNODE, 21 september 2023	127
VERKLARING van de Nederlandse bisschoppenconferentie en de Konferentie Nederlandse Religieuzen naar aanleiding van de VRT-uitzending over seksueel misbruik in de Katholieke Kerk in België, 29 september 2023	128
BRIEF voor het katholiek onderwijs: Hoopvol, solidair en vreedzaam, 3 oktober 2023	130
WOORD VAN BEMOEDIGING NEDERLANDSE BISSCHOPPEN AAN JOODSE GEMEENSCHAP IN NEDERLAND, 12 oktober 2023	132
OPROEP NEDERLANDSE BISSCHOPPEN tot gebed tot God om vrede en veiligheid op voorspraak van Maria, 13 oktober 2023.....	133
BRIEF NEDERLANDSE BISSCHOPPEN bij gelegenheid van de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 22 november 2023: Iedereen moet mee kunnen doen. ‘Menselijke waardigheid is de basis voor samenwerking’, 2 november 2023	134
KORTE VERKLARING NEDERLANDSE BISSCHOPPEN: LAAT DE WAPENS ZWIJGEN, 17 november 2023	138
HERUITGAVE CATECHISMUS VAN DE KATHOLIEKE KERK, 21 november 2023.....	139
VERTALING SLOTTEKST ‘VOOR EEN SYNODALE KERK: COMMUNIO, PARTICIPATIO, MISSIO’, 28 november 2023	140
NIEUW: RKKERKCARITAS.NL, 30 november 2023.....	141
OUD-BISSCHOP HARRIE SMEETS VAN ROERMOND OVERLEDEN, 20 december 2023	142

Bisdom

ENERGIE VOOR KERKEN EN DUURZAAMHEID	
KERKGEBOUWEN, 15 maart 2023.....	144
HOLOCAUST-HERDENKING IN ROTTERDAM, 4 mei 2023	146
WAT VRAAGT GOD VAN MIJ? - EERSTE ‘KOM EN ZIE-JAAR’ AFGEROND, 25 mei 2023	148
BISDOM VERWELKOMT TWEE NIEUWE RELIGIEUZE COMMUNITeiten, 31 mei 2023	150

NIEUW: NA DE DOCAT IS ER NU OOK HET DOCAT WERKBOEK, 16 juni 2023.....	152
SAMENWERKING VRONESTEYN EN THEOLOGISCH INSTITUUT ROLDUC, 28 juni 2023	154
BRIEF herinnering dat vrijwaring en VOG verplicht zijn, 28 augustus 2023.....	156
AVG-NIEUWS: VIER STAPPEN BIJ VERZOEKEN INZAKE PERSOONSGEGEVENS, 13 september 2023.....	158
BISSCHOP: KATHOLIEK ONDERWIJS HELPT DE SAMENLEVING VAN NU EN STRAKS OPBOUWEN, 4 oktober 2023	160
ADVENTSBOODSCHAP BISSCHOP VAN DEN HENDE, 2 december 2023	162

Bisschop homilieën

HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij de requiemmis voor emeritus paus Benedictus XVI, HH. Laurentius en Elisabeth kathedraal Rotterdam, 4 januari 2023	165
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende tijdens de Avond van de Martelaren van Kerk in Nood, St. Nicolaasbasiliek Amsterdam, 31 maart 2023	169
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, chrismanis, HH. Laurentius en Elisabeth Kathedraal, Rotterdam, 5 april 2023	173
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, diakenwijding Arno Aardoom (bisdom Rotterdam) en Mick Huybrechts (bisdom Antwerpen), H. Willibrorduskerk, Teteringen, 21 mei 2023	177
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, eucharistieviering op Ketikoti, Emmauskerk Den Haag, parochie De Vier Evangelisten, 1 juli 2023	182
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, Nationale Bedevaart Brielle, Bedevaartkerk HH. Martelaren van Gorcum, Brielle, 8 juli 2023	187
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, diakenwijding broeder Francis Amponsah o.p. en broeder Augustinus Aerssens o.p., Sint Dominicuskerk (Het Steiger) Rotterdam, 2 september 2023	191
HOMILIE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende, priesterwijding Arno Aardoom, HH. Laurentius en Elisabeth kathedraal, Rotterdam, 18 november 2023.....	195

Bisschop inleidingen

INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij het diocesaan startmoment Kerkbalans, H. Maria Magdalenakerk in Maasland, 14 januari 2023	201
INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende bij de landelijke persconferentie Kerkbalans, Perscentrum Nieuwspoor, Den Haag, 18 januari 2023	204
INLEIDING van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende pastoraatgroependag: Van generatie op generatie, 13 mei 2023	208
CATECHESE van Mgr. Dr. J.H.J. van den Hende over sociale vriendschap, bij de Wereldjongerendagen Lissabon, kerk van São João de Brito, Lissabon, 3 augustus 2023	211
INLEIDING van vicaris-generaal A.J. van Deelen, online symposium ‘Opdat de ruimte meeviert’, 8 november 2023	218

Decreten

DECREET tot samenvoeging van de PCI van de parochie H. Johannes, H. Maria (H. Lambertus) en H. Bernadette en oprichting van de Parochiële Caritasinstelling H. Elisabeth, 24 mei 2023	221
DECREET tot sluiting van de kerk Sint-Joris te Ridderkerk, 14 juli 2023	224
DECREET gedragsprotocol en gedragsregels WJD Lissabon, 14 juli 2023	228
DECREET tot sluiting van de kerk H. Petrus te Puttershoek, 18 december 2023	229
DECREET tot sluiting van de kerk Genesareth te Zoetermeer, 18 december 2023	233
DECREET tot sluiting van de kerk H. Antonius van Padua te Leiden, 18 december 2023	237
DECREET tot samenvoeging van de parochies H. Bonifatius te Rijswijk, Sint Maarten te Voorburg en Trinitas te Leidschendam en oprichting van de parochie HH. Maria en Jozef te Rijswijk, Voorburg en Leidschendam, 18 december 2023	241
DECREET tot sluiting van de kerk H. Bernardus te Hazerswoude Rijndijk, 19 december 2023	244
DECREET tot sluiting van de kerk H. Lucas te Vlaardingen, 20 december 2023	248

DECREET tot sluiting van de kerk H. Willibrordus te Rotterdam, 21 december 2023	252
<i>Personeelsmutaties</i>	
JAAROVERZICHT Pastorale personeelsmutaties 2023	255
BENOEMINGEN EN ONTSLAGEN	257
<i>Verslagen Priesterraad</i>	
VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 28 maart 2023 (2023-1)	264
VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 27 juni 2023 (2023-2)	266
VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 26 september 2023 (2023-3)	268
VERSLAG VAN DE PRIESTERRAAD	
van het bisdom Rotterdam, 21 november 2023 (2023-4)	270
NECROLOGIE DIOCESANE PRIESTERS EN DIAKENS	272

